

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**NATO'NUN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ İLE BİRLİKTE NATO
İÇERİSİNDE TÜRKİYE'NİN KONUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Hasan KOYUNCU**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Cengiz BAŞAK**

Ankara-2010

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**NATO'NUN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ İLE BİRLİKTE NATO
İÇERİSİNDE TÜRKİYE'NİN KONUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Hasan KOYUNCU**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Cengiz BAŞAK**

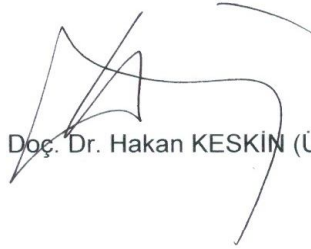
Ankara-2010

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hasan KOYUNCU tarafından hazırlanan "NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti İle Birlikte NATO İçerisinde Türkiye'nin Konumu" başlıklı bu çalışma, 04.06.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cengiz BAŞAK (Başkan-Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Hakan KESKİN (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Poyraz GÜRSON (Üye)

ÖNSÖZ

Yıllardır tartışılan ve gelecekte de tartışılmaya devam edilecek olan NATO, kolektif bir savunma örgütü olarak özellikle Soğuk Savaş süresince görevini başarıyla yerine getirmiştir. Soğuk Savaşın bitmesi güvenlik ortamında değişiklikler meydana gelmesine sebebiyet vermiş, bunun sonucunda NATO, Stratejik Konseptini 1991 yılında ve son olarak da 1999 yılında günün şartlarına uyarlamak amacıyla yenilemiştir. NATO'nun 60'ıncı yıl zirvesinde (Strazburg/Kehl) ise konseptin tekrar gözden geçirilmesine ve yenilenmesine bir karar alınmıştır.

Stratejik Konseptlerin yenilenmesi ile birlikte, NATO üyesi ülkelerin üstlendikleri roller de değişime uğramıştır. Bu dönemde; Türkiye'nin de NATO'daki rolünün azaldığına ve önemini kaybettiğine dair iddialar ileri sürülmüştür. Oysa güvenlik ortamının değiştiği, risk ve tehditlerin belirsizleştiği günümüzde Yeni Stratejik Konsept ile değişmeye ve gelişmeye devam edecek olan NATO içerisinde Türkiye'nin rolünün nitelik değiştirerek artacağı bir gerçektir. Giderek küreselleşen ve "alan dışı" faaliyetlerini artıran NATO, Türkiye'nin yakın çevresinde bulunan bölgelere daha fazla ilgi duymaya başlamış ve bunun sonucunda bu bölgedeki varlığını da artırmıştır. Bölgesel bir güç olan Türkiye, dış politikadaki uygulamaları ve jeopolitik konumu itibarıyla; Soğuk Savaş sonrası dönemin jeopolitik tartışmalarında en çok vurgulanan bölge olan Avrasya'nın merkezinde laik ve demokratik yapısı ile bir istikrar ve denge unsuru durumundadır.

Tez çalışmalarım boyunca yoğun programı arasında bana zaman ayıran ve yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Cengiz BAŞAK'a minnettarlığım sonsuzdur. Aynı zamanda tezin tamamlanması esnasında yardımlarını esirgemeyen mesai arkadaşlarım Aslı DELİKANLI'ya ve Suna DURMUŞ'a teşekkürü bir borç bilirim. Var olan eksiklik ve yanlışlıkların tüm sorumluluğunun bana ait olduğunu belirtir, bu tezin yazılması sırasında göstermiş oldukları sabır ve anlayış için eşim Pınar'a ve canım kızım Nehir'e de teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE NATO

1.1. BİR SAVUNMA ÖRGÜTÜ OLARAK NATO'NUN VAROLUŞU VE SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDEKİ FONKSİYONLARI	9
1.1.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Dünya Düzeni	10
1.1.2. NATO'nun Doğuşu	11
1.1.3. NATO'nun Amacı ve Görevleri	14

İKİNCİ BÖLÜM

NATO'NUN STRATEJİK KONSEPTİ

2.1. NATO'NUN UYGULAMIŞ OLDUĞU STRATEJİK KONSEPTLER VE ÜZERİNDE ÇALIŞILAN YENİ STRATEJİK KONSEPT	17
2.1.1. Genel Olarak	17
2.1.2. NATO'nun Stratejik Konsepti Neyi İfade Etmektedir?	17
2.1.3. Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Uygulamış Olduğu Stratejik Konseptler	18
2.1.3.1. Topyekûn Karşılık Stratejisi	18
2.1.3.2. Esnek Karşılık Stratejisi	20
2.1.3.3. Esnek Karşılık ve İleri Savunma Stratejisi	22
2.1.4. NATO'nun 1991 ve 1999 Yılı Stratejik Konseptleri	22
2.1.5. NATO Yeni Bir Stratejik Konseptte Niçin İhtiyaç Duymaktadır?	27

2.1.6. NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti'nin Geliştirilmesinde Göz Önünde Bulundurulması Gereken Konular	29
2.1.6.1. Günümüzün Güvenlik Ortamında Meydana Gelen Değişiklikler ve Yeni Tehditler	29
2.1.6.2. NATO ve 5'inci Madde	30
2.1.6.3. NATO'nun Yeni Rolü	32
2.1.6.4. NATO-Avrupa Birliği İlişkisi	35
2.1.6.5. NATO-Rusya İlişkisi	39
2.1.6.6. NATO ve Orta Doğu	41
2.1.6.6.1. Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu.....	44
2.1.6.6.2. İstanbul İş Birliği Girişimi	45
2.1.6.7. NATO'nun Nükleer Politikası ve Stratejisi	46
2.1.6.8. NATO'nun Füze Savunması.....	48
2.1.6.9. NATO'nun Hükûmetler Arası Uluslararası Örgütler ve Hükûmetler Dışı Uluslararası Örgütler ile İlişkileri	49
2.1.6.9.1. Kapsamlı Yaklaşım	49
2.1.6.9.2. NATO ve Birleşmiş Milletler	50
2.1.6.9.3. Diğer Uluslararası Örgütler	51
2.1.6.9.4. Hükûmetler Dışı Uluslararası Örgütler	52
2.1.7. NATO'nun Dönüşümü.....	53
2.1.8. NATO'nun Genişlemesi	55
2.1.9. NATO'nun Barışı Koruma Görevleri ve Operasyonları	57
2.1.10. NATO'nun Ortaklık İlişkileri.....	57
2.1.11. NATO'nun Yeni Görevleri	60
2.1.11.1. Terörle Mücadele	61
2.1.11.2. Enerji Güvenliği	63
2.1.11.3. Deniz Güvenliği ve Korsanlığa Karşı Mücadele	65
2.1.11.4. Biyolojik Saldırıları.....	66
2.1.11.5. Organize Suçlar.....	66
2.1.11.6. Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi	67
2.1.11.7. İklim, Gıda ve Su Güvenliği	68
2.1.11.8. Siber Güvenlik.....	69

2.1.11.9. NATO'ya Olan Güvenin Sürdürülebilmesi İçin Kamuoyu Desteğinin Sağlanması	71
2.1.12. NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti Nasıl Olmalıdır?	72
2.1.13. Yeni Stratejik Konseptin Nasıl Olması Gerektiğine Dair Türkiye'nin Görüşleri	78
2.1.14. Yeni Stratejik Konsept'in Türkiye'ye Etkileri	79
2.1.15. Geleceğin NATO'su Nasıl Olacaktır?	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO'NUN GELECEĞİ VE TÜRKİYE

3.1. NATO'NUN GELECEĞİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ NE OLABİLİR? ..	82
3.1.1. Genel Olarak.....	82
3.1.2. Türkiye'nin NATO'ya Katılışı	84
3.1.3. NATO'nun Gözünde Türkiye	86
3.1.4. Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-NATO İlişkileri.....	87
3.1.5. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-NATO İlişkileri	88
3.1.6. Türkiye'nin NATO'ya Yapmış Olduğu Katkılar	89
3.1.6.1. Balkan Harekâtı-Bosna Hersek	89
3.1.6.2. Kosova	90
3.1.6.3. Makedonya.....	91
3.1.6.4. Arnavutluk	92
3.1.6.5. "Active Endeavour" Harekâtı	92
3.1.6.6. ISAF (UGYK)-Afganistan.....	93
3.1.6.7. Karadeniz Uyum (Blacksea Harmony) Harekâtı.....	97
3.1.6.8. NATO'nun Irak Eğitim Misyonu (NTM-I)	98
3.1.6.9. NATO Hava Polisliği.....	98
3.1.6.10. Deniz Güvenliğinin Sağlanmasına Yönelik Katkılar...99	
3.1.6.11. NATO Kuvvet Yapısı Çerçevesinde Verilen Destek	100
3.1.7. Avrupa Güvenliği Açısından Türkiye.....	101
3.1.7.1. Türkiye ve AGSP	105

3.1.7.2. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye'ye Etkileri	108
3.2. TÜRKİYE'NİN İZLEDİĞİ DIŞ POLİTİKANIN TÜRKİYE'NİN ROLÜNÜN ARTIRILMASINA YÖNELİK ETKİSİ	111
3.2.1. Türkiye'nin Orta Asya'ya Yönelik Politikası.....	112
3.2.2. Türkiye'nin Orta Doğu'ya Yönelik Politikası.....	119
3.2.3. Türkiye'nin Balkanlar Politikası	122
3.2.4. Türkiye'nin Karadeniz ve Kafkaslar Politikası	123
3.2.5. NATO Açısından Türkiye-Rusya İlişkisi	126
3.3. TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK ÖNEMİ	128
3.3.1. Orta Asya	131
3.3.2. Doğu Akdeniz ve Orta Doğu.....	132
3.3.3. Karadeniz ve Kafkaslar.....	134
3.3.4. Boğazlar.....	135
3.3.5. Balkanlar.....	136
3.4. ENERJİ GÜVENLİĞİ AÇISINDAN TÜRKİYE	137
3.4.1. Türkiye'nin Enerji Stratejileri	141
3.4.2. Türkiye Üzerinden Geçen Petrol ve Doğal Gaz Boru Hatları.....	144
3.5. EKONOMİK OLARAK GELİŞEN BİR TÜRKİYE'NİN NATO'YA KATKISI	149
3.6. DEMOGRAFİK SIKINTILARIN YAŞANDIĞI BİR DÖNEMDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ.....	152
3.7. BÜYÜK ORTA DOĞU PROJESİ ÇERÇEVESİNDE NATO'NUN TÜRKİYE'DEN BEKLENTİLERİ.....	154
3.8. ORGANİZE SUÇLARLA MÜCADELE KONUSUNDA TÜRKİYE'NİN NATO'YA KATKISI.....	160
3.9. TERÖRLE MÜCADELEDE TÜRKİYE'NİN NATO'YA KATKISI.....	161
3.10. TÜRKİYE'NİN NATO İÇERİSİNDEKİ ÖNEMİNİN VE ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER.....	163

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 167

KAYNAKÇA 176

EKLER

Ek-1a : NATO Stratejik Konsepti'nin Tarihsel Gelişimi 1949-1999

Ek-1b : NATO Stratejik Konsepti'nin Tarihsel Gelişimi 1949-1999

Ek-2 : NATO'nun İş Birliği Mekanizmaları

Ek-3 : Türkiye Üzerinden Geçen Petrol Boru Hatları

Ek-4 : Türkiye Üzerinden Geçen Doğal Gaz Boru Hatları

Ek-5 : Büyük Orta Doğu Sınırları

ÖZET

ABSTRACT

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AAOK	Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AGSK	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması
AKP	Avrupa Komşuluk Politikası
AT	Avrupa Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
BİO	Barış İçin Ortaklık
BİOEM	Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
DSACEUR	NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutan Yardımcısı
ESS	Avrupa Güvenlik Stratejisi
EUPOL	Avrupa Polisi
GOKAP	Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi
IFOR	Barış Uygulama Gücü
İİG	İstanbul İş Birliği Girişimi
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
ISAF	Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
KAK	Atlantik Konseyi
KEİ	Karadeniz Ekonomik İş Birliği
KFOR	Kosova Barış Gücü
KGAÖ	Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
KİS	Kitle İmha Silahı
KİK	Körfez İş Birliği Konseyi
MASK	Millî Askerî Strateji Konsepti

MGSB	Millî Güvenlik Siyaset Belgesi
MOU	Mutabakat Anlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NMK	NATO Mukabele Kuvveti
NRC	NATO-Rusya Konseyi
ODGP	Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası
OEEC	Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü
PRT	Bölgesel İmar Ekibi
RF	Rusya Federasyonu
SACEUR	NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı
SFOR	Bosna Hersek İstikrar Gücü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	Şangay İş Birliği Örgütü
TMMM	Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi
UNPROFOR	Birleşmiş Milletler Koruma Gücü

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Sovyet yayılcılığına ve tehdidine karşı kurulmuş olan NATO, Soğuk Savaş Dönemi boyunca görevini büyük ölçüde yerine getirmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren, Sovyetler Birliğinin dağılma sürecine girmesi Soğuk Savaş da bitirmiştir. NATO'ya karşı oluşturulan Varşova Paktının dağılması, acaba NATO'nun da görevlerini sona erdirdi mi sorusunu akıllara getirmiştir.¹ Birçok araştırmacı genel olarak kendisine yönelik tehditlerin mevcut olmadığı bir ortamda ittifakların devamlılıklarını sürdürmeyeceklerini iddia etmiştir.² Özellikle Neo-realistler NATO'nun önemini kaybedeceğini, ittifakın yavaş yavaş gözlerden kaybolacağını veya bir tartışma zeminine dönüşeceğini beklemişlerdir.³

Var oluşundan bu yana en başarılı savunma örgütü olarak tarih sayfalarında yerini çoktan almış olan NATO, aslında kendisine tahsis edilen görevi zaman zaman zorluklarla karşılaşmasına rağmen başarıyla yerine getirmiştir. NATO'yu tanımanın ve anlamının, çalışmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayabileceği düşüncesiyle, birinci bölümde; İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni dünya düzeninin nasıl oluştuğu, oluşan bu düzen sonucunda iki kutuplu yapının ve iki süper gücün ortaya çıkışı, NATO'nun kurulmasını gerektiren sebepler ile NATO'nun bir kolektif savunma örgütü olarak amacının ve görevlerinin ne olduğu kısaca anlatılacaktır.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle, genel savaş tehdidi, yerini nereden geleceği belli olmayan asimetrik tehditlere bırakmıştır. Buna göre de NATO'da neye karşı savunma yapılacağı değil, neyin korunacağı esas alınmıştır. Kolektif savunma anlayışıyla çok fazla uyuşmasa da "krizlere bir bütün olarak müdahale edilmesi yerine destek sağlanması" düşüncesi ön

¹ Enver Bozkurt, "NATO'nun Geleceği", (Erişim) <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tJmXLMLqy0CBZ1PINJzMUmX0oMcYb.pdf>, 12.10.2009

² Robert B. McCalla, "NATO's Persistence After The Cold War", **International Organization**, C.50, S.3, Yaz 1996, s.446.

³ McCalla, **a.g.m.**, s.470.

plana çıkmış, bu da NATO içinde “bölgesel krizlere bölgesel çözümlerin aranmasına” yol açan bir anlayışın yerleşmesine yol açmıştır.⁴

1989 sonrası dönem NATO İttifakı'nın kuruluş misyonu ve varlık sebebinin ortadan kalktığı bir dönem olmuştur. NATO, bu yeni dönemde varlık sebebini, görevlerini, görev alanlarını ve yapısını yeniden tarif etme sıkıntısı ile karşı karşıya kalmıştır. NATO, varlığını devam ettirebilmek için karşı karşıya kalacağı yeni tehdit unsurlarını tarif etmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, uluslararası terörizm, radikal gruplar, kitle imha silahları ve bunların kullanımı gibi unsurlar, yeni tehditler olarak tarif edilmektedir.⁵

NATO, kuruluşundan bu yana, İttifak'a rehberlik edecek temel bir belgeye ihtiyaç duymuştur. Bu temel belgeye, NATO'nun Stratejik Konsepti denilmiştir.⁶ İçinde bulunulan şartların ve güvenlik ortamının zaman içerisinde değişmesiyle NATO, kendini bu değişikliklere uygun olarak yenileme ihtiyacı duymaktadır. Yeni güvenlik ortamının oluşması aynı zamanda NATO'nun rol ve misyonlarında da değişiklik meydana gelmesine sebep olmuş ve NATO'nun Stratejik Konseptleri de buna uygun olarak revize edilmiştir.

Atlantik İttifakı'nın 1949 yılında kurulmasıyla birlikte, transatlantik güvenlik örgütü gerçek anlamda 6 adet Stratejik Konsept üretmiştir. Bunlar DC 6/1V(1949), MC 3/5 (1952), MC14/2 (1957), MC 14/3 (1968), İttifak'ın Yeni Stratejik Konsepti (1991) ve İttifak'ın Stratejik Konsepti (1999).⁷ (EK-1)

Soğuk Savaşa damgasını vuran Topyekûn Karşılık Stratejisi, Esnek Karşılık Stratejisi, Esnek Karşılık ve İleriden Savunma Stratejisi doğrultusunda NATO'nun görevi; müttefiklerin topraklarını dışarıdan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı korumak olarak belirlenmiştir. Müttefiklerin toprak bütünlüğünün savunulması, NATO'nun birincil görevi

⁴ Ergin Saygun, “Değişen Güvenlik Ortamında NATO”, **Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler: Dördüncü Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, Ankara, Genelkurmay Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2007, s.128.

⁵ “Kritik NATO Zirvesinin Sonuçları ve Türkiye'nin Artan Önemi”, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Güvenlik Siyaseti, Nisan 2008, s.2., (Erişim) http://www.turksae.com/sql_file/348.pdf, 12.10.2009

⁶ Jan Petersen, “NATO'nun Yeni Stratejik Kavramı: Parlamenter Görüş Açısı”, **NATO Review Dergisi**, 2009, s.40.

⁷ Jens Ringsmose, Sten Rynning, “Come Home, NATO? The Atlantic Alliance's New Strategic Concept”, DIIS Report, 2009:04, s.6.

olmaya devam etse de, (Madde 5'teki misyonu gereğince) Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte, İttifak varlığını daha çok alan dışı görevler üstlenmeye adanmıştır. NATO İttifakı'nın kırkıncı yıl dönümü olan 1989'dan itibaren, Batı'da yaşanan krizler artık İttifak'ın aşikâr olarak Batı Avrupa dışındaki bölgelere doğru genişlemesini ve örgütün güven tazeleyebilmesi için kendine çeki düzen vermesini gerektirmiştir.⁸

1991'e gelindiğinde, uluslararası güvenlik ortamında 1980'lerin sonunu simgeleyen geniş çaplı dönüşüm NATO'nun gelecek yıllarda alacağı şekli ortaya çıkardı. İttifak'ın gelecek on yıldaki dönüşümünü belirleyen dört zirve toplantısından birincisi, Kasım 1991'de Roma'da yapıldı. Bu toplantıda kabul edilen Stratejik Konsept; diyalog, iş birliği ve toplu savunma yeteneğinin korunmasına dayalı geniş kapsamlı bir güvenlik yaklaşımını getiriyordu.⁹ NATO'nun 50'nci yılında kabul edilen Stratejik Konsept ise İttifak'ı 21. yüzyılın güvenlik sorunlarına ve fırsatlarına hazırlamakta ve gelecekteki politik ve askerî gelişimi için yol göstermekteydi.¹⁰ Ayrıca bir yandan geçtiğimiz on yılda Avrupa-Atlantik sahasında güvenlik ortamının dramatik olarak değiştiğini teyit ederken bir yandan da şu gerçeğin altını çiziyordu: "Avrupa-Atlantik sahasında zulüm, etnik çatışmalar, ekonomik sıkıntılar, politik düzenin çökmesi ve kitle imha silahlarının yayılması dâhil barış ve istikrara yönelik yeni ve karmaşık tehditler ortaya çıkmaktadır". Konsept, İttifak'ın gelecek için amaç ve görevlerini belirliyor ve İttifak'ın tüm misyonlarının başarıyla yürütülmesi için gereken askerî yeteneklerin sağlanması konusunda İttifak üyelerinin kararlılığını yansıtıyordu.¹¹

2009 yılında, (Strazburg/Kehl) yapılan NATO'nun 60'ıncı yıl zirvesinde ise yeni bir Stratejik Konseptin hazırlanması kararı alınmıştır. Güvenlik ortamının hızla değiştiği ve karşılaşılan tehditlerin daha belirsiz olduğu bir zamanda, NATO'nun buna bağlı olarak kapsamlı ve uyumlu bir rehber ihtiyacı vardı. Gerçekten de son Stratejik Konsept 11 Eylül saldırılarından,

⁸ Derya Gonca Peksarı, **NATO'nun Değişen Konsepti**, Ankara, Asil Yayınları, 2007, s.47.

⁹ **NATO El Kitabı**, Enformasyon ve Basın Ofisi, Brüksel, 2001, s.17.

¹⁰ "Strategic Concept", (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm, 09.08.2009

¹¹ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s.44.

Afganistan ve Irak harekâtlarından önce NATO'nun 50'nci yıl zirvesinde hazırlanmıştı ve son değişiklikleri kapsamamaktaydı. Bu yüzden Stratejik Konseptin yeni güvenlik ortamına ayak uydurabilecek ve değişiklikleri kapsayacak şekilde yeniden hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktaydı. Ayrıca; İttifak üyelerinin ortak menfaatlerini ve değerlerini korumak için İttifak üyeleri arasında uzlaşma sağlanmasına ihtiyacın olduğu unutulmamalıdır. Yeni bir Stratejik Konsept, İttifak üyeleri arasında bu fikir birliği ve uzlaşmayı sağlayacaktı.¹² Bu çerçevede, çalışmanın ikinci bölümünde NATO'nun Stratejik Konsepti'nin neyi ifade ettiği, NATO'nun kuruluşundan bu yana uygulamış olduğu Stratejik Konseptlerin neler olduğu, NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti geliştirilirken göz önüne alınması gereken hususlar ile bu kapsamda NATO'nun dönüşümü, genişlemesi, barışı koruma görevleri ve operasyonları, ortaklık ilişkileri, yeni görevleri ile Stratejik Konseptin nasıl olması gerektiği ve Türkiye'nin bu konudaki düşünceleri ele alınacaktır. NATO'nun gelecekte nasıl bir örgüt olacağı ve bununla birlikte rolünün ne olacağı konusu da ayrıca işlenecektir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin birdenbire Türkiye'nin doğusunda ciddi toprak taleplerinde bulunması Türkiye'yi yeni müttefik arayışlarına sevk etti. Bu nedenle, savaş boyunca yalnızlık politikasını uygulamayı başaran Türkiye, artık Batı yanlısı politikanın bir sonucu olarak kendini NATO içinde görmek istemiştir.¹³

Türkiye, üç yıllık bir mücadelenin ardından, 18 Şubat 1952 tarihinde katılımcı diğer ülkelerle eşit haklara sahip bir biçimde resmen tam üye olarak NATO'ya katıldı. Bu şekilde, Sovyet tehdidine karşı Batı güvenlik sisteminde yerini almış oldu.¹⁴ Soğuk Savaş koşullarında Türkiye'nin stratejik konumu nedeniyle NATO'ya alındığı bir gerçektir.

Çift kutuplu yapının dağılmasının ardından Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik önemini, dolayısıyla da NATO nezdindeki pazarlık gücünü kaybettiği iddia edilmeye başlanmıştır. Ancak bu görüşlerin aksine

¹² Jaap De Hoop Scheffer, "NATO At 60: Time For A New Strategic Concept", 02.04.2009, **Turkish Policy Quarterly**, C.7, S.4, İstanbul, 2009, s.15.

¹³ Peksarı, **a.g.e.**, s.114.

¹⁴ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2001)**, İstanbul, Der Yayınları, 2006, s.889.

uluslararası ilişkilerde kendini göstermeye başlayan çok aktörlü güçler dengesi yapılanması, Türkiye'nin jeopolitik konumunu yeni unsurlarla daha da güçlendirmiştir. İngiltere Muhafazâkar Partisinin önde gelen isimlerinden gölge Savunma Bakanı Liam Fox'un; "Eski Sovyetler Birliği'ne sınırı olan Türkiye, Soğuk Savaş sırasında NATO içinde hayati bir rol oynadı. Soğuk Savaştan sonra da jeostratejik önemi her zamanki kadar geçerli olacaktır." sözü, bunu aslında gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktadır.¹⁵ Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan sıcak çatışma riski yüksek jeopolitik boşluk alanlarına yönelik bir düzen arayışı Türkiye'nin dolaylı ya da doğrudan ilgi alanına girmektedir.

Türkiye'nin Afroavasya ana kıtasında bulunduğu merkezi jeopolitik konum Türkiye'yi küresel dengeler içinde özel bir konuma sahip kılmaktadır. Gerek Avrasya'yı doğu-batı istikametinde kuşatan Rimland hattına¹⁶ gerekse kuzey-güney istikametinde keserek engin steplerle sıcak denizler arasında kara bağlantıları kuran Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya stratejik hatlarına müdahil olabilecek denizler arası ve kıtalar arası etkileşim kuşaklarının üzerinde bulunan Türkiye, bu konumuyla NATO'nun yeni küresel stratejik misyon tanımlaması için vazgeçilmez bir öneme sahiptir.¹⁷

Çatışmalara ve çeşitli istikrarsızlıklara sahne olan ve bu çerçevede zorlukların yanı sıra önemli sorumlulukları da beraberinde getiren bölgelerle çevrili olan Türkiye, kendi bölgesinde güvenliğe kesin olarak katkıda bulunmaktadır. Bu anlamda Türkiye, güvenlik tüketen değil güvenlik üreten bir ülke olma özelliği taşımaktadır. Türkiye, ayrıca NATO'nun yanı sıra Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği öncülüğünde icra edilen birçok kriz

¹⁵ Mevlüt Katık, "Muhafazâkar Partiden Türkiye'ye Destek", (Erişim) <http://www.voanews.com/turkish/archive/2007-07/2007-07-15-voa2.cfm?moddate=2007-07-15>, 13.08.2009

¹⁶ Rimland Hattı, kenar kuşak teorisi olarak da geçmektedir. Kenar kuşak ülkelerinin stratejik açıdan daha önemli olduğu belirtilmektedir. Kenar Kuşak ülkeleri: Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibiryadır. Bu teoriye göre Rimland'a egemen olan güç Avrasya'ya da hükmedecektir. Dolayısıyla bu bölgeyi elinde bulunduran ülkeler dünyanın kaderini belirleyebilecektir.

¹⁷ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, İstanbul, Küre Yayınları, 2009, s.232-233.

yönetimi harekâtında yer alıp, hâlihazırda yaklaşık 3500 askerî personeli NATO, BM ve AB önderliğindeki harekâtlara iştirak etmektedir.¹⁸

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Yeni Stratejik Konseptle birlikte kolektif bir savunma örgütü olmaktan ziyade coğrafi sınırlarının ötesinde küresel güvenliği ve istikrarı sağlayan bir örgüte dönüşecek olan NATO'nun¹⁹ geleceğinde Türkiye'nin rolünün ne olabileceği; bu çerçevede Türkiye'nin NATO'ya katılışından bu yana NATO için ne ifade ettiği, Soğuk Savaş ve sonrasında Türkiye-NATO ilişkileri ve NATO'ya yapmış olduğu katkılar, Soğuk Savaş sonrasında yeniden gündeme gelen Avrupa Güvenliğinde Türkiye'nin yerinin ne olacağı anlatılacaktır.

Orta Asya ve Orta Doğu'da çıkarları bulunan ABD'nin, NATO'yu tıpkı 1991 öncesinde olduğu gibi yine saldırı ve denetleme aracı olarak kullanacağı ve NATO'yu genişleterek Afganistan'da olduğu gibi "alan dışı"na çıkmasını sağlayacağı, bunun sonucunda ise Rusya'yı güneyden kuşatmayı ve Çin'e uzanmayı planladığı değerlendirilmektedir.²⁰ Bu politikalar, NATO'yu Avrupa dışına yöneltmekte ve İttifak'ı operasyonlara hazır hâle getirmektedir.²¹ NATO'nun alan dışına yönelmesi, başta Orta Asya olmak üzere Orta Doğu'ya ve Kafkaslara olan ilgisini artırmaktadır. Bu bölgede kendisine yakın, Batı'nın değerlerine sahip ve aynı çizgide olan bir ülkenin varlığı her zaman NATO'nun çıkarıdır ve bu ülke Türkiye'den başkası değildir. Türkiye son dönemde izlediği ve bölgesel bir güç olmaya yönelik uyguladığı dış politika ile NATO içerisindeki etkinliğini mutlak biçimde artıracaktır.

Üçüncü bölümün devamında, Türkiye'nin izlemiş olduğu dış politikanın Türkiye'nin rolünün artırılmasına yönelik etkisinin ne olacağı, yedi değişik bölgede (Batı Avrupa, Balkanlar, Ege ve Doğu Akdeniz, Orta Doğu,

¹⁸ "Türkiye'nin NATO'ya Askerî Katkıları", (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/iii_-turkiye_nin-nato_ya-askeri-katkilari.tr.mfa, 14.01.2010

¹⁹ Karl-Heinz Kamp, "The Way To NATO's New Strategic Concept", Research Paper, No.46, Haziran 2009

²⁰ Mehmet Ali Güler, "ABD'nin Yeni NATO ve Avrasya Hesabı", Mayıs 2009, **Teori Dergisi**, (Erişim) <http://www.postapaylas.com/siyaset/abdinin-yeni-nato-ve-avrasya-hesabi.html>, 08.09.2009

²¹ Bozkurt, **a.g.m.**

Kafkaslar-Hazar bölgesi, Orta Asya ve Karadeniz) doğrudan rol oynayan Türkiye'nin²² jeostratejik ve jeopolitik öneminin NATO'nun bölgedeki etkisini artırmaya ve çıkarlarını korumaya yönelik çok büyük bir etken olacağı, Avrupa'nın enerji güvenliğinin Rusya'nın politikalarına ve terörist tehditlere karşı açık olması, kaynak çeşitliliğini artırmaya çalışan AB'nin enerji güvenliğinde NATO ve Türkiye'ye daha fazla rol verilmesinin uygun olacağının değerlendirildiği bir süreçte, Türkiye'nin Enerji Stratejileri ile Enerji güvenliğinde nasıl etkin olabileceği ele alınacaktır.²³

Her ne kadar dünyanın en zengin ülkelerinin öncülüğünde oluşturulmuş olsa da NATO'nun, ekonomik anlamda çok iyi durumda olduğunu söylemek mümkün değildir. 2009 yılında yaşanan ve hâlen etkileri devam eden ekonomik krizin bu duruma etkisi oldukça büyüktür. Soğuk Savaş sonrası, birçok ülkenin savunma harcamalarında kısıntıya gittiği ve NATO'ya ekonomik anlamda verilen taahhütlerin yerine getirilmesinde sıkıntıların yaşandığı ve bu sıkıntıların giderek arttığı bir dönem olmuştur. Son yıllarda ekonomik olarak güçlenen Türkiye'nin NATO içerisinde daha da önemli hâle geleceği, aynı şekilde nüfusu gittikçe yaşlanan ve silahlı kuvvetlerine yeterli ve kaliteli personel temininde güçlük çeken Avrupa'nın aksine, hâlen Amerika'dan sonra NATO içerisinde en büyük ikinci orduya sahip olan²⁴ Türkiye'nin genç ve yetişmiş nüfusu ile uzun yıllar böyle bir sorunla uğraşmak durumunda kalmayacağı ve NATO'ya kuvvet açısından katkı sağlayacağı gerçeği yine çalışmanın üçüncü bölümünde işlenecektir.²⁵

Üçüncü bölümün sonunda ise öncelikle Türkiye'yi yakından ilgilendiren ve Türkiye'nin bölgedeki önemini artıran diğer bir faktör olan ABD'nin Büyük Orta Doğu Projesi çerçevesinde Türkiye'ye verilmek istenen rol anlatılacaktır. ABD'nin, bu bölgeden kaynaklandığı düşünülen terörü ortadan kaldırmak istemesi, ayrıca bölgedeki enerji kaynaklarını ve bunların intikal yollarını

²² Alan Makovsky, Sabri Sayarı, **Türkiye'nin Yeni Dünyası: Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri**, İstanbul, Alfa Basın Yayım, 2002, s.3.

²³ Katık, **a.g.m.**

²⁴ Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2006, s.185.

²⁵ Klaus Naumann, "Türkiye'nin Jeostratejik Çevresi", s.20., (Erişim) <http://www.konrad.org.tr/Guvenlik%20tr/019-028.pdf>, 10.09.2009

kontrol etme amacı, ancak ABD'nin bölgedeki hâkimiyetini sürdürmesi ile mümkün olabilecektir.²⁶ ABD, hedeflerine ulaşabilmek için NATO'nun doğuya doğru genişlemesini desteklemektedir. Ekonomik krizle boğuşan ABD'nin bu amacını gerçekleştirebilmek için kullanacağı vasıta ise NATO'dur. NATO ile başarıya ulaşabilmek için Batılı değerlere sahip Müslüman Türkiye ile “model ortaklık” kurulması amaçlanmıştır.²⁷ Model ortaklık ile yapılmak istenen demokratik ve ılımlı bir İslam ülkesi olarak görülen Türkiye'nin İslam dünyasına örnek teşkil etmesi ve Doğu ile Batı arasında bir köprü görevi görmesidir.²⁸

Bilahare, yıllardır teröre karşı tek başına mücadele eden Türkiye'nin terör konusundaki düşünceleri ve bu mücadele esnasında elde etmiş olduğu deneyimi kullanarak NATO'ya nasıl katkı sağlayabileceği değerlendirilecektir. Aynı zamanda konumu itibarıyla organize suçların sıklıkla yaşandığı bir coğrafyada bulunan Türkiye'nin Organize Suçlarla mücadele konusunda neler yapabileceği anlatılacak ve Türkiye'nin NATO içerisindeki öneminin ve etkinliğinin artırılması için nelerin yapılması gerektiği ve izlenmesi gereken yöntemler ele alınarak çalışma sonlandırılacaktır.

²⁶ Armağan Kuloğlu, **60.Yılında NATO ve Türkiye İlişkileri**, Rapor 2, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, Nisan 2009, s.11.

²⁷ Güler, **a.g.m.**

²⁸ Altuğ Günel, “Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye”, **EGE Akademik Bakış Dergisi**, C.4, S.1-2, 2004, s.159.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE NATO

1.1. BİR SAVUNMA ÖRGÜTÜ OLARAK NATO'NUN VAR OLUŞU VE SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDEKİ FONKSİYONLARI

NATO, İkinci Dünya Savaşı'nın harabeye çevirdiği bir Avrupa'nın yarısına hâkim Sovyet gücünün uyandırdığı panik ortamında doğmuştur.²⁹ Kuzey Atlantik Paktı, 1949 Nisanında imzalanmakla, barışı sağlama, özgürlüklerini koruma gibi konularda ortak çıkarları bulunan devletlerin, özellikle askerî ve siyasi alanlardaki iş birliklerine kaynak oluşturmuştur.³⁰

NATO, Soğuk Savaşın ortaya çıkardığı bir örgüt olmakla birlikte, aynı zamanda Soğuk Savaş sürecinin gelişiminde de belirleyici rol oynamıştır.³¹ Bu örgüt Avrupa'nın hem devletler düzeyinde hem de örgütler düzeyinde gelişmesi ve güçlenmesine olumlu katkıda bulunmuştur. NATO'nun güvenlik şemsiyesi altında bulunan Avrupa ülkeleri, sadece Sovyet ve Alman tehlikesinden kurtulmamışlar aynı zamanda kaynaklarını ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel gelişme yönünde kullanarak dünya politikasında söz sahibi bir "birlik" hâline gelmişlerdir.³²

Kurumsal olarak bakıldığında ise, NATO tarafından temsil edilen Atlantik İttifakı, Amerika Birleşik Devletlerini Avrupa içi olaylarda dahi kilit rol oynayan bir katılımcı yaparak, Avrupa'nın en üretken ve etkili devletlerini Amerika'ya bağlamıştır.³³ Ayrıca NATO vasıtasıyla, Batı'nın stratejik dayanışması bağlayıcı hâle gelmiş ve bu formül gelecek 60 yıl için geçerliliğini sürdürmüştür.³⁴

²⁹ Mehmet Hasgüler, Mehmet B.Uludağ, **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler**, Ankara, Nobel Yayın, 2004, s.205.

³⁰ Çağdaş Evrim Ergün, "Yeni NATO Konsepti", (Erişim) <http://www.basarmevzuat.com/dergi/99-06/a/nato.htm>, 29.08.2009

³¹ Çalış, Akgün, Kutlu, **a.g.e.**, s.185.

³² Çalış, Akgün, Kutlu, **a.g.e.**, s.212.

³³ Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere**, İstanbul, Sabah Kitapçılık, 1998, s.29.

³⁴ Zbigniew Brzezinski, "An Agenda For NATO-Toward A Global Security Web", **Foreign Affairs**, C.88, S. 5, ABD, 2009, s.4.

1.1.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Dünya Düzeni

İkinci Dünya Savaşı sonunda ABD ve Sovyetler Birliği iki büyük kuvvet olarak ortaya çıkmıştı. Savaşın önce milletlerarası kuvvet dengesinin temel unsurlarını teşkil eden devletler, 1945'in dünyasında artık mevcut değildir. Bunlardan Almanya, Japonya ve İtalya yenilmiş devletlerdi. Fransa ve İngiltere galip devletlerden olmakla birlikte, savaşın bunlar üzerinde yaptığı tahribat gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan çok büyük olmuştur.³⁵

1945-1949 yılları arasında ekonomileri yeniden yapılanma ihtiyacı ile karşı karşıya kalan Batı Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerikalı müttefikler SSCB'nin genişlemeci politikalarını ve metotlarını endişe ile izlemekteydiler. Savunma tesislerini azaltmak ve kuvvetlerinin seferberliğini lağvetmek konusundaki savaş zamanı taahhütlerini yerine getirmiş olan Batılı hükûmetler, Sovyet liderlerinin kendi askerî kuvvetlerini mevcut düzeyinde tutma niyetleri karşısında giderek endişelenmişlerdir. Ayrıca, Sovyetlerin açıklamış olduğu ideolojik amaçlar göz önüne alındığında, Birleşmiş Milletler Yasası'na ve savaş sonunda varılan uluslararası antlaşmalara saygı gösterilmesini beklemek pek mümkün değildi. Birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde olduğu gibi dünyanın çeşitli yerlerinde demokratik olmayan hükûmet şekillerinin empoze edilmesi, etkili bir muhalefetin, insan haklarının ve sivil haklar ve özgürlüklerin bastırılması bu korkuları daha da arttırmıştı.³⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ve zamanla dünyanın geri kalan kısmı giderek daha fazla bölünmeye başladı. Bölünmenin her iki tarafında da ekonomik bütünleşme, askerî propaganda ve siyasi iş birliği önlemleri, Avrupa kıtasını bundan sonraki kırk beş yılda iki karşıt bloğa ayıracak süreci başlattı.³⁷

³⁵ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)**, Cilt 1, 7. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.423.

³⁶ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s.29.

³⁷ Antony Best, J.M. Hanhimaki, Joseph A. Maiolo, Kirsten E.Schulze, **Uluslararası Siyasi Tarih: 20.Yüzyıl**, İstanbul, Yayın Odası, 2008, s.235.

1.1.2. NATO'nun Doğuşu

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte yeni ortaya çıkan uluslararası ortam birtakım değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Sovyet yayılmacılığı bu dönemde Doğu Avrupa'ya doğru hızla devam ederken Avrupalı devletler, güvenliklerini sağlamak için yeni bir Batı ittifakına ihtiyaç duymuşlardır.³⁸

1946 yılında Sovyetler Birliği'nin üç istikamette yayılma çabalarına giriştiği görülmektedir: İran üzerinden Orta Doğu ve Basra Körfezi ile Hint Okyanusu, Türkiye üzerinden Boğazlar, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz ve Yunanistan üzerinden de Doğu Akdeniz.

Bu üç istikamet, geleneksel olarak İngiltere'nin hayati öneme haiz çıkar alanlarının olduğu bölgelerdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan zarar görmüş bir şekilde çıkan İngiltere'nin bu bölgeleri savunmak için Sovyetler Birliği'nin karşısına çıkacak hâli yoktu. İngiltere, Rus emperyalizminin karşısına dikilebilecek tek gücün ABD olduğunu bilmekteydi. Bu yüzden İngiltere ABD'ye verdiği muhtırada, Türkiye'nin Batı savunması için önemini belirterek, Türkiye'ye hem ekonomik hem de askerî yardım yapılması gerektiğini, İngiltere'nin bu yardımları yapamayacağını ve hatta Yunanistan'daki askerlerini dahi geri çekmek zorunda bulunduğunu ve dolayısı ile sorumluluğun ABD'ye düştüğünü ifade etmekteydi.

ABD, Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunmasının Orta Doğu düzeninin korunması için bir zaruret olduğunu ifade ederek, Yunanistan'ın herhangi bir silahlı azınlığın kontrolü altına girmesi durumunda, bunun neticelerinin Türkiye açısından çok ciddi olacağını ve bu karışıklığın tüm Orta Doğu'ya yayılabileceğini belirtmiştir. Bu sebeple Amerikan Kongresi, Yunanistan'a 300 milyon ve Türkiye'ye de 100 milyon dolarlık askerî yardım yapılmasını kabul etti.³⁹ Truman Doktrini'nin temeli, Amerikalı yöneticilerin sürekli ve ağır bir şekilde Sovyet tehdidi altında buldukları korkusudur. Bu korku ise savaştan sonra Avrupa'da ortaya çıkan olaylardan ve ABD'nin bu

³⁸ Peksarı, a.g.e., s.1.

³⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.441-442.

olayları yorumlayış biçiminden doğmuştur.⁴⁰ Türkkaya Ataöv'ün ifadesine göre ise; "Truman Doktrini" aslında Amerikan emperyalizminin yeni ve daha genel bir aracı olmaktan öteye bir şey değildir ve Soğuk Savaşı başlatma konusunda büyük bir role sahiptir.⁴¹

Truman Doktrini'nden sonra bu doktrin tamamlayıcısı olarak Marshall Planı ortaya çıkmıştır. Marshall Planı da, Truman Doktrini gibi Soğuk Savaşın önemli hazırlayıcılarından biri olmuştur.⁴²

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İngiltere'den Doğu Akdeniz'e kadar Avrupa bir çöküntü içindeydi ve en önemli sorun da Avrupa devletlerinin ekonomik durumlarıydı. Altı yıllık savaş bütün ülkelerin ekonomilerini yıpratmıştı. Bu durum Avrupa'da kargaşayı arttırabilirdi. ABD'li yöneticiler, bunu önlemek için Avrupa'nın ekonomik yönden kalkınması gerektiğine inanmaktaydı; ancak bunu sadece Amerikan yardımı ile sağlamak zordu. Bu nedenle Avrupa'nın katkısı gerekiyordu.

ABD Dışişleri Bakanı George Marshall bu konuda Haziran 1947'de bazı öneriler ortaya koydu. "Marshall Planı" adını alan bu önerilerde ABD'nin Avrupa'nın ekonomik kalkınması için yapacağı girişimden önce Avrupa ülkelerinin kendi aralarında bir ekonomik iş birliği yapmaları isteniyordu.

Marshall Planı Avrupa'da memnuniyetle karşılandı. Türkiye dâhil on altı Avrupa ülkesinin katılımıyla 1947 yılının Haziran-Eylül ayları arasında Paris'te Avrupa Devletlerinin kalkınması ile ilgili bir konferans toplandı. Çalışmalar sonucunda dört yıl süreli "Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı" hazırlandı ve ABD'ye verildi. Bunun üzerine ABD 3 Nisan 1948'de "Ekonomik İş Birliği Kanunu"nu çıkardı ve Avrupa'ya yardıma başladı. On sekiz Avrupa ülkesi 16 Haziran 1948'de "Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü

⁴⁰ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 6. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1998, s.231.

⁴¹ Türkkaya Ataöv, **Amerika, NATO ve Türkiye**, 1. Baskı, Ankara, Aydınlık Yayınevi, 1969, s. 97-99.

⁴² Hikmet Erdoğan, **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s.48-49.

(OEEC)"nü kurdular. Bu örgütün amacı üyelerinin ekonomik iş birliği yoluyla Avrupa'yı sağlıklı bir ekonomiye ulaştırmaktı.⁴³

Marshall Planı'nın uygulanmaya konmasını müteakip Türkiye de iktisadi yardım almak istemiştir. Türkiye'nin sunduğu kalkınma planı ve kredi isteği, Amerikan uzmanlarınca, Marshall Planı'nın amacının ulusal kalkınma programlarının desteklenmesi değil, savaştan zarar gören Avrupa'nın kalkındırılması olduğu gerekçesiyle geri çevrilmiştir. Daha sonra Türk Hükûmetinin ısrarlı baskılarıyla başlayan dış yardımların amacı, yine Türkiye'yi askerî yönden güçlendirmeye yönelik olmuştur.⁴⁴

Marshall Planı, Avrupa'daki bölünmenin kabul edildiği ve bu bölünmeyi pekiştiren bir plan olmuştur.⁴⁵

Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında Doğu ve Batı Avrupa ülkelerinden bazılarını işgal etmiş, savaştan hemen sonra da buralarda komünist hükûmetlerin işbaşına gelmesiyle, Avrupa'nın büyük bir bölümünde (Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Doğu Almanya, Arnavutluk ve Yugoslavya'da) etkili olmuştur.

NATO'nun kurulmasının nedenlerinden biri, 1948 Şubat'ında komünistlerin Çekoslovakya'da yaptıkları darbeydi. Marshall Planı açıklandıktan sonra Stalin, Doğu Avrupa'daki komünist kontrolüne hız kazandırmıştır. Çek hükûmet darbesinin yapılış şeklindeki acımasızlık, Sovyetlerin buna benzer başka darbeler yapabileceği korkusunu tekrar gündeme getirmiştir.⁴⁶

Prag darbesi sonucu, Çekoslovakya'nın Sovyet etki alanı içine girmesinin ilk tepkisi, Brüksel Antlaşması'dır. 17 Mart 1948'de İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında Brüksel'de, "Batı Avrupa Birliği"ni kuran antlaşma yapıldı.⁴⁷ Böylece Avrupa'daki Sovyet baskısı ve

⁴³ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2001)**, İstanbul, Der Yayınları, 2006, s.819-820.

⁴⁴ Ali Halil, **Atatürkçü Dış Politika ve NATO ve Türkiye**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1968, s.95.

⁴⁵ Ataöv, **a.g.e.**, s.124.

⁴⁶ Henry Kissinger, **Diplomasi**, çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, Kültür Yayınları, 2006, s.438.

⁴⁷ Sander, **a.g.e.**, s.237.

yayılmaya karşı ilk ortak savunma, aynı zamanda da ekonomik, sosyal ve kültürel iş birliği örgütü Batı Avrupa'da kurulmuş oldu.

Batı Avrupa devletlerinin gücü Sovyetlere karşı gerekli dengeyi kurmaktan yoksundu. Bu nedenle ABD'nin de bu savunma sistemini desteklemesi gerekiyordu. Sonuçta, Sovyetler Birliği'ne ve onun yayılması ile artan tehditlere karşı İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İzlanda, Portekiz, İtalya, ABD ve Kanada arasında 4 Nisan 1949'da Washington'da "Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü" (NATO: North Atlantic Treaty Organization) kuruldu. Kuzey Atlantik Antlaşması buna katılan ülkeler arasında en geniş iş birliğini öngören bir ittifaktı.⁴⁸

NATO, Washington tarafından Batı'dan arta kalan Avrupa'da uluslar ötesinde iş birliğini yerleştirmek için kullanılan bir vasıta olmuştur. Batı Avrupalılar, kendi aralarındaki tarihî bölünmenin üstesinden gelinmesine ihtiyaç olduğunu bilmelerine rağmen, savaş sonrasında yapılan çalışmalar Batı'nın bütünleştirilmesiyle birlikte Almanya'nın durağan bir seviyede tutulmasına yoğunlaşmıştı.⁴⁹

1.1.3. NATO'nun Amacı ve Görevleri

NATO; Kuzey Amerika'dan ve Avrupa'dan düşünce olarak birbirine yakın demokrasileri bir araya getiren ve sadece ortak değerlerle değil aynı zamanda ortak bir kaderle birbirine bağlı iki kıtayı buluşturan tek ittifaktır.⁵⁰ 4 Nisan 1949'da Soğuk Savaş ortamında kurulan NATO'nun kuruluş amacı, 1952-1957 yılları arasında görev yapan NATO'nun Genel Sekreteri Lord Ismay'in ifade ettiği gibi: "SSCB'yi dışarıda, ABD'yi içeride ve Almanya'yı aşağıda tutmak" olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda NATO, kolektif savunma amaçlı bir örgüt olarak kurulmuştur. NATO'yu kuran Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5'inci maddesine göre NATO üyelerinden birine yapılan saldırı tümüne yapılmış sayılacak ve bu saldırıya karşılık kolektif olarak verilecektir. Metinde belirtilmesine rağmen bu ilk maddenin temel

⁴⁸ Uçarol, a.g.e., s.821.

⁴⁹ Brzezinski, a.g.m., s.4.

⁵⁰ Anders Fogh Rasmussen, "NATO's Role in The 21st Century and The New Strategic Concept", **Remarks By NATO Secretary General At Vilnius University**, 09.10.2009, (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_57938.htm, 14.11.2009

amacı SSCB'den gelebilecek bir saldırıya karşı üye devletlerin birlikte hareket ederek birbirlerinin güvenliklerine katkıda bulunmalarını sağlamaktır.⁵¹

NATO Genel Sekreteri Rasmussen; NATO'nun temel görevinin üye ülkelerin toprak bütünlüğünün savunulması olduğunu ve bundan sonra da bu görevin böyle devam edeceğini ifade etmiştir.⁵² Bunun yanında, Birleşmiş Milletler Yasası doğrultusunda, politik ve askerî yollarla üyelerinin özgürlük ve güvenliğini güvence altına almaktır. İttifak, kurulduğu tarihten beri, Avrupa'da ortak demokratik değerler, insan hakları ve hukukun üstünlüğü temelleri üzerinde yükselen adil ve kalıcı bir barış düzeninin kurulması için çalışmıştır.⁵³ NATO, ayrıca, Kuzey Amerika'nın güvenliğini ayrılmaz bir biçimde Avrupa'nın güvenliğine bağlayan Atlantik ötesi bağlantıyı da içermektedir.⁵⁴

İttifak'ın yasal ve akde bağlı dayanağı olan Kuzey Atlantik Antlaşması, Birleşmiş Milletler Yasası'nın bağımsız ülkelerin bireysel ve toplu savunma konusundaki doğal haklarını teyit eden 51'inci maddesi çerçevesinde yaratılmıştır.⁵⁵ NATO'nun, üye ülkelerin tek tek çıkarlarından bağımsız olarak ve uluslararası aktör olması bakımından dört amacı vardır. Bunlar; Atlantik ötesi bölgelerde iş birliğini geliştirmek, Atlantik ötesi siyasi-diplomatik dayanışmayı sağlamak, ortak düşmana karşı "Müşterek Savunma" sistemi kurmak, müşterek savunma amacını gerçekleştirmek amacıyla askerî gücün ve silahlanmanın artırılmasıdır.⁵⁶

Washington Antlaşması ve Birleşmiş Milletler Yasası'na bağlı ülkeleri bir araya getiren İttifak, temel amacını gerçekleştirmek için şu temel güvenlik görevlerini yerine getirmektedir:

⁵¹ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.8.

⁵² Jorge Benitez, "Next Step For NATO: Cohesion After Bratislava" **Atlantic Community**, 29.10.2009 (Erişim) http://www.atlantic-community.org/index/Open_Think_Thank_Article/Next_Step_For_NATO:_Cohesion_After_Bratislava_, 22.03.2010

⁵³ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s.30.

⁵⁴ Haydar Çakmak, **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Ankara, Platin Yayınları, 2008, s. 995.

⁵⁵ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s.31.

⁵⁶ Çalış, Akgün, Kutlu, **a.g.e.**, s.179-181.

- **Güvenlik:** Demokratik kurumların geliştirilmesi ve sorunlara barışçıl çözümler bulunması amacıyla istikrarlı bir Avrupa-Atlantik güvenlik ortamı için şart olan temeli yaratmak.

- **Danışma:** Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 4'üncü maddesi gereğince, üyelerinin yaşamsal çıkarlarını ilgilendiren konularda Müttefiklerin danışmalarda bulunabileceği Atlantik ötesi bir forum olarak görev yapmak.

- **Caydırıcılık ve Savunma:** Washington Antlaşması'nın 5 ve 6'ncı maddeleri gereğince, herhangi bir NATO üyesi devlete yöneltilen saldırı tehdidine karşı caydırıcılık veya savunma sağlamak.

- **Kriz Yönetimi:** Washington Antlaşması'nın 7'inci maddesi gereğince, her bir durumu ayrı ayrı değerlendirerek ve fikir birliği içerisinde hazır durumda olmak, kriz mukabele operasyonları dâhil, etkili bir kriz önlemeye katkıda bulunmak ve kriz yönetiminde faal olarak görev almak.

- **Ortaklık:** Şeffaflık, karşılıklı güven ve İttifak ile birlikte çalışabilme yeteneğini artırmak için Avrupa-Atlantik sahasındaki diğer ülkelerle geniş tabanlı bir ortaklık, iş birliği ve diyalog geliştirmek.⁵⁷

⁵⁷ NATO El Kitabı, a.g.e., s.30-32.

İKİNCİ BÖLÜM

NATO'NUN STRATEJİK KONSEPTİ

2.1. NATO'NUN UYGULAMIŞ OLDUĞU STRATEJİK KONSEPTLER VE ÜZERİNDE ÇALIŞILAN YENİ STRATEJİK KONSEPT

2.1.1. Genel Olarak

NATO'nun kuruluşundan 1990'lara kadar devam eden Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı, o dönemdeki Avrupa-Atlantik bölgesi güvenlik ortamının ve güvenlikle ilgili çalışmaların en belirleyici unsuru olmuştur. NATO stratejilerinin gelişimini;

- Kuruluşundan varlık sebebi olan Sovyetler Birliğinin yıkılmasına kadar geçen sürede Soğuk Savaş Stratejileri,
- 1991'den 1999'a kadar Geçiş Dönemi Stratejisi,
- 1999'dan günümüze kadar Yeni Strateji olarak sınıflandırmak mümkündür.

NATO'nun görevleri dönemin şartlarına göre değişse de, tüm stratejilerinin temelinde "Kolektif-Topyekûn Savunma" esası bulunmaktadır.⁵⁸

2.1.2. NATO'nun Stratejik Konsepti Neyi İfade Etmektedir?

Stratejik Konsept, İttifak'ın kuruluş antlaşmasının operasyonel ve dinamik bir görüntüsü olup, NATO'nun hâlihazırdaki amacını, doğasını ve güvenlik ile ilgili temel görevlerini anlatan resmî bir dokümandır. Aynı zamanda yeni güvenlik ortamının temel özelliklerini tanımlayarak İttifak birimlerinin güvenliğe yaklaşımlarını belirtir ve askerî kuvvetlerinin adaptasyonuna rehberlik eder. Özetle İttifak'ı yeni güvenlik tehditlerine karşı teçhiz eder, İttifak'ın gelecekteki askerî ve siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için düzenlemeler yapar.⁵⁹ Güncellenmiş Stratejik Konsept ayrıca ayrıntılı politikalar ve askerî planların geliştirilmesinde genel bir rehberlik görevi

⁵⁸ NATO El Kitabı, a.g.e., s.12.

⁵⁹ "Strategic Concept", a.g.m.

görmekle birlikte Atlantik ötesi bağın ve İttifak'ın askerî yeteneklerinin idame ettirilmesinin önemini teyit eder.⁶⁰

2.1.3. Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Uygulamış Olduğu Stratejik Konseptler

Soğuk Savaş dönemi boyunca NATO, şablonlara dayalı savunma anlayışı ile şekillenen bir rol oynamış ve nükleer silahları esas alan caydırıcılık gücünü kullanmıştır.⁶¹

NATO'nun Kuzey Atlantik Bölgesinin savunulması için oluşturmuş olduğu ilk Stratejik Konsept Ekim 1949 tarihine dayanmaktadır. Bu konseptin amacı Kuzey Atlantik Anlaşması bölgesi ile ilgili hedefler doğrultusunda fikir ve amaç birliğini sağlamaktır. “fikir ve amaç birliği” 1949'dan 2009'a kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Bundan sonra da geçerliliğini koruyan bir talep olarak kalmaya devam edecektir.

1950 yılında yürürlüğe giren ilk strateji, İttifak'ın Sovyetler Birliği ve Varşova Paketi'nin saldırısına karşı nükleer silahlar dâhil, her cins silahını derhal kullanmasını öngörmektedir ve “Kitlesele Misilleme” olarak adlandırılmıştır. NATO'nun ilk Stratejik Konsepti'nin fonksiyonlarından biri, geçmişte alınan kararları ve uygulamaları derlemek ve düzenlemek, böylece İttifak'ın temelini sağlamlaştırmaktır. Diğer ve esas fonksiyonu ise gelecekte kurumun uyumu doğrultusunda İttifak için bir stratejik rehberlik sağlamaktır.

2.1.3.1. Topyekûn Karşılık Stratejisi

NATO, İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen uluslararası ortamda kendisini koruyacak stratejiler üretmiştir. Bunlardan en önemlisi ise devletler için en fazla caydırıcılık unsuru taşıyan, rekabete ve nükleer silahlanmaya dayanan “Topyekûn Karşılık Stratejisi”dir.⁶² NATO'nun kuruluş yıllarında, Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu konvansiyonel güç karşısında NATO'nun Avrupa kıtasında bir denge sağlayabilmesi imkânsız olduğundan nükleer silahların caydırıcı olarak oynayacağı rol ön plana

⁶⁰ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s.42.

⁶¹ Saygun, **a.g.m.**, s.128.

⁶² Peksarı, **a.g.e.**, s.34.

çıkarılmıştır.⁶³ Diğer bir deyişle Batı Avrupa'nın savunma ve güvenliği, ABD'nin nükleer caydırıcılık gücüne bağlanmıştır.⁶⁴ Konsept; SSCB'nin saldırısı karşısında, NATO kuvvetlerinin tehlikeye düşmesi hâlinde taarruzun başlangıcından itibaren "İnandırıcı Caydırıcılık" ilkesine uygun olarak, stratejik ve taktik nükleer silahlarla birlikte konvansiyonel kuvvetlerin derhâl kullanılmasına yönelik NATO kararlılığını içermektedir.

Bu Konsept'te "düşman" saldırısının iki türde gerçekleşebileceği öngörülmüştür:

- Büyük çapta saldırı veya genel savaş,
- Örtülü operasyonlar veya genel savaştan daha düşük saldırılar.⁶⁵

ABD'nin Hiroşima ve Nagasaki'ye attığı atom bombalarının ardından Sovyetler Birliği'nin de 1949'da ilk denemeyi yapmasıyla nükleer silahlar, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler stratejisinin tespiti ve yürütülmesinde en temel unsur olmuştur.⁶⁶

Topyekûn Karşılık Stratejisinin temeli ABD Ulusal Güvenlik Konseyince 1953 yılında hazırlanan "Yeni Bakış" "New Look" adlı rapordur. Bu rapor "N.S.C 162" adı altında savunma politikalarının nükleer silahların kullanılması üzerine kurulmasına vurgu yapmaktaydı.⁶⁷

Bu strateji, bir yandan ABD ekonomisinin gerekleri ile savunma gereklerini bağdaştırma, öte yandan çıkacak bir savaşın klasik silahlarla sürdürülemeyeceği sonucu olarak ortaya atılmıştır. Yeni stratejinin uygulanmaya konmasıyla, Amerikan ekonomisinin büyük bir ordu besleyerek düştüğü ağır durumun önüne geçmek hedeflenmiştir.⁶⁸

Yeni strateji sayesinde NATO'nun da artık geniş bir kara ordusu bulundurması gerekmiyordu. Tercihen Amerikalı askerlerden

⁶³ Uğur Özgöker, **Uluslararası Siyasi, Askerî ve Ekonomik Örgütler**, İstanbul, Der Yayınları, 2006, s.115.

⁶⁴ Çalış, Akgün, Kutlu, **a.g.e.**, s.182.

⁶⁵ Erol Bilbilik, **Kıskaç Harekatı: NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti**, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008, s.26.

⁶⁶ Peksarı, **a.g.e.**, s.34.

⁶⁷ "Strategic Concept", **a.g.m.**

⁶⁸ Sander, **a.g.e.**, 301.

oluşacak ve bir saldırı durumunda stratejik hava kuvvetlerinin de harekete geçmesini sağlayacak kadar bir kuvvet yeterli sayılıyordu. Bu açıdan strateji; nükleer silahlarla düşmanı hem sınırlı hem de topyekûn bir savaştan caydıracaktı ya da nükleer silahlar durum gerektirdiği takdirde kullanılacaktı.

Özetlemek gerekirse bu strateji karşı tarafla girişilecek herhangi bir çatışmada, karşı tarafın kullanacağı silah türüne bakılmaksızın nükleer silah kullanılmasını gerektirmektedir.⁶⁹ Topyekûn Karşılık Stratejisi dünya barışı ve hatta tüm insanlığın geleceği açısından son derece büyük tehlikeler taşıyorsa da, o dönemde NATO üyeleri için güvenliği sağladığı ve nükleer çağın gerçeklerine uyduğu da bir gerçektir.⁷⁰

2.1.3.2. Esnek Karşılık Stratejisi

1957 yılından itibaren Topyekûn Karşılık Stratejisinin zayıf noktaları ortaya çıkmaya ve caydırıcılığını yitirmeye başlamıştır.⁷¹ Sovyetler Birliği'nin nükleer yeteneğinin artması, Topyekûn Karşılık Stratejisinin güvenilirliğini kısa bir süre içerisinde kuşkuya düşürmüştü ve yeni bir stratejinin üretilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.⁷² Bunun üzerine Topyekûn Karşılık Stratejisindeki katı hareket tarzından vazgeçilerek, daha akılcı ve yumuşak esaslar çerçevesinde Stratejik Konsept'te değişiklikler yapılmıştır.⁷³ Bu konsept, 1967'de yürürlüğe konulmuş, olası bir Sovyetler Birliği saldırısına karşı ağırlığı konvansiyonel kuvvetlere vermekle birlikte saldırıya karşı aynı nitelikte kuvvetlerle mukabeleyi öngörmekteydi. Esnek Mukabele Stratejisinde de, "düşman" saldırısının genel savaş ve genel savaştan daha küçük saldırı olmak üzere iki türde gerçekleşeceği öngörülmüştür. Konseptin, Topyekûn Mukabele Stratejisinden farkı, NATO savunmasının başarılı olamaması ve tehlikeye düşmesi hâlinde nükleer silahların caydırıcılık etkisini arttırmasıdır.⁷⁴

⁶⁹ Peksarı, **a.g.e.**, s.35-39

⁷⁰ Sander, **a.g.e.**, s.302.

⁷¹ Peksarı, **a.g.e.**, s.39.

⁷² Hasret Çomak, **Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye: Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Güvenlik Yapılanması Sorunları**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005, s.19.

⁷³ Özgöker, **a.g.e.**, s.115.

⁷⁴ Bilbilik, **a.g.e.**, s.26.

Esnek Karşılık Stratejisine göre, NATO ülkelerine yapılacak bir saldırıya niteliğine göre kademeli olarak karşılık verilecekti. Yani Sovyetler Birliği'nden gelecek bir saldırı durumunda, önce konvansiyonel silahlar, gerekirse taktik nükleer silahlar devreye sokulacak ve en son çare olarak stratejik nükleer silahlar dengeli ve aşamalı olarak kullanılacaktı.⁷⁵ Bunun Topyekûn Karşılık Stratejisinden farkı, nükleer gücün kullanılmasının hangi aşamada olacağı konusunda ortaya çıkmaktadır.⁷⁶

Kıtalar arası füzelerin bulunması ve tatbik edilmeye başlanmasıyla her iki blok arasında korkuya ve dehşete dayanan bir denge meydana gelmişti. Avrupa'da klasik konvansiyonel silahlar bakımından Sovyetler Birliği, Avrupa devletlerine kıyasla çok üstün durumdaydı. Sonuçta iki süper güç olan Sovyetler Birliği ve ABD'nin de nükleer teknolojide bu derece ilerlemesi birbirlerine verebilecekleri zararları ölçülemez bir boyuta taşırken, nükleer gücü kullanma tehdidinin caydırıcılığını ortadan kaldırırken, Esnek Karşılık Stratejisini ortaya çıkarmıştır.

Esnek Karşılık Stratejisinin temelinde güvenilir bir kolektif savunmanın tesisi öngörülmektedir. Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı ülkeleriyle "detant"⁷⁷ politikasının sürdürülmesi esas alınmaktadır.⁷⁸ Bu strateji; "nükleer eşik"i yükseltmek, diğer bir ifadeyle nükleer silahlara başvurma ihtimalinin azaltılması, konvansiyonel silah sistemlerinin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi ilkesine dayanmıştır.⁷⁹

⁷⁵ Çalış, Akgün, Kutlu, a.g.e., s.183.

⁷⁶ Öner Akgül (2008), **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkileri ve Türkiye'ye Etkileri: Rekabet ve İşbirliğinin Jeopolitiği**, Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 2008, s.3-13.

⁷⁷ 1962 yılında Küba Krizi'nin iki blok liderini direkt olarak karşı karşıya getirmesi ve bir savaş tehlikesinin ortaya çıkması her iki ülkeyi de korkutmuştu. Zira her iki blok da birbirlerini yok edecek derecede silahlara sahipti. Bu kriz sonrasında ise Batı'nın yumuşama "Detant", Doğu Bloku'nun da birlikte yaşam diye adlandırdığı döneme girilmiştir. NATO bu çerçevede 1967 yılında Belçika Dışişleri Bakanı Pierre Harmel'e bu döneme uygun bir politik strateji belirlemesi için görev vermiştir.

Belçika Dışişleri Bakanı Harmel de 1967 yılında yeni bir plan ileri sürmüştür. Bu, iki blokun karşılıklı yumuşamasını temin etmek ve böylece barışı gerçekleştirmek için yapılan bir plan olmuştur. Esnek Karşılık Stratejisi de Harmel'in bu raporundan sonra ortaya koyulmuştur.

⁷⁸ Çomak, **Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları...**, s.19.

⁷⁹ Peksarı, a.g.e., s.40-42.

2. 1.3.3. Esnek Karşılık ve İleri Savunma Stratejisi

1970'lerin sonlarındaki güvenlik tartışmalarının odağını da Doğu-Batı askerî güç dengesi oluşturmuştur. 1979 yılında Cruise ve Pershing-II füzelerinin Avrupa'ya yerleştirilmesi kararını alan NATO'ya karşılık, Sovyetler Birliği de 175 adet SS-20 füze bataryasını aynı coğrafyaya yerleştirmeye başlamış ve bu coğrafyada nükleer gerilim artmıştır.⁸⁰

Bu dönemde, Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler ve özellikle 1979'daki İran İslam Devrimi ve 1980'deki İran ile Irak arasında yaşanan savaştan sonra petrol fiyatları tekrar aşırı derecede yükselmiştir. Orta Doğu petrollerine bağımlılığı olan Avrupa ülkeleri ise, güvenliklerinin sağlanmasının sadece Avrupa kıtasının güvenliğinin sağlanması ile yeterli olmadığı, ham madde ve enerji kaynaklarının bulunduğu Orta Doğu ve Afrika bölgelerini de içerdiği gerçeğine varmışlardır.⁸¹

Yaşanan bu kaygılarla birlikte Avrupa'da nüfusun yoğun olması ve konvansiyonel silahların etkinliğinin çok artması sebebiyle, olası bir konvansiyonel savaşı düşman topraklarına aktarma amacına yönelik olarak İleriden Savunma Stratejisi hazırlanmıştır.⁸² Bu doktrin özetle; çatışmayı yerleşim merkezlerinden mümkün olduğunca ileride ve uzakta tutmayı öngörmekteydi.⁸³

2.1.4. NATO'nun 1991 ve 1999 Yılı Stratejik Konseptleri

NATO'nun Soğuk Savaş sonrası konseptleri daha öncekilerle karşılaştırıldığında daha belirsizdir, bunun en önemli sebebi; yeni güvenlik ortamını şekillendiren risklerin tahmin edilmesinin güç olmasıdır, diğer bir deyişle tek bir bölgede tek bir tehdide yönelik olarak planlama yapılmasının mümkün olmamasıdır. Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO, İttifak'ın

⁸⁰ İlhan Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt 2, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, s.306.

⁸¹ Peksarı, **a.g.e.**, s.45-46.

⁸² Uzgel, **a.g.m.**, s.306.

⁸³ Sander, **a.g.e.**, s. 304

tarihini geniş dinleyici kitlelerine anlatabilme çabasına girmiştir, bu amaçla konseptleri yayınlama yönünde bir karar almıştır.⁸⁴

Soğuk Savaş sonrasında günün koşullarına uyum sağlama ihtiyacının bilincinde olan NATO, 1991 ve 1999 tarihli Stratejik Konseptlerde de yansıtıldığı üzere, kapsamlı bir dönüşüm sürecinden geçmek durumunda kalmıştır.

Soğuk Savaş sonrası yeni stratejilerin oluşumunda, tehdit algılamalarının yanı sıra NATO'nun lideri durumunda olan ABD'nin tutumu da etkili olmuştur. Soğuk Savaş'tan sonra oluşan tek kutuplu dünya düzeninde ABD, her alanda belirleyici rol oynamaya başlamıştır. Bu durum ABD'nin dünyadaki gelişmeleri kontrol edebilme, bir noktada hegemonya yaratabilme isteğinin artmasına yol açmıştır. Bu çerçevede ABD'nin NATO üzerindeki etkisi de Soğuk Savaş döneminden daha fazla görülmeye başlamıştır. Sonuçta NATO'nun lideri konumundaki ABD'nin geliştirdiği stratejilerle, NATO'ya yüklemiş olduğu yeni misyonlar ve örgütün Doğu'ya doğru genişlemesi politikası arasında paralellikler oluşmuştur.⁸⁵

ABD, Mart 1990'da öncelikle kendi Millî Güvenlik Stratejisini oluşturmuştur. ABD, Millî Güvenlik Stratejisi Belgesi'nde, ABD'nin millî güvenliğini ilgilendiren ulusal ve uluslararası tehditleri, tehdit öncelikleri bazında ele almakta ve her biri için somut tedbirler önermektedir. ABD'nin strateji belgesi, hem ABD Millî Güvenlik Konseyinin kararlarına hem de NATO Konseptlerine kaynaklık ediyordu. Dolayısıyla "ABD Millî Güvenlik Stratejisi" belgesinde belirtilen "kitle imha silahlarının yayılması, etnik çatışmalar, din ve mezhep çatışmaları, terörizm, uyuşturucu trafiği ve kitlesel göçler" gibi ABD'ye yönelik tehditler NATO'nun 1991 Roma Stratejik Konseptine olduğu gibi aktarılmıştır.⁸⁶

6 Temmuz 1990 tarihinde NATO üyesi ülkeler arasında Londra'da yapılan zirvede Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde meydana gelen

⁸⁴ NATO Atlantik Konseyi 1995 yılında, NATO'nun Stratejik Konseptlerini bir paket halinde açıklamaya karar vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>

⁸⁵ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.10.

⁸⁶ Şaban İba, "NATO ve Türkiye", 02.04.2009, (Erişim) http://soldiyalog.com/soldiyalog_arsiviyazi/378.txt, 19.11.2010, s.3.

değişimler ve İttifak'ın değişim süreci değerlendirilmiştir. Bu zirvede, eski Varşova Paktı üyelerinin Avrupa-Atlantik bölgesi için tehdit oluşturma potansiyelini kaybettiği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda bu zirvede, eski Doğu Bloku ülkelerine yönelik bir açılım stratejisi kabul edilmiştir. Soğuk Savaşın sona erdiği Londra Deklarasyonu ile ilan edilmiş ve yeni dönemin prensipleri 7-8 Kasım 1991 tarihinde Roma'daki NATO zirvesi esnasında kabul edilen "Stratejik Konsept" ile resmî hâle getirilmiştir.⁸⁷

Bu zirve ile "Çatışma Esaslı Güvenlik" anlayışı yerini "İş Birliği Esaslı Güvenlik" anlayışına terk etmiştir.⁸⁸ Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik ortamının şartlarını göz önünde bulunduran NATO devletleri, güvenlik kavramının sadece askerî boyutu değil, bunun yanında sosyal, ekonomik, siyasi ve çevresel boyutları da içerdiğini kabul etmişler ve bu değişime uygun bir stratejinin geliştirilmesini kararlaştırmışlardır.⁸⁹ Buna göre, örgütün tek varoluş nedeninin toplu savunma olmadığı, üye ülkeleri etkileyen her türlü krizin yönetimiyle de ilgilenildiği belirtilmiştir.⁹⁰

1991 yılındaki Stratejik Konsept, "geniş güvenlik kavramını" NATO anlayışının kavramsal temeli hâline getirmiştir. Bu Konsept, düşmanı olmayan bir stratejiydi ve Sovyetler Birliği öncülüğünde Varşova Paktı'ndan gelen tek boyutlu askerî tehdidin ortadan kalkmasıyla birlikte barış ve güvenliğe yönelik yaygın riskleri ele almaktaydı. Ayrıca savunma ve diyalog için Harmel Raporu'nun ilkelerine benzer şekilde eski düşmanlarla iş birliği açık bir şekilde ifade edilmekteydi. Diğer yenilikçi unsurlar ise kriz yönetimi, silahların kontrolü, silahlı kuvvetlerinin barışta, krizde ve savaştaki görevlerinin daha geniş bir yelpazesi olarak ortaya çıkmıştır.⁹¹ Söz konusu belgeye göre, NATO güçlerinde kapsamlı indirim, hareket yeteneği daha

⁸⁷ Akgül, **a.g.e.**, s.4-2, 4-3.

⁸⁸ "The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council" (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm 18.08.2009

⁸⁹ Çalış, Akgün, Kutlu, **a.g.e.**, s.183.

⁹⁰ Çağrı Erhan, "60. Yılında NATO", **Türkiye Gazetesi**, 03 Şubat 2009

⁹¹ Klaus Wittmann, **Towards A New Strategic Concept For NATO**, Rome, NATO Defense College Research Division, 2009, s.14-15.

fazla, acil müdahale gücüne sahip çok uluslu “Çevik Tepki Gücü” oluşumu ve nükleer silahlarda indirim karara bağlanmıştır.⁹²

NATO'nun yeni döneme uygun olarak yeniden yapılandırılmasının ana hatları bu yeni Stratejik Konsept ile birlikte belirlenmiştir. Bu toplantıda ayrıca, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi oluşturulmuş ve bu konseye NATO ile üye olmayan ülkeler arasında dayanışma ve iş birliği ortamı yaratma görevi verilmiştir. NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, bu süreci: “Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte İttifak, tüm Avrupa ile Kafkasya'dan Orta Asya'ya uzanan coğrafyadaki demokratik ülkelerle güvenlik ortaklıkları inşa etmeyi içeren yeni görevler yüklenmiştir.” şeklinde açıklamıştır.⁹³

1991 Roma zirvesinden çıkan yeni Stratejik Konsept NATO'nun misyonunu dört ana noktaya indirgemıştır. Bunlar, Avrupa'da demokratik kurumların gelişmesi ve anlaşmazlıkların barışçıl yoldan çözümlenmesine dayanan istikrarlı bir güvenlik ortamının sağlanması, üyelerin güvenliği açısından risk oluşturması muhtemel gelişmeler konusunda gerekli koordinasyonu sağlayacak bir Atlantik-ötesi forum niteliği kazanması; NATO üyesi devletlere yönelik bir saldırı tehdidine karşı ortak savunma ve caydırıcılık görevinin yerine getirilmesi; Avrupa içindeki stratejik dengenin muhafazası şeklindedir.⁹⁴

24 Nisan 1999'da Washington zirvesinde kabul edilmiş olan konsept ise Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte Avrupa'da ortaya çıkan etnik çatışma ortamında hazırlanmıştır. 1991 yılını takip eden yıllarda, köklü değişiklikler olmuştur. Sovyetler Birliği'nin yok olması, Balkanlarda istikrarın sağlanması ve barışı koruma görevleri, iş birliği yaklaşımının yaygınlaştırılması ve somutlaştırılması, Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin üyeliğe kabul edilmesi ile birlikte NATO'nun genişlemesi, “Akdeniz Diyalogu”nda olduğu gibi Rusya ve Ukrayna ile özel iş birliğine dayalı ilişkilerin kurulması, yeni ve daha narin bir komuta yapısı vasıtasıyla

⁹² Özgöker, **a.g.e.**, s.117.

⁹³ İba, **a.g.m.**, s.2.

⁹⁴ Davutoğlu, **a.g.e.**, s. 230.

“dâhilî adaptasyon” süreci ve son olarak “Avrupa Güvenlik ve Strateji Kimliği”nin ortaya çıkması bu değişiklikler arasında sayılabilir. Bu konsept; NATO’nun temel yükümlülüklerini düzenleyerek “temel güvenlik görevlerini” açıklamıştır. Bunlar; güvenlik danışmanlığı, savunma ve caydırıcılık, kriz yönetimi ve krizlerin önlenmesine yönelik katkı yapılması, ortaklık ve iş birliğidir.⁹⁵

1999 Konsepti “uluslararası güvenliğe yönelik çok boyutlu ve genelde önceden tahmin edilmesi güç” olarak nitelenen tehditler üzerinde durmuş ve NATO’nun tehdit önceliklerini de oluşturan tespitler yapmıştır. Bu Konsept, İttifak güvenliğinin küresel bir içerikle ele alınması gerekliliğini, İttifakın güvenlik ile ilgili çıkarlarının; terör eylemleri, sabotaj, örgütlü suç, yaşamsal kaynakların akışına engel olunması ve özellikle silahlı çatışmaların sonucu olarak ortaya çıkan ve kontrol edilemeyen büyük çaplı göç hareketleri ve farklı niteliklere sahip diğer tehlikelerden etkilenebileceğini vurgulamıştır.⁹⁶ Konsept aynı zamanda “NATO içerisinde bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşturulacağını” teyit etmiş ve AGİK’in esas amaçlarını açıklamıştır.⁹⁷

Bu konseptle birlikte Savunma Yetenekleri Girişimi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Önlenmesi Girişimi, NATO’nun Genişlemesi, BİO ve Geliştirilmiş Akdeniz Diyaloğu gibi konularda İttifakın geleceğini şekillendirecek dokümanlar onaylanmıştır.⁹⁸

Konsept, Soğuk Savaş dönemindeki düşmanın ortadan kalkmasıyla birlikte NATO’nun nasıl bir örgüt hâline geleceği konusunda dünyayı aydınlatmalı, İttifak’a üye ülke kamuoylarının desteğini almalı ve İttifak’ı önceden öngörülemeyen ancak çetin olacağı kesin olan mücadelelere karşı hazırlamalıdır. Kısacası Stratejik Konsept, geleceğe yönelik bir amaç içermeli ve bunu ülke kamuoylarıyla paylaşmalıdır.⁹⁹

⁹⁵ Wittmann, **a.g.e.**, s.15.

⁹⁶ İba, **a.g.m.**, s.5.

⁹⁷ Esra Doğan, “Turkey In The New European Security And Defence Architecture”, (Erişim) <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume8/March-May2003/EsraDogan.pdf>, 12.01.2010

⁹⁸ Çakmak, **a.g.e.**, s. 996.

⁹⁹ Ringsmose, Rynning, “**Come Home, NATO?...**”, s.6-8.

2.1.5. NATO Yeni Bir Stratejik Konseptte Niçin İhtiyaç

Duymaktadır?

Karl Heinz Kamp'ın¹⁰⁰ belirttiği gibi, Batı'nın kendi kaderini tayin etme, Sovyet tehdidine karşı kendini savunma amaçları çerçevesinde kurulan NATO, son yirmi yıl içinde, kuruluş sırasında öngörülemez bir dizi görev üstlenmiştir. NATO'nun Avrupa merkezli bir savunma ittifakından küresel çerçevede güvenlik sağlayan bir örgüte dönüştüğü gerçeği güvenlik, caydırıcılık, savunma ve istikrarın sağlanması gibi konulara duyulan ihtiyaçlar arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmıştır. Sonuçta, uluslararası güvenlik ortamında NATO'nun rolünü acil bir şekilde tanımlamaya ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁰¹

NATO'nun uzun ömürlü olmasının anahtarı, önemini koruyan, uyum sağlayabilen bir örgüt olduğunu kanıtlamış olmasıdır. İçinde bulunduğumuz dönemdeki stratejik ortam değişmiştir ve bundan dolayı yeni bir Stratejik Konseptin zamanı gelmiştir.¹⁰²

Yeni bir Stratejik Konseptte birkaç sebepten dolayı ihtiyaç duyulmaktadır. Hâlihazırdaki dokümanın bazı yönleri süreklilik göstermesine rağmen, diğer bazı yönleri şu an için geçerli olup gelecekle ilgili öngörülere sahip değildir. 1999 yılı Stratejik Konsepti 21'inci yüzyılın, çok önemli siyasi ve güvenlikle ilgili olaylarını içermemektedir.¹⁰³ Mevcut Stratejik Konsept'ten bu yana stratejik görünüm önemli ölçüde değişmiş olup NATO da bununla birlikte değişmek zorundadır.¹⁰⁴ Benzer şekilde İttifak'ın o dönemde on altı üyesi olan bir örgütten yirmi sekiz bağımsız devletin üye olduğu bir örgüte dönüştüğü hesaba katılmamıştır. Ayrıca, 11 Eylül olaylarından sonra İttifak'ın geçirmiş olduğu dönüşüm ile ilgili görüşler yansıtılmamıştır. 1999 yılında Stratejik Konsept "Avrupa-Merkezli" bir ittifaktan söz etmekteydi. Bugün bu yapı genişlemiş ve Avrupa'nın sınırlarının ötesinde güvenlik konularıyla

¹⁰⁰ Karl-Heinz Kamp, NATO Savunma Kolejinde (Roma/İTALYA) Araştırma Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır.

¹⁰¹ Kamp, **a.g.m.**

¹⁰² Petersen, **a.g.m.**, s.40.

¹⁰³ Scheffer, **a.g.m.**, s.12.

¹⁰⁴ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60: Towards A New Strategic Concept**, West Sussex, İngiltere, 2009, s.2.

ilgilenen bir yapıya dönüşmüştür. Bu realitenin yeni dokümanda uygun bir şekilde yansıtılması gerekmektedir.¹⁰⁵

1999 yılından bu yana çok şey değişmiştir. Bu değişiklikleri; başarısız ülkelerin ortaya çıkması, ekonomik sorunlar ve bunun savunma bütçeleri üzerindeki etkisi, enerji güvenliği ile ilgili sorunlar, göç baskıları, nükleer silahların yayılması ve terörizm olarak saymak mümkündür.¹⁰⁶ Bu değişikliklerle birlikte, birçok belirsizliğin ve çok büyük fikir ayrılıklarının ortaya çıkması; NATO'nun geleceğini belirleyecek ve müttefiklerin güvenliğini sağlayabilecek, öngörülü, temel bir dokümana ihtiyaç olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.¹⁰⁷

Yeni bir stratejik konsepte ihtiyaç duyulmasının diğer bir sebebi, daha geniş bir kamuoyu kitlesinin yeni NATO'nun farkında olmasını sağlamaktır. Kamuoyunun geniş bir bölümünün, Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte NATO'nun geçirmiş olduğu büyük değişimi tam olarak anlayamadıkları ya da basitçe farkında olmadıkları bir gerçektir. Yeni ve güncel bir doküman, İttifak'ın şu andaki meşruiyetini anlatmayı kolaylaştıracak ve İttifak'ın daimi başarısı için gerekli olan kamuoyu desteğini temin edecektir. İttifak'ın yeni amaçlarının açık bir şekilde gözler önüne serilmesi, sadece İttifak üyelerinin halklarının çıkarına değildir: NATO'nun bütün dünyayı kucaklayan yeni stratejisi, İttifak'a üye olsun veya olmasın birçok ülkenin menfaatleriyle örtüşmektedir. Bu yüzden yeni bir Stratejik Konsept bu ülkeler tarafından da dikkatlice incelenecektir.¹⁰⁸

Burada belirtilmesi gereken diğer bir konu da Soğuk Savaş dönemi konseptlerinin bir Askerî Komite Belgesi olduğu ve askerî bir stratejiyi ifade ettiği. 1991 ve 1999 yılı Stratejik Konseptleri ise Devlet veya

¹⁰⁵ Scheffer, **a.g.m.**, s.12.

¹⁰⁶ Edmund Whiteside, NATO Kuzey Atlantik Konseyi Sekreterinin Harp Akademileri Komutanlığında yapmış olduğu "2010 Yılında NATO" konulu konuşmasından alınmıştır, 01.02.2010

¹⁰⁷ Wittmann, **a.g.e.**, s.13-14.

¹⁰⁸ Scheffer, **a.g.m.**, s.13.

Hükümet Başkanları tarafından kabul edilen ve “büyük strateji”yi gösteren Kuzey Atlantik Konseyi'nin belgeleridir.¹⁰⁹

2.1.6. NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti'nin Geliştirilmesinde Göz Önünde Bulundurulması Gereken Konular

Yeni Stratejik Konseptin geliştirilmesinde üç husus sürekli olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar, stratejik ortamda meydana gelen büyük değişiklik, NATO içerisinde yapılması gerekli değişikliklere yönelik olarak fikir birliğine varılması; bir önceki konseptin muhtemelen “planlanmayan sonuçlarına” kendini adapte etmektir.¹¹⁰ Stratejik Konsept, doğrudan askerî caydırıcılık ilkesini özünde barındırmalıdır. NATO, yeni ortaya çıkan veya tekrar ortaya çıkabilecek askerî güçlerin, askerî vasıtaları kullanarak zorbalık veya şantaj yapmasını engellemek maksadıyla gerekli askerî yeteneklere sahip olmalıdır. Savaşta teknolojik olarak gelişmiş bir düşmana karşı galip gelmek için gerekli yeteneklere sahip olmalıdır. Şayet NATO bu kabiliyete yeterli seviyede sahip olursa diğer ülkelerin askerî vasıtalarına dayanarak politika üretmelerinin bir anlamı kalmayacaktır.¹¹¹

2.1.6.1. Günümüzün Güvenlik Ortamında Meydana Gelen Değişiklikler ve Yeni Tehditler

İki kutuplu dünya düzeninin yıkılmasından sonra Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu bölgelerinde ortaya çıkan güç boşluğu, küresel belirsizliği artırmış ve bu bölgelerde jeopolitik boşluk alanlarının oluşmasına neden olmuştur.

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerinde gerçekleştirilen terör saldırıları ise küresel güvenlik ortamını ve devletlerin güvenlik algılamalarının büyük bir değişime uğramasına sebep olmuştur. 21'inci yüzyıldaki küresel ilişkileri şekillendireceği anlaşılan bu değişimin bir sebebi de “küreselleşme” akımıdır.¹¹²

¹⁰⁹ Michael Codner, “NATO's Strategic Concept: A View From Mars”, (Erişim) <http://www.rusi.org/research/militarysciences/operationalstudies/commentary/ref:C49DOA29F1E7FF>, 15.10.2009, s.1.

¹¹⁰ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.2.

¹¹¹ Codner, **a.g.m.**, s.1.

¹¹² Yaşar Büyükanıt, **Bana Göre**, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 2008, s.186.

Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Ulusal güvenlik ve ulusal bağımsızlık gibi geleneksel kavramlar dönüşüme uğramıştır. Bugünün çatışmaları büyük olasılıkla, aşırıcılık, enerji ve etnisite ile ilgili olacaktır. Karanlıkta pusuya yatmış olan ve başarısız devletlerde gizlenen NATO'nun düşmanları, eskiden olduğundan daha az açık bir şekilde tanımlanabilecektir.¹¹³ NATO'nun şu an karşı karşıya olduğu temel problem, küresel güvenliğe yönelik olarak tarihte daha önce görülmemiş risklerin bulunmasıdır. Günümüzün dünyası, ne zorba bölgesel ulus devletlerinin saldırgan fanatizmi ne de büyük bir güç tarafından benimsenen, iddialı küresel bir ideolojinin baskıcı istekleri tarafından tehdit edilmektedir. Günümüzdeki en büyük problem, karşılıklı ekonomik bağımlılık ilişkisi içindeki devletler ile radikal dinî ve siyasi grupların kitle imha silahlarına (KİS) erişebilirliğinin artmasının oluşturduğu tehdittir.¹¹⁴

Güvenlik algılamalarında meydana gelen değişimin en önemli sebeplerinden biri, tehdidin tek boyutlu, devletten devlete olma klasik konumundan çıkarak asimetrik ve çok boyutlu bir konuma ulaşmasıdır. Bu durum, günümüz tehditleri ile mücadelede klasik yapılanma ve anlayışların geçerliliğini tamamen yitirdiğine işaret etmektedir.¹¹⁵

2.1.6.2. NATO ve 5'inci Madde

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan ortamda, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5'inci maddesini harekete geçiren kolektif eylem, Amerikalıların uzak bölgelerdeki çatışmalara karışarak başını derde sokmaması konusundaki geleneksel isteksizliğini ortadan kaldıracak bir şekilde, ABD'yi Avrupa'ya bağlamak için tasarlanmıştır.¹¹⁶

Yaygın olan birçok görüşün aksine, 5'inci madde bir "güvenlik teminatı" değildir; NATO üyesi ülkeleri, müttefiklerini tehditlere karşı savunma konusunda zorunlu tutmamaktadır. Bunun yerine bir saldırı durumunda "Transatlantik Güvenliği"ni eski haline getirmek amacıyla her üye

¹¹³ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.2.

¹¹⁴ Brzezinski, **a.g.m.**, s.10.

¹¹⁵ Büyükanıt, **a.g.e.**, s.248-249.

¹¹⁶ Brzezinski, **a.g.m.**, s.6.

ülkeden “gerekli olarak düşündüğü eylemleri” yerine getirmesini istemektedir. Askerî harekât da alınabilecek tedbirlerden biri olarak görülmektedir.

Bugün 5’inci maddenin anlamını ifade etmek çok daha güçtür. Bunun için en az dört sorunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bunlar; NATO’nun kendi kendini savunma ve güvenliğe ilişkin rolünün nasıl dengeleneceği; 5’inci maddenin güvenilirliğinin nasıl devam ettirileceği; 5’inci maddenin ne zaman uygulamaya konulacağı; yeni tehditlere karşı kolektif savunma anlayışı ile nasıl müdahale edileceğidir. (5’inci madde sadece silahlı saldırı durumunda karşılık verilmesini öngörmektedir, ancak bugün bilgisayar ağlarına yapılan saldırılar (siber saldırılar) tehlikeli maddelerin yayılması ve enerji kaynaklarının sevkiyatının kesilmesi silahlı saldırı olarak adlandırılmamakla birlikte, ortak bir dayanışma ve eylem gerektirmektedir).¹¹⁷

Stratejik Konsept; yeni stratejik ortamın ışığı altında Washington Antlaşması’nın 5’inci maddesini yeniden tanımlamalıdır. NATO müttefikleri İttifak tarihinde ilk defa 11 Eylül Saldırıları sonrasında 5’inci maddeyi uygulamaya koymuşlardır. Ancak yapılan saldırı, terimin geleneksel askerî anlamda bilinen şekliyle yapılmış bir saldırı değildir. Öyleyse İttifak’ın temel ilkesini oluşturan 5’inci madde nasıl tercüme edilmeli ve nasıl uygulanmaya koyulmalıdır. Siber saldırıda bir askerî diğer bir ülkenin sınırını geçmesine gerek yoktur; bu tür saldırı, bir ülkenin işleyen sistemini sekteye uğratabilir. Bir ülkenin enerji kaynaklarını kullanması engellenirse bir ülkenin ekonomik ve sosyal dokusu bir savaşın sonuçlarına benzer şekilde, hem de tek kurşun atmadan bozulabilir. Ayrıca bölgesindeki buzulların erimesi, kutuplara sınırları olan İttifak’a üye ülkeler için ciddi güvenlik sorunlarına yol açabilir. Belirtilen bu güvenlik sorunları askerî bir karşılık gerektirmemekle birlikte buna İttifak’ın kolektif bir şekilde karşılık vermesi beklenir. Bu yeni güvenlik ortamında, “İttifak dayanışması” kavramını sağlamlaştırmak ve tüm ülkelerin bu tehditleri tek başlarına karşılamak zorunda kalmayacaklarına dair tekrar güvence vermek bir gereksinim hâline gelmiştir. Bu yüzden Yeni

¹¹⁷ Kamp, a.g.m.

Stratejik Konsept kolektif savunma ile açıkça neyi anlamamız gerektiğini belirtmeli ve “dayanışma şartı”nın güncelleştirilmiş anlamını içermelidir.¹¹⁸

2.1.6.3. NATO'nun Yeni Rolü

Soğuk Savaşın sona ermesi, diğer gelişmelerin yanında her oyuncunun rolünü bildiği, çok iyi tanımlanmış güvenlik düzeninin de sonuna geldiğinin işaretini vermiştir. Soğuk Savaşın yaratmış olduğu kısıtlamaların ortadan kalkmasıyla, NATO'nun örgüt olarak varlığını devam ettirebilmesi için diğer aktörler gibi önemli derecede bir adaptasyona ihtiyacının olduğu ortaya çıkmıştır. NATO, değişen yeni güvenlik ortamına uyum sağlama konusunda büyük ölçüde başarı sağlamıştır.¹¹⁹ Yaşanan gelişmelerle birlikte sıkı bir yapıyla oluşturulmuş nadiren mobilize edilen NATO'nun daha amaca yönelik, hareket kabiliyeti geliştirilmiş ve hiyerarşik yapısının nispeten esnek hâle geldiği bir sisteme geçmekte olduğu söylenebilir.¹²⁰ NATO tarihteki en başarılı İttifak olarak varlığını sürdürmeye devam etmekte ve öncekinden çok daha fazla yerde faaliyetlerini sürdürmektedir. NATO; üye ülkelerin birbirlerine her zaman ve her yerde, her koşulda ve her türlü tehdide karşı güvenebilecekleri ve inanabilecekleri bir ailedir. Özgürlük, barış ve güvenlik gibi ortak değerleri koruyan demokrasiler topluluğudur. Sonuçta NATO, 28 ülkedeki yaklaşık bir milyon insan için birinci derecede esas sigorta güvencesi olarak kalmaya devam edecektir.¹²¹ İttifak aynı zamanda Avrupa'nın 21'inci yüzyılın değişen ortamında, üyelerin ve ortağı olan ülkelerin politik istikrarına, ekonomik kalkınmasına, uzun vadeli güvenliğine katkılarda bulunmak üzere geniş bir iş birliği forumu sağlamaktadır.¹²²

Sovyet Bloğunun dağılmasını müteakip, Doğu Avrupa'nın özgürlüğe kavuşması, Bağımsız Baltık ülkelerinin sahneye çıkması, Almanya'nın tekrar birleşmesi gibi gelişmeler sonucunda bölgesel

¹¹⁸ Scheffer, **a.g.m.**, s.13.

¹¹⁹ Doğan, **a.g.m.**

¹²⁰ Mert Bilgin, **Türkiye'nin Küresel Konumu: Moderniteden Postmoderniteye Ekonomi, Siyaset, Güvenlik ve Kimlik Açılımları**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008,s.443.

¹²¹ Matthew Mark Horn, “NATO's New Strategic Concept, A Strategic Opportunity For Israel”, **Jewish Times**, 21.08.2009

¹²² Çakmak, **a.g.e.**, s. 995.

güvenlik, sınır konuları ve eski Sovyet Bloğundaki temel siyasi kimlik gibi konularda belirsizlikler yaşanmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler NATO'nun, Doğu ve Merkez Avrupa'da aniden ortaya çıkabilecek istikrarsız bir jeopolitik durumu tekrar istikrara kavuşturmak için mücadele veren bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. AB'nin kendi güvenliğini tekrar temin etme kabiliyetinin olmadığına ortaya çıkması, sadece NATO'nun istikrarlı bir şekilde bu boşluğu doldurabileceğini ortaya koymuştur.¹²³ Burada cevaplandırılması gereken; NATO'nun kendi bölgesindeki istikrara mı yoksa bölgesi dışındaki dönüşüme mi odaklanması gerektiğidir. Bölgesel anlamda güvenli bir Avrupa'nın varlığını sürdürme (Balkanlarda bu hâlen tam anlamıyla başılamamıştır) ve etkin bir şekilde bölgesi dışındaki çıkarlarını destekleyen küreselleşmiş bir NATO arasında dengeli bir tutum izlenmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.¹²⁴

Stratejik Konseptleri şekillendiren tehdit ve risk değerlendirmelerine göre, NATO'nun karşı karşıya kalacağı sorunlar ve güvenliği etkileyen faktörler; yeni görevler ve sorumluklar getirecek ya da NATO için günümüzdeki rolünün önemini artmasını sağlayacaktır. Bu görevler; Terörizm, Kitle İmha Silahlarının Yayılması, Küreselleşmenin ve Etnik Çatışmaların Yan Etkisi, Enerji Hatlarının Güvenliği, Ağ Bağlantıları ve Haberleşme, Göç, Çevresel Sorunlar, Şehirleşme, Nüfus Artışı, Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Organize Suçlar olarak sıralanabilir.¹²⁵

NATO'nun öncülük etmeye devam edeceği konu, üyelerine fiziki güvenlik garantisi sağlamak olacaktır. NATO'nun, Avrupa Atlantik bölgesi ve ötesinde, güvenilir ve hızla konuşlandırılabilir bir askerî kabiliyete sahip olması, caydırıcılık gücünü artıracaktır. NATO bugünkü genişlemiş hâliyle ve gelecekteki olası genişleme potansiyeli nedeniyle, 5'inci maddesine yönelik güveni zinde tutmak için uzak mesafelerde harekât kabiliyetini artırmak durumundadır.¹²⁶ NATO'nun başarısı veya başarısızlığı, üye ülkelerin bulunmuş oldukları siyasi vaatlerinin seviyesine bağlı olmaya

¹²³ Brzezinski, **a.g.m.**, s.8.

¹²⁴ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.3.

¹²⁵ İlker Başbuğ, İpek Yolu 2009 Semineri Açılış Konuşmasından alınmıştır, 22.06.2009

¹²⁶ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.10.

devam edecektir. NATO kendi alanında hâlâ nüfuzunu devam ettirmektedir.¹²⁷

NATO; olağanüstü, dinamik ve işlevsel bir örgüttür. Yeni görevler ve sorumluluklar üstlenme konusundaki başarısının yanında, hâlihazırdaki stratejik ve operasyonel yükümlülüklerini yerine getirmiştir.¹²⁸ NATO aynı zamanda Genel Sekreter Yardımcısı Claudio Bisogniero'nun ifade etmiş olduğu gibi, "Kriz yönetiminin başarısız olması durumunda, sadece birlik sağlayan ve sevk eden veya son çare olarak başvurulacak bir araç değildir. NATO, tehditlerin su üstüne çıkmasını engelleme ve başarıyla harekâtlarını icra edebileceği siyasi ortamın şekillendirilmesi konularında aktif bir siyasi rol oynamalıdır".¹²⁹

2010'lu yıllara gelindiğinde NATO'nun işlevleri, etkin bir savunma sağlamaya ve olası bir savaşı önlemeye yetecek bir askerî yeteneği muhafaza etmek, üyelerinin güvenliklerini etkileyebilecek krizlerle başa çıkabilmeye yeterli genel bir imkân sağlamak, silahların kontrolü ve silahsızlanma konularında ileriye dönük adımlar atılmasını sağlayacak önlemler de dâhil olmak üzere, diğer devletlerle diyalogu ve Avrupa güvenliği için iş birliğini ön planda tutan bir yaklaşım sağlamak şeklinde olacaktır. İttifak, günümüzde bu temel hedefine ulaşmak için; demokratik kurumların gelişimi ve anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü ilkelerinden ayrılmamak şartıyla Avrupa'da istikrarlı güvenlik ortamı sağlayan vazgeçilmez bir temel oluşturmalıdır.¹³⁰

NATO'dan beklentiler, hiç olmadığı kadar büyüktür. İttifak'ın temel görevlerine ve rolüne yönelik açık vizyona acil gereksinimi vardır. Ancak bu şekilde, gerekli siyasi kararları almak, görevleri öncelik sırasına koymak ve bunları başarıyla ifa edebilmek, gerekli askerî kaynakları tanımlamak için uygun noktada bulunulacaktır.¹³¹

¹²⁷ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.2.

¹²⁸ İlker Başbuğ, İpek Yolu 2009 Semineri Açılış Konuşmasından alınmıştır, 22.06.2009

¹²⁹ "NATO Holds Strategic Concept Seminar With Albright Presiding", (Erişim) <http://www.examiner.com/x-26873-NATO-Examiner-y2009m10d17-NATO-holds-strategic-concept-seminar-with-Albright-presiding>, 28.12.2009

¹³⁰ Çakmak, **a.g.e.**, s. 995-996.

¹³¹ Scheffer, **a.g.m.**, s.15.

2.1.6.4. NATO-Avrupa Birliği İlişkisi

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve özellikle de 1949'dan itibaren NATO'nun kurulması ile Avrupa devletleri güvenlik işlerini NATO'ya ve büyük ölçüde ABD'ye bırakmışlardır.¹³² Soğuk Savaş sonrası dönemde ise kendi güvenliklerini kendileri sağlamak istemişlerdir. Bununla birlikte AB üyesi ülkeler, çeşitli sebeplerle, soğuk savaş sonrası dönemde daha güçlü bir askerî kriz yönetim kabiliyeti yaratmak için uğraş vermişlerdir.

NATO ve AB, ortak değerleri ve stratejik çıkarları paylaşmaktadır. Kriz yönetim harekâtlarında birlikte ve omuz omuza çalışmaktadır. Başlangıçta planlandığı üzere bu stratejik ortaklığın daha iyi çalışmasını sağlamaya yönelik ihtiyaçlar konusunda muvafakat içerisinde olduğu gözlemlenmektedir.¹³³ Şüphesiz ki, NATO ve AB arasında daha yüksek seviyede güvene dayalı bir iş birliğine ihtiyaç vardır. 10 yıl önce St. Malo'da¹³⁴ gerçekleştirilen zirveden bu yana önemli ölçüde ilerleme kaydedildiğini söylemek mümkündür. Özellikle St. Malo'yu takiben 23-24 Nisan 1999 tarihinde yapılan NATO Washington zirvesinde AGSK'nın geliştirilmesi bağlamında lağvedilmekte olan BAB'ın yerine bu kez AB'nin hangi NATO imkân ve kabiliyetlerinden ne şekilde yararlanabileceğine dair ana ilkeler belirlenmiştir.^{135 136}

¹³² Meltem Müftüler Baç, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış", **Dış Politika Analiz Serisi-4**, İstanbul, Tesev Yayınları, Kasım 2006, s.11.

¹³³ Tacan İldem, "What ambitions for future of ESDP? EU and Turkish Perspectives", (Erişim) <http://www.edam.org.tr/images/PDF/events/what%20ambitons%2010%2012%2009.pdf>, 04.02.2010

¹³⁴ 1998 yılında İngiltere Başbakanı Tony Blair ve Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, askerî iş birliğini artırma yolunda adımlar üzerinde anlaşmışlardı. Ancak 1998 yılında İngiliz hükümetinin AGSK güçlendirmek için Fransa'ya destek vermesi üzerine, aynı yıl St. Malo'da yapılan yıllık ikili zirve toplantısında, Avrupa'nın savunma yetenekleri ön plana çıkarılması kararlaştırılmıştır. İngiltere'nin politikasındaki bu değişikliğin sebebi, Balkan krizi boyunca Londra ile Washington'un stratejik hedeflerinin farklılaşması ve bunun ileride yeniden yaşanma olasılığıdır.

Zirve bildirisinde bir yandan NATO'ya bağlılığın sürdürüleceği belirtilirken, diğer yandan Avrupalıların, AB'nin kurumsal yapısı dâhilinde hareket edeceği ve Birliğin, askerî bir güçle desteklenen bir özerk hareket kapasitesi olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. St. Malo zirvesi ile AB'nin NATO'dan bağımsız bir oluşuma yönelmesine ilk tepki ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'tan gelmiştir. Albright'a göre bu oluşumun, hizipleşmeye (decoupling), ABD ve AB için savunma kaynakları konusunda gereksiz artışa (duplication), AB üyesi olmayan NATO ülkelerine karşı ayrımcılığa (discrimination) yol açma ihtimali bulunmaktaydı.

¹³⁵ Erdoğan, **a.g.e.**, s.172

NATO ve AB arasındaki ilişkinin daha belirgin hâle getirilmesi ve bu ilişki çerçevesinde birbiri ile bağlantılı görevlerin öncelikle ele alınması gerekmektedir. Artık her iki organizasyon da kendisini aynı bölgede aynı zamanda ayrı bölgelerde operasyon yaparken bulmaktadır. Şu an için aynı alanda birbirleriyle iş birliği yapmak onlara güç gelmektedir. Örneğin NATO öncülüğündeki (ISAF), aynı ülkede görev yapmakta olan AB öncülüğünde (EUPOL) Polis misyonu ile gerekli olan bir Mutabakat Anlaşmasını kabul etmeye direnmiştir.¹³⁷

NATO'nun potansiyeli esas olarak askerî değildir. NATO, kolektif bir güvenlik ittifakı olmasına rağmen, gerçek askerî gücü ağırlıklı olarak Amerika'dan gelmektedir ve bu gerçek kısa bir süre içerisinde değişecek gibi gözükmemektedir. NATO'nun gerçek gücü, Amerika'nın askerî kabiliyeti ve ekonomik gücünü, Avrupa'nın kolektif siyasi ve ekonomik ağırlığı (ve sınırlı Avrupa askerî gücü) ile birleştirmesinden gelmektedir. Bu birliktelik NATO'yu küresel anlamda önemli hâle getirmektedir. Bu yüzden NATO yeni görevlerini tanımlarken ABD ile Avrupa arasındaki jeopolitik bağı korumanın önemi konusunda hassas olmak durumundadır.¹³⁸ Bir bakıma buradaki görev, Amerika'nın küreselleşmesi ve AB'nin bölgeselleşmesi arasında uygun bir denge kurmaktır. Bu bağlamda NATO Güvenlik Sektörü Reformu, silahsızlandırma, seferberliğin sona erdirilmesi ve yeniden bütünleştirme konuları ile tamamen meşgul olmamalıdır. Bu görevlerin AB tarafından üstlenilmesi daha uygundur. Bunun yerine, NATO kendisinin de içine çekildiği ve galip çıkmak durumunda olduğu ülkeler arasında yaşanabilecek savaşların artması olasılığını gözden kaçırmamalı ve buna uygun tedbirleri almalıdır.¹³⁹

AB için başka bir görev; üye ülkelerin güvenliğe yönelik yaklaşımlarını dikkate alarak güvenliğe yoğunlaşmasıdır. AB üyeleri, özellikle Slovakya ve Bulgaristan gibi ülkeler, RF'nin, siber saldırılar, petrol ve doğal

¹³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz., Washington Summit Communique, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 24th April 1999, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>

¹³⁷ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.7.

¹³⁸ Brzezinski, **a.g.m.**, s.10.

¹³⁹ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.7-8.

gazın kesilmesi ve önemli enerji altyapılarının denetim altına alınması gibi askerî olmayan tehditlerinden endişe duymaktadırlar. AB üyelerine güvenlik konusunda daha iyi güvence verebilmek amacıyla bu tehditlerin ülkelerin güvenliklerine nasıl bir etkisinin olduğu açıkça ortaya konulmalı ve müşterek savunma stratejileri hazırlanarak daha stratejik seviyede düşünölmelidir. NATO'nun bu konuda yapabileceği; AB ile RF konusunda istihbarat paylaşımına gitmek ve Siber Terörizm Mükemmeliyet Merkezlerinde alınan dersler konusunda eğitim vererek katkı sağlamaktır.¹⁴⁰ NATO ise güç gösterme kabiliyeti ile dışa dönük bakmaya devam etmelidir. AB, muhtemelen enerji politikaları, küresel terörizm, nükleer silahların yayılması ve yeni ortaya çıkan güçler ile ilişkiler gibi konularda öncülük etmeye devam edecektir. Diğer yandan, siber güvenlik konusunu üstlenebilir ve yeni yıkıcı teknolojileri tanımlayabilir.¹⁴¹

Gelecekte Avrupa ölkeleri, ABD'nin 5'inci madde dışında kalan görevler için mali yükü daha fazla taşımaya istekli olmadığı hususunu kabullenmek zorunda kalacaklardır. Bu durum, Avrupalı ölkelerin bu tür görevleri Avrupa'da icra edebilmek amacıyla gerekli imkân ve kabiliyetleri sağlayabilmeleri için daha fazla yük üstlenmelerini gerektirecektir. ABD'nin amacı AB üyesi ölkelerin Avrupa savunmasında daha etkin hâle getirilmesidir.¹⁴² Burada dikkat edilmesi gereken konu Soğuk Savaş sonrasında Avrupa ölkeleri, gerek BAB gerekse AB aracılığıyla otonom bir AB ordusu kurmaya çalışırken, savunma bütçelerinde azalmalar meydana gelmiştir. Düşük bir maliyete katlanarak, NATO'dan bağımsız bir ordu kurulması ve daha fazla sorumluluk yüklenmeleri bu açıdan pek mümkün görünmemektedir.¹⁴³

NATO ve AB'nin, tek bir yerde ve münferit personelle ortak kuvvet planlama ve harekât planlama sistemi olmalıdır. Aslında NATO

¹⁴⁰ Tomas Valasek, Daniel Korski, "Closer NATO-EU Ties: Ideas For Strategic Concept" (Erişim) http://transatlantic.sais-jhu.edu/bin/w/s/Closer_NATO_EU_Ties_Valasek_Korski.pdf, 06.02.2010

¹⁴¹ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.8.

¹⁴² Akgöl, **a.g.e.**, s.4-12.

¹⁴³ "The Future Of EU-US Burden Sharing", 13 Ocak 2006 (Erişim) <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/rep06-01.pdf>, 15.04.2010

ve AB'nin stratejik askerî personelinin büyük bir çoğunluğu entegre edilebilir. Bunun yanında hem NATO hem de AB'nin uygun şekilde bütünleştirilmiş geniş çaplı operasyonları planlama ve komuta etme yeteneğine sahip sivil-asker iş birliği kabiliyeti yoktur. Normal şartlarda NATO ve AB arasında böyle bir kabiliyetin bulunması beklenmektedir. Bu nedenle hâlihazırda zayıf olan ilişkiler geliştirilmeli ve Berlin Artı Anlaşması ve düzenlemeleri vasıtasıyla mükemmel birleşmenin mantıksal olarak sonuçlanması yönünde gerekli tedbirler alınmalıdır.¹⁴⁴

Sık sık meydana gelen “gönüllülük esasına dayalı koalisyon” operasyonlarıyla başa çıkabilmek için Birleştirilmiş NATO/AB komuta ve kuvvet yapısı içinde ulusal komuta yapılarının kadro taslağı bulunmalı ve bilinmelidir.

NATO, AB ile birlikte yapılacak müdahalelerde askerî müdahaleler ile birlikte ekonomik ve siyasi faaliyetlerin birleştirilmesi ihtiyacı (“Kapsamlı Yaklaşım”) konusunu belirleyebilmek amacıyla Tersine Berlin Artı Anlaşmasını kabul etmelidir.

Birleştirilmiş NATO/AB askerî yapısı; Stratejik Komutanlar tarafından belirlenen kuvvetlerin ihtiyaçlarını karşılamak için Soğuk Savaş esnasında geliştirilmiş olan ve ülkelerin NATO tarafından resmî olarak kuvvet planlamalarını sorgulamasını sağlayan süreci geliştirmeli ve bünyesine dâhil etmelidir.¹⁴⁵

Son olarak Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nın krizlerin önlenmesi konusundaki önemli rolü devam etmesine rağmen, AGİT için uzun süredir NATO'nun Avrupa'daki esas güvenlik örgütü konumunu ele geçirme çabalarının artık kalmadığını belirtmekte yarar vardır.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Valasek, Korski, **a.g.m.**

¹⁴⁵ Codner, **a.g.m.**, s.1.

¹⁴⁶ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.9.

2.1.6.5. NATO-Rusya İlişkisi

Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber NATO üyesi ülkeler Rusya ile ilişkilerin ve iş birliğinin geliştirilmesini bir öncelik olarak görmüşlerdir. Rusya Federasyonu da ilişkilerin geliştirilmesine olumlu cevap vermiş ve 1991 yılında RF, Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyine üye olmuş, 1994 yılında ise BİO programına katılmıştır.¹⁴⁷ 1996 yılında Dayton Barış Antlaşmasının imzalanmasıyla Rusya, NATO öncülüğünde Bosna'da gerçekleştirilen barışı koruma görevlerine birlik göndermiştir. Ayrıca genişleme tartışmalarının devam ettiği bir dönemde Rusya'ya Merkez Avrupa'daki kaybının Batı'nın kazancına dönüştürülmeyeceği hususunda güvence verilmiştir.¹⁴⁸

Soğuk Savaşın sona ermesiyle, Rusya'nın oluşturduğu askerî tehdit uzun bir süre için ortadan kalkmıştır. Rusya'nın bugünkü koşullarda eski SSCB hudutları dışında kuvvete başvurması olanaksız gibi görünmektedir. Avrupa'da eylem imkânları, NATO'nun genişlemesi ile giderek kısıtlanmaktadır. NATO'nun genişlemesinin Rusya'da sıkıntılara sebebiyet verdiği bir gerçektir. RF Devlet Başkanı Medvedev, Şubat 2010'da onaylamış olduğu yeni askerî doktrinde Rusya'nın ulusal güvenliğine yönelik asıl tehdidin NATO olarak belirlendiğine dair iddiaları kabul etmemekle birlikte, sorunun bir zamanlar Sovyetler Birliği'nin bir parçası veya yakın komşusu olan ülkeleri bünyesine dâhil eden NATO'nun bitmek bilmeyen genişlemesi olduğunu ifade etmiştir. Unutmamak gerekir ki sonuçta NATO bir askerî ittifaktır. Ayrıca NATO'nun Rus sınırlarına yavaş yavaş müdahalelerde bulunması ve füze savunma sistemlerinin yerleştirilmesi çalışmaları RF'yi endişelendiren diğer konulardır.¹⁴⁹

Avrupa'da harekât alanı kısıtlanan RF için Kafkasya'da durum farklıdır. Burada Rusya, daha fazla askerî hareket imkânına sahip olup bunun örnekleri (Gürcistan, Güney Osetya ve Abhazya) yaşanmaktadır.

¹⁴⁷ **NATO Handbook**, Public Diplomacy Division, Brüksel, 2006, s.209.

¹⁴⁸ Oğuz Mayda, **The New NATO: A Stronghold At The Dawn Of A Multipolar World**. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Ankara, 2009, s.97.

¹⁴⁹ "Medvedev Says No Return To Cold War Tensions Over NATO Expansion", **RIA Novosti**, 25.02.2010

Orta Asya'da ise Rusları tekil düzeyde engelleyecek bir güvenlik sistemi şimdilik mevcut değildir.¹⁵⁰

NATO'nun Rusya ile ilişkileri geliştirme konusunu nasıl öngördüğü, yeni Stratejik Konsept'in başka bir yönünü ortaya çıkartmaktadır; son olaylar çerçevesinde geçmişte olan olaylarda NATO-Rusya Konseyi vasıtasıyla bulunulan etkileşimden dersler çıkarmak önemlidir. Açıkçası, NATO-RF arasındaki etkin iş birliği karşılaşılan ortak birçok zorluğu ifade etmek açısından son derece önemlidir. Şu anda Rusya, NATO'nun başını çektiği Batı'nın güvenlik ile ilgili endişelerini tam olarak dikkate almadığı şeklinde bir algılamaya sahiptir. Bu algılamının hem NATO hem de Rusya tarafından birlikte ele alınması gerekmektedir. Birçok konuda ortak menfaat ve iş birliğinin, NATO ve RF'nin sürekli ve açık bir diyalogu gerçekleştirmeye hazır olması durumunda gerçekleşebileceğini unutmamak gerekiyor. RF ile ilişkilere nasıl ivme kazandırılacağı ve nasıl bir iletişim içerisinde olunacağı konularında NATO üyelerinin fikir birliğine varmaları için Yeni Stratejik Konsept bir fırsat yaratacaktır.¹⁵¹ Unutmamak gerekir ki NATO-RF ilişkilerindeki düşük seyre rağmen yeni bir soğuk savaş olasılığı oldukça düşüktür. Bununla birlikte NATO'nun, Rusya konusunda kendisini bir bakıma suçlu hissederek birtakım hususlara müsamaha göstermesinin oldukça yersiz olacağı değerlendirilmektedir.¹⁵²

İttifak'ın, Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinde kendisine tarihî ve siyasi anlamda uygun ve uzun vadeli stratejik bir hedef belirlemeye ihtiyacı vardır. Her şeyden önce İttifak'ın tüm liderleri, NATO-Rusya Konseyinin gerçek ve samimi bir Pan-Avrupa güvenlik forumuna dönüştürülmesi için samimi taahhütlerde bulunmalıdırlar. 2002 yılında Roma'da iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla kurulan Konsey güven bunalımları yüzünden zaman zaman sekteye uğramış olsa da iki tarafda

¹⁵⁰ Ercan Çitlioğlu, **Türkiye'nin Jeopolitik Önemi**, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, Kasım 2009, s.36.

¹⁵¹ Scheffer, **a.g.m.**, s.15.

¹⁵² Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.9.

masayı terk etmemiştir.¹⁵³ NATO-Rusya ilişkilerinde her iki tarafın farklı düşüncelerinin olacağı aşikârdır. Ancak bu farklılıkların, ilişkinin tümünü rehin almasına izin verilmemelidir.¹⁵⁴ İlişkilerin geliştirilmesi açısından yapılması gereken diğer bir husus, askerî konularda iş birliğinin artırılmasıdır. Bu konular müşterek barışı koruma görevleri ve müşterek eğitim, Terörle mücadele konusunda istihbarat paylaşımı ve müşterek olarak deniz devriyelerinin görevlendirilmesi olabilir.¹⁵⁵

Yakın gelecekte, RF'nin NATO'ya üyeliği mümkün gözükmemektedir. Rusya anlaşılabilir gururundan dolayı, ABD öncülüğündeki NATO'ya üye olmak istememektedir. Siyasi olarak demokratik olmayan ve askerî anlamda kapalı bir kutu olan Rusya'nın NATO'ya üye olması durumunda, NATO'nun artık eski NATO olamayacağı da bir gerçektir. Bununla birlikte yeni tarihî şartları kabullenen samimi bir Rusya ile siyasi ve güvenlik alanında daha yakın bir iş birliği yapmak, uzun dönemde hem ABD'nin hem de AB'nin çıkarıdır. Bundan dolayı Rusya konusunda, NATO'nun amacını iki stratejik hedef belirlemelidir: Bunlar Rusya'yı Avrupa-Atlantik Topluluğu ile daha yakın siyasi ve askerî ortaklık içerisine çekerek Avrupa'da güvenliği sağlamlaştırmak ve Rusya'yı daha geniş bir küresel güvenlik ağının içerisinde kullanarak ve bu ağa bağımlı hâle getirerek Rusya'nın geçmeyen imparatorluk kurma arzusunun yavaş yavaş kaybolmasını sağlamaktır. Bu konularda ilerleme kaydetmek zaman alacaktır ve sabır gerektirmektedir; ancak nihayetinde Rusya'nın yeni nesil liderleri olaylara bu şekilde yaklaşmanın Rusya'nın temel ulusal çıkarlarının gereği olduğunu anlayacaklardır.¹⁵⁶

2.1.6.6. NATO ve Orta Doğu

NATO'nun Kuzey Afrika ve geniş Orta Doğu ile ilişkilerini geliştirme ve bu bölgede istikrarın sağlanmasının niçin önemli

¹⁵³ Donald K. Bandler, Jakub Kulhanek, "Resetting NATO Relations", **The Moscow Times**, 22.10.2009

¹⁵⁴ Anders Fogh Rasmussen, "NATO's Role in The 21st Century and The New Strategic Concept", **Remarks By NATO Secretary General At Vilnius University**, (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_57938.htm, 14.11.2010

¹⁵⁵ Bandler, Kulhanek, **a.g.m.**

¹⁵⁶ Brzezinski, **a.g.m.**, s.16.

olduğu hususunda birkaç sebep bulunmaktadır. Önemli sebeplerden bir tanesi günümüzün güvenlik tehditlerinden olan terörizm, KİS'in yayılması, başarısız devletler, uluslararası organize suçlar gibi bazı tehditlerin hem NATO ülkelerini hem de Orta Doğu ülkelerini yakından ilgilendirmesidir. Bunun sonucunda bu tehditlere ortak bir karşılık verilmesi gerekmektedir. Bu bölgelerde istikrarsızlığı doğurabilecek çözüme kavuşturulamamış siyasi, sosyal sorunların bulunması endişe edilmesi gereken diğer bir konudur.¹⁵⁷

Soğuk Savaş sonrasında, NATO'nun rolü, misyonu ve hedef coğrafyası eski dönemin ufuklarını zorlayacak biçime dönüşmekte ve genişlemektedir. Yeniden yapılanma sanıldığı kadar kolay gerçekleşmemektedir. Ayrıca kurumsal direncin yanı sıra uzunca bir süredir sahip olunan güvenlik kültürünün değişmesi güç olmaktadır.

Reform yolundaki sorunlar her ne olursa olsun NATO üyelerinin bu kurumu devam ettirme yönündeki irade ve dirençleri varlığını sürdürmektedir. Geline aşamada NATO yeni rolünü büyük oranda genişleyen Orta Doğu ve Avrasya'nın kronik sorunları üzerinden inşa etmeye çalışmaktadır. Bir anlamda dünya siyasetinin 11 Eylül sonrası nitelik değiştiren güvenlik sorunlarının kaynağı olan coğrafya NATO'nun hedef coğrafyası olmakta ve bu bölgedeki kaos ve istikrarsızlık üzerinden NATO'nun yeni rolü belirlenmektedir.¹⁵⁸

NATO ile Orta Doğu arasında daha yakın bir ilişki kurmanın stratejik bir zorunluluk olduğunu görmek çok zor değildir. Orta Doğu ve Atlantik ötesi güvenliğin etkileşimi artık daha belirgin hâle gelmektedir. Terörizm, KİS'in yayılması ve uluslararası organize suçlar gibi yeni tehditler tüm ülkeleri etkilemekte ve bunlara karşı ortak bir tepki gösterilmesini gerektirmektedir. Bu bölgenin gelişimi Avrupa-Atlantik güvenliğini önemli ölçüde etkileyecektir. Bu yüzden Orta Doğu ve

¹⁵⁷ NATO Handbook, **a.g.e.**, s.229-230.

¹⁵⁸ "NATO Ortadoğu'da Neler Yapabilir", (Erişim) <http://www.tasam.org/index.php?altid=417>, 17.08.2009

Transatlantik toplumlarının artan bir şekilde birbirine bağımlı hâle geldiğini söylemek yanlış olmaz.¹⁵⁹

ABD'nin ve bir ölçüde Irak'a sürüklediği diğer 15 NATO ülkesinin yaklaşımı, ABD'nin dünyanın bu kesimini kendisine ve müttefiklerine tehdit oluşturmayacak bir bölgeye dönüştürmek şeklindedir. ABD'nin bu kapsamda bölgede tehdit olarak gördüğü Suriye ve İran'a karşı yine bölge ülkelerinden oluşan NATO benzeri bir askerî ittifak¹⁶⁰ oluşturmak istemesi bunun örneklerinden biri olarak verilebilir.¹⁶¹ Bunu yaparken eski dönemin vasıtaları olan savaş, askerî müdahale gibi unsurlar ile yeni dönemin gerekleri olan yumuşak gücün güvenlik sorunlarına karşı birlikte kullanılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Daha Avrupalı olan yaklaşım ise NATO'nun bilinç haritasından öteki düşüncesini temizlemeyi ve ortak tehdit algılamasından hareketle örgütü bir güvenlik kurumuna dönüştürmeyi hedeflemektedir. Tehditlerin niteliğinin değişmesi ve yeni güvenlik anlayışı sebebiyle yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yaklaşım demokratikleşme, insan hakları, ekonomik kalkınma gibi hedeflere öncelik vererek yeni dönemin sorunlarının aşılabileceğini öngörmektedir.

Orta Doğu'da NATO'nun etkin bir role sahip olması ve her şeyin ötesinde olumlu ve yapıcı katkı yapabilmesi için bu iki yaklaşımın ötesinde bir ufkun yakalanması gerekmektedir. Temel ön şart NATO'nun yapısal olarak uluslararası sistemin Orta Doğu kurgusunu zorlayabilecek tarzda bölgenin sorunlarının gerçek niteliğini görmesi ve gereken çözüm yollarının ortaya konmasını sağlamasıdır.

Diğer önemli şart ise bölge ile ilgili üretilecek inisiyatiflerde geniş tabanlı bir demokratik meşruiyetin varlığıdır. Yabancı müdahalesi bölge ülkelerinin güvenlik algılamalarında doğrudan tehdit

¹⁵⁹ Horn, **a.g.m.**

¹⁶⁰ Bu askerî ittifak'a, Körfez İş Birliği Konseyi ülkeleri (Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Umman, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri) ile birlikte Mısır ve Ürdün'ün katılması planlanmaktadır.

¹⁶¹ Mahdi Darius Nazemroaya, "A NATO For The Middle East", **Global Research**, 14.10.2009 (Erişim) <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=15643>, 13.03.2009

anlamına gelmekte, otomatik bir reddetme mekanizması devreye girmektedir. İlgili projelerde muhatap toplumlar, bölge ülkeleri, BM ve uluslararası hukuk nezdinde geniş tabanlı bir meşruiyetin sağlanması bu sorunu minimize edebilir. Ayrıca NATO'nun Orta Doğu'da bir aktör olarak ortaya çıkması bu yolla sağlanabilir. Aksi takdirde NATO, bölgede ABD'nin uzantısı algılamasından öteye geçemeyebilir. NATO'nun bölgeye temel katkısı söz konusu demokratik meşruiyet ilkesine bağlı kalarak bölgede yeni bir güvenlik kültürünün oluşmasını sağlamak olabilir.¹⁶²

Olaylara bu açıdan bakıldığında, NATO'nun İstanbul Zirvesi'nde Afganistan harekâtının durumu, Irak'ta muhtemel NATO rolü, Orta Doğu ülkeleri ile iş birliği imkânlarının tartışılması konularına öncelik verilmesi tesadüfi değildir. Bu Zirve'de alınan karar doğrultusunda Akdeniz siyasi iş birliği süreci olan "Akdeniz Diyalogu" ve "İstanbul İş Birliği Girişimi" çerçevesinde Akdeniz ve Orta Doğu ülkeleri ile iş birliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁶³

2.1.6.6.1. Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu

İstanbul Zirvesi'nde kabul edilen NATO'nun Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu'nun amacı, bölgesel güvenlik ve istikrara katkıda bulunmaktır. Bu kapsamda, NATO ve Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu ortakları¹⁶⁴ arasında daha iyi bir iş birliği ortamının kurulmasıdır. İttifak'ın bir amacı da, NATO faaliyetleri ile ilgili yanlış algılamaları ortadan kaldırmak, İttifak'ın güneyde yapay düşmanlar yaratma arayışında olduğu yönündeki asılsız inanışları düzeltmek ve gelişmekte olan "Avrupa Güvenlik Mimarisinin" İttifak'ın güneydeki komşularını dışarıda bırakacağı yönündeki korkuları silmektir. Kavramsal açıdan, NATO'nun "Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu", İttifak'ın genel ortaklık, diyalog ve iş birliği stratejisini destekleyen önemli bir araç olarak tanımlanabilir. Bu husus, 1999 Stratejik Kavramı'nda açıkça belirlenmiştir. Bölgedeki şartların getirdiği zorluklara rağmen NATO;

¹⁶² "NATO Ortadoğu'da Neler Yapabilir", **a.g.m.**

¹⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Istanbul Summit Communiqué, Press Release (2004)096, 28 June 2004, Madde 36-37-38. <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>

¹⁶⁴ Akdeniz Diyalogu ülkeleri; Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus'tur. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_60021.htm?

Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu ortakları arasında güven tesis etmekte büyük mesafe almıştır. Ayrıca, askerî konular gibi diyalogun giderek daha fazla odaklandığı alanlarda NATO'nun yapabileceği katkı, ortaklar tarafından bölgesel iş birliğine yapılan önemli bir katkı olarak görülmektedir. Birçok Diyalog ülkesinde "NATO'nun arzının" "NATO'nun talepleri" nden daha fazla olduğu dikkat çekmiştir. NATO, İsrail ve Ürdün hariç, diyalog ülkelerine istenenden daha fazla iş birliği sunmuştur.

NATO'nun öncelikleri arasında Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İş Birliği Girişimi (İİG) ile daha sıkı ilişkiler kurmak vardır. İsrail, Ürdün ve Mısır'ın Akdeniz Diyalogu ülkeleri olmaları sebebiyle bu oldukça önemlidir. Akdeniz Diyalogu resmî makamların birbirleriyle doğrudan temas etmelerini sağlayan önemli bir forumdur. Akdeniz Diyalogu sadece bir başlangıç olup katılımcıların ortaklık hatta üyelik için gerekli koşulları başarıyla yerine getirmeleri durumunda onları bu haklarından alıkoymamalıdır.¹⁶⁵

NATO'nun Akdeniz Diyalogu daha başından itibaren Avrupa Birliği'nin Barcelona süreci (Euro-Mediterranean Partnership) ve AGİT gibi Akdeniz'de iş birliğini artırmayı hedefleyen diğer uluslararası örgütlerin çalışmalarını tamamlayıcı nitelikte olmuştur.¹⁶⁶

2.1.6.6.2. İstanbul İş Birliği Girişimi

İstanbul İş Birliği Girişimi,¹⁶⁷ bölgesel güvenlik ve istikrarı güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu programın başarıya ulaşması, NATO'nun katkıları ve ilgili ülkelerle ikili iş birliğinin geliştirilmesi ile mümkün olabilecektir.

İİG'nin amaçları savunma reformu, savunma bütçeleri, savunma planlaması ve sivil-asker ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin öneriler getirmektir. Silahlı kuvvetler arasındaki ilişkiyi güçlendirmek, bilgi paylaşımı ve denizcilik konularında iş birliğini geliştirerek terörizme karşı

¹⁶⁵ Horn, **a.g.m.**

¹⁶⁶ Hasret Çomak, "NATO'nun Yeni Yönelimleri", (Erişim) http://www.tasam.org/documents/4_9hasretcomak.pdf, 16.10.2009

¹⁶⁷ İstanbul İş Birliği Girişimi ülkeleri; Bahreyn, Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_58787.htm?

savaşı güçlendirmek; nükleer silahların ve bunları atma vasıtalarının yarattığı tehlikelere karşı İttifak'ın yürüttüğü çalışmalara katkıda bulunmak; özellikle terörizm, küçük ve hafif ateşli silahların yaygınlaşmasının önlenmesi, yasa dışı uyuşturucu trafiğinin durdurulması İİG'nin amaçları arasında sayılabilir.

İİG; aynı zamanda Körfez ülkeleri arasında iş birliğini geliştirmeye yönelik "Körfez İş Birliği Konseyi" oluşturulmasını ve Orta Doğu'da yer alan bu ülkeler ile iş birliğinin geliştirilmesini amaçlamaktadır.

İİG ve Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu birbirinden farklı ama birbirini tamamlayıcı nitelikte ve her ikisi de aynı amaca hizmet etmektedir. Akdeniz ve Orta Doğu ülkeleri ile güçlü iş birliği oluşturmak, her iki projenin temel amacı olup, başka ülkeler de bu programlara katılabileceklerdir.¹⁶⁸

2.1.6.7. NATO'nun Nükleer Politikası ve Stratejisi

NATO'nun nükleer stratejisi ve kuvvet durumu, savaşların önlenmesine yönelik, İttifak'ın genel stratejisinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu strateji; barışın korunması ve Avrupa-Atlantik bölgesinde istikrarın sağlanmasına katkı konularında temel bir siyasi rolü başarıyla tamamlamaktadır. Bununla birlikte Soğuk Savaşın bitmesinden günümüze kadar güvenlik konularında elde edilen başarılarından dolayı İttifak, nükleer güce olan bağlılığını önemli ölçüde azaltmıştır. NATO'nun yeni güvenlik ortamına ayak uydurabilmek için attığı adımlardan bir tanesi de nükleer stratejisinde yer alan ve nükleer unsurlar konusunda yaptığı değişiklikler olmuştur.¹⁶⁹

NATO'nun nükleer stratejisi müzakere edilmeden devam edilecek bir konu değildir. Hâlihazır Stratejik Konsept'te müttefikler bu konuyu açmadan 1991 yılı Stratejik Konseptinde kullanılan lisanı kullanmayı tercih etmişlerdir. Ancak bu sefer, birtakım unsurlar NATO'nun nükleer politikası ve stratejisinin tartışılmasını, üzerinde anlaşılmasını ve kamuoyuna anlatılmasını gerektirmektedir. Bu unsurlar; caydırıcılığın geçerliliğinin devamı konusundaki şüpheleri, nükleer silahsızlanma konusundaki geniş

¹⁶⁸ Çomak, **a.g.m.**

¹⁶⁹ NATO Handbook, **a.g.e.**, s.65.

çaplı tartışmaları, nükleer silahların yayılmasını, Nükleer Silahsızlanma Anlaşması (NPT) ile oluşan düzenin yakın zaman içinde bozulması, nükleer silahlara sahip olma hırsı bilinen İran'ın uluslararası toplumu başarılı bir şekilde oyalaması, nükleer silahlara sahip olmayan üyelerin "nükleer katılım"a dair açık tartışmalarını içermektedir. Bütün bu konular İttifak içinde nükleer strateji konusundaki tartışmaları kaçınılmaz yapmaktadır.¹⁷⁰

Uluslararası toplumda nükleer materyallerle ilgili programlar, bunların yasa dışı ticareti ile ilgili endişeler mevcuttur. En kötü olasılık ise teröristlerin KİS'i elde edecek olmalarıdır. Atom Enerjisi Kurumunun İnternet sayfasına girildiğinde çok miktarda çalınan, kaçırılan, nerede olduğu belli olmayan radyolojik materyalin olduğu görülmektedir. Gelecekte karşılaşılabilecek tehdit; ya teröristlerin radyolojik materyalleri ya da zor da olsa bir nükleer cihazı ele geçirmeleridir. Esas endişe yaratıcı konu budur. Bu yüzden NATO'nun bu konuda ne gibi önlemler aldığı, nelerin yapılması gerektiği konusu açıkça tartışılmalı ve Yeni Stratejik Konsept'te NATO'nun bu konuya yönelik politikasının ne olacağı mutlaka ele alınmalıdır.¹⁷¹

ABD Başkanı Obama, Çek Cumhuriyeti'ne yapmış olduğu ziyaretteki konuşmasında hiçbir nükleer silahın olmayacağı bir dünya hayal ettiğinden bahsetmişti.¹⁷² Nükleer silahların olmadığı bir dünya ve Yeni Stratejik Konsept'in bu konuyu ne ölçüde ele alması gerektiği üzerinde durulması gereken diğer bir konudur. Nükleer politikanın adaptasyonunun Yeni Stratejik Konsept'te ele alınabilmesi için kamuoyunun bu konuda biraz baskısının olması gerekmektedir. Ayrıca nükleer politikalar ile ilgili ileriye dönük hedefler ve bu hedeflere ulaşılabilmesi için kullanılacak vasıta ve adımlar konusunda müttefikler arasındaki düşünce farklılıklarının açıkça tartışılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu arada gerçeklerin ve hedefe giden

¹⁷⁰ Wittmann, **a.g.e.**, s.43.

¹⁷¹ Edmund Whiteside, NATO Kuzey Atlantik Konseyi Sekreterinin Harp Akademileri Komutanlığında yapmış olduğu "2010 Yılında NATO" konulu konuşmasından alınmıştır, 01.02.2010

¹⁷² ABD Başkanı Barack Obama'nın konuşması, Prag, 05.04.2009 (Erişim) <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>, 18.10.2009

yolda çıkabilecek engellerin de mutlaka göz önünde tutulmasında yarar vardır.¹⁷³

2.1.6.8. NATO'nun Füze Savunması

NATO tarafından yürütülen Füze savunma projesinin üç bileşeni bulunmaktadır.

- Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunma Sistemi: 2010 yılı başına kadar İttifak belirli bir alandaki kuvvetlerini kısa ve orta menzilli balistik füzelere karşı korumak için geçici bir imkân ve kabiliyete sahip olacaktır. Sistemin sonlandırılmış hâli savaş yönetimi, muhabere, komuta ve kontrol, erken uyarı sensörleri, radar ve değişik önleme uçaklarını bünyesinde barındıran alçak ve yüksek irtifa savunma sistemlerini içeren çok katmanlı bir sistemden oluşacaktır.

- NATO Topraklarının Korunması için Füze Savunması: 2002 yılında yapılan Prag zirvesinden sonra İttifak kuvvetlerini, topraklarını ve üye ülkelerin topraklarını korumak için var olan seçenekleri incelemek amacıyla bir füze savunma fizibilite çalışması başlatılmıştır. Üye ülkelerin liderleri, Avrupa'ya yerleştirilecek olan Amerikan Füze Savunma vasıtalarının birçok üyeyi koruyacağını kabul etmişlerdir. Ayrıca, bu imkân ve kabiliyetin gelecekte NATO'nun geniş füze savunma mimarisinin tamamlayıcı bir parçası olması gerektiği konusunda anlaşmışlardır.

- Bölgesel Füze Savunması Konusunda Rusya İle İş Birliği: NATO-Rusya Konseyinin himayesinde 2003 yılında NATO ve RF'nin bölgesel füze savunma sistemleri arasında olası uyumu değerlendirmek için bir çalışma başlatıldı. Bu çalışmayla birlikte bölgesel füze savunması alanında icra edilen müşterek harekâtlarda gerekli prosedürleri hazırlayabilmek için bilgisayar destekli tatbikatlar icra edildi.¹⁷⁴

ABD, Kuzey Amerika'daki füze savunma sistemlerine Avrupa'daki sistemin eklenmesinin, Avrupa'nın büyük bölümünü İran ya da Orta Doğu'da herhangi bir yerden gelecek uzun menzilli füze

¹⁷³ Wittmann, **a.g.e.**, s.44.

¹⁷⁴ Füze Savunması, (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm?selectedLocale=en, 08.09.2009

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm?selectedLocale=en

saldırısından koruyacağını savunmaktadır. Ancak kurulması düşünölen kalkan Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya'yı kapsamamaktadır. NATO ise bu açığın kapanmasını istemektedir. Bu çerçevede NATO uzmanlarının şubat ayına kadar kısa menzilli bir füze savunma sistemi oluşturulması konusunda bir rapor hazırlamaları karara bağlandı. Böylelikle ABD ve NATO'nun sistemleri birbirine bağlanmış olacaktır.¹⁷⁵

2.1.6.9. NATO'nun Hükümetler Arası Uluslararası Örgütler ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler ile İlişkileri

Günümüzün güvenlik ortamında hiçbir aktörün kendi başına hareket etmeyeceği kabul edilmelidir. Diğerleri gibi gerek NATO gerekse AB, hem aralarındaki ilişkiyi geliştirmek hem de diğer uluslararası aktörlerle uyumlu bir şekilde hareket edebilmek için gerekli tedbirleri almalıdırlar.¹⁷⁶

2.1.6.9.1. Kapsamlı Yaklaşım

NATO askerî olarak etkinliğini sürdürmeye devam etmektedir, fakat ittifak için uzun vadeli güvenlik, etkin bir şekilde çatışmaların önlenmesi, bütünleştirilmiş sivil/askerî kriz yönetimleri, iyi planlanmış çatışma sonrası yeniden yapılandırma ve barışı tesis etme faaliyetleri sayesinde gerçekleştirilecektir. Bunun için uluslararası ve bölgesel ortaklarla iş birliğine ve her şeyden önce yerel halkın katılımına ihtiyaç vardır. Bu yüzden Riga zirvesinde "Kapsamlı Yaklaşım" kabul edilmiştir.¹⁷⁷ Bu yaklaşım, NATO'nun uluslararası harekâtlarının güvenlik, gelişme, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve insani boyutunu bütünleştirmeyi amaçlamaktadır.¹⁷⁸

Yeni Stratejik Konsept, "Kapsamlı Yaklaşım" görüşünü ayrıntılı biçimde içermelidir. Soğuk Savaş döneminin aksine,

¹⁷⁵ Güven Özalp, "NATO'nun Gündemi Füze Kalkanı", Brüksel, 14.06.2007, (Erişim) <http://www1.voanews.com/turkish/news/a-17-2007-06-14-voa8-88066357.html?moddate=2007-06-14,06.08.2009>

¹⁷⁶ İldem, **a.g.m.**

¹⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Riga Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006 Madde 10, (Erişim) <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm,12.09.2009>

¹⁷⁸ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.4.

bugünün güvenlik tehditleri NATO tarafından tek başına çözülemez. Aynı şekilde, diğer hiçbir örgüt veya kurum her şeyi tek başına yapamaz. Afganistan veya diğer herhangi bir bölgedeki güvenlik, NATO'nun yeteneklerinin ötesinde; ekonomik, siyasi ve askerî önlemlerin kapsamlı olarak uygulanmasını gerektirmektedir. Yeni bir Stratejik Konsept'te; kapsamlı yaklaşım içerisinde NATO'nun oynayacağı rol ortaya konmalı ve sivil ve askerî vasıtaların uyumlu, etkin ve koordineli bir şekilde nasıl uygulanacağı ortaya konmalıdır.¹⁷⁹ Kapsamlı Yaklaşım ilkesi yeniden benimsenirken, pratikte uygulanmasının daha teferruatlı olması gerektiği tavsiye edilmektedir. Örneğin, NATO sivil yetenekleri ihtiyaç duyulan yere görevlendirme kabiliyetine sahip olmalıdır. Çatışma sonrası yeniden yapılandırma faaliyetleri gibi imkân ve kabiliyetlerin oluşturulabilmesi için müşterek bir AB/NATO okulunun kurulması gerekliliği de ayrıca belirtilmektedir.¹⁸⁰

NATO ve BM arasında imza altına alınan beyanname, "Kapsamlı Yaklaşım"ın hazırlanması aşamasında çok büyük bir adımdır; fakat NATO'nun, başta AB olmak üzere diğer uluslararası örgütler ile yakın ilişki kurması gereklidir.¹⁸¹

2.1.6.9.2. NATO ve Birleşmiş Milletler

Üyelik ve içerdiği saha açısından, dünyanın neredeyse tüm ülkelerini kapsamaması nedeniyle küresel bir özellik taşımakla birlikte BM, Güvenlik Konseyi'nin yapısı nedeniyle belli ülkelerin çıkarlarına hizmet eder hâle gelmiştir. BM'nin neredeyse kuruluşundan bu yana yaşamış olduğu başarısızlık, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan sistemde onu görevlerini paylaşmaya/devretmeye itmiştir.¹⁸²

Yapılacak görevler için finansal kaynak ve operasyon yetenekleri yeterli olmayınca BM, üye devletlerin bölgesel yapılar

¹⁷⁹ Scheffer, **a.g.m.**, s.15.

¹⁸⁰ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.4.

¹⁸¹ Scheffer, **a.g.m.**, s.15.

¹⁸² İkinci Dünya Savaşı'nın galip ülkelerinin oluşturduğu Güvenlik Konseyindeki veto mekanizması, BM'nin güvenlik, sosyoekonomik konular, kültür, insani sorunlar, ayrıca farklı alanlarda yüklendiği geniş sorumlulukları, Soğuk Savaş sırasındaki ideolojik kamplaşma nedeniyle yerine getirmesine engel olmuştur.

içinde çalışarak Güvenlik Konseyi kararlarını uygulamak isteyebileceklerini kabul etmiştir. Ayrıca,1992’de, İttifak üyesi ülkelerin NATO’nun yapısını, prosedürlerini ve askerî kuvvetlerini BM Güvenlik Konseyi kararlarını uygulamak için kullanma yönünde aldıkları karar da durumu kolaylaştırmıştır.¹⁸³

Soğuk Savaş döneminde BM ile ilişki kurmak NATO için zor olmuştur. Bunun sebebi NATO’nun bir taraf olarak algılanmasıydı. Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte ilişkiler de gelişme göstermiştir. 2008 yılında BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon ve NATO Genel Sekreteri arasında iş birliği prensiplerini içeren bir belge imzalandı. NATO gibi bölgesel bir örgüt, tarihte ilk kez BM ile bir anlaşma imzalıyordu. Burada amaç; BM’nin operasyonlarını, kararlarını NATO olarak desteklemek ve tek bir ekip olarak çalışmaktı. Yeni Stratejik Konsept hazırlanırken iş birliğinin artırılmasına yönelik ve BM ile olan ilişkilerimiz üzerine nasıl bir gelecek inşa edeceğimizi ayrıntılı olarak ele almamız gerekmektedir.¹⁸⁴

2.1.6.9.3. Diğer Uluslararası Örgütler

NATO’nun diğer uluslararası örgütlerle ilişkileri konusunda asıl odak noktasını; Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı ile iş birliği teşkil etmektedir. NATO aynı zamanda diğer birtakım önemli kuruluşla da istişarelerde bulunmakta ve farklı biçimlerde iş birliği yapmaktadır. Bunlar arasında; Avrupa Konseyi, Uluslararası Göç Örgütü, Batı Avrupa Birliği Asamblesi, Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü bulunmaktadır.¹⁸⁵ Uluslararası örgütlerle ilişkiler konusunda yapılması gereken, zaman içinde kurulan örgüt ve kurumların güçlerinin artırılması ve iş birliğinin daha iyi koordine edilmesidir. Bu şekilde; sıkça ifade edildiği şekilde örgütler arasında daha iyi bir kenetlenme ve karşılıklı destek sağlanarak

¹⁸³ Erdoğan, **a.g.e.**, s.182-184.

¹⁸⁴ Edmund Whiteside, NATO Kuzey Atlantik Konseyi Sekreterinin Harp Akademileri Komutanlığında yapmış olduğu “2010 Yılında NATO” konulu konuşmasından alınmıştır, 01.02.2010

¹⁸⁵ NATO Handbook, **a.g.e.**, s.263.

problemlerin çözüme kavuşturulması hususunda bir sinerji yaratılmış olunur.¹⁸⁶

2.1.6.9.4. Hükûmetler Dışı Uluslararası Örgütler

NATO gibi bir örgütün, halkla ilişkiler konusunda deneyimli ve kamuoylarının sorunları konusunda bilgili, halkın desteğine sahip örgütlerle daha yakın ilişki içinde çalışması gerekmektedir. Böylece sadece problemlerle ilgili bölgelerde neler olduğu konusunda bilgi edinmekle kalmaz, bir kriz veya çatışma durumunda bu örgütlerin yardımından yararlanılabilmektedir.¹⁸⁷

NATO, NATO'nun politikalarının anlaşılmasına katkı sağlayan ve hükûmetler arası, Uluslararası örgütlerin çalışma alanının ötesinde NATO'nun politika ve amaçlarını destekleyen hükûmetler dışı örgütler ile iş birliği yapmaktadır. Bu örgütlerin başlıcaları; Uluslararası Kızıl Haç Komitesi, NATO Parlamenterler Assamblesi ve Atlantik Anlaşması Derneğidir.¹⁸⁸

Olay bölgesinde iş birliği, bilginin paylaşılması, koordinasyon ve korunma zaten zordur; ancak sıklıkla pratik çözümler üretilmektedir. Operasyon'un ilk safhalarında gerekli olan uyum, müşterek planlama ve eğitimin yanı sıra kavramsal olarak düşünmeye de ihtiyaç vardır. Aynı zamanda diyalog ve müşterek eğitim vasıtasıyla, kültürel olarak karşılıklı anlayışın geliştirilmesi arzu edilen bir husustur. NATO, Hükûmetler Dışı Örgütler ile iş birliği konusunda BM'nin yöntemini kullanmalıdır.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Wittmann, **a.g.e.**, s.51.

¹⁸⁷ Rajendra Pachauri , "Yeşil Konular-Kırmızı Alarm": Güvenlik Konusunda Ortaya Çıkan Ve Gelişen Tehditler", **NATO Review Dergisi**, Kış 2007

¹⁸⁸ NATO Handbook, **a.g.e.**, s.267.

¹⁸⁹ Wittmann, **a.g.e.**, s.53.

2.1.7. NATO'nun Dönüşümü

NATO'nun dönüşümü; çalışma metotlarının geliştirilmesi ve gelecek için NATO'nun kendini hazırlamasıyla ilgilidir.¹⁹⁰

Muhtemel krizlere etkin ve hızlı müdahale edebilmek için yeteneklerin geliştirilmesi, NATO içindeki dönüşüm çabalarının esasını oluşturmaktadır.¹⁹¹ Yeni NATO; politik ve askerî bir dönüşümle meydana gelmiştir. NATO'nun politik dönüşümü; işlevsel, coğrafi ve kurumsal olmak üzere birbirine bağlı üç boyutta gerçekleşmektedir.

NATO'nun işlevsel dönüşümü; görev anlayışının genişletilmesini kapsamaktadır. Bu kapsamda, NATO'nun kuruluş antlaşmasının 5'inci maddesinde yer alan kolektif savunma anlayışına ilave olarak, 5'inci madde dışındaki; çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi görevlerine yönelik NATO harekâtı icra edilmeye başlanmıştır.

NATO'nun coğrafi dönüşümü; NATO'nun alan dışı görevlere yönelmesi ve NATO'nun genişlemesi ile olmuştur. Böylelikle NATO, bir yandan Avrupa'nın savunulmasının ötesine geçerek faaliyet alanını; Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya, Afrika, Akdeniz, Orta Doğu ve Pasifik bölgesini içeren geniş bir coğrafyaya yayarken öte yandan yeni üyelere de kapılarını açmıştır.

NATO'nun kurumsal dönüşümü sırasında uluslararası örgütlerin¹⁹² yeteneklerinden yararlanılması maksadıyla, bunlarla iş birliğinin ve karşılıklı çalışabilirliğin artırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla; NATO-AB ilişkilerinde iş bölümüne gidilmesi¹⁹³ gibi formüller üretilmiştir.

NATO'nun askerî dönüşümü, ittifakın caydırıcılık ve güvenliğinin sağlanması ve bölge dışında icra edilen harekâtın ihtiyaçlarını karşılamak üzere; harekât etkinliğinin artırılması, yeni askerî yeteneklerin

¹⁹⁰ Hillary Clinton, "NATO Transformation Key To Facing New Challenges", **Euro-Atlantic Defense News**, Brüksel, DBDC International Defence Publications and Events, Ocak-Şubat 2010, s.5.

¹⁹¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri", (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/ii_-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa, 08.09.2009

¹⁹² AB, AGİT, Dünya Bankası, Dünya Gıda Örgütü, Kızılhaç, Afrika Birliği, Körfez İş birliği Örgütü, Şangay İş Birliği Örgütü, Uluslararası Para Fonu gibi.

¹⁹³ Hayati öneme haiz yeteneklerin havuzlandırılması, kuvvet yapısı ve yöntemlerinin birleştirilmesi ve tersine Berlin Artı, yani Avrupa Birliğinin sivil yeteneklerinden NATO harekâtlarında istifade edilmesi gibi.

kazanılması¹⁹⁴, kaynakların maliyet-etkin kullanılması ve İttifak'ın komuta ve kuvvet yapısının geliştirilmesi konularını kapsamaktadır.

Yeni bir Stratejik Konsept, kolektif bölge savunması ile “Ülke toprakları ötesinde uzak mesafelerde harekât” gibi NATO'nun yeni görevleri arasındaki dengeyi ele almalıdır.¹⁹⁵ Hâlihazırda NATO'nun aynı anda iki büyük çaplı (Afganistan gibi) ve altı küçük çaplı operasyonu (Kosova gibi) destekleyebileceği düşünülmektedir. NATO üyesi ülkeler; GSMH'nin %2'sini savunmaya harcayacakları, herhangi bir zamanda Silahlı Kuvvetlerinin %40'ını başka yere kaydırabilecekleri ve Silahlı Kuvvetlerin %8'inin denizaşırı görevlendirmelerde destekleyebilecekleri vaadinde bulunmuşlardır. Problem olan sadece imkân ve kabiliyetlerin miktarı değil, aynı zamanda bu imkân ve kabiliyetlerin türüdür. NATO, şu an daha çok “alan dışı” operasyonlar icra ettiğinden daha fazla uzak mesafelerde harekât icra edebilme imkân ve kabiliyetine gereksinim duymaktadır. Uygun lojistik, ulaşım ve istihbarat denizaşırı bölgelerde silahlı kuvvetlerin görevlendirilip, en etkin şekilde desteklenebilmesi için hayati öneme sahiptir.¹⁹⁶

Doğal olarak İttifak'ın kuruluşunun amacı olan kolektif bölgesel savunma, İttifak'ın temel ilkesi olmaya devam edecektir; fakat bugün hiçbir İttifak'ın gücü sadece bu amaç için silahlı kuvvetler bulundurmaya yetmez. Uzak kriz bölgelerine, kısa zamanda kuvvet ve onların teçhizatını göndermek, ulusal sınırları koruyacak olan kuvvetlere duyulan ihtiyaç kadar önemlidir. Bununla beraber belirtilen ilk görevi yapabilecek kuvvetlerin ulusal sınırları da koruyabileceği, ancak bunun tersinin bir gerçek olmadığı aşikârdır. Bu sebeptendir ki kriz yönetiminden, barışı korumadan muhabere harekâtına kadar geniş çaplı askerî operasyonları icra edebilecek esnek ve uyumlu askerî kuvvetlere ve yeteneklere ihtiyacımız vardır. Yeni bir stratejik konsept bu ihtiyacı yeterli seviyede ve açık bir şekilde ortaya koymaktan ziyade bunun nasıl başarılacağını ayrıntılı bir şekilde planlamalıdır.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Stratejik İntikal, Komuta, Kontrol, Muhabere, İstihbarat, Keşif ve Gözetleme, Füze Savunması, Eğitim İş Birliği

¹⁹⁵ Scheffer, **a.g.m.**, s.14.

¹⁹⁶ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.12.

¹⁹⁷ Scheffer, **a.g.m.**, s.14.

2.1.8. NATO'nun Genişlemesi

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Doğu ve Merkez Avrupa ülkeleri için güvenliklerini temin edebilecek ve siyasi kimliklerini tanımlamaya yardımcı olacak tek Batılı Kuruma (NATO) doğru gelişen bir yönelmenin engellenmesi pratik olarak mümkün değildi. Özgürlüklerine kavuşan bu ülkeler, Avrupa'nın bir parçası olmaya istekli; ancak NATO ile Rusya arasında kalmış jeopolitik olarak tarafsız bir bölge olma konusunda isteksizdiler. Doğu ve Merkez Avrupa ülkelerinin dışarıda bırakılması durumunda, Soğuk Savaş ile ikiye bölünmüş olan Avrupa; tek bir Avrupa olmak yerine üçe bölünmüş bir Avrupa hâline gelecekti: Batı'da NATO ülkeleri, ortada yeni bağımsızlığını kazanmış, fakat istikrarsız olan Belarus ve Ukrayna ile birlikte Batı eğilimli fakat güvenli olmayan bir Doğu ve Merkez Avrupa ve doğuda Rusya. Böyle bir düzenin barış içerisinde devam edeceğini düşünmek oldukça güçtür. Bu kapsamda genişlemiş bir NATO'nun; NATO içerisinde yer alan bütünlüğünü sağlamış bir Almanya ile bu bölgeyi "yakın çevresi"nin bir parçası olarak görme eğiliminde olan öfke dolu bir Rusya arasında kendi belirsiz işleyişine terk edilen Doğu ve Merkez Avrupa'da bir noktada hemen hemen ortaya çıkması kesinlikle beklenen istikrarsızlığa, hatta şiddete tercih edileceği ortadadır.¹⁹⁸

2004 İstanbul Zirvesi NATO tarihinin en yüksek üye sayısı ile toplanmış ve genişleme perspektifine uygun olarak yeni kararlar alınmıştır. İttifak'ın genişlemesi, "NATO'yu daha geniş sınırlara yaymak ve Avrupa'yı bir bütün olarak daha istikrarlı hâle getirmek için bir araç hâline" getirilmesine yönelikti. Böylelikle, "NATO, 21.yüzyılın tehditleri ile etkili bir şekilde başa çıkabilecek bir siyasi ve askerî örgüte" dönüştürülmüştür.¹⁹⁹

NATO'nun genişlemesinin amaçlarından birisi Avrupa'nın bütünlüğünün sağlanmasıdır. İttifak'ın genişlemesi ve aynı zamanda Rusya ile iyi ilişkilerin sürdürülmesi 2008 ağustosunda Kafkasya'da meydana gelen çatışmadan dolayı sekteye uğramış gözükmektedir.²⁰⁰ Son yaşanan

¹⁹⁸ Brzezinski, **a.g.m.**, s.9.

¹⁹⁹ İba, **a.g.m.**, s.3.

²⁰⁰ Scheffer, **a.g.m.**, s.15.

gelişmeler ile birlikte, İttifak'ın genişlemesinin tamamlanmadığını fakat sürecin gözden geçirilmesi için İttifaka zaman tanıyan daha dalgalı sulara girildiğini söylemek mümkündür. Rusya'nın, komşusu Gürcistan'a yönelik askerî müdahalesi, Kremlin'in NATO'nun yavaş yavaş genişlemesinden artık bıktığını gösteren işaretler serisinin en güçlü olanı idi.²⁰¹

Genişleme süreci Avrupa'da geniş çaplı bir savaş riskini azaltmış ve sadece müttefikler için değil aynı zamanda yeni İttifaklar için Avrupa-Atlantik bölgesinde istikrar ve güvenliğin artmasına sebep olmuştur. Bu yüzden Yeni Stratejik Konsept genişleme sürecinin açık olmaya devam edeceğini belirtmelidir. Aynı zamanda RF'nin meşru güvenlik kaygılarının ihmal edilmeyeceği veya atlanmayacağı açıkça ifade edilmelidir.²⁰²

Kısacası NATO'nun genişlemesi, yapılması gereken ve tarihsel anlamda zamanlamasının son derece doğru olduğu bir süreç olmuştur. 21'inci yüzyılın ilk yıllarıyla birlikte NATO ve AB üyelikleri arasındaki neredeyse tamamen bir jeopolitik örtüşmenin olması, Avrupa'nın sonunda hem bütünlüğünün hem de güvenliğinin sağlandığını açık bir şekilde göstermiştir.²⁰³

Washington Antlaşması'nın 10'uncu maddesi uyarınca Türkiye, üyeliğin getireceği sorumlulukları yerine getirmeye istekli ve bunun için gerekli yeteneğe sahip olan Avrupa'daki tüm demokratik ülkelere NATO'nun kapısının açık tutulmasını desteklemektedir. Bu anlayış temelinde Türkiye, NATO'nun "açık kapı" politikasını başından beri desteklemiştir.²⁰⁴ Türkiye, İttifakın genişlemesinin Avrupa-Atlantik alanının bütününde güvenlik ve istikrarın daha da pekişmesine katkıda bulunduğuna inanmaktadır. Yeni üyelerin ittifaka katılımları, aynı zamanda özgür ve birleşik bir Avrupa'nın oluşturulması amacına hizmet etmektedir.²⁰⁵

²⁰¹ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.3.

²⁰² Scheffer, **a.g.m.**, s.15.

²⁰³ Brzezinski, **a.g.m.**, s.9.

²⁰⁴ Açık Kapı Politikası için bkz., "NATO's Open Door Policy" (Erişim) <http://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/04open.pdf>

²⁰⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

2.1.9. NATO'nun Barışı Koruma Görevleri ve Operasyonları

Soğuk Savaşın sona ermesiyle NATO, uluslararası toplumun çıkarlarını koruyacak şekilde harekete geçerek, kökleşmiş sorunların çözülmesine yardımcı olmak, yaşanan acıları azaltmak ve barış sürecinin kendi kendine yetebilecek seviyeye gelebilmesi için gerekli koşulları sağlayacak ortamı hazırlamak amacıyla artan bir şekilde barışı koruma ve barışı destekleme operasyonlarına iştirak etmiştir. NATO ilk üç barışı destekleme operasyonunu Bosna Hersek'te, Kosova'da ve Makedonya Cumhuriyeti'nde icra etmiştir.²⁰⁶ Bu operasyonlara yenileri eklenmiş olup NATO şu anda başta Afganistan olmak üzere birçok operasyona devam etmektedir.

NATO'nun imkânları devam etmekte olan operasyonlarla tüketilmektedir. Günümüzün problemleri ve özellikle de Afganistan'da yaşanan gelişmeler ele alındığında, NATO'nun güvenilirliği bugün tartışılır hâle gelmiştir. Bu yüzden, Yeni Stratejik Konsept; Bosna, Kosova, Afganistan ve Irak'ta icra edilen operasyonlardan elde edilen siyasi-askerî ve stratejik tecrübeyi ve alınan dersleri yansıtmalı ve bundan sonra icra edilebilecek operasyonlarda bunlardan mutlaka faydalanılmalıdır. Bu şekilde NATO'nun güvenilirliği artırılmalıdır.²⁰⁷

2.1.10. NATO'nun Ortaklık İlişkileri

NATO ile ortaklar arasında siyasi, askerî ve savunma bağlantılı konularda çok taraflı bir danışma forumu olan Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) 1997 yılında kurulmuş olup 28 NATO üyesi ile, Kafkaslar, Orta Asya ve Doğu Avrupa'dan 22 ortak ülke olmak üzere toplam 50 ülkeyi bir araya getirmektedir. Barış İçin Ortaklık (BİO) Programı²⁰⁸ ise Kafkaslar, Orta Asya ve Doğu Avrupa'dan 22 ortak ülkenin askerî ve savunma bağlantılı konularda NATO'yla bireysel temelde pratik iş birliği yapmalarına olanak

²⁰⁶ NATO Handbook, **a.g.e.**, s.143.

²⁰⁷ Wittmann, **a.g.e.**, s.55.

²⁰⁸ BİO Ülkeleri: Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Ermenistan, Finlandiya, Gürcistan, İsveç, İsviçre, İrlanda, Karadağ, Kazakistan, Kırgızistan, Malta, Makedonya, Moldova, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Ukrayna'dır.

sağlamaktadır. NATO'nun inşa ettiği ortaklık ilişkileri ve iş birliği mekanizmaları EK-2'de gösterilmiştir.

22 Barış İçin Ortaklık üyesinin ortadaki halkada bulunan 13'ü planlama ve gözden geçirme sürecinde (PARP-Planning And Review Process); bu 13 ülkeden en içteki halkada bulunan 1'i ise Üyelik Eylem Planı (MAP-Membership Action Plan)²⁰⁹ kapsamındadır.

Akdeniz Diyalogu'nun 7 ülkesi ve İstanbul İş Birliği Girişimi (İİG) ülkeleri ise bu mimariye katkıda bulunan bir yapı olarak kabul edilmektedir.

Türkiye, BİO Programının temelini teşkil eden "güvenliğin bölünmezliği", "yeni bölünme çizgilerinin, gri alanların veya etki alanlarının oluşturulmasından kaçınılması", "kapsayıcılık" ve "şeffaflık" ilkelerinin korunması gerektiğine inanmaktadır.

AAOK ve BİO çerçevesinde yapılan iş birliğine somut bir nitelik kazandırılarak, iş birliğinin kalitesinin artırılması, ortaklık ilişkilerinin günün koşullarına uyarlanarak özellikle terörle mücadele ve NATO harekâtları bağlamında oluşan yeni ihtiyaçlara daha iyi yanıt verir hâle getirilmesi amacıyla İttifak bünyesinde yürütülen çalışmalar sonucunda bazı yeni mekanizmalar oluşturulmuştur. Bu çerçevede örneğin, AAOK ülkelerinin terörizme karşı ortak mücadele yönünde taahhütte buldukları "Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı (Partnership Action Plan Against Terrorism / PAP-T)" Belgesi, Prag Zirvesi'nde NATO devlet ve hükûmet başkanları tarafından uygun bulunmuştur.

NATO-RF ilişkileri, NATO-RF Konseyi çatısı altında yürütülmektedir. Konsey, oydaşma prensibi ile çalışmaktadır.²¹⁰ NATO-Rusya Federasyonu ilişkileri Ağustos 2008'de meydana gelen Gürcistan-Rusya Federasyonu çatışması sonrasında tamamen sonlandırılmamakla birlikte büyük yara almıştır. Ancak Aralık 2008, NATO Dışişleri Bakanları

²⁰⁹ NATO'ya üye olmaya istekli ülkelere yönelik hazırlanmıştır. Üyelik için; siyasi ve ekonomik konular, savunma konuları ve askerî konular, kaynak konuları, güvenlik konuları ve yasal konularda belirlenen standartlara ulaşmak için yapılması gereken faaliyetleri içermektedir. İttifak'a katılmaya istekli olan ülkeler (Aspirant Countries), üyelik eylem planına göre, yıllık milli hazırlık programlarını düzenlemektedirler.

²¹⁰ Rusya Federasyonu'nun NATO nezdinde Daimi Temsilciliği ve Korgeneral rütbesinde bir askerî temsilcisi bulunmaktadır.

toplantısında alınan kararlar, 06 Ocak 2009'da NATO-RF Konseyinin Büyükelçiler seviyesinde ilişkilerin iyileştirilmesi yönünde önemli bir adım atılmıştır.

NATO-Ukrayna ilişkileri ise NATO-Ukrayna Komisyonunca yürütülmektedir. Komisyon, 1997 yılında NATO ile Ukrayna arasında siyasi, diplomatik danışma ve iş birliğini geliştirmek üzere kurulmuştur.²¹¹ Kuzey Atlantik Konseyi ile Ukrayna, Bakanlar ve Büyükelçiler düzeyinde bir araya gelmektedir. Komisyonun çalışmaları yıllık çalışma planları ile gözden geçirilmektedir.

Prag Zirvesi'nde oluşturulan bir diğer mekanizma da Bireysel Ortaklık Eylem Planı'dır (IPAP). Bireysel Ortaklık Eylem Planı, ortakların, 26+1 düzeninde NATO'yla iş birliği yapmalarına ve çeşitli alanlarda NATO'nun uzmanlığından yararlanmalarına imkân verecek bir mekanizma olarak ortaya çıkmıştır. IPAP çerçevesinde, NATO ile ortak ülkeler arasında, savunma reformu ve sınır güvenliği gibi konularda hem nitelik hem de nicelik bakımından daha yoğun ve takvime dayalı iş birliği yapılması öngörülmüştür. Söz konusu mekanizmaya katılacak ortak ülkelerin, iş birliği yapılacak öncelikli alanları kendilerinin belirlemesi ve bir IPAP Sunuş Belgesi hazırlamaları beklenmektedir. Katılımın gönüllülüğe dayandığı IPAP sürecine hâlihazırda Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Moldova ve Kazakistan katılmaktadır.

İttifak'ın, ortaklık ilişkilerinin Orta Asya ve Kafkasya ülkelerine ağırlık verecek şekilde geliştirilmesi yönündeki çalışmaları ülkemizde de desteklenmiştir. NATO İstanbul Zirvesi bu bakımdan bir dönüm noktasını oluşturmuştur. İstanbul Zirve Bildirisi'nde, stratejik öneme sahip Orta Asya ve Kafkasya bölgelerindeki ortaklarla ilişkilere özel önem atfedilmesi kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda, söz konusu bölgelerden sorumlu bir Genel Sekreter Özel Temsilcisi atanmış, ortak ülkelerin savunma kuruluşlarının NATO standartlarına uygun hâle getirilmesini hedefleyen PAP-DIB (Partnership Action Plan on Defence Institution Building) inisiyatifi hayata

²¹¹ Çalış, Akgün, Kutlu, a.g.e., s.200.

geçirilmiş ve Orta Asya ve Kafkasya bölgelerinde rotasyon temelinde çalışacak iki NATO irtibat görevlisi atanmıştır.

Öte yandan, ortak ülkelerin NATO ile birlikte çalışabilir nitelikteki kuvvetlerinin tespiti ve geliştirilmesine yönelik bir mekanizma olan Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP), başta Barışı Destekleme Operasyonları olmak üzere, İttifak'ın üstlendiği yeni görevlere ortakların etkin katılımına katkıda bulunmaktadır.

Ortak ülkelerin sivil ve askerî personelinin, BİO genel prensipleri doğrultusunda eğitimi ve ortakların NATO ile müşterek çalışabilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak amacıyla, 29 Haziran 1998 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde "Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi (BİOEM)" kurulmuştur. BİOEM, Müttefik ve Ortak ülkeler ile Akdeniz Diyalogu ülkeleri personeline stratejik ve taktik düzeyde kapsamlı eğitim vermektedir.

Temas ülkeleri,²¹² NATO Harekâtına birlik katkısı sağlayan ülkeler, özel stratejik önemi haiz ülkeler ve NATO'nun harekât icra ettiği bölgelere komşu ülkeler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Temas ülkeleri NATO tatbikatlarına gözlemci statüsünde katılabilmektedir. Ayrıca Avustralya Singapur ve Yeni Zelanda ISAF ve KFOR harekâtlarına birlik katkısı yapmaktadır.

Ülkemiz, İttifak'ın NATO, BİO ve Akdeniz Diyalogu üyesi olmayan Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda, Güney Kore ve Arjantin gibi ülkelerle (Temas Ülkeleri) konu bazında (case-by-case) temaslarda bulunmasını ve pratik iş birliği faaliyetleri gerçekleştirilmesini de, kurumsal yapılar oluşturulmaması ve mevcut ortakların statüsüne hanel getirilmemesi kaydıyla desteklemektedir.²¹³

2.1.11. NATO'nun Yeni Görevleri

NATO'nun ağırlık merkezi ortak çıkarları olan ülkelerle stratejik ve bölgesel iş birliğini içeren ve "alan dışı" operasyonlara daha fazla önem

²¹² Temas Ülkeleri: Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Irak, Endonezya, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, Japonya, Kolombiya, Malezya, Moğolistan, Pakistan, Singapur, Şili ve Yeni Zelanda'dır.

²¹³ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

verilecek biçimde kaymıştır. Bundan dolayı NATO'nun görevi tek değildir; birden çok ortakla çeşitli harekâtlar yapma kabiliyetinde olmalıdır. Yeni Stratejik Konsept; mevcut ve gelecekte karşımıza çıkabilecek tehditleri analiz etmeli, NATO'nun elinin altında bulunan vasıtaları ve ilişkileri kullanarak bu tehditlerle nasıl başa çıkabileceğini planlamalıdır.²¹⁴

Geleceğe yönelik bir başka strateji ise NATO'nun yayılmacılığını esas alacak yeni planlamalarıdır. Amaç, açıkça ifade edilmese de ABD jeostratejik girişimlerine Avrupa'nın katkısını genişletmek, enerji kaynaklarını ve yollarını kontrol altına almak, yükselen güçler Rusya ve Çin'i çevrelemektir. Bu amaçlara ulaşabilmek için de ABD, NATO ve AB arasındaki iş birliğinin güçlendirileceği ve rekabetin ortadan kaldırılmasına ilişkin adımlar atılacağı anlaşılmaktadır. Pro-aktif stratejinin benimsenmesi öngörüldükçe, nükleer önleyici darbe konsepti de bu stratejiye dâhil edilmektedir.²¹⁵ Değişen güvenlik ortamıyla birlikte NATO'nun yeni görevleri sırasıyla ele alınacaktır.

2.1.11.1. Terörle Mücadele

NATO, 1999 yılı Stratejik Konsepti'nde terörizme atıfta bulunduğu konusunda övünmekle birlikte, terörizmle ilgili faaliyetler, daha geniş kapsamlı risklerin ele alındığı 24'üncü maddede basitçe geçiştirilmiştir. 2,5 yıl sonra Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon'a yapılan saldırılar "küresel", "İslamcı" terörizmi uluslararası güvenlik açısından öncelikli bir konu hâline getirmiş ve NATO için temel konulardan birini oluşturmuştur. Neredeyse cephesi bulunmayan terörizm ve bunun muhtemel etkileri tehdiye yeni bir boyut kazandırmıştır.²¹⁶

11 Eylül sonrasında gerçekleştirilen Prag Zirvesi, NATO'nun 21. yüzyılın güvenliğe yönelik tehditleriyle etkin bir biçimde mücadele edebilmesini temin etmek maksadıyla bir dönüşüm sürecini başlatmıştır. Prag Zirvesi'nde terörizmle mücadelede, NATO'nun rolüne açıklık kazandırılmıştır. Ayrıca terörizme karşı askerî bir konsept kabul

²¹⁴ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.2.

²¹⁵ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.31.

²¹⁶ Wittmann, **a.g.e.**, s.66.

edilmiş, özel askerî yeteneklerin geliştirilmesiyle beraber terörizme karşı bir Ortak Eylem Planı'nın kabul edilmesi kararlaştırılmış ve uluslararası toplumun bu alandaki çabalarına destek verileceği ifade edilmiştir.²¹⁷ 28-29 Haziran 2004 yılında İstanbul'da yapılan NATO Zirvesi'nin sonuç bildirgesinde ise "terörizm ve terörizmle mücadele anlayışı" konusunda hareket noktası ve hedefi ne olursa olsun terörizmin şiddetle lanetlendiği ve terörizme karşı birlikte ne kadar uzun sürerse sürsün mücadele edileceği vurgulanmıştır. Ayrıca uluslararası yasalar ve Birleşmiş Milletler ilkelerine göre ayırım yapılmaksızın terörizme karşı mücadelenin sürdürüleceği taahhüt edilmiştir. NATO'nun terörizme ve onun eylemlerine yaklaşımının, terörizme karşı mücadelede Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1373 sayılı çözüm kararını içerecek ve politik, diplomatik, ekonomik ve gerektiğinde askerî araçlar dâhil çok yönlü ve anlaşılır olacağı kararlaştırılmıştır.²¹⁸²¹⁹

Terörle mücadele konusu, İttifak içinde kutuplaşmalara neden olmuştur. Bazı üye ülkeler "terörle mücadele" konusunda dünyanın neresinde olursa olsun terörün kaynağına gidilmesi gerektiğini belirtirken, diğerleri daha çok ülke topraklarına daha yakın olan ve yeniden canlanan Rus tehdidinden endişe duymuşlardır.²²⁰ Yapılan toplantılar ve alınan kararlardaki olumlu yaklaşımlar ve yaşanan acı gerçeklere rağmen, NATO içinde uygulamalara bakıldığında terörle mücadelede tam bir konsensüs sağlandığını söylemek mümkün değildir. Hatta bu olumsuz durumun devam edeceği de anlaşılmaktadır. Terörizmin tanımı ve terörizmle mücadele noktasında nasıl bir ortak politika uygulanacağı konusunda belirsizlikler hâlen sürmektedir. Bu belirsizlikler, aslında NATO'nun sağlıklı bir vizyon ortaya koymasını engellediği gibi, uluslararası ilişkilerde de bir fay hattı oluşturmaktadır. Bu fay hattının

²¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz., Prague Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 21 November 2002, Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>

²¹⁸ İba, **a.g.m.**, s.6-7.

²¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz., Istanbul Summit Communiqué, 28 June 2004, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>

²²⁰ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.3.

oluşturacağı kırılmalıklar ise, terörizmle mücadelede başarılı adımlar atılmasını engelleyecektir. Tehdidin salt askerî tehdit olmayıp asimetrik yapıdaki terör tehdidi olduğu düşünülürğünde, aslında ortak politika belirlemenin önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır.²²¹

Müttefiklerin terörle mücadeledeki iş birliği konusunda yaşamış oldukları zorlukları ortaya koymaları, terörizm kavramları ve birbiriyle çelişen terörün tanımıyla ilgili olarak bir ortak noktaya gelmeleri gerekmektedir. Bu vasıtaıyla terörle mücadelede geçmişte yapılan hatalar yansıtılmalı ve ABD ile AB'nin terörle mücadele konusundaki yaklaşım farklılıklarının bilincinde olunması gerekir.²²²

NATO İstanbul Zirvesi'nde İttifak üyeleri terörizme karşı yürütölen küresel mücadeleye müttefiklerce yapılmakta olan katkıların güçlendirilmesi için genişletilmiş bir tedbirler paketi üzerinde görüş birliğine varmışlardır.²²³ Bununla birlikte NATO, bildirimlerinde ifade ettiğı oy birliği ile karar verilmiş çözüm yollarının ötesine geçmeli ve farklı görüş ve kavramların, bağımsız olarak faaliyet gösteren teröristlerin oluşturduğu küresel bir ağı karşı mücadelede problemlere sebep olduğunu artık anlamalıdır. Terörizmle mücadele konusunda oluşturulmuş "Terörizme Karşı İttifak'ın Eylem Planı" hâlen geçerliliğini korumakta olup; siyasi müzakereler ve bir dizi fiilî tedbirler vasıtasıyla terörizmle mücadelede iş birliği ve koordinasyonu artırmayı planlamaktadır.²²⁴

2.1.11.2. Enerji Güvenliğı

NATO'nun sadece askerî örgüt değil, aynı zamanda bir siyasi ve güvenlik örgütü olduğu daha önce ifade edilmişti. Enerji güvenliğı, Nisan 2008'de Bükreş'te Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından alınan karara göre NATO'nun ilgilendiğı bir konu hâline gelmiştir.

"Enerji güvenliğı" yeni tehditlerin bir parçasını oluşturmaktadır. Ortaya yeni çıkan tehditlere, açık denizlerdeki haydutluk faaliyetleri, başarısız devletlerin güvenlik riskleri ve iklim değışikliğı gibi

²²¹ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.21.

²²² Wittmann, **a.g.e.**, s.66.

²²³ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

²²⁴ Wittmann, **a.g.e.**, s.66.

sorunlar eklenmiştir. Bu sorunların hepsi askerî nitelikte değildir ve belki de NATO müdahalesini gerektirecek hususlar olarak görülmeyebilir. Fakat bu konularda NATO'dan her zamankinden daha sık yardım isteneceği bir gerçektir.²²⁵

Strazburg/Kehl Zirvesi'nde, enerji ağlarının karşılıklı bağlantısı yanında istikrarlı ve güvenli enerji arzı, güzergâhların, enerji arz edenlerin ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi sorunlarının kritik önemini korumakta olduğunu açıkça ifade edilmiştir. Peki, NATO'nun Enerji Güvenliğine katkıda bulunma yeterliliği nedir?

NATO'nun karşılaştırmalı üstünlüğünü yansıtan NATO'nun mandası, enerji güvenliğine ilişkin mevcut ulusal ve uluslararası çabalara değer katmaya izin vermektedir. Bu karşılaştırmalı üstünlükleri, NATO'yu, aşağıdaki faaliyetler vasıtasıyla Enerji Güvenliği alanına müdahil olan ilgili bir oyuncu hâline getirmektedir. Bu faaliyetleri; bilgi ve istihbarat birleştirme ve paylaşımı, istikrar projelendirme²²⁶, gelişen uluslararası ve bölgesel iş birliği, sonuç yönetimini²²⁷ destekleme ve kritik enerji altyapısının korunmasını desteklemek olarak sıralanabilir.

Enerji konusunda ittifak, ulusal tecrübe ve değerlendirmelere dayalı mükemmel bir danışma forumudur. NATO, bir bütün olarak İttifak'ın zayıflıklarının genel analizine yer veren birçok kaynaktan hızlı bir bilgi akışı sağlamaktadır.

NATO, istek üzerine, İttifakın kritik enerji altyapısının korunmasını destekleyebilir aynı zamanda bu altyapıya ilişkin önemli riskler ve bu risklerle nasıl mücadele edileceği konusunda tavsiyelerde bulunabilir.

²²⁵ Aurelia Bouchez "NATO'nun Enerji Güvenliği Yaklaşımı", **Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları: Uluslararası Sempozyum 28-29 Nisan 2009**, ed.: Ahmet Küçükşahin, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2009, s.82.

²²⁶ İstikrar projelendirme, NATO'nun güçlü ortaklık ağının kilit hedeflerinden bir tanesidir. Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi, Akdeniz Diyalogu ülkeleri ve İstanbul İş Birliği Girişimi ülkeleri ile yıllardır geliştirilmektedir. İstikrar projelendirme, enerji güvenliğinden kaynaklanan risklere karşı karşıya olan İttifakı ve Ortakları daha iyi hazırlamayı amaçlar.

²²⁷ NATO, sivil acil durum planlamasında büyük bir tecrübe kazanmıştır. Geniş bir acil durumla başa çıkabilmek için gerekli mekanizmalar düzenlenmiştir. Bu şemsiye altında Avrupa Atlantik Afet Mukabele Koordinasyon Merkezi afet kurtarma veya sonuç yönetimi çabalarının koordinasyonundan sorumludur. Diğer yandan, NATO tecrübesini olay bazında diğer ülkelerin, BM'nin veya diğer uluslararası örgütlerin hizmetine sunabilir.

Burada NATO'nun enerji güvenliğindeki faaliyetlerinin danışma, iş birliği ve destekle ilgili olduğunu belirtmekte yarar vardır. Diğer yandan, bazı NATO operasyonlarının, dolaylı bir sonuç olarak, enerji güvenliği ile ilgili olabilecek önleyici veya caydırıcı etkisini unutmamak gerekir. Akdeniz'de terörizmle mücadele amaçlı "Active Endeavour" veya Somali açıklarında korsan faaliyetlere karşı, uluslararası toplumun ticari deniz yollarının ve uluslararası deniz taşımacılığının güvenliğini artırma çabalarına yardımcı olma amaçlı "Allied Provider" ve "Allied Protector" operasyonları bu operasyonlar kapsamında değerlendirilebilir. Bu operasyonlar, İttifak'ın, açık denizlerde güvenlik ve uluslararası hukuku, dolaylı olarak da hayati önemdeki enerji kaynakları için geçiş hakkının korunmasını desteklemek amacıyla askerî varlığını kullanma yeteneğini göstermiştir.²²⁸

2.1.11.3. Deniz Güvenliği ve Korsanlığa Karşı Mücadele

Deniz haydutluğu, denizler üzerinde enerji arz güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmekte ve risk oluşturmaktadır. Deniz haydutluğu saldırıları denizler üzerinden petrol taşımacılığını ciddi şekilde etkileme potansiyeline sahiptir. Uluslararası denizcilik bürosuna göre, 2008 yılında dünya çapında 49 kaçırma, 889 rehine alma ile sonuçlanan 293 deniz haydutluğu oldu. Bunların 111'i yani yaklaşık %40'ı Aden Körfezi ve Somali açıklarında 42 kaçırma ve 815 rehine almayla sonuçlanmıştır.

Denizler üzerindeki ticari nakliyatın güvenliği, enerji arz güvenliğini de küresel ekonomik düzeni etkilemektedir. Bu sebeple deniz ulaştırma düğüm noktalarının veya terminallerinin güvenliği değil, artık yerküre sahillerinin çoğunluk bölümünde deniz güvenliğinin tesisi önem arz etmektedir.²²⁹ BM'nin Afrika'ya insani yardım yapan deniz vasıtalarına yapılan saldırılar neticesinde, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un talebi üzerine NATO deniz haydutluğuna karşı mücadele etmeye başlamış ve hâlihazırda bu mücadelesi devam etmektedir. Bu sebeple Yeni Stratejik Konsept'te bu konuda nasıl bir strateji izleneceği ele alınmalıdır.

²²⁸ Bouchez, **a.g.m.**, s.85-86.

²²⁹ Cem Gürdeniz, "Deniz Güvenliğinin Enerji Arz Güvenliği Üzerindeki Rolü", **Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları: Uluslararası Sempozyum 28-29 Nisan 2009**, ed.: Ahmet Küçükşahin, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2009, s.239-240.

2.1.11.4. Biyolojik Saldırıları

Olması muhtemel biyolojik saldırıları önlemek ve bunlara karşı mücadele etmek oldukça güçtür. Patojenik (hastalık bulaştırıcı) ajanların ve biyolojik toksinlerin terör saldırılarında kullanılma tehlikesi artmaktadır. Son zamanlarda yapılan bir araştırmaya göre 2013 yılı sonuna kadar nükleer silahlardan ziyade biyolojik silahlarla bu şekilde bir saldırı gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir. Bu saldırılar her ne kadar toplu katliamlara sebep olmasa da, 2001 yılında ABD’de gerçekleştirilen şarbon saldırıları bugün yaşanabilecek bir panik ve ekonomik tıkanmayı önceden görmemize yardımcı olmuştur.

Bioteknik ve nano-teknolojik gelişmeler bu çabaları daha da kolaylaştırabilir. Bahsi geçen teknolojilerin, Nükleer alandakinden daha fazla askerî ve sivil amaçlarla kullanılması problemi erken uyarı sistemini güçleştirmektedir. Güvenlik ittifakı yanında bilim adamları da bu karmaşık probleme ve Biyolojik Silahlar Sözleşmesi bağlamında doğruluğunu teyit etme konularında gelişme sağlamaya duyulan ihtiyaca karşı duyarlı olmalıdır.²³⁰

2.1.11.5. Organize Suçlar

1999 yılının Stratejik Konsepti geniş kapsamlı tehditler kapsamında 1990’lı yıllarda endişeye yol açan Organize Suçları da belirtmiştir. Bunun sebepleri yasa dışı uyuşturucu ticaretindeki artış, insan kaçakçılığının artması ve eski Sovyet bölgesinde ve Varşova Paktı ülkelerinde yasa dışı piyasaların ve faaliyetlerin patlamasıdır. Küreselleşme, serbest piyasa ekonomisi, hızlı bir şekilde saydamlaşan sınırlar organize suçların artmasına neden olmuştur. Bahsi geçen ikinci konu organize suçların uluslararası bir hâl almasına katkıda bulunmuştur ve uluslararası organize suçlar daha geniş bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Bu askerî olarak mücadele edilebilecek bir tehdit olmaktan ziyade takip edilmesi gereken bir konu hâline gelmiştir.²³¹ NATO, Yeni Stratejik Konsept’te;

²³⁰ Wittmann, **a.g.e.**, s.65-66.

²³¹ Wittmann, **a.g.e.**, s.68.

organize suçlarla mücadele konusunda nasıl bir katkı sağlayabileceğini ve bunun önlenmesi konusunda diğer örgütlerle nasıl bir iş birliği yapacağını ele almalı ve buna yönelik gerekli planlamaları yapmalıdır. Bu şekilde küresel istikrarın sağlanması yönünde önemli bir adım atılabilir.

2.1.11.6. Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi

Nükleer caydırıcılığın her yeni stratejik konseptte mutlaka ele alınması gerekir ve şu anda nükleer silahların yayılması konusunda mevcut görüntü, var olan problemi daha da karmaşık hâle getirmektedir. Nükleer silahların, bunları kullanma konusunda tereddüt etmeyecek ülkelerin ellerine geçmesine engel olma ve silahsızlanmaya yönelik yapılan çalışmaların artırılması, NATO tarafından desteklenmektedir.²³²

Avrupa, KİS'i tam anlamıyla direkt bir tehdit olarak görmekten ziyade, KİS'in ve bunları fırlatma vasıtalarının yayılmasının önlenmesine ilişkin uluslararası rejimin aşındırılması ve bunun sonuçta domino etkisi yaratmasından endişe duymaktadır. Avrupa aynı zamanda KİS elde etmeye çalışan ülkeler dışındaki aktörlerden rahatsızlık duymaktadır. Türkiye'de potansiyel olarak KİS'i üretmek isteyen ülkelere komşu olması sebebiyle KİS'in yayılmasından endişe duymaktadır. Bu bölgede, İran'ın nükleer programı sonucunda oluşan krizin aşılması için diplomatik çözüm bulunması gerekliliği, NATO üyesi tüm ülkeler tarafından paylaşılmaktadır.²³³

Nükleer politikanın adaptasyonu konusu, Yeni Stratejik Konsept'te mutlaka ele alınmalıdır. Bunun için kamuoyu baskısının biraz daha artırılmasına ihtiyaç vardır. Nükleer politikanın en azından açıkça görüşülüp tartışılması gerekmektedir.²³⁴

²³² Engin Eriklî, **Bölgesel ve Küresel Gelişmelerin Işığında Türkiye'nin Dış Güvenlik Politikası**, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla, Türkiye, 2003, s.105.

²³³ Thanos Dokos, "Turkey and European Security" ed.: Constantine Arvanitopolous, **Turkeys Accesion To The European Union An Unusual Candidacy**, Berlin Heidelberg, Springer-Verlag, 2009, s.79.

²³⁴ Edmund Whiteside, NATO Kuzey Atlantik Konseyi Sekreterinin Harp Akademileri Komutanlığında yapmış olduğu "2010 Yılında NATO" konulu konuşmasından alınmıştır, 01.02.2010

2.1.11.7. İklim, Gıda ve Su Güvenliği

Küresel ve bölgesel güvenlik durumu, dünyadaki henüz çözüme kavuşturulamamış birçok sosyoekonomik problemden ciddi şekilde etkilenmektedir. Bu problemler arasında fakirlik, açlık, kullanılabilir su kaynaklarının kıt olması, küresel ısınma, hava kirliliği, göç ve mega şehirlerin oluşması sayılabilir.

21'inci yüzyılda çatışmaların nedenlerinden bazıları kıt kaynakların denetimi ve pazarların paylaşımı konusunda yaşanacak rekabet olacaktır.²³⁵ Su veya hidrokarbon kaynakları bu kaynaklar arasında sayılabilir. Örneğin, tarımsal üretimdeki herhangi bir düşüş beslenme bozukluklarına, yiyecek ve içecek kıtlığına yol açabilecektir. Bugün bu problemlerin hepsi giderek daha büyük sayılarda insanın yurtlarını terk ederek başka bölgelere göç etme tehlikesinin mevcudiyetine işaret etmektedir. Bu tür bir akımın ortaya çıkmasının bir çatışmanın temel unsurlarını oluşturduğunu söylemek yanlı olmaz. Örneğin, IPCC Sentez Raporunda 2020 yılında sadece Afrika'da 75-250 milyon insanın su kıtlığı çekeceği tahmin edilmektedir.²³⁶

Kuraklık sebebiyle nüfusun başka yerlere göç etmesi göz önüne alındığında, Darfur, küresel ısınmadan dolayı meydana gelen ilk savaş olarak kabul edilebilir. Fakirlik ve ümitsizlik kaynaklı göçler hiç olmadığı kadar ciddi boyutlara ulaşabilecek ve böyle bir durumda Avrupa söz konusu gelişmelerden etkilenmeden zenginlik içerisinde bir ada olarak varlığını devam ettiremeyecektir. Gençler için imkânların az olması onların terörist gruplara katılımını kolaylaştırmaktadır. Dünya nüfusunun %40'ı diğer ülkelerde yer alan su kaynaklarına bağımlıdır. Denizlerin yükselmesi sonucunda sahil kesimlerinde yaşayan halk kitleleri içerilere doğru sürülecek, bunun sonucunda ise insanlar hayatta kalabilmek için savaşmak zorunda kalabileceklerdir.

NATO bu konularda ana sorumluluğu üstlenmemelidir, ancak stratejik konsept bu konuların güvenliğe yönelik

²³⁵ Erikli, **a.g.e.**,s.105

²³⁶ Pachauri , **a.g.m.**

dolaylı etkilerini ele almalıdır. İttifak, güvenlik konularında esas transatlantik danışma forumu olarak bu ilişkilerin analiz edilmesi ve tartışılmasında kendisine bir rol biçmelidir. Bu konu gerçekten dikkate alınması gereken bir konu olup, Stratejik Konsept'te NATO'nun problemin farkında olduğuna dair ifadelerin yer alması, küresel sosyoekonomik problemlerin güvenliğe yönelik etkileri konusuna çok daha yoğun dikkat çekecektir.²³⁷

2.1.11.8. Siber Güvenlik

Karmaşık modern toplumlar birbirine geçmiş ve yüksek seviyede bilgisayarlara bağlı olarak fonksiyon gösteren enerji, lojistik, ve bankacılık sistemlerine sahiptir. Bu sistemlerde meydana gelebilecek arızalar ülkelerin kendilerini idame ettirmeleri konusunda istikrarsızlıklara yol açabilecektir. Bu yüzden bu sistemler ister kasti olsun isterse kazara olsun yapılabilecek müdahalelere karşı hassastır.²³⁸

Siber terör saldırıları, sonuçları itibarıyla büyük ölçekte ekonomik ve beşeri kayıplara yol açarak hedef toplumlar üzerinde klasik terör saldırılarında olduğu gibi korku ve panik yaratabilmektedir. Bu nedenle, kritik altyapı tesislerinin işletilmesinde kullanılan bilgisayar ağlarına yönelik siber terör saldırıları da güvenliğe yönelik tehdit olma özelliğini taşımaktadır.²³⁹

Bükreş Zirvesi'nin ardından Haziran 2008'de Brüksel'de yapılan Genelkurmay Başkanları Toplantısı'nda, Zirve'de alınan askerî kararların görüşülmesinin yanında toplantının ana konusunu oluşturan siber savunma konusunda da geniş katılımlı bir görüşme yapılmıştır. Özellikle 2004 yılında İttifak'a katılan Estonya'ya yapılan Rus kaynaklı sanal saldırılar sonucunda, hem Estonya hem de diğer üye devletler bu tehdit ile mücadele edilmesi gerekliliğini içeren önerilerde bulunmuşlardır. Görüşmeler neticesinde Estonya'daki Siber Savunma Merkezi ile 6 NATO üyesi (Almanya, İtalya, İspanya, Slovakya, Litvanya, Letonya) arasında yapılacak

²³⁷ Wittmann, **a.g.e.**, s.73-74

²³⁸ Wittmann, **a.g.e.**, s.74

²³⁹ Dorothy E.Denning, "Is Cyber Terrorism Coming?", The George C. Marshall Institute, 02.05.2002, (Erişim) <http://www.marshall.org/pdf/materilas/58.pdf>, 16.03.2010

anlaşmayla, bir NATO Sivil Savunma Mükemmeliyet Merkezinin kurulması kararlaştırılmıştır.²⁴⁰

Siber saldırılar ile mücadele kapsamında; özellikle İnternet kullanıcılarının bilinçlendirilmesi, fiziki ve teknolojik tedbirlerin alınması, yasal düzenlemelerin siber ortamın getirdiği koşullara uyarlanması, ulusal ve uluslararası seviyede bu maksatla oluşturulmuş kuruluşların birbiriyle koordineli çalışmasının büyük önem taşıdığı değerlendirilmektedir.²⁴¹

Estonya'ya yapılan siber saldırıların sonuçları düşünüldüğünde; siber saldırıların NATO'nun 5'inci maddesi kapsamına girmediği sorusu aslında çok da farazi görülmemelidir. Toplumların ve devletlerin hayati fonksiyonlarını yerine getirebilme yetenekleri üzerinde son derece zararlı etkileri olan saldırılar karşısında, NATO'nun hem kendini hem de üyelerinin bilgi sistemlerini bu tür saldırılara karşı koruma ve kuvvetlendirme sorumluluğu bulunmaktadır. Bu çerçevede 2002 Prag Zirvesi'nde siber güvenliğe yönelik faaliyetler kapsamında; NATO'nun haberleşme ve bilgi sistemlerinin, saldırılar karşısında veya yasa dışı giriş yapılmak suretiyle yapılabilecek müdahalelere karşı korunmasının geliştirilmesini amaçlayan bir görevlendirme yapılmıştır. Ayrıca Siber Savunma konusunda üye ülkelerin kendi millî sistemlerinin korunmasına yönelik tavsiyeleri de içeren ve NATO'nun sivil ve askerî organlarına ortak ve iş birliğine dayalı bir yaklaşım konusunda yön gösteren ve temel ilkeleri ortaya koyan bir politika benimsenmiştir.²⁴² Anlatılanlar çerçevesinde Yeni Stratejik Konsept; Siber Saldırılar konusunda ne düşünüldüğünü ve bununla mücadele konusunda ne gibi yöntemler uygulanacağı konularını kapsamalıdır.

²⁴⁰ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.20.

²⁴¹ Aslan Güner, "Küresel Terörizm ve Uluslararası İş Birliği-III" Sempozyumu Kapanış Konuşmasından alınmıştır, 16.03.2010

²⁴² Wittmann, **a.g.e.**, s.75.

2.1.11.9. NATO'ya Olan Güvenin Sürdürebilmesi İçin Kamuoyu Desteğinin Sağlanması

NATO şu anda her zaman olduğundan daha aktif olmasına rağmen, almış olduğu olumlu yöndeki kamuoyu desteği oldukça düşük seviyede kalmıştır. Toplumların birçoğunun üye ülkelerin güvenlik politikası ihtiyaçlarına katılımı genelde sınırlıdır, bu yüzden askerî operasyonlar için yeterli kaynağı bulma yönünde siyasi desteği sağlamak hâlen zordur. Birçok hükûmet, seçmenlerinin savunma konularına olan ilgisizliğini bilmesine rağmen, buna karşı herhangi bir girişimde bulunmaktan kaçınmaktadır. Bunun sonuçları NATO'nun Afganistan'a yapmış olduğu müdahale kapsamında kendini göstermektedir. Hükûmetler sınırlarının çok ötesinde NATO'nun niçin faaliyet göstermesi gerektiğini seçmenlerine ne kadar az anlatırsa; bir ulusun inşası için gerekli olan kamuoyu desteğinin sağlanması daha da zor olur.²⁴³

İttifak'ın amacının ve görevlerinin açıkça ortaya konulması gerekmektedir. Aksi halde üye ülke vatandaşlarından NATO'nun harekâtlarını desteklemelerini beklemek mümkün değildir. Sorunların neler olduğu ve bunların oluşturduğu risklerin nasıl azaltılacağı yönünde yapılan planlamaların kamuoylarına ve özellikle de askerî kuvvetlere açıkça anlatılması gerekmektedir.²⁴⁴ Jan Petersen'in²⁴⁵ de belirttiği gibi: "Kamuoylarının NATO'ya vermiş olduğu destek, İttifak'ın devamlılığı açısından gereklidir. Kitle iletişim araçlarının son derece yaygınlaşmış olduğu günümüzde artık toplumlar gelişmeleri çok daha yakından takip edebilmekte ve sorgulayabilmektedir. NATO'nun, üye ülkelerin kamuoylarına zaten kıt olan kaynakların güvenliğe ayrılmasının ve çok uzaklarda yapılan operasyonlarda askerlerinin hayatlarının tehlikeye atılmasının önemini etkili bir şekilde anlatması gerekmektedir."

Bu gerekliliği hisseden NATO, haberlerin çok hızlı iletildiği bilgi ortamında haberleşme yeteneklerini geliştirme konusunda aktif

²⁴³ Kamp, **a.g.m.**

²⁴⁴ Petersen, **a.g.m.**, s.41.

²⁴⁵ Jan Petersen, Norveç Eski Dışişleri Bakanı'dır. Halen NATO Parlamenterler Meclisi'nin Stratejik Kavram Grubu'nun Özel Raportörü olarak görev yapmaktadır.

şekilde çalışmaktadır. Çatışmanın temelini oluşturan sebeplerin ve görevin amaçlarının seçmenler tarafından açıkça anlaşılmasına çalışılmaktadır. Verilen mesaj ne kadar karmaşık ise hedef kitleye iletilmesi de o kadar zor olur. NATO çok önemli mesajların kısa ve öz, kısa sunumlarla halka ileildiğinin, bir dizi modern haberleşme tekniklerinin kullanılması gerekliliğinin ciddi şekilde farkındadır. NATO son zamanlarda kendi TV kanalını açmıştır.

Afganistan'da icra edilen operasyonun, Irak savaşıyla bütünleştirilmesinden dolayı kamuoyu algılamalarında kısmen de olsa problemler yaşanmıştır. Burada karşılaşılan zorluklardan biri de kamuoyunu bunun bir seçimden ziyade bir gereklilik olduğuna inandırmaktır. Bir mücadelede kamuoyunun desteği azalırsa tehlikeler ortaya çıkmaya başlar ve bir milletin askerlerinin yapmış oldukları fedakârlıkların boşa yapıldığı inancı hâkim olur.²⁴⁶

2.1.12. NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti Nasıl Olmalıdır?

NATO'nun yeni Genel Sekreteri Rasmussen'in ilk basın toplantısında ifade etmiş olduğu gibi Yeni Stratejik Konsept'in geliştirilmesi süreci şu ana kadar NATO'nun icra etmiş olduğu en açık ve kapsamlı süreç olacaktır. NATO'nun ne olması gerektiği ve gelecekte neler yapması gerektiği konusunda üye ve üye olmayan diğer toplumların düşünceleri son derece önem taşıyacaktır.²⁴⁷

Stratejik Konseptin hazırlanması görevi bir uzmanlar grubuna verilmiştir. Başkanlığını ABD Eski Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın yapmış olduğu, on iki kişiden oluşan uzmanlar grubu içerisinde Türkiye'den Emekli Büyükelçi Ümit Pamir de bulunmaktadır. Bu grubun hazırlamış olduğu raporu 2010 Nisan sonuna kadar NATO Genel Sekreterine sunması beklenmektedir. Eylül ayına kadar ise üye ülkelerin bu raporu görüşerek düşüncelerini bildirmeleri beklenmektedir. Konsept 2010 Kasım ayında son hâlini alacaktır. Süreç halka açık olacaktır ve insanlar fikirlerini rahatlıkla ifade

²⁴⁶ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.12.

²⁴⁷ Ian Davis, "Consultation On The Review Of NATO's Strategic Concept", (Erişim) <http://www.basicint.org/pubs/DavisCommentary-Aug2009.pdf>, 03.09.2009

edebileceklerdir.²⁴⁸ ²⁴⁹ Yeni Stratejik Konsept sadece içeriğiyle değil aynı zamanda ulaşmak istediği hedef kitle ve taslağının hazırlanması biçimiyle de öncekilerden farklı olacaktır.²⁵⁰

Yeni Stratejik Konsept'in nasıl olması ve neleri içermesi gerektiği konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Şimdi sırasıyla bunlar anlatılmaya çalışılacaktır:

- İttifak'ın karşı karşıya kalacağı gelecekle ilgili ve hâlihazırdaki olası güvenlik problemleri ele alındığında, Yeni Stratejik Konsept'in en az üç temel zorlukla mücadele etmek durumunda kalabileceği düşünülmektedir. Bunlar; NATO'nun, Afganistan ve Pakistan'daki icra etmiş olduğu harekâtlarda siyasi anlamda kabul edilebilir bir sonucun nasıl elde edileceği, İttifak'ın 5'inci maddesi olan "Kolektif Güvenlik" anlayışının anlamının nasıl güncelleneceği, Rusya'ya karşı Avrupa ve daha geniş Kuzey Atlantik topluluğu ile bağlayıcı ve karşılıklı çıkara dayalı bir ilişki çerçevesinde nasıl bir yaklaşım içerisinde bulunulacağı ve son olarak alışılmamış ve yeni küresel güvenlik problemleriyle nasıl mücadele edileceğidir.²⁵¹

- NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen'in belirttiği gibi Stratejik Konsept bugünün gerçekleri kadar yarının sorunlarını da dikkate almalıdır.²⁵² Stratejik Konsept her şeyden önce anlaşılabilir olmalı, ittifak'ın değerlerini ve karşısındaki tehditleri açık bir dille ifade edebilmelidir. Bu belge ayrıca İttifak'ı yeni ortaya çıkmakta olan sorunlarla daha iyi baş edebilecek, daha esnek bir örgüt hâline getirecek kavramları da ortaya koymalıdır.²⁵³

- Öncelikle stratejik ortamın açık bir tanımlamasının yapılması gerekmektedir. Bu sadece terörizmi, KİS'in yayılmasını ve başarısız devletleri

²⁴⁸ Edmund Whiteside, NATO Kuzey Atlantik Konseyi Sekreterinin Harp Akademileri Komutanlığında yapmış olduğu "2010 Yılında NATO" konulu konuşmasından alınmıştır, 01.02.2010

²⁴⁹ NATO'nun İnternet sayfasında, Stratejik Konsept için özel bir bölüm ayrılmış olup, dileyen herkes düşüncelerini ifade edebilmektedir. Bu sayfa belirlenen sürelerde kontrol edilerek, insanların NATO ve Yeni Stratejik Konsept konusundaki düşünceleri Genel Sekretere sunulmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz., <http://natostratcon.info/forum/>

²⁵⁰ Kamp, **a.g.m.**

²⁵¹ Brzezinski, **a.g.m.**, s.3.

²⁵² "Point De Presse With Secretary General Anders Fogh Rasmussen, Dr. Madeleine K. Albright and Mr. Jeroen Van Der Veer", (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_57298.htm, 24.10.2009

²⁵³ Petersen, **a.g.m.**, s.40.

içermemelidir, aynı zamanda iklim değişikliğinin yol açmış olduğu güvenlik zafiyetlerini, siber saldırılar, enerji güvenliği ve korsanlık gibi konuları da içermelidir. Küreselleşmenin yaşandığı bu dönemde “küreselleşmiş güvensizlik ortamı” ile karşı karşıya bulunmaktadır. Böyle bir durumun uluslararası toplumun bütününe konuya müdahil olmasını gerektirdiği çok açıktır. İttifak'ın yeni Stratejik Konsept'i uluslararası toplumun gayretlerine ve İttifak'a ilave değer katmak amacıyla ikna edici bir şekilde NATO'nun nerede rol alacağı ve bu rolün ne olacağını ortaya koymalıdır.²⁵⁴

- Yeni Stratejik Konsept, NATO'yu küresel ve bölgesel güvenlik mimarileri içerisinde bir yere oturtmak, aynı zamanda üzerinde yükseldiği temel ilkeleri ve başarmak için uğraş verdiği amaçları tekrarlamak durumundadır.²⁵⁵

- Üye ülkelerin NATO'nun rolü konusunda değişik görüşleri bulunmaktadır. Eski üyelerin çoğunluğu, NATO'nun rolünü üye ülkelerin coğrafi sınırlarının ötesinde görevler icra edebilen küresel istikrara katkı yapmak olarak görmektedir. Bunun tersine Washington Anlaşması'nın 5'inci maddesinde vermiş olduğu güvenlik teminatı sebebiyle NATO'ya katılan yeni üyeler NATO'nun rolü olarak bölgesel savunmayı ön plana çıkartmaktadır. Yeni ve eski üyelerin bazıları ise enerji kaynaklarının kıt olması ve iklim değişikliği gibi konularla mücadele etmenin NATO'nun rolü olduğunu vurgulamaktadır. Bu örneklerin çoğu, bu problemlerle mücadele konusunda NATO'nun rolünün ne olacağı konusunda yetersiz kalmaktadır.²⁵⁶ Kanada Savunma Bakanı MacKay'ın ifade ettiği gibi: “NATO 21'inci yüzyılda nasıl bir stratejik rol üstleneceği konusunda ortak bir vizyon oluşturmalıdır. Bu yeni stratejik konsept, sadece yetkililer için değil, vatandaşlar için de NATO'nun niçin desteği hak ettiğinin anlaşılmasını sağlayan bir belge olmalıdır”.²⁵⁷

²⁵⁴ Scheffer, **a.g.m.**, s. 12-13.

²⁵⁵ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.13.

²⁵⁶ Kamp, **a.g.m.**

²⁵⁷ Peter MacKay, “Türkiye-Kanada Ortaklığı Derin ve Büyüyen Bir Ortaklık”, (Erişim) http://www.netteyim.net/haber/Dunya/turkiye-kanada_ortakligi_derin_ve_buyuyen_bir_ortaklik-haberi-148548.html, 08.03.2010

- Yeni Stratejik Konsept güvenlik ile kalkınma arasındaki yakın ilişkiyi teyit etmeli, bunun İttifak Silahlı Kuvvetlerinin görevlere planlanması ve konuşlandırılması açısından ne gibi sonuçları olabileceğini ortaya koymalıdır. Bu bağlantı “alan dışı” görevlerin planlanmasında ve yürütülmesinde siyasi ve askerî yetkililer arasında son derece yakın iş birliği gerektirmektedir. Ayrıca sivil toplum örgütlerinin yakın temas ve katılımlarının teşvik edilmesi gerektiğine işaret etmelidir.²⁵⁸

- NATO'nun yeni Stratejik Konsepti, Avrupa Güvenlik Stratejisi (ESS) ile uyumlu hâle getirilmelidir. Şu an için belgelerde dikkate değer farklılıklar mevcuttur ve bunların ortadan kaldırılması gerekmektedir.²⁵⁹ NATO-AB ilişkilerini değerlendiren Stratejik Konsept'te, AGSP'nin yeteneklerini ve AB'nin eşsiz rolünü yücelten (bazı AB üyelerinin korkularını kısmen de olsa gidermek amacıyla) aynı zamanda sivil-asker iş birliğinin geliştirilmesi, görevlerin planlanması, icrası ve değerlendirilmesinde daha sıkı bir bağ kurulabilmesi yönünde stratejik bir gerekçeyi içeren bir dil kullanılmalıdır. Bunun gerçekleşmesi hâlinde NATO ve AB arasında daha iyi bir iş birliği ve uyum sağlanabilir.²⁶⁰

- Üye sayısının 28'e ulaşmasına rağmen NATO, temel ilkelerinden biri olarak tanımladığı ve hâlen bağlayıcılığı devam eden “NATO kararları oy birliğiyle alınır.” ilkesini 1949 yılında NATO'nun kuruluşundan bu yana kararların verilmesinde temel dayanak noktası olarak kabul etmiştir ve bu ilke geçerliliğini korumaktadır. Burada üzerinde durulması gereken müşterek bir reaksiyona yönelik olarak bir karar alınmasında üyelerin çoğunluğu fikir birliği içindeyken üye ülkelerden bir veya ikisinin bu kararı veto edebilmesidir. Kritik bir zamanda ve acil bir durum karşısında fikir ayrılıklarını kapsayan belirsiz bir konsensüs ittifak içerisinde bir kangrene yol açacak ve bunun maliyeti çok yüksek olabilecektir. Bu yüzden “oy birliği” ilkesinin daha işlevsel hale dönüşmesi için bir çözüm üzerinde

²⁵⁸ Petersen, **a.g.m.**, s.41.

²⁵⁹ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.8.

²⁶⁰ Valasek, Korski, **a.g.m.**

çalışılmalıdır.²⁶¹ Anlaşmanın 13'üncü maddesi de gözden geçirilmelidir. Bu madde üye olarak NATO'da 20 yılını dolduran her üyeye NATO'dan ayrılma hakkı vermekte ancak yükümlülüklerini gerçek anlamda yerine getirmeyen herhangi bir üyeyi üyelikten çıkarabilme ile ilgili olarak herhangi bir hükmü içermemektedir.²⁶²

- Yeni Stratejik Konsept; NATO'nun imkân ve kabiliyetlerinin, ittifak açısından son derece önemli olan ve karşı karşıya bulunduğu problemlerle mücadele edebilmek amacıyla nasıl uygun bir şekilde kullanılacağını detaylı bir şekilde ele almalıdır.²⁶³ Her şeyi NATO'nun ele alması gereken bir güvenlik sorunu olarak tanımlarsak İttifak kaynakları hiçbir şeye yetişemez hâle gelebilir. Potansiyel güvenlik sorunlarının bir sınırı yoksa da kaynakların sınırlı olduğunu hatırlamakta yarar vardır.²⁶⁴ NATO ülkelerinin finansal kaynaklarının yetersizliği göz önüne alındığında görevlerin dikkatli bir şekilde önceliklendirilmesi kaçınılmaz olarak görülmektedir. 2009 yılında yaşanan uluslararası ekonomik kriz bu problemi daha da ciddileştirecektir. Yeni Stratejik Konsept; talepleri, kaynakların kıtlığı göz önünde tutularak bir sıraya sokabilmelidir. Bu sıralama, görünürde daha alt sıralarda yer alan bir takım hususların, daha alakadar olan konuların yararına olduğunda dışarıda tutulabileceğini ifade etmektedir.²⁶⁵

- NATO, savunma ve caydırıcılık yönünden hâlen en önemli Transatlantik örgüttür. Bununla birlikte NATO'nun diğer alanlarda ya seçici bir öncü rol üstlenmesi, yardımcı bir rol oynaması veya kurumların yer aldığı daha büyük bir ağın içerisinde çalışması muhtemeldir. NATO'nun ne zaman ve nerede bir katkı yapacağını bilmesi, kaynakların ve çabaların önceliklendirilmesi gibi kritik bir konuyla yakından ilgilidir.²⁶⁶

²⁶¹ Brzezinski, **a.g.m.**, s.15.

²⁶² Brzezinski, **a.g.m.**, s.15.

²⁶³ Horn, **a.g.m.**

²⁶⁴ Petersen, **a.g.m.**, s.41.

²⁶⁵ Kamp, **a.g.m.**

²⁶⁶ Alliance Reborn: An Atlantic Compact For The 21st Century-The Washington Project, Executive Summary, (Erişim) http://www.csis.org/files/media/isis/pubs/090130_nato_executive_summary_final.pdf, 06.11.2009

Bir yıldan uzun sürecek olan taslağın hazırlanması süreci Japonya, İsrail ve Avustralya gibi demokratik ülkelerin ortaklığa kabul edilmelerini hatta üye olmalarına müsaade edecek NATO'nun ortaklık yapısının değiştirilmesinin incelenmesi hususu konusunda bir fırsat sağlayacaktır. NATO geleneksel Avrupa-Atlantik bölgesi dışında, Afganistan'da mücadele yürütürken, Avrupa dışındaki demokratik ülkeler için ortaklık koşullarının uygun hâle getirilerek Yeni Stratejik Konseptte dâhil edilmesi gerektiği savunulmaktadır.²⁶⁷

- Terörizm, teröristlerin KİS'e sahip olma isteği de göz önünde bulundurulduğunda 21'inci yüzyılın başlangıcında, en başta gelen tehditlerden biri olarak düşünülmektedir. Bu yüzden Yeni Stratejik Konsept; NATO'nun ifade etmek istediği terörü tanımlamalı, terörizmin kaynağını ve üreme yerlerini belirtmeli, siyasi, finansal, hukuki ve ekonomik tedbirlerle birlikte askerî vasıtaların kullanılmasının sağlayacağı yararın nispi değerini ortaya koymalıdır. Son olarak ise; BM'nin küresel antiterör stratejisi ve Güvenlik Konseyi'nin istihbarat paylaşımı, eğitim, koruma ve sonuç yönetimi gibi ciddi katkılarının yanında aynı zamanda bu konu ile bağlantılı kararları çerçevesinde NATO'nun rolünün tanımlanması önemlidir.²⁶⁸

- Yeni Stratejik Konsept sadece güvenlik problemlerinin nasıl bir gelişim gösterdiğini değil, aynı zamanda NATO'nun son on yılda bu problemlerle başa çıkabilmek için nasıl bir dönüşüm ve uyum sürecinden geçtiğini ele almalıdır. Yeni Stratejik Konsept bu yüzden sadece bir analitik doküman olmayacaktır. Bu Konsept 21'inci yüzyılın temel görevlerini başarıyla yerine getirebilmek için NATO hükûmetlerinin, İttifak'ı ve kendi ulusal savunma yapılarını ve yeteneklerini nasıl dönüştürmeleri gerektiğine dair rehberlik yapmalıdır.²⁶⁹

²⁶⁷ Horn, **a.g.m.**

²⁶⁸ Kamp, **a.g.m.**

²⁶⁹ "NATO's New Strategic Concept. Why and How?", (Erişim) <http://www.nato.int/strategic-concept/what-is-strategic-concept.html>, 10.09.2009

2.1.13. Yeni Stratejik Konsept'in Nasıl Olması Gerektiğine Dair Türkiye'nin Görüşleri

Yeni Stratejik Konsept tüm İttifak üyelerini olduğu gibi Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Yeni Stratejik Konsept'le birlikte Türkiye'nin NATO içerisindeki pozisyonu, ayrıca bundan sonra NATO'ya yapması gereken katkılar şekillenecektir. Bu sebeple, Türkiye bu konuda düşüncelerini ve beklentilerini, başta Stratejik Konsept'in geliştirilmesinde başrolü oynayan Uzmanlar grubu içerisinde yer alan Emekli Büyükelçi Ümit Pamir vasıtasıyla ve değişik platformlarda dile getirmektedir. Bu beklentiler;

- NATO'nun 5'inci madde anlayışının NATO'nun hukuki varlığının temeli olan Washington Anlaşması'na dayanması gerektiği,

- Terörizmin NATO için başlıca tehditlerden biri olarak kalmayı sürdürmesinin, NATO'nun terörle mücadele konusundaki çabalarını arttırarak devam ettirmesinin, NATO'nun siyasi gücünden, müttefiklerin ekonomik, sosyal, teknolojik ve diğer güç unsurlarını NATO politikaları doğrultusunda yönlendirecek şekilde istifade edilmesinin, özellikle kapsamlı bir çaba gerektiren terörle mücadelede önem arz ettiği,

- Kolektif savunma ve kolektif güvenlik anlayışının, NATO'nun temel görevi olmaya devam etmesi gerektiği,

- Güvenlik ortamındaki değişiklikler ve yeni tehditler dikkate alınarak Stratejik Konseptin yeniden hazırlanmasının; İttifakın görev ve stratejilerinin güncelleştirilmesi, dönüşüm çalışmaları, ortak ülkeler ve uluslararası örgütler ile ilişkilerine ait politikalarının gözden geçirilmesi açısından önemli olduğu,

- Bu kapsamda, yeni konsept'in yazılmasında, mevcut Stratejik Konseptin temel alınmasının faydalı olacağı, yeni konseptin NATO'nun uluslararası ortamdaki rolünü ve NATO'ya bakışı geliştirmesine katkı yapmasının beklendiği,

- NATO Stratejik Konsepti'nin hazırlığında daha geniş katılımlı bir süreç izlenmesinin yararlı olacağı, bu süreçte tüm müttefiklerin görüşlerinin uygun şekilde dikkate alınarak müşterek anlayış ve vizyona dayalı bir NATO Stratejik Konsepti hazırlanmasının önem taşıdığı,

- NATO'nun tüm seviyelerde oy birliğine dayalı karar almaya devam etmesinin önem arz ettiği,

- NATO'nun hedefleri ile mevcut kaynakları arasındaki dengesizliğin açıklığa kavuşturulması gerektiği şeklindedir.

2.1.14. Yeni Stratejik Konsept'in Türkiye'ye Etkileri

Yeni Stratejik Konsept ile birlikte bir savunma ve bölgesel örgüt olan NATO'nun evrensel bir güvenlik örgütü olma yolunda ilerleyeceği anlaşılmaktadır. Gerçekten şu andaki duruma baktığımızda, 28 üye devlet, 20 BİO devleti, 7 Akdeniz Diyalogu devleti, 4 İstanbul İş Birliği Girişimi, temas devletlerini de eklersek 65 devlet yapmaktadır. Dünya askerî gücünün yaklaşık olarak dörtte üçü NATO ile bağlantılı olmaktadır. Bu durumda bölgesellikten evrenselliğe bir geçiş olmuştur demek herhâlde mümkündür.²⁷⁰

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bazı çatışma ve krizler Türkiye'yi kuşatan coğrafyada meydana gelmiştir ve bundan sonrada aynı coğrafyada çatışma ve krizlerin yaşanması olasılığı oldukça yüksek gözükmektedir. Yeni Stratejik Konseptle birlikte NATO'nun alan dışı görevlere eskisine nazaran daha fazla önem vermesi beklenmektedir. Bu NATO'nun büyük ölçüde Türkiye'yi kuşatan coğrafya da kullanılması anlamına gelmektedir. Böyle bir harekette Türkiye'nin aktif katılımı mutlaka gerekecek ve bu gelişmeler nedeniyle Türkiye Soğuk Savaş sonrası dönemde Almanya'nın yerine ittifak'ın merkez cephe ülkesi konumuna getirecektir.²⁷¹

NATO'nun gelecekteki stratejisi genişleme sonucunda merkezi durumda kalacak Türkiye içinde büyük önem taşımaktadır. Avrupa'dan hiçbir şekilde soyutlanmayı göze almayacak ancak NATO içerisindeki güçlü müttefiki olan ABD vasıtasıyla AB üzerinde nüfuzunu daha da arttırabilecektir. Bu sayede Türkiye hem Avrupa Güvenlik Mimarisi içerisindeki yerini garanti altına alacak hem de AB'ye süratle tam üye olabilecektir.²⁷²

²⁷⁰ Bozkurt, **a.g.m.**

²⁷¹ Erikli, **a.g.e.**, s.85-86.

²⁷² Erdoğan, **a.g.e.**, s.410.

Kısacası, küreselleşen bir NATO için özellikle kriz çıkması muhtemel bölgelere yakın Müslüman bir üye olan Türkiye'nin önemi çok daha ön plana çıkacak ve Türkiye'ye düşen sorumluk da artacaktır.

2.1.15. Geleceğin NATO'su Nasıl Olacaktır?

Dünyada mevcut stratejik dengeler ve siyasi durum göz önüne alındığında NATO'nun en azından 21'inci yüzyılın ilk çeyreğinde varlığını devam ettireceği tahmin edilmektedir. Özellikle Afganistan'da ve diğer kriz bölgelerinde yaşanan gelişmeler bunu doğrular niteliktedir.

NATO'nun genel olarak Amerika ve Avrasyalı üyeleri arasında, gerektiğinde Atlantik ötesi askerî takviyeye ağırlık veren bir koordinasyon makamı niteliğine bürünmesi beklenmektedir. Ayrıca İttifak içerisinde Atlantığın batısındaki ABD/Kanada grubuna karşı, doğu yakasında AB ve AB üyesi olmayan ülkelerin teşkil edeceği grupların yer alacağı değerlendirilmektedir.²⁷³

NATO'nun varlığını devam ettirebilmesi için üye ülkelerin tamamının kendilerini güvende hissetmeleri gerekmektedir. NATO, bu açıdan hiçbir zaman başarısız olmamıştır ve başarısız olmayacağı umut edilmektedir.²⁷⁴ Ancak NATO'nun da kendini günün şartlarına adapte etmesinin bir gereklilik olduğunu hatırlatmakta yarar vardır.

Sonuçta, NATO bir siyasi ve askerî örgüttür ve belirgin sorunlar karşısında NATO'nun rolünün ne olması gerektiği dikkatle değerlendirilmelidir. Örneğin uluslararası terörizm, özellikle de aşırı örgütlerin KİS'i ele geçirme olasılığı güvenlik açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Ancak NATO'nun bu tehditle başa çıkacak en uygun örgüt olup olmadığı konusunda tereddütler bulunmaktadır. Aynı zamanda NATO'nun istihbarat alışverişi ve bir saldırı karşısında verilecek tepkinin koordinasyonu konusunda bir forum olarak kullanılabileceği varsayılabilir.²⁷⁵

²⁷³ Erikli, **a.g.e.**, s.113.

²⁷⁴ Jorge Benitez, "Next Step For NATO: Cohesion After Bratislava", **Atlantic Community**, 29.10.2009 (Erişim) http://www.atlantic-community.org/index/Open_Think_Thank_Article/Next_Step_For_NATO:_Cohesion_After_Bratislava_22.03.2010

²⁷⁵ Petersen, **a.g.m.**, s.41.

NATO'nun "alan içi" ve "alan dışı" görevleri arasında daha iyi bir dengenin kurulması gereklidir. NATO vazgeçilmez olmakla birlikte günümüzün ve geleceğin güvenliğine yönelik tehditlerine karşı yetersizdir bu yüzden görevlerini artırmalı ve ortaklarla daha iyi bağlar kurmalıdır. NATO, özel koşullara bağlı olarak gerektiğinde öncü bir aktör olmaya, yardımcı bir rolde oynamaya veya basitçe daha geniş bir oluşum içerisinde yer almaya hazır olmalıdır.²⁷⁶

NATO'nun gelecekte (2018) politik açıdan küresel sorunlara ortak cevap arayan uluslararası bir platform, askerî açıdan ise küresel koalisyonların çekirdeği hâline gelmesi öngörülmektedir.²⁷⁷

²⁷⁶ Alliance Reborn..., **a.g.m.**

²⁷⁷ Roma NATO Savunma Kolejinde 2008'de verilen bir brifingten alınmıştır, 04.04.2009

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO'NUN GELECEĞİ VE TÜRKİYE

3.1. NATO'NUN GELECEĞİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ NE OLABİLİR?

3.1.1. Genel Olarak

NATO küresel güvenliğin sağlanmasında en önemli askerî güç olmayı sürdürecektir. NATO'nun geleceği aynı zamanda küresel güvenliğin geleceğini de şekillendirecektir. NATO'nun bölgesel bir savunma örgütünden küresel bir güvenlik örgütüne dönüşeceğini daha önce ifade etmiştik. Bu dönüşüm esnasında her açıdan güçlü bir Türkiye'nin, NATO'nun yanında olması onu daha da güçlü kılacaktır.

Uluslararası arenada Türkiye'nin konumunu yükselten ve onu önemli bir bölgesel aktör hâline getiren birkaç faktör vardır. Batı dünyasının uzun süredir bir üyesi, AB'ye üyelik yolunda aday bir ülke, ABD'nin güvenilir bir müttefiki, terörle mücadelede bir cephe ülkesi olan Türkiye sık sık görmezlikten gelinse de uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamakta olduğu genel olarak kabul edilmektedir.²⁷⁸

George Friedman'ın, "Gelecek Yüzyıl: 21'inci Yüzyıl İçin Öngörüler" adlı kitabında belirttiği gibi, önümüzdeki on yıl içinde ABD, Rusya, Çin gibi güçler dışında başka güçler de ortaya çıkacaktır. Bunlardan biri bölgesel bir güç hâline gelecek olan Türkiye'dir. Türkiye şu anda dünyanın on yedinci ekonomik gücüdür. Türkiye, kaoslar ortasında sağlam bir platforma sahiptir. Balkanlar, Kafkaslar ve güneydeki Arap dünyası gibi durağan bir yapıya sahip değildir. Ekonomik ve askerî yapı olarak bölgedeki en güçlü ülke konumunda olan Türkiye'nin gücü arttıkça, Türkiye'nin etkinliği de artacaktır.²⁷⁹

Türkiye, küresel güvenlik istikrarına temel katkısını caydırıcı güç unsuru olması ile sağlayacaktır. Türkiye'nin yakın bölgesi, ülkelerarası çatışmalar ve ihtilaflar ile ülkelerin içinde ihtilaf ve çatışmaların gerçekleşme

²⁷⁸ Mustafa Kibaroğlu, Ayşe Kibaroğlu, **Global Security Watch-Turkey: A Reference Handbook**, 'y.y.', Greenwood Yayıncılık, 2009, s.102.

²⁷⁹ George Friedman, **Gelecek Yüzyıl: 21'inci Yüzyıl İçin Öngörüler**, İstanbul, Pegasus Yayınları, Mart 2009, s.25-26.

olasılığı yüksek Balkanlar, Karadeniz, Kafkaslar, Orta Asya, Orta Doğu gibi kriz merkezlerinin hemen ortasında bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye bölgedeki olası krizleri önleyen (hafifleten veya müdahale edebilen) caydırıcı veya denge unsuru ülke olmayı sürdürecektir. Bu bölgede caydırıcılık ile kriz ve çatışmaların önlenmesi küresel istikrara da azami katkı sağlayacaktır.²⁸⁰

Türkiye için NATO, Batı ile karar alma ve uygulama süreçlerinde eşit olarak yer aldığı tek kurum niteliğindedir. NATO'nun evrimi ile gelinen noktada alınan kararlar da Türkiye'nin önemini giderek artırmaktadır. Türkiye sadece katkıda bulunan bir ülke değil, aynı zamanda özellikle operasyonlar göz önüne alındığında NATO içerisinde öncülük yapan ülkelerden biridir.²⁸¹ Bu nedenle su ve gıda kıtlıklarının daha şimdiden sıcak çatışmalara yol açtığı günümüzde, Türkiye güvenlik ihtiyaçları açısından NATO ile ilişkilerini güçlendirmelidir.

NATO için demokratik normların üye ülkelerde bulunması, aramış olduğu niteliklerden bir tanesidir. Nitekim bir güvenlik kurumu olan NATO dahi 1999 yılından sonra yeni üyeler alırken iyi işleyen bir demokrasiye sahip olmayı ön koşul hâline getirmiştir. NATO demokrasi ve güvenlik dengesinin kurulabileceğini göstermektedir. Türkiye de bu dengenin kurulduğu örnek bir ülkedir.²⁸² Türkiye aynı zamanda dinamik nüfusu ile NATO içerisinde yer alan tek Müslüman ülke konumundadır. Batılı değerlere sahip güçlü bir Türkiye'nin ittifak içerisindeki konumu diğer İslam ülkelerine de örnek teşkil etmesi açısından son derece önemlidir. Türkiye, niteliklerine bakıldığında NATO açısından kolay kolay vazgeçilemeyecek bir ülke olmakla birlikte bölgesel bir güç olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Türkiye'nin bölgesinde her açıdan güçlü bir yapıya sahip olması onun önemini daha da artmasını sağlayacaktır.

²⁸⁰ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", Mayıs 2006, (Erişim) http://www.turksae.com/sql_file/299.pdf, 02.01.2010

²⁸¹ İlker Başbuğ, İpek Yolu 2009 Semineri Açılış Konuşmasından alınmıştır, 22.06.2009

²⁸² "Kritik NATO Zirvesinin Sonuçları ve Türkiye'nin Artan Önemi", **a.g.m.**, s.7.

3.1.2. Türkiye'nin NATO'ya Katılışı

2'inci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler, Türkiye açısından bir yandan ciddi tehlikeler oluştururken, diğer taraftan tehdit olarak algıladığı unsurlara karşı koyabileceği fırsatları da beraberinde getirmiştir. Özellikle hiçbir yükümlülüğü yok iken Kore'deki savaşın durdurulabilmesi için asker gönderilmesiyle belli bir Batılı oluşum içerisinde bulunabilmenin gerekli altyapısı oluşturulmuştur.²⁸³ Sovyet taleplerinden dolayı dengeleyici güç arayışına itilen Türkiye 2'inci Dünya Savaşı sonrası izlediği dış politikanın temel çizgilerinden birisi olan "Batı Bloğunun bütün örgütlenmelerine katılma" politikası doğrultusunda 1952 yılında Türkiye İttifak'a üye ülkeler arasına katılmıştır.²⁸⁴ Bu şekilde Batı güvenlik sistemine dâhil olan Türkiye dengeleyici gücü bulmuştur. Bu adım Türkiye'nin Batılılaşma hedefine de uymaktaydı.²⁸⁵ Bilindiği üzere, Avrupa'da Sovyet emperyalizmi ve üstünlüğü belirmeye başladığı andan itibaren Avrupa'nın Sovyetlerce yutulması tehlikesi gündeme gelmiştir. Bu durum, ABD'nin Avrupa'dan çekilmek yerine, ona daha da kuvvetli sarılmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin bu süreçte Kore'ye asker göndermekle yapmış olduğu diplomatik manevra da bir süre sonra bütün itirazlara rağmen İtalya ve ABD'nin önderliğinde ve ikna ediciliğinde, NATO vizesiyle, fedakârlığının bir karşılığı olarak ödüllendirilmiştir. Sovyet tehdidine karşı en önemli kalkan konumunda olan Türkiye bir anda Batı'nın en önemli müttefiki hâline gelmiştir.²⁸⁶ Aslında Türkiye'nin NATO üyeliği ve Batı Bloku içinde yer almasının Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolüyle yakından ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye açısından ise Sovyetler Birliği ile komünizme karşı güvenliğini sağlamak için NATO'ya girmek ve böylece ABD'nin askerî, siyasi ve ekonomik desteğini garanti altına alabilmek önemliydi.²⁸⁷

²⁸³ Rıza Sam, "Yeni Dünya Düzeninde Denge Arayışları, Çatışan Dengeler ve Türkiye'nin Politik Açmazları", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C.1, S.1, İstanbul, 2008, s.9.

²⁸⁴ Ergün, **a.g.m.**

²⁸⁵ İdris Bal, **Türk Dış Politikasının Ana Hatları: Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, Ankara, Lalezar Kitapevi, 2008, s.671.

²⁸⁶ Sam, **a.g.m.**, s.9.

²⁸⁷ Peksarı, **a.g.e.**, s.119.

Türkiye, Soğuk Savaşın en yoğun yaşandığı dönemde dahi, Doğu Blokuna komşu olduğu bir bölgede NATO'nun etkin bir müttefiki olmaya devam etmiş; İttifak'ın güney kanadını koruyarak, özel olarak Avrupa'nın, genel olarak NATO'nun güvenlik ve savunmasına kapsamlı katkıda bulunmuştur.²⁸⁸

Türkiye'nin NATO üyeliğine, biri akılcı diğeri duygusal olmak üzere iki açıdan yaklaşılabilir. Akılcı açıdan NATO, Türkiye'nin Sovyet saldırmacılığına karşı bir güvence olarak görülmüştür. Ayrıca bu sayede Türkiye'nin modernleşmesini mümkün kılacak, Batı'dan gelecek yardım ve borç paranın da garanti altına alındığı düşünülmekteydi. Duygusal açıdan ise Türkiye'nin nihayet Batılı uluslar tarafından eşit koşullarda kabul gördüğünün bir işareti olarak yorumlanmıştır.²⁸⁹

Türkiye'nin NATO'ya girmesini sadece Sovyet tehdidine karşı güvenlik sağlamak açısından değerlendirmek eksik kalacaktır. Türkiye savaş sonu dünyasına çok partili rejimi kurma çabaları ve çok önemli ekonomik kalkınma sorunlarıyla girmişti. Ekonomik kalkınma olmadan demokrasinin kurulamayacağı, kurulsa bile gelişemeyeceği evrensel olgusundan hareket eden Türk yöneticileri NATO'yu "modern Türkiye" için gerekli görmekteydi.²⁹⁰ İş birliğinin geliştiği bu döneme, askerî imkân ve kabiliyetlerin artırılması ve modernizasyonu için Ankara ile Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki siyasi diyaloga derinlik kazandırılması yönünde gösterilen çabalar eşlik etmiştir. Türk yöneticiler için NATO, Türkiye'nin güvenliğini sağlamaya yarayan bir ittifaktan fazlasıydı ve Türkiye ile ABD arasındaki askerî ve ekonomik ilişkilerin biçimleneceği çerçeveyi oluşturmaktaydı.²⁹¹

Türkiye'nin NATO'ya girişini sadece bir güvenlik paktına girmiş olmanın ötesinde Avrupa medeniyetine dâhil olmanın delili olarak görmek

²⁸⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güvenlik Perspektifleri ve Politikaları", (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-guvenlik-perspektifleri-ve-politikalari.tr.mfa, 08.09.2009

²⁸⁹ Sam, **a.g.m.**, s.9-11.

²⁹⁰ Sander, **a.g.e.**, s.239.

²⁹¹ Mireille Sadége, "Türkiye, NATO ve AGSP", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C.1, S.1, İstanbul, 2008, s.84-85.

mümkündür. Bu hadise ile birlikte Soğuk Savaş döneminde Türkiye önemli ölçüde yalnızlıktan kurtulmuştur.²⁹²

3.1.3. NATO'nun Gözünde Türkiye

Türkiye-NATO ilişkilerine NATO açısından baktığımızda İttifak'ın geçmişi boyunca Türkiye, NATO'nun güneydoğu kanadını tutan sağlam bir direk olarak görülmüştür. Sovyetler Birliği ile komşu olması İttifakın Varşova Paktı üyeleriyle olan sınırının üçte birini korumakla görevli olması, Türkiye'nin İttifak'taki görevini geniş çapta tamamlayan unsurlardır. Bunların yanı sıra stratejik açıdan dünyanın en önemli coğrafi bölgesinde yer alması ve Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan boğazlara sahip olması da Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemindeki konumunu belirleyici unsurlar olmuştur.

Krizler ile anılan üç bölgenin merkezindeki Türkiye, laik ve demokratik bir hukuk devleti olarak batı değerlerini paylaşmaktadır. 1000 yıldan fazla bir devlet geleneği, anayasal düzeni ve güçlü Silahlı Kuvvetleri ile Türkiye, bölgedeki hassas güç dengelerini etkileyebilecek bir güç merkezidir. Türkiye, güvenilir bir müttefik olarak büyük, güçlü ve etkili bir Silahlı Kuvveti ekonomik ve sosyal gelişmesi pahasına muhafaza ederek Soğuk Savaş dönemi boyunca Varşova Paktına karşı durmuştur.

Tüm Batı dünyasını etkileyebilecek olan yeni risk ve tehditler Türkiye'yi bir kanat ülkesinden bir cephe ülkesine dönüştürmüştür. Türkiye, Soğuk Savaş sonrası dönemde önemi artan birkaç Batı ülkesinden birisidir.²⁹³

Türkiye bu özelliklerinden dolayı NATO'nun vazgeçemeyeceği ülkelerden biri olmuştur. Türkiye'den beklenen bir müslüman ülke olarak İslam ülkelerine, NATO'nun başta terörizme karşı yürütmüş olduğu operasyonların dinle ilgisinin bulunmadığı mesajının iletilmesi ve yanlış algılamaların ortadan kaldırılması konularında yardımcı olmasındır. NATO bu

²⁹² Cihat Göktepe, "Demokrat Parti Dönemi İç ve Dış Siyasi Gelişmeler (1950-1990)", **Osmanlı'dan İkinçli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi**, ed.: Ahmet Çaylak 'v.d.', Ankara, Savaş Yayınevi, 2009, s.387.

²⁹³ Çevik Bir, "Yeni Dünya Düzeninde Türkiye'nin Rolü", Şubat 1998 (Erişim) <http://www.altinoluk.com/dergi/index/php?sayfa=yillar&makaleNo=149s048m1>, 09.11.2009

konuda özellikle Afganistan'da yürütmüş olduğu harekâta Türkiye'nin muharip birlik görevlendirmesini ve bu birliklerin Taliban ve El-Kaide'ye karşı kullanılarak, Müslüman bir ülkenin teröre karşı savaşabileceğini tüm dünyaya göstermek istemektedir.

3.1.4. Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-NATO İlişkileri

Soğuk Savaş esnasında, değişik faktörler Türkiye'yi Batı ittifakıyla bütünleştirmiştir. Ülkenin dışişleri ve savunma politikalarına hükmeden Batı yanlısı seçkinler, Türkiye'nin NATO ile yakın ilişkisini, Batı Kampı'nın temel üyesi olarak kendi pozisyonlarını tanımlamak ve bunu korumak amacıyla kullanmışlardır.²⁹⁴

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde kendisine yönelebilecek silahlı tecavüzlere karşı güvenliğini kendi öz savunması ile birlikte, NATO'nun bir üyesi olarak da sağlamıştır. Her ne kadar bu dönem içinde ülkenin belirli bir bölgesine yönelik mahdut hedefli bir tecavüz vukuunda NATO'nun bütünüyle reaksiyon göstermesi konularında endişeleri, hatta zaman zaman korkuları oldu ise de kırk yıllık süre içinde ülke güvenliğine NATO'nun katkısının büyük olduğu da bir gerçektir. NATO'nun oluşturduğu güvenlikte, genelde en büyük etkenin nükleer dehşet ortamında ABD'nin sağladığı nükleer şemsiyenin büyük payı olduğunu belirtmekte yarar vardır.²⁹⁵

Türkiye-NATO ilişkileri, 1952-1960 yılları arası hemen hiç anlaşmazlık yaşanmaksızın sürmüştür. Bu dönemde izlenen ABD yandaşı politikalar, Türkiye topraklarında ABD'nin tesis ettiği üsler, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ABD ordusu normlarına uydurulması türünden yoğun ikili ilişkilerle kendisini göstermiştir. Buna karşılık, 1960 sonrası Türkiye'de gelişen ABD karşıtı tepkiler ve Kıbrıs meselesine ABD'nin yaklaşımı (Johnson mektubu) gibi sebeplerle Türkiye'nin NATO üyeliği tartışılır hâle gelmiştir.²⁹⁶ Bu tarihten itibaren Türkiye artık ABD ve Avrupa arasında daha

²⁹⁴ Richard Weitz, "Towards A New Turkey-NATO Partnership In Central Asia", **Turkish Policy Quarterly**, C. 5, S.2, Yaz 2006

²⁹⁵ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.7.

²⁹⁶ ABD Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye 5 Haziran 1964 tarihinde gönderilen, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini önlemek amacıyla ve kaba bir üslupla yazılmış mektuptur. Mektupta Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin,

dengeli bir siyaset izlemiştir. 1980 sonrası yeniden düzelme yoluna giren Türkiye-NATO ilişkilerinde, Turgut Özal'ın da etkisiyle ibre yeniden ABD'ye yönelmiştir.²⁹⁷

Türkiye, Soğuk Savaşın en karanlık yıllarında, iyi eğitim görmüş, teçhiz edilmiş ve disiplinli Silahlı Kuvvetleriyle, hür ve demokratik toplumların ortak değerlerinin savunulmasında güçlü ve güvenilir bir müttefik olmuş ve bölgemizdeki istikrarın korunmasında vazgeçilmez bir unsur olmuştur. ABD'den sonra en büyük ikinci silahlı kuvvetleri teşkil eden güçlerinin çoğunu İttifak'a tahsis eden Türkiye, diğer alanlarda ihtiyaç duyulan kaynaklardan önemli bir fedakârlık yaparak bu katkıyı sağlamıştır.²⁹⁸

3.1.5. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-NATO İlişkileri

Soğuk Savaşın sona ermesi ve NATO'nun eskiden sahip olduğu misyonunu kaybetmeye başlamasıyla beraber, Türkiye'nin Avrupalı kimliği ve Avrupa'nın güvenliğine yapabileceği katkılar ciddi şekilde sorgulanmaya başlanmış, birçok Avrupalı bundan böyle Türkiye'yi daha çok Orta Doğu bağlamında tanımlamayı tercih etmiştir.²⁹⁹ Bununla birlikte Soğuk Savaşın ardından Türkiye, uluslararası toplumun diğer üyelerinin de yaptığı gibi, yeni güvenlik ortamına ayak uydurmaya başlamıştır. Uluslararası güvenliğin birçok unsurunun akıcı ve sürekli değişim içerisinde bulunduğu bu dönemde, NATO'nun önemi, Türkiye'nin dış ve güvenlik politikasının değişmez bir olgusu olarak kalmaya devam etmiştir.³⁰⁰

Soğuk Savaşın ardından Türkiye, NATO için hâlâ stratejik öneme haiz bir müttefiktir. Nitekim Şubat 1992'de Münih Konferansı'nda ifade edilen "Avrupa'nın güvenliği, Avrupa'yı çevreleyen, Avrupalı olmayan ve özellikle Avrupa etrafındaki İslam ülkelerindeki politik istikrara bağlıdır." düşüncesi bunu kanıtlamaktadır. Zira Türkiye, NATO'da en büyük askere

Sovyetler Birliği'nin de Türkiye'ye müdahale ihtimalini doğuracağı ve NATO'nun böyle bir durumda Türkiye'yi savunma konusunda isteksiz olacağı ima edilmiştir.

²⁹⁷ Ergün, **a.g.m.**

²⁹⁸ Elnur Rustamov, "Türkiye'nin NATO ile olan ilişkisi", 10.03.2007, (Erişim) <http://www.tasam.org/index.php?altid=1611,10.12.2009>

²⁹⁹ H.Tarık Oğuzlu, "Türk Dış Politikasında Eksen Tartışması: Türkiye Avrupalılaşıırken Avrupa'dan Uzaklaşıyor mu?", **Ortadoğu Analiz Dergisi**, C.1, S.12, Ankara, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, 2009, s.50.

³⁰⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güvenlik Perspektifleri...", **a.g.m.**

sahip bir müttefik olarak, bahsedilen bu bölgenin tam ortasında, barış ve istikrara katkıda bulunmak için bütün olanaklarını kullanmaktadır.³⁰¹

3.1.6. Türkiye'nin NATO'ya Yapmış Olduğu Katkılar

Soğuk Savaşın sona ermesine müteakip, eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla hızla karmaşaya sürüklenerek birbiri ardına geçirdiği iç savaşlar ve çatışmalarla bir kriz bölgesi hâline gelen Balkanlarda, uluslararası kamuoyunun desteğiyle genel bir istikrar sağlanmıştır. Türkiye'nin olduğu kadar bölge ülkelerinin ve hatta tüm Avrupa'nın güvenliği için de önemli olan bu istikrarın sağlanmasında Türkiye, krizin başlangıcından itibaren yükün büyük bir bölümünü üstlenmiştir. Hâlen de bölgenin güvenlik ve istikrarına önemli katkılarda bulunmaya devam etmektedir.³⁰² Türkiye sadece Balkanlar bölgesinde değil, dünyanın değişik bölgelerinde barışı koruma, barışı destekleme ve barışın yeniden inşa edilmesine yönelik faaliyetlerine katkı yapmıştır. NATO'nun kriz yönetim operasyonlarında sürekli bir artış bulunmakta ve bu operasyonların genellikle Balkanlar'da yoğunlaştığı görülmektedir.

3.1.6.1. Balkan Harekâtı-Bosna-Hersek:

Bosna-Hersek sorununa çözüm bulmak maksadıyla 21 Şubat 1992-20 Aralık 1995 tarihleri arasında UNPROFOR (BM Koruma Gücü) ismiyle çok uluslu bir kuvvet bölgede görev yapmıştır. NATO operasyonlarından ilki Bosna-Hersek'te ortaya çıkan savaşın sonlandırılmasıyla konuşlandırılan "Uygulama Gücü" (Implementation Force) *IFOR* operasyonudur. 1995 yılının 30 Ağustos ve 15 Eylül aylarında devam eden NATO hava saldırısı sonucunda taraflar arasındaki savaş sona ermiş, böylece 1995 Ağustos'undan 2004 yılı Aralık ayına kadar Bosna-Hersek'teki, NATO kriz yönetimi operasyonunun konuşlandırılmasına karar verilmiştir.³⁰³ Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması görevinin NATO'ya verilmesi üzerine UNPROFOR'a tahsisli Türk Barış Gücü takviye edilerek tugay seviyesine çıkarılmış ve 20 Aralık 1995'ten itibaren IFOR'a tahsis edilmiştir.

³⁰¹ Erdoğan, **a.g.e.**, s.193-194.

³⁰² Büyükanıt, **a.g.e.**, s.189.

³⁰³ Nato Handbook, **a.g.e.**, s.143-145.

20 Aralık 1996 tarihinde IFOR görevini tamamlayarak yerini SFOR'a bırakmış ve Türk Tugayı da SFOR'a tahsis edilmiştir. Daha sonra yapılan indirimler kapsamında Türk Tugayı tabur seviyesine düşürülmüştür.³⁰⁴ NATO, Bosna-Hersek'teki mevcudiyetini muhafaza etmek kaydıyla, burada yürüttüğü İstikrar Gücü Harekâtı'nı (SFOR) bitirme yönündeki kararını açıklamıştır. SFOR görevi, 02 Aralık 2004 tarihinden itibaren AB Kuvveti, EUFOR'a devredilmiştir. NATO'nun bu kararından sonra, AB'nin Berlin Artı düzenlemeleri temelinde NATO imkân ve yeteneklerine başvurularak Bosna-Hersek'te AB öncülüğünde "Althea" harekâtı başlatılmıştır. AB'nin öncülüğündeki bu harekât, AB'nin NATO imkân ve yeteneklerine başvurmasını sağlayan ve Berlin Artı düzenlemeleri olarak bilinen NATO-AB düzenlemeleri için başarılı bir sınav olmuştur.³⁰⁵ NATO liderliğindeki dönemde birliklerimiz için Türkiye, yaklaşık olarak 200 milyon ABD doları harcamıştır.³⁰⁶

3.1.6.2. Kosova:

NATO harekâtı esas itibarıyla Miloseviç'i barışa zorlamak ve etnik temizlik harekâtına son vermek için icra edilmiştir. Hava harekâtı, 24 Mart 1999'da başlamış ve 10 Haziran 1999'da barışın sağlanmasıyla son bulmuştur. Türkiye, harekâta başlangıçta Ghedi/İtalya'da bulunan 10 adet F-16 uçağı ile iştirak etmiştir. Uçaklarımız, harekât süresince gece ve gündüz toplam 2.000 saatten fazla uçarak 444 sorti gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Adriyatik'teki NATO Akdeniz Daimi Deniz Gücü'nde bulunan bir firkateyn ile Akdeniz Daimi Mayın Gücü'nde bulunan bir mayın avlama gemisi ile deniz harekâtına iştirak edilmiştir.³⁰⁷

NATO, Kosova'da barışı uygulamak maksadıyla KFOR çok uluslu gücü oluşturmuştur. KFOR kapsamında, hâlen 34 ülkenin (23

³⁰⁴ "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları", (Erişim) http://www.tsk.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katili.htm, 02.10.2009

³⁰⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

³⁰⁶ "Türkiye'nin NATO'ya Katkıları", (Erişim) <http://www.harbiforum.org/turk-tarihi-turk-buyukleri/12991-turkiye-nin-nato-ya-katkilari.html>, 14.10.2009

³⁰⁷ **A.g.m.**

NATO, 11 NATO üyesi olmayan ülke) katılımı ile 17.645 kişiden oluşan çok uluslu güç dört sektör hâlinde görevini sürdürmektedir. Prizren’de konuşlu Kosova Türk Tabu Görev Kuvveti (380 kişi-Azeri ve Gürcü takımları hariç (68 kişi)), Çok Uluslu Alman /İtalyan Tugayı (ÇUT-GB) sektöründe görevine devam etmektedir.

Kosova’da görevli birliklerin ikmal yollarının emniyetini sağlamak için bir birlik gönderen TSK, Arnavutluk’taki irtibat karargâhının iç emniyetini sağlamak üzere de bir askerî inzibat takımını, Makedonya’daki KFOR geri karargâhının emniyetini sağlamak için ise bir piyade takımını konuşlandırmıştır.

Türkiye; Makedonya ve Arnavutluk’a yönelik mülteci akınlarının ardından, Arnavutluk’ta görevlendirilen AFOR’a 18 Mayıs-7 Eylül 1999 tarihleri arasında bir sahra hizmet bölüğüyle katılmıştır. Türk birlikleri Bosna-Hersek ve Kosova’da NATO’nun verebileceği her görevi yapabilecek şekilde teçhiz edilmişlerdir.³⁰⁸

3.1.6.3. Makedonya:

KAK; Makedonya hükümeti ile etnik Arnavutlar arasında yaşanan çatışmalar nedeniyle istikrarsız bir hâl alan Makedonya’ya düzenlenmesi muhtemel bir operasyon konusunda, 2000–2001 yılları arasında hazırlık çalışmaları yapmaya başlamıştır. 2001 yılının Haziran ayında Makedonya devlet başkanı, Ulusal Kurtuluş Ordusu (UÇK)’nın silahsızlandırılması ve yasa dışı faaliyetlerde bulunan Arnavutların etkisiz hale getirilmesi konusunda NATO’dan yardım talep etmiştir. Bu talep üzerine KAK, iki taraflı bir açılım stratejisi geliştirmiştir. NATO; bir yandan hükümetin arzusu dâhilinde uç hareketlerin kınanması ve buna ilişkin önlem alınmasından yana olurken, diğer taraftan yapılacak anayasal değişikliklerle etnik Arnavutların sosyal ve siyasal hayata katılımlarının artırılması amaçlanmıştır.³⁰⁹

³⁰⁸ “TSK’nın Uluslararası Görevleri”, 09.09.2006 (Erişim) <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/384209.asp>, 08.08.2009

³⁰⁹ Akgül, **a.g.e.**, s.4-48.

NATO'nun liderliğinde 27 Ağustos 2001 tarihinde Makedonya'da başlatılan Acil Hasat Operasyonu (Essential Harvest) harekâtı için oluşturulan Çokuluslu Tugay'a Türkiye, 27 Ağustos-20 Ekim 2001 tarihleri arasında bir bölük timi ile katılmıştır.

NATO, bölgedeki varlığını devam ettirmek ve Makedonya'daki uluslararası gözlemcilere destek sağlamak amacıyla, Eylül 2001-Mart 2003 döneminde Amber Fox ve Allied Harmony harekâtını icra etmiştir. Türkiye her iki harekâta da katılmıştır.

NATO'nun Müttefik Uyumu Harekâtı'nı 31 Mart 2003 tarihinden itibaren Avrupa Birliği devralmıştır. Türkiye, AB tarafından 15 Aralık 2003 tarihine kadar icra edilen "Concordia" harekâtına; iki Hafif İrtibat Timi (2 Sb. 2 Astsb. 4 Erb./Er), ayrıca AB Karargâhına 2 Subay ve NATO Üsküp Karargâhına 1 Subay ile katkı sağlamıştır. Türkiye, 15 Aralık 2003 tarihinde AB tarafından Makedonya'da oluşturulan PROXIMA Polis gücünde dört Jandarma personeli ve NATO Üsküp Karargâhında bir subay görevlendirmiştir.³¹⁰

3.1.6.4. Arnavutluk:

Bariş için Ortaklık (PfP) üyesi olan Arnavutluk'un NATO'ya üye olması çalışmalarına katkıda bulunmak, silahlı kuvvetlerinin yeniden yapılandırılmasına yardımcı olmak ve NATO ile ilişkilerinde iş birliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla Tiran'da bir NATO Karargâhı teşkil edilmiştir. Bu karargâhta 1 Türk subayı da görev yapmaktadır.

3.1.6.5. "Active Endeavour" Harekâtı:

Terörizme karşı Doğu Akdeniz'de ACTIVE ENDEAVOUR Harekâtı; NATO Daimi Deniz Kuvvetleri (SNMG1/SNMG2) tarafından dönüşümlü olarak ENDEAVOUR Görev Kuvveti (Task Force ENDEAVOUR (TFE)) adı altında icra edilmektedir. NATO ülkeleri tarafından TFE'nin desteğine, SNMG1/SNMG2 katılımları haricinde ilave unsurlar tahsis edilmektedir. Türkiye, bu harekâta daimi olarak; NMG2 bünyesinde görevli bir Fırkateyn, İzmir'de "On Call" durumunda hazır bekleyen bir Karakol

³¹⁰ "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bariş..., a.g.m.

Gemisi, belirli aralıklarla görev almak üzere bir Akaryakıt Gemisi, sınırlı periyotlarla Denizaltı desteği ile iştirak etmektedir.

Aynı zamanda Aksaz Deniz Üssü harekâta iştirak eden Müttefik gemiler tarafından lojistik maksatlı olarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Kara suları haricinde Akdeniz'in tamamına genişletilen Active Endeavour Harekâtı (OAE) birbiri ile bağlantılı iki ayrı faaliyetten (Akdeniz ve STROG (Cebelitarık Boğazı)) oluşmaktadır.³¹¹

3.1.6.6. ISAF (UGYK)-Afganistan

11 Eylül 2001 tarihinde ilk kez kapsamlı bir saldırıya uğrayarak "kendi evinde" hedef haline gelen ABD çok kısa bir süre içinde sorumluları (El-Kaide ve Usame Bin Ladin) tespit ederek ve dünyanın önde gelen devletlerini peşinden sürükleyerek "Sürekli Özgürlük Operasyonu" adı altında Afganistan'a müdahalede bulunmuştur.³¹²

Müdahaleyi takiben Bonn Anlaşması uyarınca, Kabil ve çevresinin güvenliğinin sağlanmasında Afganistan'da kurulan geçici yönetime yardımcı olmak amacıyla, BM Güvenlik Konseyinin 1386 sayılı kararı doğrultusunda 19 Aralık 2001 tarihinde İngiltere liderliğinde Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti oluşturulmuş ve bu kuvvet 16 Ocak 2002 tarihinden itibaren tam harekât kabiliyetine ulaşmıştır.³¹³ NATO, Birleşmiş Milletlerin görevlendirmesi üzerine, 11 Ağustos 2003 tarihinde Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvvetinin (ISAF) liderliğini üstlenmiş ve böylelikle harekâtın stratejik eş güdümünü, komutasını ve kontrolünü almıştır. Böylelikle ISAF bir NATO harekâtı hâline gelmiş; NATO, tarihinde ilk kez Avrupa-Atlantik alanının dışında bir bölgede operasyon gerçekleştirmeye başlamıştır. Söz konusu harekât yeni güvenlik ortamında NATO'nun etkinliğini ve güvenilirliğini göstermesi bakımından İttifakın önceliğini teşkil etmektedir.³¹⁴

³¹¹ "Türkiye'nin NATO'ya Katkıları", **a.g.m.**

³¹² Ali Ertan, Khalilullah Rasuli, "Yeni Afganistan Politikası ve Türkiye'den Beklentiler", **Stratejik Düşünce**, Yıl.1, S.3, Ankara, 2010, s.60.

³¹³ "Türkiye'nin NATO'ya Katkıları", **a.g.m.**

³¹⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

Türkiye, ISAF'ın NATO tarafından üstlenilmesi öncesinde ISAF-II liderliğini Haziran 2002-Şubat 2003 döneminde yaklaşık 1400 mevcutlu bir birlikle yürütmüştür. Ülkemiz NATO komutası altındaki dönemde de şubat-ağustos 2005 tarihlerinde ISAF-VII liderliğini ve aynı anda Kabil Uluslararası Havaalanı'nın sorumluluğunu da üstlenmiştir. ISAF-VII liderliği sırasında Afganistan'da 1430 askerî personel bulunduran Türkiye'ye ait üç helikopter de anılan görev süresince ülkede konuşlandırılmıştır.

Türkiye'nin güvenlik boyutundaki katkıları çerçevesinde ayrıca, Kâbil Merkez Bölge Komutanlığı, Fransa ve İtalya ile dönüşümlü olarak 2006 Ağustos ayından itibaren iki yıl süreyle müştereken üstlenilmiştir. Söz konusu görev Nisan-Aralık 2007 döneminde Türkiye tarafından yürütülmüş olup, anılan dönemde harekâta yaklaşık 1200 personelle katkı sağlanmıştır. Söz konusu görevin Aralık 2007 itibariyle sona ermesinin ardından ülkemiz, ISAF'a yaklaşık 800 personelle katkıda bulunmaktadır. Türkiye, ayrıca Mart 2008 itibariyle bir Harekât Gözetim ve İrtibat Timini Kabil'deki 201. Kolordu nezdinde konuşlandırmıştır.

TBMM eski Başkanı ve Dışişleri Bakanı Sayın Hikmet Çetin, 19 Kasım 2003 tarihinde NATO'nun Afganistan'daki Kıdemli Sivil Temsilcisi olarak atanmış ve beraberinde Dışişleri Bakanlığınca atanan iki siyasi danışman olduğu hâlde, 26 Ocak 2004 tarihinde görevine başlamıştır. Sayın Çetin'in görev süresi, sonuncusu Ağustos 2006'ya kadar olmak üzere, dört kez uzatılmıştır.

Associated Press haber ajansının haberine göre NATO, Afganistan'da Taliban'la savaşın, aşamalı olarak Afgan ordusu ve polisine devredilmesini öngören bir planı kabul etmeyi hedeflemektedir.

Afganistan'daki ISAF ve Amerikan Kuvvetlerinin Komutanı General McChrystal, yeni stratejinin başarısı için öncelikle ABD yönetiminden yaklaşık 80 bin kişilik ek askerî güç talep etmektedir. Bu güçle ülke genelinde güvenlik durumunun iyileştirilmesi, Taliban'la savaşacak Afgan güvenlik güçlerinin daha etkili bir şekilde yapılandırılması ve desteklenmesi planlanmaktadır. 1 Aralık 2009'da ABD Başkanı Obama yeni stratejisini dünyaya açıklamış ve Afganistan'da kuvvet artırımına gideceklerini

ve NATO üyelerinden de bu konuda katkı yapmalarını beklediklerini ifade etmiştir.³¹⁵

NATO Savunma Bakanları toplantısının ilk gününde Genel Sekreter Rasmussen, ittifak ülkelerinden, Afganistan'a desteklerini iki kat artırmaları çağrısı yapmıştır. Afganistan'da 8 yıldır süren savaşın bedelinin çok ağır olmaya başladığı yönündeki eleştirileri yanıtlayan Genel Sekreter, eylemsizliğin bedelinin çok daha ağır olacağını ifade etmiştir.

NATO Genel Sekreteri, Afganistan'a ağırlık verilmemesi hâlinde nükleer bir güç olan Pakistan'a baskının çok artacağını, istikrarsızlığın Orta Asya'ya yayılacağını ve tüm bunların sonuçlarının kısa bir süre sonra da Avrupa'da hissedileceğini söylemiştir.

NATO Genel Sekreteri bu çerçevede ittifaka üye ülkelerden ne beklediklerini şu sözlerle aktarmıştır: “Hepimiz Afgan güvenlik güçlerinin eğitimine ve donatımına daha fazla destek olmalıyız. Ve uluslararası aktörlerin yeniden yapılanma ve kalkınma için çabalarını iki kat artırmalarına ihtiyacımız var. Aslında çok basit bir hesap söz konusu: Yarın daha azını yapmak istiyorsak bugün daha fazlasını yapmalıyız.”³¹⁶ Afganistan'a destek arayışlarını sürdüren Genel Sekreter 27-28 Ağustos 2009 tarihlerinde Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret esnasında muharip birlik talebini gündeme getirmiştir.³¹⁷ Bu aynı zamanda ABD'nin de Türkiye'den talep ettiği konulardan birisini oluşturmakta idi. ABD'nin diğer talepleri ise Türkiye'nin Afganistan'a ayırdığı mali yardım, asker ve uzman sayısının artırması ve Türkiye'nin terörle mücadeledeki tecrübesini Pakistan'la paylaşması ve söz konusu iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olunmasıdır.³¹⁸

Gerçekten, Türkiye'nin ABD'den sonra en fazla asker sayısına sahip NATO üyesi olarak neden aktif muharip görev almadığı diğer üyeler tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Türkiye yerel desteğe sahip

³¹⁵ Ertan, Rasuli, **a.g.m.**, s.61.

³¹⁶ “NATO'da Kritik Afganistan Zirvesi”, **Deutsche Welle**, 23.10.2009

³¹⁷ Serdar Erdurmaz, “NATO Genel Sekreteri Rasmussen'in Ziyareti ve Getirdikleri”, (Erişim) <http://www.turksam.org/tr/a1764.html>, 29.08.2009

³¹⁸ Ertan, Rasuli, **a.g.m.**, s.61.

muharip güç olan tek ülkedir. Müslüman olan Türk muharip güçlerinin NATO içinde ve Afgan ordusuyla omuz omuza Taliban ve El-Kaide unsurları ile çarpışması, diğer İslam ülkelerine harekâtın dine karşı olmadığı, fakat teröre karşı olduğu konusunda örnek olacağı değerlendirilmektedir.³¹⁹

Orgeneral Stanley McChrystal, Türk ordusunun Afganistan'daki katkılarının çok büyük olduğuna dikkat çekerek, Afgan halkının dilinden en iyi Türk askerlerinin anladığını belirtmiştir. Türk askerlerinin profesyonel bir ordu olarak çok iyi yetişmiş, geniş deneyime sahip olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda Afgan halkıyla kültürel bağlarının olduğunu, oysa diğer orduların böyle bir bağının olmadığını, var olan bu bağın Afgan halkıyla benzersiz bir iletişim kurulabilmesine olanak tanıdığını, Türk ordusunun Afganistan'daki varlığının koalisyonun ve NATO'nun başarısı için son derece önemli olduğunu belirtmiştir.³²⁰ Gerçekten Afganistan'a en çok katkı yapanlardan biri Türkiye'dir. Türkiye'nin şu anda Afganistan'da, Atatürk'ün diktiği ağacın meyvelerini yediği bir gerçektir. O bölgede bazı ülkelerin silahlı kuvvetler personelinin kendilerini güvende hissedebilmek için kollarına Türk Bayrağı takmaları ve kendilerini Türk askerî olarak göstermeleri bunun çok açık bir örneğidir.³²¹

NATO'nun tek Müslüman üyesi olan Türkiye, bu ülke ile olan tarihsel bağlarından dolayı Afganistan'a ilave muharip güç göndermeyeceğini ancak Afgan Güvenlik kuvvetlerine verdiği eğitimin desteğini artıracığını belirtmiştir. Eğirdir ilçesindeki Dağ Komando ve Eğitim Merkez Komutanlığı'nda Afgan Millî Ordusu personeline komando ve terörle mücadele konularında eğitim verilmektedir. 2001 yılından bu yana 8 bin 78 Afgan askerine Afganistan'da, yaklaşık 700 civarında personele ise Silahlı Kuvvetler Akademisinde veya TMMM'de eğitim verilmiştir. Verilen eğitim oryantasyon, tatbikat, fiziki kondisyon, atış, gece ve gündüz eğitimlerini

³¹⁹ Erdurmaz, **a.g.m.**

³²⁰ "ABD'li Generalden Türk Askerine Övgü", (Erişim) <http://haber.gazetevatan.com/ABDli-generalinden-turk-askerine-ovgu/281226/1/Gundem>, 12.01.2010

³²¹ Büyükanıt, **a.g.e.**, s.171-172.

kapsamaktadır.³²² Ayrıca Türkiye, Afganistan'ın güvenliği ve istikrarına destek olmak amacıyla Kabil yakınlarındaki Vardak ilinde bir Bölgesel İmar Ekibi (PRT) kurmayı kararlaştırmıştır. Söz konusu PRT 9 Kasım 2006 tarihinde faaliyete geçmiştir. Bölgesel İmar Ekibimiz, kurulduğu tarihten bu yana, Afganistan'ın yeniden imarı ve kalkınmasına yönelik olarak bilhassa eğitim, sağlık, tarım ve Afgan polis güçlerinin eğitimi alanlarında önemli çalışmalar yapmaktadır.³²³

Önündeki büyük engellere rağmen, NATO Afganistan'da varlığını sürdürmelidir: Başarısızlık hem bölge için hem de İttifak için felaket hâline dönüşebilir. Bazıları, NATO ve müttefiklerinin Afganistan'da belirgin bir stratejilerinin olmadığı gerekçesiyle, uluslararası kamuoyunu ise bu konuda tek vücut olma konusundaki başarısızlıklarından dolayı suçlamışlardır.

Hiçbir ülkenin görevden ayrılmayı planlamamasına ve 15 NATO üyesi olmayan ülkenin aktif olarak harekâta katılmasına rağmen, bu ülkeler tarafından verilen sözlerin tutulması ve yapılan katkıların seviyesinin artırılması gerekmektedir. Başkan OBAMA, Afganistan'da bulunan asker sayısını artırdığında beklentisi de artacaktır. NATO üyesi Avrupalı hükûmetlerin karşı karşıya kaldığı sorunlardan bir tanesi de Afganistan operasyonunu seçmenlerine barışı tesis etme operasyonundan ziyade barışı koruma faaliyeti olarak göstermiş olmalarıdır.³²⁴ Bu doğal olarak kamuoyunun beklentilerinin farklı olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla hükûmetlerin, kamuoylarına gerçekleri anlatmaları toplumun olaylara daha gerçekçi bir şekilde bakmasını sağlayacaktır.

3.1.6.7. Karadeniz Uyum (Blacksea Harmony) Harekâtı:

Karadeniz Uyum Harekâtı, NATO'ya endirekt destek sağlayan harekât tipi niteliğindedir. Muhtemel terör ve yasa dışı faaliyetlerin caydırılmasına ve Türk boğazlarının güvenliğine katkıda bulunmak, NATO

³²² Selcan Hacaoğlu, "Afghan Troops train in Turkey", Associated Press, 18.12.2009, (Erişim) http://www.etaiwannews.com/etn/news_content.php?id=1136165&lang=eng_news, 11.01.2010

³²³ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

³²⁴ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.5.

lkelerinin Karadeniz'e yönelik olarak yaptığı girişimlerin gerekçelerinin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmak maksadıyla 01 Mart 2004 tarihinde başlatılmıştır.

Harekât, Karadeniz'de sancak-varlık göstermek, ağırlıklı olarak Batı Karadeniz olmak üzere Karadeniz'de keşif-gözetleme/karakol faaliyetleri icra etmek, NATO ve/veya millî makamlarca terörizm/yasa dışı faaliyetlerle irtibatlı olduğu değerlendirilen ticaret gemilerini izlemek, görevlerine yönelik olarak Batı Karadeniz'deki sahada ağırlıklı olmak üzere icra edilmektedir.

2004 yılındaki on aylık sürede; toplam 16 fırkateyn, 31 hcumbot, 9 denizaltı, 95 deniz karakol uçağı sortisi ve 125 helikopter sortisi görevi icra edilmiştir. Harektın on aylık döneminin maliyeti 2.937.540 ABD doları olarak gerçekleşmiştir.³²⁵

3.1.6.8. NATO'nun Irak Eğitim Misyonu (NTM-I):

Irak Geçici Hkmetinin talebi zerine İstanbul Zirvesi'nde alınan karar uyarınca, NATO tarafından Irak Güvenlik Glerine eğitim desteği verilmesine yönelik olarak bir "Eğitim Misyonu" kurulması 30 Temmuz 2004 tarihinde kararlaştırmıştır. Türkiye söz konusu misyona 2 subayla katılmakta ve ayrıca Irak Güvenlik Glerine lkemizde eğitim vermek suretiyle anılan ülkenin istikrara kavuşması çabalarına katkıda bulunmaktadır. Bugüne kadar ülkemizde 110'dan fazla Iraklı subaya eğitim verilmiştir.

3.1.6.9. NATO Hava Polisliği:

NATO Konseyi kararı zerine İttifak'a katılan yeni müttefiklerden ihtiyaç duyan Baltık lkeleri ile Slovenya'ya Hava Polisliği alanında geçici olarak yardım sağlanması kararı alınmıştır.³²⁶ Söz konusu karar çerçevesinde, Türkiye de 1 Nisan-31 Temmuz 2006 tarihlerindeki 9'uncu dönemde Baltık lkelerinin hava sahalarında 4 ay süreyle bu görevi üstlenmiştir. Bu kapsamda, Litvanya'daki Siauliai havaalanına dört adet hızlı reaksiyon uçağı (F-16) ve yeterli sayıda personel konuşlandırılmıştır.

³²⁵ "Türkiye'nin NATO'ya Katkıları", **a.g.m.**

³²⁶ Ba, **a.g.e.**, s.20.

Müttefikler arası dayanışmanın bir tezahürü de olan Hava Polisliği desteğinin, esasen bugüne kadar gerçekleştirilen tüm NATO görevlerinde başarıyla yer alan Türk Silahlı Kuvvetlerinin üstlendiği ve Estonya, Letonya ve Litvanya ile ilişkilerimizin daha da gelişmesine katkıda bulunacak bir İttifak görevi niteliğini taşımaktadır.³²⁷

3.1.6.10. Deniz Güvenliğinin Sağlanmasına Yönelik Katkıları:

Son yıllarda ticari gemilere yönelik saldırılar, başta Aden Körfezi olmak üzere mücavir bölgelerde artış göstermiştir. Bu saldırılar Afrika'ya yapılmakta olan insani yardımları sekteye uğratmış, aynı zaman da ticari deniz güzergâhlarının güvenliğini tehlikeye atmıştır. Özellikle haydutlara ödenen yüksek miktarlardaki fidyeler korsanlık faaliyetlerini daha da cazip hale getirmiştir.³²⁸

Ekim 2008'den bugüne kadar olan 17 aylık dönemde Aden Körfezi, Somali açıkları ve mücavir bölgelerde toplam 94 ticaret gemisi deniz haydutları tarafından kaçırılmıştır. Bunlardan sadece 3'ü Türk bayraklı ve bir adedi Türkiye bağlantılıdır. 2008 yılında toplam 63, 2009 yılında toplam 79 ticaret gemisi/balıkçı gemisi kaçırılmıştır.

Bu olaylar neticesinde BM, deniz haydutluğuna karşı mücadelede bir dizi kararlar almıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararda; Somali açıklarında harekât icra eden devletlerin askerî deniz ve hava vasıtalarının tetikte olması ikaz edilmekte, özellikle Somali açıklarında deniz ticaret yollarını kullanan devletlerin haydutluk ve silahlı soyguna karşı caydırıcılık için Somali Federal Geçici Hükûmeti ile iş birliği içinde çabalarını artırmaları ve koordine etmeleri teşvik edilmektedir.³²⁹

BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un talebi üzerine, 2008 yılının sonlarında BM Dünya Gıda Programı çerçevesinde bu tehlikeli sulardan geçmek durumunda kalan deniz vasıtalarına Operation Allied Provider kapsamında eskortluk hizmeti sağlanmıştır (Ekim-Aralık 2008).

³²⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

³²⁸ "Deniz Haydutluğuna Karşı Mücadele Operasyonları" (Counter-piracy operations), (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48815.htm, 14.03.2010

³²⁹ BM Güvenlik Konseyi'nin 2 Haziran 2008 tarihindeki 5902'nci oturumunda kabul ettiği 1816 sayılı kararı.

Bugün NATO, ticari deniz yollarının güvenliğine, mart ayında başlanan Operation Allied Protector kapsamında katkıda bulunmaktadır.³³⁰ Ayrıca Operation Ocean Shield³³¹ harekâtı hâlen SNMG-2³³² tarafından yürütülmektedir.

Mevcut durum itibarıyla, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı SNMG-2 ve CTF 151³³³ emrinde iki fırkateyn ile bölgede icra edilen deniz haydutluğuna karşı yürütülen mücadeleye katkı yapmaktadır. Bölgede görev yapan fırkateynler tarafından deniz haydutlarına karşı Temmuz 2009 ayından bugüne kadar icra edilen 9 harekâta toplam 57 deniz haydudu etkisiz hale getirilmiş, çeşitli ülkelere ait birçok gemiye koruma ve refakat sağlanmış, yapılan saldırı girişimleri engellenmiştir.

CTF 151 komutasının 01 Eylül-01 Aralık 2010 tarihleri arasında 3 ay süre ile Türk Deniz Kuvvetleri tarafından devralınması beklenmektedir.

3.1.6.11. NATO Kuvvet Yapısı Çerçevesinde Verilen Destek:

İstanbul Ayazağa'da konuşlu 3'üncü Kor. (HRF) K.lığı (NRDC-TU), NATO'nun yüksek hazırlık seviyesinde tuttuğu 6 kolordudan (High Readiness Forces-HRF(L)) biridir. Bu özelliği ile NRDC-TU, NATO kuvvet yapısı kapsamında, kolordu seviyesindeki bir harekâtı sevk ve idare edecek imkânı NATO'ya sunmaktadır. NRDC-TU ayrıca, kolordu (dâhil) seviyesine kadar olan bir harekâta "NATO Kara Unsur Komutanlığı (Land Component Command-LCC)" görevini üstlenebilecek yeteneklere de sahiptir.

NRDC-TU, NATO Mukabele Kuvveti (NMK) Kara Unsur Komutanlığı görev periyotlarının HRF(L) Karargâhlarına

³³⁰ "Deniz Haydutluğuna Karşı Mücadele Operasyonları" (Counter-piracy operations), (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48815.htm, 14.03.2010

³³¹ Bu harekât Kuzey Atlantik Konseyi tarafından 17 Ağustos 2009 tarihinde kabul edilmiş olup, 2012 yılının sonuna kadar uzatılmıştır.

³³² SNMG-2 NATO tarafından genelde Akdeniz bölgesinde kullanılmakla birlikte, NATO'nun ihtiyaç duyduğu bölgelere kaydırılabilir. Değişik ülkelere ait deniz vasıtalarından oluşmuştur. Rutin olarak SNMG-2'ye katkı yapan ülkeler Almanya, Yunanistan, İtalya, Hollanda, İspanya, Türkiye, İngiltere ve ABD'dir.

³³³ CTF-151 bir Müşterek Görev Kuvveti olup uluslararası bir deniz görev kuvvetidir. Görevi Somali Sahili açıklarında deniz haydutluğuna karşı mücadele etmektir.

endekslenmesi nedeniyle, her üç yılda bir, altı ay süreyle NMK(L) Tugayı'nın oluşturulmasında temel sorumluluğu da üstlenmektedir.³³⁴

3.1.7. Avrupa Güvenliği Açısından Türkiye

Türkiye'nin izlemiş olduğu dış politika sadece NATO için önemli olmayıp aynı zamanda AB için önem taşımaktadır ve Türkiye'nin AB'ye üyeliğe kabul edilmesi açısından bir araç olarak kabul edilmektedir. Şu anda AB'nin Avrupa'yı bir küresel aktör hâline getirme yönündeki isteği onun daha geniş bir çevrede varlığını güçlü bir şekilde hissettirmesini gerekli kılmaktadır. Yumuşak güç kaynaklarını etkili bir şekilde kullanan bir Türkiye AB'nin bu bölgelerde yeterli şekilde etkin olamama yönündeki zafiyetini giderebilir. Ayrıca bölgenin istikrarsızlıklar sonucu yaşamış olduğu sorunların AB'nin üzerine kalmasına engel olunmasına yardımcı olabilir. Birçok açıdan Türkiye'nin AB'nin Avrupa Komşuluk Politikasını³³⁵ gerçekleştirdiği söylenebilir.³³⁶ Avrupa Güvenlik Stratejisi ve Yeni Avrupa Komşuluk Politikası, kıta'nın çevresinde istikrar sağlama gerekliliğini ortaya koymuş ve Avrupa'nın güney kenarının önemine özellikle vurgu yapmıştır. Türkiye'nin üyeliğini destekleyenler jeostratejik konumundan dolayı; Birliğin Orta Doğu, Orta Asya ve Güney Kafkasya gibi hayati önemi haiz bölgelerdeki dış politika çalışmalarına yeni bir yön vereceğini belirtmektedirler. Türkiye'nin her iki kesimle de (2003 yılından sonra bozulmasına rağmen AB ve ABD) iyi ilişkileri mevcuttur, İsrail açısından güvenilir bir ülkedir (her ne kadar 2009 yılında Davos'ta meydana gelen tartışma yüzünden ilişkiler bozulsa da) ve son yıllarda Arap dünyasında güvenilirliği artmaktadır. Şüphesiz Türkiye'nin

³³⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

³³⁵ Avrupa komşuluk politikasının hedefi yeni bir genişleme değil, yeni komşular arasındaki bağların güçlendirilmesidir. Politikaların ana hedefi her iki tarafın da refah, istikrar ve güvenliğini artırılmasıdır. Bu hedefe yönelik politika kapsamındaki her bir komşu ülkenin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, ülkelere özgü bir şekilde farklılaştırılmış projeler oluşturulmuştur. Bu projelerin ortak amaçları; ortak değerler ve çıkarlar çerçevesinde siyasi iş birliğini geliştirerek özgürlük ve demokrasinin yayılması, önemli boyutta ekonomik bütünleşme sağlamak ve ekonomik reform süreçlerini destekleyerek komşu ülkelerde refah düzeyini artırmaktır. Yine, Avrupa Güvenlik Stratejisi'yle de paralel olarak komşu ülkelerle kalkınma, çevre, silahsızlanma ve terörizm konularında ortak çalışmalar yürüterek, istikrar ve güvenliğin artırılmasıdır.

³³⁶ Senem Aydın Düzgüt, Nathalie Tocci, "Transforming Turkish Policy: The Quest for Regional Leadership and Europeanisation", 12.11.2009, (Erişim) <http://www.ceps.be/book/transforming-turkish-foreign-policy-quest-regional-leadership-and-europeanisation>, 04.12. 2009, s.1.

üyeliği birliğin Orta Doğu'daki ağırlığını arttıracaktır, bu ağırlık stratejik ve kritik bir bölgenin istikrar ve barışın sağlanmasına yönelik ortak çalışmalarda iyi yönde kullanılabilir.³³⁷

Avrupa güvenliğine yönelik tehditlere bakıldığında bunları: Bölgesel çatışmalar; Uluslararası terörizm; KİS'in üretilmesi ve yayılması; uluslararası organize suçlar ve başarısız devletler olarak saymak mümkündür.

Bölgesel çatışmaların ve kriz bölgelerinin çoğunluğu (Kosova hariç) Avrupa dışındadır (Karadeniz/Kafkaslar, Akdeniz/Orta Doğu, Sahra Çölü'nün Güney kısmı, Afrika). Her iki tarafın da (AB ve Türkiye) birçok durumla ilgili olarak eşit seviyede alakadar ve nispeten birbirine benzer pozisyonda olduğu görülmektedir.

Türkiye; İran, Suriye, Irak ve Güney Kafkaslara sınırı olan, Boğazları ile Dicle ve Fırat suyunu kontrol eden ve Karadeniz'i Rusya ve Ukrayna ile paylaşan çok önemli ve nispeten istikrarsız bir bölgenin bağlantı noktasında bulunmaktadır.³³⁸

Yeni Avrupa güvenlik mimarisinin oluşturulabilmesi için öncelikle yeni bir Harmel Raporu'na³³⁹ ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Bu, Helsinki Prensipleri'ne³⁴⁰ göre dizayn edilmiş, yeni Pan-Avrupa mimarisi için uygun yolu hazırlayabilecektir. Bunun yanında demokrasi ve insan hakları Avrupa güvenliğinin temel taşları olarak kalmaya devam edecektir.³⁴¹ Bazı uzmanların savunmuş olduğu bu değerlendirme AB'ye üye olma yolunda çaba gösteren Türkiye'nin kesin üyeliği konusunda olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

³³⁷ Dokos, **a.g.m.**, s.76.

³³⁸ Dokos, **a.g.m.**, s.78.

³³⁹ 1967 yılının Aralık ayında onaylanan "İttifakın gelecekteki görevleri" olan bu rapora göre, her NATO üyesi, ittifakın prensiplerine bağlı kalmak kaydıyla kendisinin ekonomik, siyasal, jeopolitik, tarihsel v.b. özel durumlarına bağlı olarak SSCB ve Doğu Bloğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirebilecektir. Bu karar NATO'nun Doğu-Batı ilişkilerindeki yumuşamayı teşvik etmesi anlamına gelmiştir.

³⁴⁰ Helsinki Anlaşması, 1975'te Helsinki'de, Avrupa'da Doğu ile Batı arasında barış ve istikrarı sağlamayı amaçlayan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın sonucunda imzalanan temel bir diplomatik anlaşmadır. Helsinki son senedi olarak da bilinen anlaşma, NATO ülkelerini, Varşova Paktı uluslarını ve on üç tarafsız ve bağlantısız Avrupa uluslarını içeren otuz beş adet katılımcı tarafından imzalanmıştır.

³⁴¹ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.7.

Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkanlara göre ise, AB'nin sınırlarını İran, Irak ve Suriye gibi komşu ülkelerin sınırlarına doğru genişletmek aslında AB'nin kolayca dışında kalabileceği uyuşmazlık ve problemleri alanlara taşıyacaktır. Avrupa'nın güvenlik riskleri olarak gördüğü konular; Türkiye'nin Arap ülkeleri ile olan ilişkilerindeki istikrarsızlık, çözümlenememiş bir Kıbrıs sorunu, Yunanistan ile mevcut bulunan istikrarsızlığın devamı, Orta Asya ve Kafkasya'da meydana gelen istikrarsızlıklardan doğrudan etkilenmek olarak sıralanabilir.³⁴² Önemli sayıda üye ülke ve uzman ise bundan farklı, belki de daha stratejik bir görüşe sahiptirler. Onların inanışına göre ise Türkiye'nin üyeliğe kabul edilmesi, Avrupa'nın "yakın çevresi"nde istikrarı artıracak, bu da AB'nin yararına olacak ve sonunda Hristiyanlığın ve İslam'ın kültürel fay hatlarıyla birlikte Huntington'un "medeniyetler çatışması" görüşünü yok edecektir.

Avrupa Birliği hâlen kendi sınırlarını ve kimliğini tanımlama ve yeni güvenlik ortamında bölgesel ve küresel bir rol arama çalışmalarına devam etmektedir. Bu bağlamda, dış ve güvenlik politikaları konusunda yeteneklerini artırmaya çalışmakta ve düzenli olarak birçok kişinin kritik ettiği, askerî mantığa sahip bir uluslararası aktöre dönüşmektedir.³⁴³

Türkiye-AB ilişkilerinin perspektifinden bakıldığında, Orta Asya'da geliştirilmiş Türk-NATO iş birliği, Batı çıkarlarının bölgede geliştirilmesi açısından Ankara'nın kabiliyetini ortaya koyacaktır. Türkiye'nin çok önemli coğrafi konumu onun kapasitesini çoktan Orta Asya'da Avrupa yanlısı bir kuvvet haline getirmiştir. Türkiye; Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu bölgelerinin kesiştiği bir konumdadır. Onun bu konumu, Türkiye'yi bu bölgeler arasında ürünlerin ve düşüncelerin paylaşıldığı bir güzergâh haline getirmiştir.³⁴⁴

Avrupa acil bir şekilde üye ülkelere yönelik olarak kullanılan siyasi gözdağı ve tahriklere karşı da bir strateji geliştirmelidir. Bunun en son ve açık örneği RF'nin enerji kaynaklarını, ekonomik ve siyasi gözdağı vermek

³⁴² Meltem Müftüler Baç, "Turkey's Role in the European Security and Foreign Policies", **Security Dialogue**, C.31, S.4, SAGE Publications, 2000, s.490.

³⁴³ Dokos, **a.g.m.**, s.75-76.

³⁴⁴ Weitz, **a.g.m.**,

amacıyla silah olarak kullanmasıdır. NATO'dan ziyade AB'nin bu konuyu ele almasının daha yerinde olacağı değerlendirilmektedir.³⁴⁵

Türkiye'nin AB'ye resmî olarak üye olması, AB üyelerinin bölgede daha etkin stratejik aktörler olmasına neden olacaktır. 11 Eylül saldırılarından sonra AB üyelerinin Orta Asya kökenli terörle mücadele konusunda artan ilgisine ve bunun sonucunda bölgeye yapılan çift taraflı ve çok taraflı gelişim yardımına rağmen AB, Orta Asya güvenlik konularında marjinal bir aktör olmaktan öteye geçememiştir. Belirtilen hedefler çatışmaların ve terörizmin kaynağı olarak gösterilen çevrenin bozulması, ekonomik açıdan gelişmemişlik, su ve doğal kaynaklar konusundaki anlaşmazlık konularının önlenmesini kapsamaktadır. AB aynı zamanda yasa dışı uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı ile mücadele etmeye çalışmaktadır. Ancak AB'nin odaklandığı asıl konular bölgenin enerji ve ulaşım hatlarının geliştirilmesi, ticaret ve yatırımlar için fırsat yaratılması ve siyasi, ekonomik ve sosyal reformlar konularında ilerleme kaydedilmesidir.

AB'nin, Andijan olaylarının araştırılmasına yönelik olarak bağımsız bir soruşturmanın yapılmasına yönelik Özbek hükûmetini ikna çabalarındaki başarısızlığı AB'nin Orta Asya'daki sınırlı etkisini açıkça ortaya koymuştur. Bununla birlikte başta Rusya olmak üzere Orta Asya hükûmetleri AB üyelerini "çifte standart" uygulamakla suçladıklarından dolayı terörle mücadelede AB ile iş birliği konusunda tereddüt içerisindedirler. Bu konuda terörist tehditlerini daha geniş çerçevede yorumlanmasından dolayı Ankara ile çalışma konusunda kendilerini daha rahat hissetmektedirler. AB'nin Orta Asya'da bir barışı koruma görevine iştirak etmesi durumunda, Türk Silahlı Kuvvetlerinin uluslararası barışı koruma görevlerindeki önemli tecrübesi, Türkiye'nin bölgeye yakınlığı ve bölgedeki güvenlik çıkarları ve diğer AB ordularıyla karşılaştırıldığında büyük ordusu gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda büyük bir rol oynayacağı muhtemeldir.³⁴⁶

Özetle, genişleyen Avrupa'nın veya Avrupa Birliğinin güvenlik politikaları açısından önemli kısıtlamaları bulunmaktadır. AB genişledikçe

³⁴⁵ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60:...**, s.10.

³⁴⁶ Weitz, **a.g.m.**

güvenlik yeteneklerini kaybetmektedir. Bu nedenle Türkiye, AB'nin güvenlik kapasitesine ve geleceğine önemli ölçüde katkı sağlayabilecektir. Hem kıta Avrupa'sı içinde hem de Balkanlar, Karadeniz, Kafkaslar ve Orta Asya'da önemli güvenlik iş birlikleri ve ortaklıklar tesis edilebilecektir. AB'nin sınırlı askerî kapasitesi Türkiye ile önemli bir hareket yeteneği kazanmış olacaktır. Bu yetenek, AB'nin sınır ötesinde, tehditlerin ve krizlerin bulunduğu alanlarda yer almasını sağlayacaktır.³⁴⁷

3.1.7.1. Türkiye ve AGSP

AGSP, AB'nin askerî alanda da güçlü olması ve özellikle de Avrupa'nın ABD'den bağımsız askerî harekât icra edebilmesi fikrine dayanmaktadır. Özellikle NATO'nun askerî kanadından ABD'ye olan muhalefeti nedeniyle ayrılmış olan Fransa ve diğer büyük AB ülkelerinin inisiyatifiyle başlayan sürece göre AB, 60.000 kişilik bir reaksiyon kolordusunu elinde bulunduracak ve Avrupa'nın ilgi alanlarında meydana gelebilecek çatışma ve kriz alanlarında bağımsız olarak kullanacaktır.³⁴⁸ AGSP'nin ortaya çıkması, BAB'ın fiilen rafa kalkmasına neden olmuştur. Türk makamları bu süreci Türkiye'nin Avrupa güvenlik ve savunma yapısından dışlanması olarak algılamışlardır. Türkiye'nin bakış açısına göre AGSP için oyunun kurallarını düzene koyan Nice düzenlemeleri³⁴⁹ bu yüzden tatmin edici değildir. Zirvede, NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanılacağı AGSP operasyonlarında AB üyelerinin operasyon planlama sürecine NATO prosedürlerinde olduğu gibi katılması yönünde bir karar alınmıştır. Fakat, NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanılmadığı AGSP operasyonlarında planlama ve kontrol AGSP stratejik seviye karargahında olacaktı. Tasarlanan bu yapıda AB üyesi olmayan NATO üyelerinin bir AGSP operasyonunun karar alma süreçlerine katkısı bulunmamaktaydı. Bu durum yıllardır NATO ve BAB yoluyla Avrupa güvenliğine katkılarını esirgememiş olan Türkiye'yi rahatsız etmiştir.

³⁴⁷ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", **a.g.m.**

³⁴⁸ Erikli, **a.g.e.**, s.94.

³⁴⁹ "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Üzerine Bakanlık Raporu", Nice Avrupa Konseyi Toplantısı, 7-9 Aralık 2000

Türkiye'nin, AGSP operasyonlarının karar alma süreçlerine katılması yönünde gösterdiği çabaları destekleyecek tek kozu NATO karar alma süreçlerindeki veto hakkıydı. Bu imkân ve kabiliyetlerin AGSP tarafından kullanılabilmesi için NATO üyelerinin oy birliği gerekmektedir.³⁵⁰ NATO imkân ve kabiliyetlerinin AGSP tarafından kullanılmasının veto edilmesi NATO-AGSP iş birliği önündeki en büyük engel olarak görülmeye başlanmıştı.

Türkiye'nin bu konudaki başlıca endişesi, bölgesinde meydana gelen uluslararası bir krize AB'nin müdahale etmesi durumunda Türkiye'nin dışarıda bırakılma olasılığı idi. NATO-AGSP ilişkilerinin önünü açmak ve Türkiye'nin endişelerini gidermek için bir seri görüşme sonrasında Türkiye, İngiltere ve ABD tarafından sunulan bir anlaşma paketini kabul etmiştir. Ancak Ankara Paketi³⁵¹ olarak adlandırılan bu pakete bir tek AB üyesi Yunanistan muhalefet etmektedir.³⁵²

Soğuk Savaş sonrası dönemin yeni risk ve tehditlerinin şekillendirdiği kırılğan güvenlik ortamında Avrupa'da barış ve istikrarın korunması büyük önem arz etmektedir. Türkiye, Soğuk Savaş yıllarında Avrupa'daki barış ve istikrarın korunmasına katkıda bulunan Avrupalı bir müttefik olarak, İttifak içindeki Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğini (AGSK) de güçlendireceği anlayışıyla AB içinde geliştirilen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) gelişimini desteklemiştir.³⁵³

Türkiye, ortak dış işleri ve güvenlik politikaları ile ilgili konuların birçoğunda AB ile aynı seviyeye gelmiştir. Bu yüzden 1990'ların

³⁵⁰ NATO Washington Summit Communique Press Release, 24 April 1999, (Erişim) <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99.069e.htm>, 12.09.2009

³⁵¹ Ankara Mutabakatı olarak adlandırılan belgeye göre; 1. NATO'nun imkân ve kabiliyetleri stratejik ve stratejik olmayan şekilde ikiye ayrılmıştır. AB'nin stratejik olmayan askerî operasyonlar için NATO'dan onay alma zorunluluğu kaldırılmıştır. 2. Bir AB operasyonunun Türkiye'nin çıkarlarını doğrudan ilgilendirmesi halinde Ankara'nın görüşü alındıktan sonra AB tarafından nihai karar verilecektir. 3. Türkiye AB operasyonlarına belirli bir miktardan fazla askerî güç ile katılırsa eşit şekilde karar mekanizmalarında yer alacaktır. 4. AB askerî yapısı bir AB üyesi ile AB üyesi olmayan bir NATO müttefikinin taraf olduğu bir çatışmaya müdahale edemeyecektir. Başka bir deyişle Avrupa ordusu, Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs, Ege vs. konularından doğacak bir anlaşmazlıkta Türkiye'ye karşı kullanılamayacaktır. Bu gücün sadece kendi olanaklarını kullanacağı operasyonlarda Türkiye gibi NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan ülkelerin katılımında Avrupa Konseyinin daveti esas alınacaktır.

³⁵² Doğan, **a.g.m.**

³⁵³ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güncel NATO Konularına...", **a.g.m.**

ortalarından bu yana Berlin Artı Anlaşması vasıtasıyla AB üyesi olmayan NATO müttefiklerinin, Avrupa Güvenlik ve Savunma harekâtlarına nasıl iştirak edecekleri sorununun çözüme kavuşturulmasını içerecek şekilde AB ile önemli bir diyalog içerisinde. Türkiye; Balkanlar, Afganistan ve diğer bölgelerdeki uluslararası barışı koruma operasyonlarına katılmıştır. Bütün bunlar Türkiye'nin AB için yabancı olarak kabul edilemeyeceğini ve Türkiye'nin OGDP ile AGSP yapılarına entegre edilmesinin oldukça uygun olacağını değerlendirildiğini göstermektedir.³⁵⁴

Genel anlamda Türkiye'nin AGSP'ye ve Avrupa güvenliğine uyumunu ve katkılarını değerlendirebilmek için her iki tarafın; tehditlere yaklaşımı, stratejik kültür, terörizm, uluslararası organize suçlar, uluslararası ilişkiler, barışı destekleme operasyonları ve aynı zamanda NATO-AB arasındaki ilişki konusundaki düşüncelerinin değerlendirilmesinin uygun olacağı kıymetlendirilmektedir. Ayrıca; Güneydoğu Avrupa, Karadeniz, Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu gibi bölgelerde güvenlikle ilgili yaşanan gelişmeler konusunda görüşlerinin ve çıkarlarının karşılaştırılmasının Türkiye'nin katkılarının değerlendirilmesi açısından uygun bir yaklaşım olacaktır.³⁵⁵

Gerek jeostratejik konumunun önemi gerekse güçlü bir orduya sahip olması nedeniyle Türkiye, AB için tamamen kaybedilmesinin kesinlikle istenmeyeceği bir ülke niteliğindedir. Türkiye'nin AB'ye ihtiyacı olduğu kadar AB'nin de Türkiye'ye ihtiyacı vardır. Türkiye'nin Batı'dan uzaklaşması durumunda sadece Türkiye'nin değil aynı zamanda Batı'nın da zarar göreceği unutulmamalıdır.³⁵⁶

Türk resmî makamları ve birçok araştırmacı, Türkiye'nin Avrupa'nın güvenliğine son derece önemli katkılar yapabileceğini ve bu yüzden mutlaka bu yapı içerisinde yer alması gerektiğini belirtmekte ve çeşitli argümanlar ileri sürmektedirler. Bu argümanlar;

³⁵⁴ Dokos, a.g.m., s.76.

³⁵⁵ Dokos, a.g.m., s.77.

³⁵⁶ Erikli, a.g.e., s.94.

- Türk askerî üslerinin muhtemel kriz bölgelerine yakınlığının ve askerî altyapısının AB için önemli vasıtalar olduğu,
- TSK'nın Somali'den, Bosna'ya kadar değişik ülkelerde iştirak etmiş olduğu barışı koruma operasyonlarıyla sahip olduğu engin tecrübesi,
- Diğer Avrupa ordularından farklı olarak, TSK'nın uzun süredir PKK terör örgütüne karşı mücadele ettiği ve terörle mücadele konusunda engin bir tecrübeye sahip olduğu şeklindedir.

Bu teknik ve siyasi sebeplerden dolayı Türkiye'yi AGSP mekanizmalarına tamamen dâhil etmenin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.³⁵⁷

Burada dikkat edilmesi gereken "süresiz güvenceli erişim" karşılığında "güvenceli katılımı" öngören bir dengenin kurulmasıdır. Daha önce belirtildiği gibi Türkiye, AB'nin NATO'nun imkân ve yeteneklerinden yararlanmasını ilke olarak desteklemektedir. Ancak "Güvenceli erişim" konusunda verilmesi öngörülen bu desteğin karşılığının da "güvenceli katılım" olması gerekmektedir.³⁵⁸

3.1.7.2. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye'ye Etkileri

Türkiye, Soğuk Savaşın başlangıcından bu yana Avrupa Güvenlik ve Savunma yapılanmasında aktif bir aktör olmuştur. Bununla birlikte, Soğuk Savaşın sona ermesi oyunun kurallarını değiştirmiş ve bu yeni ortamda Türkiye'nin durumu bir istisna olmamıştır. Değişen koşulları değerlendiren Türkiye, NATO'ya üye olmanın artık tek başına yeterli olmayacağını ve BAB'ın Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde önemini devam ettirebilmesi açısından son derece önemli olduğu kararına varmıştır.³⁵⁹

Avrupa'nın güvenlik ve savunma konularında geliştirilmiş bir rol ve sorumluluk alması, Türkiye'nin güvenlik çıkarları

³⁵⁷ Dokos, a.g.m., s.83.

³⁵⁸ Çomak, **Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları...**, s.77.

³⁵⁹ Doğan, a.g.m.

açısından son derece önemlidir. Türkiye, güvenlik ve savunmasıyla ilgili konularda sadece NATO'yu değil aynı zamanda AB'yi de temel dayanak noktası olarak görmektedir.³⁶⁰

Türkiye'nin, AGSP'ye bakışını birbirinden ayrı fakat birbirini tamamlayıcı iki çalışma temelinde analiz etmek mümkündür. Çalışmanın ilk aşaması, AGSP'nin diğer uluslararası örgütlerle olan ilişkileriyle ilgilidir. Bu konuda ilk akla gelen NATO'dur. Birçok Avrupa müttefikimiz gibi, NATO'nun ve AGSP'nin karşılıklı olarak birbirini destekleyecek şekilde hareket etmesi Türkiye'nin çıkarıdır.

Burada üzerinde durulması gereken soru, AB'nin NATO ile çalışmaya ne kadar hazır ve istekli olup olmadığıdır. Bu soruya verilecek cevap, NATO-AB stratejik ortaklığının gerçekten bir realiteye dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği konusunda nihai bir sınavdır. Samimiyet içerisinde kurulacak yakın iş birliği bir zorunluluktur; fakat akla gelen bu konu ile ilgili bir açıklığın ve kararlılığın olup olmadığıdır. AB, AGSP'nin güçlendirilmesine yönelik vermiş olduğu söze, her iki örgüt tarafından kabul edilen stratejik ortaklığın kurallarına bağlı ve sadık kalmalıdır.

Çalışmanın ikinci aşaması ise AGSP çabalarına katkı yapmak isteyen AB üyesi olmayan ülkeler ile ilgilidir. AB'nin kendisi, kısaca Nice Uygulama Belgesi olarak da adlandırıldığı gibi AB üyesi olmayan ülkelerin dâhil edilmesi için bir seri usul kabul etmiştir. Türkiye'nin beklentisi, AB'nin AB üyesi olmayan ülkelerin dâhil edilmesini kısıtlamayacak bir tarzda bu usulleri uygulamaya koymasındır. Şu andaki algılama, bu düzenlemelerin daha ziyade yasal ve kati yorumlamalara dayanılarak uygulamaya koyulmasının, Türkiye'nin AGSP içerisindeki katkısını azalttığı yönündedir.

Bir sonraki cevaplanması gereken soru Nice Uygulama Belgesi'nde tasarlandığı gibi AB'nin, ilgilenen AB üyesi olmayan ülkeler için AGSP'nin planlama, karar verme ve icra süreçlerinde katılımını nasıl artıracığıdır.

³⁶⁰ İldem, a.g.m.

NATO, üye olmayan ülkelere yönelik olarak ve onların katılımlarını sağlamak amacıyla imkânlar sunma konusunda oldukça yenilikçi olmuştur. Başlangıçta sadece BİO katılımcıları için düşünülen siyasi-askerî çalışma alanı, harekât dışı iş birliği alanlarını kapsayacak şekilde NATO üyesi olmayan katılımcılara yönelik olarak yavaş yavaş genişletilmiştir.

Burada, Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkeler için de siyasi-askerî çalışma alanı benzeri düzenlemeleri artan bir şekilde genişletmenin mümkün olup olmayacağı mutlaka araştırılmalıdır.

Türkiye, AB üyesi olmamakla birlikte AGSP harekâtlarına en büyük katkıyı yapan ülkedir. Bu kapsamda, mevcut mekanizmalara ilaveten, AB üyesi olmayan katılımcılar için AGSP'nin harekât ve görevlerine yönelik olarak geliştirilecek siyasi-askerî çalışma alanı benzeri düzenlemelere katılmak için her türlü nedeni bulunmaktadır.

AB, Türkiye'nin AGSP yapılanmasında tam üye olarak yer almak istemesine ve güvenlik alanında yeterli bir ülke olmasına rağmen "üyelik" şartını öne sürmektedir. Burada sorulması gereken soru AB'nin özellikle Türkiye ile ilgili belirli siyasi engellerin üstesinden gelip gelmeme konusunda kararlı olup olmadığı, en azından geçmişte alınan kararlara sadık kalıp kalmayacağıdır.³⁶¹ Türkiye'nin AGSP karar mekanizmalarında yer alabilmek için sergilediği istikrarlı tutum, ulusal çıkarları korumadaki kararlılığı kadar, bir AB adayı ülke olarak iş birliğine ne kadar açık olduğunu göstermesi bakımından da önemli diplomatik bir başarı olarak ele alınmalıdır.³⁶²

³⁶¹ İldem, a.g.m.

³⁶² Ülkü Demirdöğen, "Nice Zirvesi Sonrasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", **İstanbul Kültür Üniversitesi Güncesi**, C.1, S.2, 2002, s.75.

3.2. TÜRKİYE'NİN İZLEDİĞİ DIŞ POLİTİKANIN TÜRKİYE'NİN ROLÜNÜN ARTIRILMASINA YÖNELİK ETKİSİ

Kurtuluş Savaşı'nın ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliği, biri coğrafya, diğeri komşu ülkelerle uzun yıllar boyunca devam eden ilişkiler olmak üzere, iki temel faktör tarafından şekillendirilmiştir. Bu iki belirleyici faktör, Türkiye'yi aynı anda Avrupa, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Orta Doğu, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde önemli bir aktör olarak ortaya çıkarmıştır. Bu politikanın temel taşlarını "iş birliği" ve "ortaklık" oluşturmaktadır. Bu çerçevede, diğer ülkelerle dostane ilişkiler tesis edilmesi ve bu ilişkilerin devam ettirilmesi, ikili ve çok taraflı yöntemlerle bölgesel ve uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi, çatışmaların barışçı yöntemlerle çözülmesi ile bölgesel ve uluslararası barış, istikrar ve gönencin artırılması Türk dış politikasının ana amaçlarını oluşturmuştur. İyi komşuluk ilişkileri kurulması, egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğü ve iç işlerine müdahalede bulunulmaması gibi belli başlı bazı ilkeler bu politikanın temel unsurlarını oluşturmaktadır.³⁶³ İkinci Dünya savaşı sonrasında Türkiye'nin NATO'ya katılmasıyla birlikte iç yapısının ve dolayısıyla dış siyasetinin de NATO tarafından doğrudan biçimlendirildiği iddia edilmiştir.³⁶⁴ Her ne kadar NATO'nun Türk dış politikasına zaman zaman tesir ettiğini söylemek mümkün ise de, Türk dış politikasının tamamen rehin alındığını söylemek haksızlık olur.

Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanı olmasını müteakip, Türkiye'nin dış politikasında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Davutoğlu'nun akademik yazılarıyla paralellik gösteren dış politika çizgisi üç ana ilke üzerine kurulmuştur: Komşularla sıfır-sorun ilkesi temelinde ilişkileri devam ettirmek, çevre ülkelere yönelik pro-aktif ve çok yönlü bir dış politika izlemek ve Osmanlı mirasını bir dış politika aracı olarak kullanmak. Asıl amaç ise Türkiye'yi yumuşak güç kullanarak bölgesel hatta küresel bir güce dönüştürmektedir.

³⁶³ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, "Türkiye'nin Güvenlik Perspektifleri...", **a.g.m.**

³⁶⁴ NATO'nun 60. Yılı, "NATO'nun Reforme Edilmesinin Zamanı Geçti, Topyekûn Feshedilsin", (Erişim) <http://bianet.org/bianet/dunya/113535-natonun-reforme-edilmesinin-zamani-gecti-topyekun-feshedilsin>, 15.03.2010

Türkiye, kendini bölgede uzlaştırıcı bir güç olarak göstermekte ve bölgesel bütünleşmeyi ve barışı sağlamak için tüm aktörlerle ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.³⁶⁵ Yine bölgesel meselelerin analizinde ve teori üretiminde Türkiye'nin her açıdan çok büyük bir potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. Bu Türkiye'nin hem sahip olduğu konum hem de etkinliği açısından böyledir.³⁶⁶ Türkiye'nin iki yıllık bir süre için, esas sorumluluğu uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olan BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmiş olması, bu görevi Ankara'nın başarı ile yapabileceğine dair dünya ülkelerinin güvenini gösteren bir kanıttır.³⁶⁷

Avrupa'nın, yumuşak güç, entegrasyon süreci vb. güvenlik konularına yaklaşımı postmodern olarak tanımlanabilir. Birçok uzmanın kabul ettiği ve Amerikalı Tarihçi ve Dış Politika Uzmanı Robert KAGAN'ın belirttiği gibi "Türklerin çoğunluğu Amerikalılar gibi Mars'tan, Avrupalılar ise Venüs'ten gelmiştir." şeklinde genel bir anlayış vardır. Şimdi ise Türkiye'nin; Avrupa'nın çok yönlü mekanizmalar ve kurumsal entegrasyon yoluyla güvenliği geliştirmeye yönelik belirgin dış politika şeklini benimsemeye başladığı tartışılmaktadır.³⁶⁸

3.2.1. Türkiye'nin Orta Asya'ya Yönelik Politikası

SSCB'nin dağılmasından sonra, SSCB sonrası Orta Asya ve Hazar Havzasındaki gelişmeler, Türkiye'nin çok taraflı bir dış politika seçeneğine yönelmesine neden olmuştur.³⁶⁹

NATO ise 1990'ların ortalarında Orta Asya ülkelerinin çoğunluğunun AAOK'ye ve bunun uzantısı olan BİO programına üye olacakları bir dönemde bu ülkelerle temaslarını geliştirmeye başlamıştır. Bu kurumlar NATO ve eski Sovyet Bloku ülkelerinin askerî birlikte çalışabilirlik,

³⁶⁵ Düzgüt, Tocci, **a.g.m.**, s.1.

³⁶⁶ Recep Tayyip Erdoğan'ın "Değişen Dengelerde Türkiye'nin Artan Önemi" konulu USAK konuşmasından alınmıştır, 04.02.2009, (Erişim) <http://www.usakgundem.com/haber/49735/basbakan-erdogan'in-degisken-dengelerde-turkiye'nin-artan-onemi> -konulu-usak-konusmasının-tam-metni-.html, 18.02.2010

³⁶⁷ İnan Özyıldız, "Turkeys Vision In Combating Terrorism", **Combating International Terrorism-Turkey's Added Value**, ed.: James Ker Lindsay, Alastair Cameron, Occasional Paper, 'y.y.', RUSI (Royal United Services Institute), 2009, s.5.

³⁶⁸ Dokos, **a.g.m.**, s.83.

³⁶⁹ M. Faruk Demir, **Enerji Güvenliği, Enerji Ekonomisi, Enerji Diplomasisi**, Ankara, Altinküre Yayınları, 2007, s.146.

savunma dönüşümü ve reform, internet erişiminin sağlanması, aynı zamanda doğal afet ve diğer acil durumların yönetilmesi gibi birtakım konularda müşterek girişimler üstlenmelerine olanak sağlamıştır. Son dönemde yaşanan iki gelişme NATO'nun Orta Asya'da çıkarlarının artmasına neden olmuştur. Birincisi; İttifak'ın, çoğu Doğu Avrupa ülkesine tam üyelik hakkını sunmasından bu yana Orta Asya ve Kafkaslarda askerî reformları ve iş birliğini teşvik etme çabaları BİO programının geride kalan esas odak noktası olmuştur. Türkiye, BİO programı çerçevesinde Orta Asya ülkeleri ile yakın askerî ilişkiler kurulmasını destekleyen öncü bir devlet olarak bölge devletleriyle güvenlik alanında da ilişki kurmuştur.³⁷⁰ İkincisi, 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan'da icra edilen "Sürekli Özgürlük Operasyonu" (Operation Enduring Freedom) NATO'nun bölgedeki askerî varlığında önemli bir artış olmasına sebep olmuştur. Eski NATO Genel Sekreteri Lord George Robertson, 2003 yılında bölgeyi ziyareti sırasında: "Güvenliğimiz uzak bölgelerdeki güvenlikle yakından ilgilidir. Orta Asya artık NATO gündeminin bir parçası olacaktır." değerlendirmesinde bulunmuştur. 2004 İstanbul Zirvesi'nde NATO hükümetleri Orta Asya'yı, Kafkaslarla birlikte "özel odak" bölgesi olarak tanımlamışlardır. Bu Zirve'de aynı zamanda Orta Asya için özel bir temsilci atanmasına ve bölgede daimi bir irtibat subayı konuşlandırılmasına karar verilmiştir.³⁷¹

SSCB'nin dağılmasının ardından Orta Asya ve Hazar Havzası Rus, ABD, Çin, AB ile diğer bölge ülkelerinin rekabet ettikleri bir sahne haline gelmiştir. ABD ve onun yönlendirdiği NATO, Rusya'nın bölgeyi istilâ etmesi ve kapalı ekonomi sistemi uygulamalarına geçmesiyle birlikte, İran'ın desteği ile bölgede güçlenmesinden korkulan İslami akımların başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin çıkarlarını baltalamasından endişe duymaktadır.³⁷²

Türkiye bölgedeki gelişmeleri dikkate alarak zaman içerisinde çok taraflı bir denge kurma eğilimine girmiştir. Türkiye bu bölgede jeopolitik

³⁷⁰ Mehmet Seyfettin Erol, "İniş Çıkışlarıyla Türkiye'nin Türk Dünyası Politikası", **Türk Dış Politikası: Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri**, ed.: Sedat Laçiner, Hacı Necefoğlu, Hasan Selim Özertem, Ankara, Usak Yayınları, 2009, s.199.

³⁷¹ Weitz, a.g.m.

³⁷² Ömer Budak, **Türkiye'nin Dünya Ülkeleri Açısından Jeopolitik Önemi ve Avrasya'daki Yeri**, Bilge Yayınları, Ankara, Mart 2006, s.559.

müttefiklik yerine konjonktürel ve konu bazlı ortaklıkları tercih ederek kendini daha rahat bir atmosfer hazırlamaya çalışmıştır.³⁷³ Eski Sovyet sonrası dünya hâlâ Türkiye'ye yönelik tehditlerle dolu olmakla birlikte fırsatlar da sunmaktadır. Rusya ile ekonomik ilişkileri, enerji dağıtım merkezi olmayı, yeni bölgesel iş birliği oluşumlarını bu fırsatlara örnek olarak vermek mümkündür.³⁷⁴

Türkiye'nin Orta Asya ile kültürel, tarihî, etnik, dinsel ve dil bilimsel çok önemli bağları vardır; ancak Soğuk Savaş ciddi bir şekilde bu ülkelerle doğrudan temas kurulmasını kısıtlamıştır. Sovyetler Birliği'nin 1990 yılında çökmesinin ardından, Turancılık, Türkçülük, Yeni Osmanlılık gibi akımlarla harekete geçen Türkler, bölgede öncülük yapabilecek bir mevcudiyeti tesis etmek amacıyla Türkiye'nin Orta Asya'ya olan yakınlığının ve Batılı kurumlarla olan yakın ilişkisinin yanında bu bağlardan faydalanabileceğine inanmışlardır. Bu sebeple, gerek resmî makamlar gerekse özel şirketler, eğitim, ulaşım, ticaret gibi konularda girişimlerde bulunmuşlardır. Ne yazık ki bir süre sonra kaynak sıkıntısından dolayı Türkiye'nin bölgesel nüfuz için Rusya ve Çin'in seviyesinde rekabet edemeyeceği anlaşılmıştır.³⁷⁵ Türkiye'nin, Orta Asya'da etnik nedenlerden dolayı etkin olabileceği değerlendirilmektedir. Türkiye'nin Endonezya'ya, Pakistan'a, Malezya'ya uzanan dostluk ilişkileri mevcuttur. Böyle geniş bir alanda dostları olan ülke sayısı çok azdır; bu nedenle bu etkinin ve dostluk ilişkilerinin daha ileriye götürülmesi hâlinde bunun yararlarının görülebileceği söylenebilir.³⁷⁶ Amerikalıların ve Avrupalıların hevesle Türkiye'yi, bağımsızlığını yeni kazanmış devletleri için model ülke olarak reklamını yapmalarına rağmen Batılı hükûmetler Türkiye'nin bu yöndeki çabalarına çok da destek vermemişlerdir. Orta Asyalı liderler zaman zaman Türkiye ile ilişkilerini kamuoyuna yansıtmanın yararlı olduğunu görmüşlerdir; fakat dikkatlerinin önemli bir bölümünü uluslararası etkinliği ve kaynakları daha

³⁷³ Demir, **a.g.e.**, s.146.

³⁷⁴ Makovsky, Sayarı, **a.g.e.**, s.3.

³⁷⁵ Weitz, **a.g.m.**

³⁷⁶ Tayyar Arı, "Türk Dış Politikası'nın Ana Ekseninde Bir Değişiklik Yoktur", **Mülakatlarla Türk Dış Politikası**, ed.:Hasibe Özdal, Osman Bahadır Biçer, Mehmet Yegin, Cilt I, Ankara, Usak Yayınları, 2009,s.109.

fazla olan özellikle Rusya, Çin ve ABD gibi yabancı devletlere doğru yönlendirmişlerdir.³⁷⁷

Eylül 2001'den sonra İttifak'ın bölgede artış gösteren askeri varlığı, Türkiye'nin Orta Asya ile Batı arasındaki arabuluculuk görevlerinin azalmasına sebep olmuştur. Şu anda NATO'nun yerel hükümetlerin bazılarıyla ilişkisi olmadığından, her iki taraf açısından Ankara'nın değerinin arttığını düşünmek yanlış olmaz. Türkiye, NATO müttefikleri ve Avrasya arasında köprü görevini gerçekleştirebilmek için iyi bir konumdadır. Orta Asya'nın liderleri, Batılı ülkelerin yaklaşımını doğrudan Avrasya'nın "renkli" devrimlerinin desteklenmesi olarak görürken, Türkiye'nin yaklaşımlarını destekleme eğilimindedirler. Türkiye aynı zamanda Orta Asya'da yapılan seçimlere önemli ölçüde gözlemci katkısı ve diğer konularda yardım sağlamıştır. NATO ile bağları, demokratik rejime bağlılığı, modern Müslüman nüfusu, ekonomik durumu ve diğer kaynaklara sahip olmasıyla Türkiye'nin bölgedeki etkinliği daha da artmaktadır. Bu dikkat çekici katkılar Türkiye'nin İKÖ'nün³⁷⁸ etkin bir üye olmasını sağlamıştır. 2004 yılı sonlarında İKÖ ilk defa bir Türk'ü Genel Sekreterliğe seçmiştir. Bu bağlantının değeri NATO tarafından 2002 Şubat'ında Türkiye daha önce görülmemiş bir müşterek İKÖ-AB toplantısına ev sahipliği yaptığı zaman daha iyi anlaşılmıştır. Türkiye bu özelliğini, 11 Eylül olaylarından sonra bazı çevrelerce "medeniyetler çatışması" söylemlerinin ortaya atıldığı bir dönemde İslam Konferansı Örgütü ile Avrupa Birliği'nin İstanbul'da buluşmasına öncülük ederek açık bir biçimde sergilemiştir. Tarihte ilk defa gerçekleştirilen bu organizasyon, farklı kültürlere mensup 74 ülkeden, dış işleri bakanı ve üst düzey devlet adamlarını bir araya getirmiştir. Tamamen Türkiye'nin inisiyatifi ile gerçekleştirilen bu toplantı, ülkemizin birleştirici özelliğini bir kez daha ortaya koymuş, bölgenin barış ve

³⁷⁷ Weitz, **a.g.m.**

³⁷⁸ İslam Konferansı Örgütü 57 üyesi olan hükümetler arası bir organizasyondur. Üye devletlerin amacı kaynaklarını ve girişimlerini aynı platformda koordine ederek, çoğunluğu Müslüman nüfusa sahip olan üye devletlerle dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Müslüman nüfusun çıkarlarını korumak onların gelişimini güvence altına almaktır. Türkiye İKÖ'ye 1981 yılında üye olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz., Organization of The Islamic Conference (OIC), <http://www.oic-oci.org/home.asp>

istikrarı açısından Türkiye'nin vazgeçilmezliğini göstermiştir.³⁷⁹ Toplantıya katılan 72 ülke toplantı sonunda: "Türkiye'nin, kurumlar arasında ve katılımcı ülkeler arasında iletişimi kolaylaştırmak için göreve hazır" olduğuna dair bir bildiri yayımlamışlardır.

NATO ve AB üyesi ülkelerin, Türk liderlerini başta Rusya olmak üzere Orta Asya ve muhtemel İran ile büyüyen bağlarını geliştirmeleri konusunda cesaretlendirmeleri gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede NATO ile Rusya arasında iyi ilişkilerin gelişmesine yardımcı olan Türkiye'nin her üç taraf arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine de yardımcı olabileceği beklenmektedir.³⁸⁰

Son dönemde İran'ın bölgede giderek artan etkisinden tedirgin olan ABD öncülüğündeki NATO ve AB, özellikle başta İran olmak üzere Suudi Arabistan gibi Orta Doğu ülkelerinin, bölgeye "Radikal İslam" ihraç etme olasılığından endişe duymaktadır. Böyle bir olasılığın varlığını düşünmek bile Orta Asya bölgesinde oluşacak güvenlik tehdidini açıkça ortaya koymaktadır. Buna engel olabilmek için Türkiye'nin bölgesel bir dengeleyici rol üstlenmesi ve örnek model olması teşvik edilmiştir.³⁸¹

Türkiye bölge ülkeleriyle var olan bağları sayesinde, bu ülkeler ile Batılı ülkeler arasında ilişkilerin gelişmesine ve özellikle de 2005 yılında bozulan ABD ve diğer NATO ülkeleri ile Özbekistan'ın aralarının düzeltilmesi konusunda yardımcı olabilir.³⁸² Türkiye'nin, bağımsızlığını kazanmasından bu yana Özbekistan'la karmaşık ilişkileri olmuştur. SSCB'nin çöküşünden sonra Özbekistan, Rusya'dan ziyade Türkiye'nin dünya çapında kendi çıkarlarını savunmasını benimsemiştir. 2003 yılı Aralık ayında, ülkeler arasında ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi ve teröre karşı mücadele konusunda ortak çabaların artırılmasına yönelik bir anlaşma imzalanmıştır. Türkiye,

³⁷⁹ Büyükanıt, **a.g.e.**, s.25.

³⁸⁰ Weitz, **a.g.m.**

³⁸¹ Arda Aygül, Çağla Biçel, Banu Şennur Özdemir, "Model Ülke Türkiye", **Orta Doğu Orta Asya ve Kesişen Yollar**, ed.: Gamze Güngörmüş Kona, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003, s.114-115.

³⁸² Bir zamanlar ABD müttefiki olan Özbekistan, Batı'nın Özbekistan güvenlik güçlerinin Andijan'daki protestocular üzerine ateş açmasını kınaması üzerine 2005'te Karşi-Hanabad askerî üssünden Amerikan askerlerini çıkarmıştır. Bu üs ABD tarafından Afganistan'daki askerî operasyonları için kullanılmaktaydı.

Özbekistan'ın 2005 yılı Mayıs'ında Andijan'a karşı almış olduğu sert önlemlere rağmen silahlı ve iç güvenlik kuvvetlerine eğitim ve teçhizat sağlamaya devam etmiştir.

Türkiye ile Orta Asya arasındaki askerî bağlar bu bölgede ve diğer bölgelerde barışın yerleşmesine yardımcı olabilir. Geçen yirmi yıl boyunca, Türk Silahlı Kuvvetleri NATO'nun, AGİT'in ve BM'nin himayesinde icra edilen birçok barışı koruma operasyonlarında yerini almıştır. Bu farklı tecrübeler Türk Silahlı Kuvvetlerinin gerek ülkeler arasındaki çatışmaları gerekse bir ülke içindeki iç savaşı sonlandırmak maksadıyla gelecekte Orta Asya'da icra edilebilecek barışı koruma harekâtlarına öncülük edebilecek şekilde hazırlanmasını sağlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri aynı zamanda barışı koruma harekâtları ve başka bölgelerdeki insani mücadeleler için Orta Asya'nın desteğinin sağlanmasına yardımcı olabilir. Bu sayede, NATO'nun Orta Asya ülkelerinin silahlı kuvvetlerinin profesyonelliğinin ve etkinliğinin artırılmasına yönelik amacına da katkı sağlanmış olur. Orta Asya hükûmetlerinin başlangıçta bu tür harekâtlara katılma isteklerini beyan etmiş olmalarına rağmen bölgesel terörizmdeki artış bu hükûmetlerin bölgesel tehditlerle mücadele edebilmek için silahlı kuvvetlerini kendi ülkelerinde kullanma durumunda kalmalarıyla sonuçlanmıştır.³⁸³

Türkiye hâlâ Orta Asya'da Batı'nın güvenlik çıkarlarının geliştirilmesine önemli derecede katkı yapmaktadır. Türkiye'nin jeostratejik konumunun köprü işlevi, burada da kendisini göstermektedir; yani Türkiye enerji güvenliği, Avrupa'nın ve ABD'nin ticari çıkarlarının korunması gibi sorunlar açısından önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa'nın ve NATO üzerinden ABD'nin müttefiki olan Türkiye, bu bölgedeki ihtilafları önleme ve engellemede ve bölge istikrarının sağlanmasında önemli katkılarda bulunabilir.³⁸⁴ Türk hükûmeti bölgesel istihbarat ve savunma konuları başta olmak üzere güvenlik birimleriyle karşılıklı yardım programları oluşturmuştur. Aynı zamanda Orta Asya'da BİO projelerinde yoğun olarak iştirak etmiştir.³⁸⁵

³⁸³ Weitz, **a.g.m.**

³⁸⁴ Naumann, **a.g.m.**, s.24.

³⁸⁵ Weitz, **a.g.m.**

“Şangay İş Birliği Örgütü”,³⁸⁶ Orta Asya'nın en önemli çok taraflı örgütü olarak ortaya çıkmıştır. Orta Asya'da oluşmaya başlayan organizasyonun gözlemlenmesi bu bakımdan doğru olacaktır.³⁸⁷ Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan gözlemci statüsündedir. Terörizme karşı iş birliği örgütün önceliklerinden biri hâline gelmiş ve bununla ilgili olarak Özbekistan'ın Taşkent şehrinde Bölgesel Anti-Terörizm Yapısı adı altında bir merkez kurulmuştur.³⁸⁸ Türkiye'nin bir NATO üyesi olduğu ve Orta Asya bölgesine özel bir ilgisi bulunduğu göz önüne alındığında, belki de Türkiye NATO ile ŞİÖ arasında iş birliği düzenlemelerinin incelenmesi ve araştırılması konusunda anahtar bir rol oynayabilir. Olumlu bir sonucun çıkması bölgeler arasında bir temelde ve dünyanın patlamaya en hazır bölgesinde güvenlikle ilgili konularda iş birliğinin gelişmesine yardım edebilir.

Gelişen bir iş birliği, bunun karşılığında müşterek bir NATO-ŞİÖ Konseyinin kurulmasına ve bu vesileyle açıkça uzun vadede önemli ve arzu edilen bir hedef olan Çin'in NATO ile dolaylı olarak iş birliğine girişmesine neden olabilir.³⁸⁹ Bu aynı zamanda Avrupa'nın ve ABD'nin çıkarları doğrultusunda olup, Hazar Havzasında var olan gaz ve petrol rezervlerine erişme güvenliğinde Türkiye'nin rolünü ve elini güçlendirebilir.³⁹⁰

Rusya, Çin ve diğer ŞİÖ hükümetlerinin razı olmaması sebebiyle ABD ve diğer NATO üyeleri bu örgüte resmî üye olamamakta ve gözlemci statüsünde bile katılamamaktadır. Bunun aksine ŞİÖ üyesi ülkeler Türkiye'yi; Orta Asya ile uzun süreli bağlarından dolayı üyeliğe kabul edebilir veya gözlemci statüsü verebilir. Ankara son dönemde gerek Brüksel gerekse Washington ile yaşanan problemler göz önüne alındığında ŞİÖ ile ilişkilerini geliştirme konusundaki ilgisini ortaya koymuştur. Türkiye'nin ŞİÖ katılması Türkiye'nin jeopolitik bir köprü olduğunu tekrar teyit edecek ve ona hem

³⁸⁶ Şangay İşbirliği Örgütü 1996 yılında Şangay Beşlisi olarak Çin, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan arasında sınır problemlerini çözmek amacıyla kurulmuştur. 2001 yılında Özbekistan'ı dâhil edecek şekilde genişletilmiş ve adı Şangay İşbirliği Örgütü olarak değiştirilmiştir. ŞİÖ'nün tarihsel gelişimi için bkz, **History of Development Shanghai Cooperation Organization**, <http://www.sectsco.org/fazhanlizheng2.htm>

³⁸⁷ Naumann, **a.g.m.**, s.24.

³⁸⁸ Weitz, **a.g.m.**

³⁸⁹ Brzezinski, **a.g.m.**, s.20.

³⁹⁰ Naumann, **a.g.m.**, s.24.

NATO'ya hem de ŞİÖ'ye üye olan tek ülke olma ayrıcalığını sağlayacaktır. Türkiye aynı zamanda ŞİÖ'nün bir Amerikan karşıtı bloka veya düşmanca duygulara sahip bir demokrasi karşıtı devletler topluluğa dönüşmesine engel olabilir. Örneğin, Türkiye sponsorluğunu yapmış olduğu faaliyetlere ABD ve NATO gözlemcilerini davet edebilir.³⁹¹ Türkiye'nin Orta Asya'ya duyduğu özel ilgi de düşünüldüğünde, en azından neler olup bittiğinin anlaşılması için ŞİÖ'deki mevcudiyeti önemli olacaktır.³⁹²

3.2.2. Türkiye'nin Orta Doğu'ya Yönelik Politikası

Orta Doğu ve Akdeniz'deki istikrar ve barış, Avrupa ve ABD'deki güvenlik ile yakından ilişkilidir. Bunu başarabilmek için Orta Doğu'nun ülkeler ve kültürler arasında iş birliği ve diyalog köprüsü tesis edecek güçlü bir Türkiye'ye ihtiyacı vardır. Türkiye'nin Orta Doğu ülkelerinin çoğunluğuyla tarihe dayalı iyi ilişkileri, ayrıca ABD ve Avrupa ile önemli ortaklıkları mevcuttur. Bu jeostratejik, dinî ve tarihî avantajı, Türkiye'yi Orta Doğu'da barışın tesis edilmesi açısından vazgeçilmez yapmaktadır.³⁹³ Son yıllarda Türkiye özellikle Arap dünyasındaki ilginç gelişmeler nedeniyle daha fazla Orta Doğu'ya yönelmiştir. Bunda Arapların, genelde "İslami sermayenin" Türkiye'yi en ümit verici "yükselen piyasa" olarak görmelerinin etkisi olmuştur.³⁹⁴ Türk dış politikasının Orta Doğu ile ilgilenmeye başlamasının diğer bir sebebi Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden olayların sıklıkla bu coğrafyada cereyan etmesidir. Türkiye'nin Orta Doğu cehenneminin bir parçası olmayıp AB içindeki güvenlik mimarisine katılabilmesinin en önemli şartı Türkiye'nin takip ettiği politikalarla Orta Doğu'yu cehennem olmaktan çıkartıp potansiyel bir cennete dönüştürmesidir.³⁹⁵

Irak krizinin Türkiye'nin rolü açısından gösterdiği önemli bir nokta, Orta Doğu'da yapılan askerî operasyonların başarısının büyük ölçüde

³⁹¹ Weitz, **a.g.m.**

³⁹² Mert Bilgin, **Türkiye'nin Küresel Konumu...**, s.473.

³⁹³ Saltık Buğra Arkalı, **Turkey's Role In NATO-European Union Cooperation**, Unpublished Master's Thesis, Naval Postgraduate School Monterey, California, ABD, 2008, s.4.

³⁹⁴ Hüseyin Bağcı, **Zamanın Ruhu: Küresel Politikalar ve Türkiye Yazıları**, Ankara, Orion Yayınevi, 2007, s.264.

³⁹⁵ Oğuzlu, **a.g.m.**, s.54.

Türkiye'nin desteğine ve katılımına bağlı olduğudur. Bu nokta henüz tam olarak kabul görmese de ABD'nin üstü kapalı bir biçimde Irak'taki askerî başarısızlıklarını, işgali Türkiye üzerinden yapamamasına bağlaması bu argümanı güçlendirmektedir. Türkiye, Irak krizinde ABD yanlısı bir politika izlememiş ve dış siyasetine AB'ye ayarlı bir biçimde yön vermiştir.³⁹⁶

Irak'tan ABD askerlerinin çekilmeye devam etmesi, Türkiye'nin bölgesel dinamiklerini değiştirmiş ve Ankara'ya daha fazla manevra alanı sağlamıştır. 2008 yılında Irak ve Suriye ile imzalanan iş birliği anlaşmaları üç ülke arasında insanların ve malların serbest dolaşımına olanak sağlamıştır. Gelecekte uygun bir zamanda bu oluşuma İran'ın da dâhil edileceği beklenmektedir.³⁹⁷

Günümüzdeki önemli konulardan biri de, İran'ın sıkı markâjından Suriye'nin nasıl kurtarılacağı ve Irak'ın İstikrara kavuşturulmasıyla, İran'ın yükselmesi, hâkim bir konuma gelmesi ve hatta Basra körfezinde nükleer güç sahibi olmasının nasıl engellenebileceğidir? Bu hususta gösterilen çabalar içinde Türkiye önemli rol oynamaktadır.³⁹⁸ Türkiye'nin bölgede ABD ve İran'a karşı elini güçlendirmesinin en önemli araçlarından bir tanesi, dış politikasını Avrupa'nın değer ve anlayışları üzerine yeniden inşa etmesidir. Türkiye'nin bölgedeki çekim gücünün artmasında AB üyeliği yolunda gerçekleştirilen reformlar etkili olmaktadır. Bu süreç boyunca kendi yapısal ve kronikleşmiş sorunlarını çözecek bir Türkiye'nin bölgesine örnek ve lider olabilme potansiyeli daha da artacaktır.³⁹⁹

Türkiye hem Müslüman ülkeler içinde saygın bir konuma sahiptir hem de İsrail ile düzgün yürüyen ilişkileri ve askerî alanda stratejik anlaşmaları mevcuttur. Türkiye'nin değişik kültürler ile geliştirdiği bu diyalog, NATO'nun ve AB'nin Orta Doğu'daki etkinliğini artırmaya yardımcı olacaktır.⁴⁰⁰ Türkiye'nin aracılığında Suriye, İsrail ile bir orta yol bulma

³⁹⁶ Baç, **a.g.e.**, s.19.

³⁹⁷ Düzgüt, Tocci, **a.g.m.**, s.1.

³⁹⁸ Naumann, **a.g.m.**, s.23.

³⁹⁹ Oğuzlu, **a.g.m.**, s.54.

⁴⁰⁰ Baç, **a.g.e.**, s.22.

yönünde hareket eder ve bu başarıyla sonuçlanabilirse, o zaman İran-Suriye-Lübnan-Hamas hattı kırılabilir ve ihtilaf çıkma tehlikesi azalabilir. Türkiye, İsrail ve Suriye ile (her ne kadar son dönem de İsrail ile problemler yaşansa da) gayet iyi ilişkilere sahiptir. Türkiye, ABD ve Avrupa'nın stratejik çıkarlarını işler vaziyette tutarak yardımcı olabileceği için, ABD ve Avrupa açısından da iyi bir arabulucudur. Nitekim son dönemde Suriye ile İsrail arasında yapılan müzakerelerde Türkiye'nin tekrar arabulucu olarak görev yapması bunun canlı bir örneğidir.⁴⁰¹

KİS'in üretimi ile nükleer kapasitenin geliştirilmesi Orta Doğu'daki bir diğer önemli tehdittir. Kitle imha silahlarını özellikle uluslararası terörizm ve suç örgütlerinin kullanması olası bir tehdit oluşturmaktadır. K.Kore ve İran gibi ülkelerin ise nükleer programlarını uluslararası kurumların onayı ve denetimi dışında geliştirmeleri tehdit oluşturmaktadır. Kitle imha silahlarının geliştirilmesi, el değiştirmesi ve kullanımı konusunda Orta Doğu ve Kafkaslar ile Orta ve Güney Asya riskli alanları oluşturmaktadır.⁴⁰²

Türkiye'nin Orta Doğu'ya yakınlığı, nükleer silahların yayılmasının engellenmesi ve balistik füze savunması açısından ona özel bir önemin verilmesine sebep olmaktadır. Türkiye, şu anda Orta Doğu'dan fırlatılacak balistik füze tehdidiyle kaşı karşıya olan tek NATO ülkesidir. İran'ın 1300 km menzile sahip olan Şahap-3 füzeleri Türkiye'nin doğusunda bazı yerlere ulaşabilmektedir. Bu yüzden balistik füze tehdidi arttıkça ve özellikle İran'ın nükleer silah elde etme çabalarını sürdürdüğü bir dönemde Türkiye, ABD ve İsrail ile bölgesel bir füze savunma sistemi geliştirme konusuna muhtemelen daha büyük bir ilgi gösterecektir.⁴⁰³

Türkiye de doğal olarak kendi stratejik çıkarları yönünde hareket etmektedir. Bütün bölgede sorunlara yol açabileceği için, Türkiye de nükleer silahlarla donatılmış bir İran istememektedir. Çünkü bu sorunlar, hala yürürlükteki yegâne silahlanma kontrol anlaşması olan nükleer silahsızlanma sözleşmesiyle ilgili anlaşmanın şaibeli duruma düşmesine neden olabilir.

⁴⁰¹ "Türkiye Ortadoğu'da Yeniden Arabulucu", **Yeni Şafak Gazetesi**, 10.03.2010

⁴⁰² "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", **a.g.m.**

⁴⁰³ F.Stephen Larrabee, **Turkey As A Security Partner**, Rand Project Air Force, 2008, s.22.

Dünyanın bu en tehlikeli yöresinde oluşacak bir nükleer istikrarsızlık, Avrupa için doğrudan tehlike anlamına gelebilir. Bu da Türkiye'nin jeostratejik öneminin altını bir kez daha çizmektedir.⁴⁰⁴

3.2.3. Türkiye'nin Balkanlar Politikası

Türkiye'nin Yunanistan hariç Balkan komşularının tümü yarım yüzyıla yaklaşan bir süre boyunca komünizmle yönetilmişlerdir. Soğuk Savaşın sona ermesi, Türkiye'nin bu devletlerle ilişkilerinde gerçek bir dönüm noktasıydı ve Türk dış politikasında Balkanların önceliğinin artmasına yol açtı. Bosna Savaşı'nın başlamasıyla Balkanlar sadece birinci öncelikli konu haline gelmekle kalmadı aynı zamanda daha etkin bir Türk dış politikasının şekillendiği bölgelerden biri oldu. Türkiye çeşitli Balkan krizlerinde uluslararası toplumla uyum içinde hareket etti. Ayrıca çeşitli çok taraflı iş birliği çabalarının başlatıcısı ya da etkin katılımcısı oldu.

Türkiye bölgede bulunan insanlarla arasında tarihî ilişkilerden dolayı bölgede olan bitenlerle yakından ilgilenmektedir. Bölgeyi beş yüzyıl yönetmiş olan Türklerin izini neredeyse tarih, toplum, sanat, kültür ve dinlerinde bulmak mümkündür. Özellikle Bosnalılar ve Kosovalılar Türklere her zaman daha yakın olmuşlar ve Türkiye'den destek beklemişlerdir.⁴⁰⁵ Türkiye'nin bir Balkan ülkesi olması sebebiyle Balkanlarda stratejik çıkarları olmaktadır. Ulusal çıkarlar Anadolu'yla Batı Avrupa'yı birbirine bağlayan bu topraklardaki istikrarsızlık unsurlarının çevrenmesi için aktif olmayı gerektirmiştir. Türkiye kendi çıkarlarının peşinde koşarken, olgun, akılcı ve ön yargısız bir bölgesel güç rolü oynadı. Yapmadıkları ve yaptıklarıyla güven kazanmayı bildi. 1990'lardaki dış politika gelenekleri ve performansı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin gelecekte de bölgesel istikrara zarar verecek hayalci ve sorumsuz hareketlerden kaçınmaya devam edeceği rahatlıkla söylenebilir.

Balkanların hâlen tam anlamıyla istikrara kavuşturulamaması; bölgenin her an patlamaya hazır, bir çatışma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir ki, bu husus Türkiye'nin bölgedeki gelişmeleri yakından takip

⁴⁰⁴ Naumann, **a.g.m.**, s.23.

⁴⁰⁵ Kibaroglu, **a.g.e.**, s.107.

etmesini gerektirmektedir. NATO'nun bölgede bulundurduğu barışı koruma birlikleri Türkiye'nin zaten bölge ile gelişmelerde barıştan yana olduğunu göstermeye yetmiştir. Türkiye'nin bu birliklerde asker bulundurmasının bölge istikrarına katkıda bulunacağını söyleyebiliriz.⁴⁰⁶

Balkanlarda kalıcı istikrarın sağlanması ve iş birliği ortamının güçlendirilmesi yönünde Türkiye, Güneydoğu Avrupa Ülkeleri İş Birliği Süreci başta olmak üzere, bölgesel oluşumlarda öncü rol oynamakta, "Güney Doğu Avrupa İstikrar Paketi" gibi bölgeye yönelik uluslararası girişimlerde yapıcı katkıda bulunmaktadır.⁴⁰⁷ Bölgede, devlet geleneği, askerî geleneği, diplomasisi ve ordusuyla en iyi ve örnek ülke Türkiye'dir ve bu sebeple Türkiye'nin katkısı oldukça önemlidir.⁴⁰⁸ Balkanlarda bölgeyi daha da istikrarlı hâle getirmek için ortak gayretler ile birlikte iyi seviyede uluslararası iş birliği mevcuttur. Bölgede büyük bir problem veya anlaşmazlık gözükmemekte ve güç kullanımı yoluyla sınırların değiştirilmesinden kaçınılması gerektiği düşüncesi NATO ve AB tarafından paylaşılmaktadır.⁴⁰⁹ 1990'larda görüldüğü gibi Türkiye, bölgesel güvenliğe katkı yapacak siyasi irade ve kabiliyete sahiptir. Türkiye, Balkanların güvenlik, refah ve istikrarına sadece barışı koruma harekâtları ve bölgesel iş birliği projeleriyle değil, aynı zamanda sorumlu ve olgun bölgesel politikalarıyla da katkıda bulunacaktır.⁴¹⁰

3.2.4. Türkiye'nin Karadeniz ve Kafkaslar Politikası

Soğuk Savaş sonrasında Türkiye ve Hazar Havzası'nın kritik birer bölge olarak ortaya çıkmaları ve bu bölgede bir güvenlik düzeni arayışı ABD ve Avrupa'yı doğrudan ilgilendiren bir fiilî durum yaratmıştır. Enerji kaynakları ve petrol açısından zengin olan bu bölgede İran, Rusya ve Türkiye arasında rekabetin olduğu bir gerçektir. Türkiye Kafkasya'da üstünlüğü Rusya'ya kaptırmak istemediğinden, askerî iş birlikleri ile kendine yer aramaktadır. Bakü-Ceyhan ve Trans-Hazar boru hatlarının geçeceği bu

⁴⁰⁶ Çakmak, **a.g.e.**, s.1003.

⁴⁰⁷ Atilla Sandıklı, **Değişen Dünyada Türkiye'nin Stratejisi**, İstanbul, Bilgesam Yayınları No:2, 2008, s.24.

⁴⁰⁸ Erikli, **a.g.e.**, s.101.

⁴⁰⁹ Dokos, **a.g.m.**, s.79.

⁴¹⁰ Makovsky, Sayarı, **a.g.e.**, s.120-123.

güzergâhta, Türkiye'nin güvenlik iş birliklerine de ağırlık vermesi Türkiye'nin menfaatine olduğu kadar NATO'nun da çıkarınadır.⁴¹¹

Böyle bir dönemde ABD ve Avrupa bahsi geçen ülkeler ile değişik ittifak arayışları içerisine gireceklerdir. Bu açıdan Zbigniew Brzezinski'nin deyişi ile yeni bir "Avrasya Stratejisi" gündeme koyulmak istenmektedir. Türkiye, bu stratejide bir bölgesel güç olarak "pilot ülkeler" arasında gösterilmektedir.⁴¹² Türkiye açısından Sovyetler Birliği'nin dağılması Kafkasya'da yeni fırsatlar ortaya çıkarırken, bölgesel çatışma ve krizlerin varlığı ise zorluklara neden olmuştur.

Kafkasya'da bölgesel güçler açısından asıl rekabet daha önce değinildiği gibi bölge enerji kaynaklarının taşınması noktasında olmuştur. Türkiye, Rusya ve İran, doğal gazın kendi toprakları üzerinden uluslararası pazara taşınmasını istemişlerdir. Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru hattının tamamlanmış ve faaliyete geçmiş olması Türkiye'nin Kafkasya'ya yönelik enerji politikası açısından başarıdır.⁴¹³

Türkiye Kafkaslarda Ermenistan hariç, iyi ilişkilere sahip bir ülkedir. Türkiye'nin Kafkasya bölgesine yönelik politikasının temelini; bölge ülkelerinin egemenlik ve toprak bütünlüklerinin devam ettirilmesi, Batı kurumları ile entegrasyonlarına siyasi ve ekonomik destek sağlanması, bölgede barış, istikrar ve iş birliğinin geliştirilmesi oluşturmaktadır.⁴¹⁴ Türkiye özellikle istikrarın sağlanması için mücadele etmekte, bunun için Kafkasya İstikrar ve İş Birliği Platformunu ortaya koyarak, Rusya-Gürcistan krizinde olduğu gibi Kafkasya'da olası başka krizlerde sorun derinleşmeden bir çözüm bulunmasını ya da çözüm için uygun ortamın hazırlanmasını istemektedir.⁴¹⁵ ABD ve Avrupa da bu bölgede istikrarın sağlanmasını istemektedir. Ancak, özellikle Rusya ve Gürcistan arasında yaşanan krizde de görüldüğü gibi bu

⁴¹¹ Erikli, **a.g.e.**, s.96.

⁴¹² Hüseyin Bağcı, "Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Işığında Türk Dış ve Güvenlik Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme", **Yeni Türkiye Dergisi**, C.4, S.19, 1998, s.312.

⁴¹³ Kamer Kasım, "Türkiye'nin Kafkasya Politikası: Fırsatlar ve Güvenlik Problemleri", **Türk Dış Politikası: Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri**, ed.: Sedat Laçiner, Hacı Necefoğlu, Hasan Selim Özertem, Ankara, Usak Yayınları, 2009, s.61.

⁴¹⁴ Sandıklı, **a.g.e.**, s.22.

⁴¹⁵ Kasım, **a.g.m.**, s.71.

lkeler arasındaki rekabet oldukça yüksek seviyede seyretmektedir. Bu sebeple bu bölgeye yakın ve hakim bir ülkenin kendi yanlarında yer alması ABD'nin nclgnde NATO için oldukça önemlidir.

Aslında Rusya ile Batı arasındaki gerginlik tıpkı Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Türkiye'nin Batı ile ilişkilerine olumlu yansiyabilir. Başta NATO olmak üzere bazı AB yelerinin, Türkiye'nin Kafkasya'da oynayacağı rolü önemsemesi nedeniyle bu örgütlerin küresel bir g hâline gelebilmek ve bu coğrafyada söz sahibi olabilmek için Türkiye'nin AB yeliği konusuna nispeten olumlu bakabilecekleri değerlendirilmektedir.

Dış politika konusunda son yıllarda ön plana çıkan bölgelerden biri de Karadeniz olmuştur. Karadeniz'in önemini bilen Türkiye'nin inisiyatif olarak yaptėı açılımlardan olan Karadeniz Ekonomik İş Birliği,⁴¹⁶ Karadeniz havzasında ekonomik iş birliği alanı oluşturmayı hedeflemiştir. 20 milyon km kare yüzölçümü ile Avrupa-Asya ve Orta Asya-Orta Doğu transit yollarını kontrol altında bulundurmakta, 400 milyonluk bir pazarı temsil etmekte, kullanılabilir 200 milyar petrol rezervi ile Körfez bölgesinden sonra dünyanın ikinci büyük petrol ve doğal gaz rezervini barındırmakta, zengin maden ve sair yer altı servetlerinin yanı sıra kalifiye işgücü ile önemli bir g oluşturmaktadır. Bu yapıya AB, NATO ve ABD'nin artan ilgisiyle Rusya'nın KEİ'ye daha olumlu bakmaya başlaması eklendiğinde, KEİ'nin Avrasya'daki g mücadelesinin iş birliği platformu olarak yükselmeye başladığı düşünülebilir. 2006'daki gelişmeler o güne kadar atıl kalmış KEİ'nin işlevselliğe kavuşacağını işaret etmektedir. Türkiye bu oluşumun etkin bir şekilde kullanılabilmesi ve kendi çıkarlarını korumak için inisiyatif almaya devam etmelidir.⁴¹⁷

Karadeniz bölgesindeki potansiyelin farkında olan ve buraya el atmak isteyen, ABD ve bazı ülkeler özellikle Rusya'nın bölge ülkelerindeki etnik sorunları kullanarak ülkelerin iç işlerine karışma politikasını bahane ederek Karadeniz'de güçlü yeni yapılanmalar istemektedirler. Karadeniz'de

⁴¹⁶ Arnavutluk, Azerbaycan, Ermenistan, Bulgaristan, Romanya, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Türkiye tarafından kurulan bölgesel iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan bir platformdur.

⁴¹⁷ Mert Bilgin, **Türkiye'nin Küresel Konumu...**, s.476-479.

bir güvenlik boşluğu olduğu düşüncesiyle Akdeniz'de terörle ve suçlarla mücadele kapsamında faaliyet gösteren NATO gücünün görev alanının Karadeniz'i de kapsayacak şekilde genişletilmesini istemektedir.⁴¹⁸

Türkiye Karadeniz'in önemini son derece iyi bilmekte ve Amerika'nın Hazar enerji hattını kontrol altına almak için bu bölgeye yerleşme planları yaptığının farkındadır. Bu nedenle Türk Silahlı Kuvvetleri Trabzon'a dev bir askerî üs kurmayı planlamaktadır. Bu kapsamda, Trabzon'da Deniz Kuvvetlerine ait bir komutanlık kurmuştur. Trabzon ve bu bölge civarında Deniz Kuvvetlerinin bazı unsurlarının devamlı bulunmasının zorunlu olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca bu Komutanlığın zaman içerisinde büyütüleceği belirtilmektedir.⁴¹⁹

3.2.5. NATO Açısından Türkiye-Rusya İlişkisi

Türkiye ve Rusya'nın birbirine benzer bölgesel güvenlik çıkarları bulunmaktadır. İki ülkenin rahatsız olduğu ortak konulardan biri de diğer NATO ülkelerinin ve özellikle ABD'nin, İran ve Irak konularında her iki ülkenin endişelerine yeterince dikkat göstermediği şeklindeki inançtır. Türkiye ve Rusya'nın Orta Asya'daki çıkarları farklılık göstermekten ziyade örtüşmektedir. Her iki ülke terörizmi azaltmaya (özellikle istihbarat paylaşımı vasıtasıyla), gaz ve petrol üretimini artırmaya; insan ve uyuşturucu kaçakçılığını kontrol altına almaya çalışmaktadır. Birbirlerine mesafeli yaklaşan hükümetlerin aksine, Türkiye ve Rusya var olan karışıklıkların oluşturabileceği riskler dikkate alındığında Orta Asya'daki yıkıcı siyasi karışıklıkları sınırlandırmak zorundadırlar.⁴²⁰ Avrasya'da barış ve istikrarın güçlendirilmesi için Türk-Rus siyasi iş birliği yalnızca şeffaflık ve karşılıklılık ilkeleri üzerine inşa edilebilir.⁴²¹

Becerikli Türk diplomasisi sayesinde, Ankara-Moskova arasındaki bağlar son yıllarda önemli biçimde güçlenmiştir. Ermenistan, Çeçenistan ve diğer güvenlik konularındaki farklılıklara rağmen, hükümetler

⁴¹⁸ Kasım, **a.g.m.**, s.71-72.

⁴¹⁹ "Karadeniz'de Enerji Savaşı, TSK'dan Trabzon'a Üs", 18.12.2009, (Erişim) <http://www.denizhaber.com/HABER/20347/1/tsk-abd-trabzon-deniz-ussu-enerji.html>, 16.02.2010

⁴²⁰ Weitz, **a.g.m.**

⁴²¹ Makovsky, Sayarı, **a.g.e.**, s.151.

teröristler, tehditlerle mücadele ve Afganistan'da çatışma sonrası istikrarı sağlamak konularında iş birliğinde bulunmuşlardır. 2006 yılının başlarında Türk ve Rus Donanmaları "Karadeniz Uyum Harekâtı" adı altında denizle ilgili ortak tehditlerle mücadele edebilmek amacıyla müşterek bir girişim konusunda anlaşmaya varmışlardır. Rusya'nın Türkiye'nin ana enerji sağlayıcısı olması, milyonlarca Rus turistin Türkiye'yi ziyaret etmesi, özellikle inşaat alanında olmak üzere Rus ekonomisinin değişik alanlarında Türk müteahhitlerin oynamış olduğu rol gibi sebeplerden dolayı karşılıklı ticaret ve yatırımlar artmıştır. 1991 yılında 1,5 milyar dolar olan ticaret hacmi 2008 yılına gelindiğinde toplam 38,5 milyar dolar olmuştur (Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı 6,5 milyar dolar, Rusya'dan ithalatı 31,4 milyar dolar). Ancak 2009 yılında meydana gelen ekonomik krizin de etkisiyle 2009 yılı ilk 6 ayı için hacim 10 milyar dolar olmuştur.⁴²² Buradan da anlaşılmaktadır ki her iki ülke arasındaki ticaret hacmi daha da artacaktır.

Son dönemde Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerinin gelişmesi aslında NATO tarafından da desteklenmekle birlikte buna temkinli yaklaşılmaktadır. Her ne kadar NATO, Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye çalışsa da aralarındaki fikir ayrılıkları bariz bir şekilde ortadadır. NATO'nun Türkiye'yi Soğuk Savaş Döneminde olduğu gibi tam olarak bir ileri karakol şeklinde kullanamasa da, özellikle Kafkaslar ve Orta Asya'da Rusya'nın faaliyetlerini Türkiye vasıtasıyla kontrol altında bulundurmaya isteyecektir. Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumuyla birlikte, bu bölgelerle olan tarihî ve kültürel bağları bunun için en uygun ülkenin Türkiye olduğunu göstermektedir.

Rusya, büyük, nükleer güç sahibi, askerî olanakları geniş, dış ve iç ihtilaflarında güç kullanmaya hazır bir ülkedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Rusya ile iyi ilişkilerine rağmen, güvenlik bakımından Rusya'yı denetlemeyi öngören bir NATO savunma sistemi içinde yer alması zorunludur.⁴²³ Burada Türkiye'nin yapması gereken kendi ulusal çıkarlarını korurken, NATO ile

⁴²² "Rusya-Türkiye Gümrük Sorunlar ve Basitleştirilmiş Gümrük Hattı" (Erişim) <http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/abddisiliskiler/Sayfalar/RusyaBGH.aspx>.18.02.2010

⁴²³ Sandıklı, a.g.e., s.18.

birlikte Rusya'nın hassasiyetlerini dikkatle izlemek, NATO'nun genişlemesini desteklemek ve bunlar arasında bir denge kurmaktır.

3.3. TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK ÖNEMİ

Türkiye coğrafi konumundan kaynaklanan özelliklerin yanı sıra AB'nin Asya'ya açılan kapısı olup, Rusya Federasyonu, Kafkasya, Orta Doğu ve Balkanlar gibi politik açıdan sıcak kesimlerin kesişimindedir.⁴²⁴

Jeopolitik ve jeostrateji, Sovyetler Birliği ile Varşova Paketi'nin dağılması ve böylelikle iki kutuplu dünyanın son bulmasıyla birlikte, yeniden stratejik düşüncenin merkezine oturmuştur. Büyük olasılıkla, dünyanın pek çok kesiminde nüfus artışı, iklim değişikliği, göç ve su, doğal gaz, petrol gibi kısıtlı kaynaklar etrafında dönen mücadele, gelecekte öncelikli anlaşmazlık nedeni olacağından, daha da önem kazanacaktır. Türkiye jeostratejik konumu sayesinde 1945 sonrası Avrupa güvenliğinin temel taşlarından birini oluşturmuş, Soğuk Savaş sonrasında ise Türkiye'nin jeostratejik önemi sorgulanmaya başlanmıştır.⁴²⁵ Yukarıda belirtilen sorunların ortaya çıkması ve bu sorunların üstesinden gelinmesinde verilecek mücadele jeostratejik önemi sorgulanmaya başlanan Türkiye'yi NATO ve Avrupa Birliği için tekrar önemli bir ülke konumuna getirmektedir.⁴²⁶ ABD'nin Soğuk Savaş sonrası global stratejilerinin mimarı Zbigniew Brzezinski⁴²⁷ "Büyük Satranç Tahtası" adlı kitabında "Türkiye'nin yeni stratejik işlevini" açıklarken: "Türkiye, Karadeniz Bölgesi'ni stabilize eder. Karadeniz'in Akdeniz'e geçişini kontrol altında tutar, Kafkaslarda Rusya'yı dengeler. NATO'nun güney ayağı olarak hizmet eder. İstikrarsız bir Türkiye, Güney Balkanlarda şiddetin zincirlerinden kopmasına yol açmak yanında Rusya'nın bağımsız Kafkas devletleri üzerinde yeniden kontrolü ele geçirmesini sağlayabilir." şeklinde yazmıştı.⁴²⁸ Brzezinski'nin bu değerlendirmelerine bakıldığında, ABD'nin Türkiye'ye öncelikle jeostratejik nedenlerle değer veren global bir güç olduğunu görmek

⁴²⁴ Çittioğlu, **a.g.e.**, s.32.

⁴²⁵ Baç, **a.g.e.**, s.6.

⁴²⁶ Naumann, **a.g.m.**, s.20.

⁴²⁷ Zbigniew Brzezinski 1977-1981 yılları arasında ABD'nin Ulusal Güvenlik Danışmanlığını yapmıştır.

⁴²⁸ İba, **a.g.m.**, s.12.

ve bunların ABD'deki siyaset yapıcıların Türkiye'ye yönelik ilgisini güçlendirdiğini anlamak güç değildir.⁴²⁹

Bölgesel güçlere bakıldığında, Güney Asya'da Hindistan ve Pakistan, Körfez bölgesi ve Küçük Asya'da Türkiye ve İran, Orta Doğu'da Mısır ve İsrail, Afrika'da Güney Afrika ve Latin Amerika'da Arjantin ve Brezilya gibi küçük çekim merkezleri olarak süper güçlerin güvenlik etkileşimlerinde yer alan önemli aktörler olup herhangi bir güvenlik ortamının kutuplarını belirlemektedirler.⁴³⁰

Türkiye'nin jeopolitik önemi, hem dünyanın ekonomik ve politik çıkarlarının ortasında ve içinde yer almasından hem de kendi gücünden kaynaklanmaktadır. Türkiye, 185 dünya ülkesi içinde nüfus itibarıyla 16'ncı, toprak büyüklüğü itibarıyla 32'nci ve ekonomik gücü itibarıyla 16'ncı sırada olan bir dünya devletidir.⁴³¹ Bölgesel bir güç olan Türkiye, jeopolitik konumu itibarıyla; dünyanın en önemli petrol rezervlerini, doğal su yollarını, kara ve hava ticari ulaşım hatlarını içeren, Soğuk Savaş sonrası dönemin jeopolitik tartışmalarında en çok vurgulanan bölge olan Avrasya'nın merkezinde laik ve demokratik yapısı ile bir istikrar ve denge unsuru durumundadır.⁴³² Balkanlarda, Orta Doğu'da, Orta Asya'da ve Kafkaslarda meydana gelen gelişmelerin Türkiye'ye doğrudan yansımaları olmakta ve ortaya çıkabilecek krizlerle derhal ilgilenmesi gerekmektedir. Çatışmalara ve çeşitli istikrarsızlıklara sahne olan ve bu çerçevede zorlukların yanı sıra önemli sorumlulukları da beraberinde getiren bölgelerle çevrili olan Türkiye, güvenliğe net olarak katkıda bulunmakta, bu anlamda güvenlik tüketen değil, üreten bir ülke özelliği taşımaktadır.⁴³³

Bir Avrupalının bakış açısıyla Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemi acaba neden böylesine ön planda görünmektedir? Türkiye;

- Dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Orta Doğu ve Hazar Havzası

⁴²⁹ Makovsky, Sayarı, **a.g.e.**, s.5.

⁴³⁰ Barry Buzan, **The United States And the Great Powers: World Politics In The Twenty-First Century**, Cambridge, Polity Press, 2004, s.70.

⁴³¹ Çitlioğlu, **a.g.e.**, s.33-34.

⁴³² Büyükanıt, **a.g.e.**, s.190-191.

⁴³³ Rustamov, **a.g.m.**

- Önemli deniz ulaştırma yollarının kavşağı durumunda bulunan Akdeniz Havzası (Türkiye, Akdeniz'in doğusunun ve Süveyş kanalı çıkış noktalarının kontrol imkânına sahip olan bir ülkedir.),

- Tarihte her zaman önemini sürdürmüş olan Karadeniz Havzası ve Türk Boğazları (Türkiye Karadeniz'i ve Karadeniz'in Akdeniz'e giriş ve çıkışlarını kontrol etmektedir.),

- Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu yapısal değişikliklere uğrayan Balkanlar,

- Etnik çatışmalar yanında, zengin doğal kaynaklara sahip Kafkasya ve bunun daha ötesinde Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyanın merkezinde etkili bir noktada bulunmaktadır.⁴³⁴

Avrupa'nın bakış açısıyla Türkiye, Orta Doğu'nun istikrarsız bölgeleri önünde duran bir bariyer olup, Orta Asya'ya uzanan bir köprüdür.⁴³⁵

21'inci yüzyıl dünyasının kritik ve hassas jeopolitiğinde yer alan konumu ile ekonomik, siyasi, sosyal, askerî ve kültürel alanlarda güçlü bir Türkiye, bölgesinin temel dinamiklerinden bir olacaktır. Oysa güçsüz bir Türkiye, jeopolitik hassasiyetlerin ortaya çıkmasına zemin oluşturacak ve bölgesel önemini azaltmaya yönelik girişimlere daha fazla maruz kalacaktır.

Bu kapsamda Türkiye, bir taraftan ulusal değerlerine ve bekasına yönelik iç ve dış tehditlere karşı güvenliğini kararlılıkla savunurken, diğer taraftan da sosyoekonomik kalkınmasını sağlamak ve refaha ulaşmak mecburiyetindedir. Türkiye'nin içerisinde yer aldığı coğrafyada, ancak güçlü, caydırıcı ve üniter ulus devletler yaşayabilir.⁴³⁶ şimdi Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemini bulunduğu bölgeyi sırasıyla ele alarak daha iyi anlamaya çalışacağız.

⁴³⁴ itlioğlu, **a.g.e.**, s.34.

⁴³⁵ Naumann, **a.g.m.**, s.22.

⁴³⁶ Büyükanıt, **a.g.e.**, s.190-191.

3.3.1. Orta Asya

Son yılların önemli stratejistlerinden Brzezinski “Büyük Satranç Tahtası” adlı yapıtında “Avrasya’ya egemen olan dünyaya egemen olur.” yorumunu yapmaktadır.⁴³⁷

Orta Asya’ya bakıldığında, Türkiye’nin jeostratejik konumunun köprü işlevi, burada da kendisini göstermektedir; yani Türkiye enerji güvenliği, Avrupa’nın ve ABD’nin ticari çıkarlarının korunması gibi sorunlar açısından önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa’nın ve NATO üzerinden ABD’nin müttefiki olan Türkiye’nin, bu bölgedeki ihtilafları önleme ve engellemede ve bölge istikrarının sağlanmasında önemli katkılarda bulunabileceği değerlendirilmektedir.⁴³⁸ Orta Asya’yı önemli kılan nedenlere baktığımızda;

- Avrasya, dünya tarihini yazan coğrafyadır.
- Avrasya, eski ve yeni medeniyetlerin çok büyük kısmına beşiklik yapan topraklardır.
- Avrasya, dünya nüfus sıralamasında 6’ncı sıraya sahiptir.
- Avrasya, dünya kara kütlelerinin %15’ini teşkil eder.
- Avrasya, bilinen dünya enerji kaynaklarının ¾’üne sahiptir.
- Avrasya, ekonomik girişimler ve yer altı zenginlikleri bakımından, fiziksel zenginliklerin çoğuna sahiptir.
- Avrasya, reel büyümede dünyanın en dinamik büyüyen bölgesidir.
- Dünyanın en büyük 6 silah alıcısı Avrasya’dadır.
- ABD, İngiltere ve Fransa hariç, dünyanın resmî olarak bilinen tüm nükleer ve gizli nükleer güçleri Avrasya’dadır (Rusya Federasyonu, Pakistan, Hindistan, Kuzey Kore, İran, İsrail)
- Avrasya, tarihinde bütünüyle barışı hemen hemen hiç yaşamamış bir coğrafyadır.
- Avrasya Jeopolitiği dünya jeopolitiğinin esasıdır.⁴³⁹

⁴³⁷ Çitlioğlu, a.g.e., s.38.

⁴³⁸ Naumann, a.g.m., s.24.

⁴³⁹ Çitlioğlu, a.g.e., s.40.

3.3.2. Doğu Akdeniz ve Orta Doğu

Akdeniz, dünya deniz ticaretinin yaklaşık 1/6'sını barındıran çok önemli bir kesişme noktasıdır. Enerji ihtiyacının çok büyük bir kesimini Orta Doğu'dan ve Akdeniz yolu ile sağlayan Avrupa'nın güvenliği, Akdeniz'in güvenliği ve istikrarı ile yakından bağlantılıdır. Türkiye, Akdeniz Diyalogunun genişlemesi ve yeni inisiyatiflerle işlerliğinin artırılmasına desteklemektedir. Bölge ülkeleri ile tarihi ve kültürel bağları bulunan Türkiye; Fas, Tunus, Moritanya, Mısır, Ürdün, Cezayir ve İsrail ile mevcut iyi ilişkilerini daha da geliştirerek bölgede barış ve istikrarın geliştirilmesi için inisiyatif almak istemektedir.⁴⁴⁰ Türkiye, enerji ve ticaret koridoru işlevini giderek genişleten ve uluslararası terörizm ve suç örgütlerinin öncelikli eylem alanı hâline getirerek tehdit oluşturdukları Doğu Akdeniz'de hem kendi hem de global güvenliği sağlayacaktır.⁴⁴¹

Yirminci yüzyılda petrolün ve doğal gazın en önemli enerji kaynağı hâline gelmesi nedeniyle Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'in jeostratejik ve jeopolitik önemi daha da artmıştır. Bu durum, petrol ve doğal gaz enerji tüketimindeki yerini koruduğu müddetçe devam edecektir. Orta Asya ve Orta Doğu petrollerinin Batı ülkelerine taşınmasında önemli bir istasyon konumunda bulunan Türkiye, uluslararası enerji güvenliğini sağlamak için Kıbrıs'la ilgilenmek zorundadır.⁴⁴²

Orta Doğu 21'inci Yüzyılda ABD'nin temel millî güvenlik menfaatleri için en kritik bölge olarak 20'nci yüzyılda Avrupa'nın yerini almıştır.⁴⁴³ ABD'nin Orta Doğu politikasına destek vermesi Türkiye'nin NATO'daki etkinliğini ve konumunu güçlendirebilir.⁴⁴⁴

Orta Doğu'daki petrol kaynakları ile bu bölgeye hakim olan diktatör yönetimler altındaki istikrarsız ülkeler ve günümüz tehdit değerlendirmesinde baş sırada yer alan radikal İslam temelli terör nedeniyle

⁴⁴⁰ İba, **a.g.m.**, s.16.

⁴⁴¹ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", **a.g.m.**

⁴⁴² Büyükanıt, **a.g.e.**, s.186-187.

⁴⁴³ R.Nicholas Burns'un, "ABD-Türkiye İlişkilerinin Geleceği" başlıklı konuşmasından alınmıştır, (Erişim) http://turkish.turkey.usembassy.gov/konusma_091307.html, 02.09.2009

⁴⁴⁴ Çakmak, **a.g.e.**, s.1004-1006.

Orta Doğu tüm dünyanın gündeminde ön sıralarda yerini almaktadır. Bu kapsam da KİS'in yayılması, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı da bölge ile özdeşleşmiş tehdit sahaları olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye Orta Doğu'daki üç ülke (İran, Irak, Suriye) ile doğrudan sınırı olan başta bu ülkeler olmak üzere tüm Orta Doğu, Kafkaslar ve Türk Cumhuriyetleri ile tarihsel ve kültürel ortak paydaları nedeniyle etkin bir biçimde iş birliğinde bulunulabilecek tek NATO ülkesidir. Türkiye Orta Doğu'daki liderlik rolüyle, bu bölgedeki eğilimlerin Batı tarafından anlaşılması yönündeki potansiyel yeteneği ile bölgede siyasi ve ekonomik özgürlüklerin gelişmesi, terör ve nükleer silahların yayılmasının önlenmesi yolunda atabileceği adımlar ile NATO'ya çok değerli katkılar yapabilecek durumdadır.

Bölgenin önemli bir kriz noktası olan Filistin, Türk-Arap ilişkilerini derinden etkileyen önemli bir konu olmuştur. Türkiye'nin Soğuk Savaşın önemli bir kısmında ABD ile olan yakın münasebeti nedeni ile İsrail ile ilişkilerini sıcak tuttuğunu söyleyebiliriz. Bu ilişki, Türkiye'nin Orta Doğu'da Araplara olan ilişkilerine olumsuz bir etkide bulunmuştur. Araplar, özellikle Mısır ve Suriye-Filistin sorununu Arap milliyetçiliğinin tetikleyicisi olarak kullanmışlar ve dolayısıyla İsrail'e destek veren ya da onunla olumlu ilişki kuran her devletin Araplara karşı cephe aldığı fikrini savunmuşlardır. Petrol krizi ve iç politikada yaşana gelişmelerinin bir sonucu olarak Arap ülkeleri ile ilişkiler kısmen de olsa düzelmiştir ancak 1980'lerde İsrail ile geliştirilen 1990'larda savunma alanında imzalanan anlaşmalarla zirveye çıkmıştır. Bu yakın ilişki Soğuk Savaş Dönemine oranla Arap devletlerinin tepkisine çok fazla neden olmamıştır. Çünkü Türkiye geçmişe oranla daha dengeli bir politika takip etmiş ve her iki tarafı da ciddi olarak dikkate almıştır. İki taraf arasında yapılacak barış görüşmelerine ev sahipliği yapma teklifinde dahi bulunan Türkiye, barış sürecini her zaman desteklemiştir.⁴⁴⁵

Orta Doğu'da istikrarsızlığı kontrol altına almak ve bununla mücadele etmek, her iki tarafın ortak çıkarıdır. Bu rejimlere yaklaşırken, baskı altına alma veya önleyici tedbirlerden ziyade ilişki kurmanın en uygun

⁴⁴⁵ Çakmak, a.g.e., s.1004-1005.

vasıta olduğu tartışılmaktadır. Örneğin Suriye konusunda, iç siyasi güçler tarafından kuvvetle desteklenen açıkça geçerli bir alternatif olmadıkça hem Türkiye hem de AB bir istikrarsızlaştırma kampanyasına ve zorla rejim değişikliğine karşıdırlar. Irak konusuna gelirse her iki tarafta ülkenin toprak bütünlüğünün korunması, Körfez bölgesinin daha istikrarsızlaştırılması ve İslam kökenli terörizmin yayılmasının kaçınılması gerektiğini belirtmektedirler.⁴⁴⁶

3.3.3 Karadeniz ve Kafkaslar

Soğuk Savaş sonrası, ABD ve onun yönlendirmiş olduğu NATO için Karadeniz'in jeopolitik önemi artmıştır. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi 11 Eylül (New York) ve 11 Mart (Madrid) terörist saldırıları sonrası ABD'nin tehdit algısının değişmesi, ikincisi ise ABD'nin geniş Karadeniz projesidir. Karadeniz; Büyük Orta Doğu'ya açılan arka kapı, Atlantik bölgesi ile dünya petrol rezervlerinin yüzde 65'ini temsil eden sorunlu Orta Doğu arasında stratejik koridor ve radikal terör örgütleri ile organize suç örgütlerinin kaçakçılık rotası olarak görülmektedir. Sonuç olarak; Kafkaslar, Balkanlar, Rusya ve Türkiye dörtgeninin ortasındaki Karadeniz Havzası'nda etkin olan güç, Avrasya'nın ve hatta Orta Doğu'nun kontrolünde büyük bir ivme kazanacaktır.

NATO açısından Karadeniz özellikle genişleme (Bulgaristan, Romanya diğer Karadeniz Hattı) ve BİO girişimi açısından son derece önemlidir.

Türkiye, böylesi bir jeopolitik içinde, istikrarsız bölgede gelişen demokrasisi, serbest piyasa ekonomisi ve AB bağlantısı ile dikkat çeken ülke konumundadır. Türkiye, bölgesinde gerçek değişim odağı olabilecek, değişimi zorlayabilecek, güvenlik tüketen değil, üreten, kapsayıcı iş birliği planları olan dengeleyici bir ülkedir. Bu nedenle Türkiye'siz bir Karadeniz Havzası düşünülemez.⁴⁴⁷

Türkiye ile Azerbaycan arasında ne denli yakın ilişkilerin olduğu, dolayısıyla Yukarı Karabağ ve çözülmemiş probleme nasıl

⁴⁴⁶ Dokos, a.g.m., s.79.

⁴⁴⁷ Çitlioğlu, a.g.e, s.63-65.

yaklaştığı bilinmektedir. NATO gibi AB’de, Türkiye’ye kulak vermeli ve birlikte çözüm yolu bulmaya çalışmalıdır. Bu bölgedeki çözüm bekleyen ihtilafların çözülmesi durumunda, Türkiye’nin stratejik ağırlığının artacağını sürekli göz önünde bulundurmak gerekmektedir; çünkü Türkiye böylelikle Karadeniz’i neredeyse tek başına kontrol eder bir hâle gelecektir. Bu da şüphesiz Türkiye’nin stratejik bir çıkarıdır ve aynı zamanda Avrupa ile Türkiye arasındaki iş birliğinin başlangıç noktası olacaktır.⁴⁴⁸

Kafkasya bölgesi, coğrafi konumu itibarıyla Orta Asya’ya açılımın kapısı olması sebebiyle stratejik öneme sahiptir.⁴⁴⁹ Aynı zamanda Hazar Havzası ile bağlantılı Orta Asya’yı Rus kontrolüne sokmadan farklı ulaşım yollarıyla Türkiye üzerinden irtibatlandırılan bir koridordur. Hazar Havzası ve Kafkaslardaki potansiyel enerji kaynakları bölge ülkeleri ve diğer ülkeler açısından hayati öneme sahiptir.⁴⁵⁰

Kafkaslar, 1991’den önce Rusya için Basra Körfezi ve Doğu Akdeniz’e ulaşmada bir koridor olarak görülmekte idi. 1991 yılından sonra ise etnik ve dinî cereyanlar ile bölgenin jeopolitik öneminden dolayı siyasi cereyanların körüklendiği bir alan durumuna gelmiştir.

3.3.4. Boğazlar

“Türk Boğazları” terimi, Karadeniz Boğazı’nı, Marmara Denizi’ni ve Çanakkale Boğazı’nı kapsayan genel bir terimdir. Türk Boğazlarının gerek tarihsel gelişimi, gerek hukuksal düzenlemesinin niteliği gerekse Karadeniz, Ege ve Akdeniz’i diğer denizlerle birleştirmesi bakımından çok büyük önem taşımaktadır. Türk Boğazları jeopolitik ve jeostratejik konumu itibarıyla ve deniz ulaşımı yönünden uluslararası su yolları içinde oldukça önemli bir konuma sahiptir.⁴⁵¹

Dünyadaki günlük petrol tüketiminin yaklaşık % 3,7’sinin Türk Boğazları yoluyla taşınması nedeniyle enerji güvenliği açısından, Türk Boğazlarının ayrı bir önemi vardır. İstanbul Boğazı’ndan geçen petrol ve petrol ürünlerinin miktarı 1996 yılında 60 milyon ton iken, 2006 yılında

⁴⁴⁸ Naumann, **a.g.m.**, s.27.

⁴⁴⁹ Sandıklı, **a.g.e.**, s.21.

⁴⁵⁰ Budak, **a.g.e.**, s.330.

⁴⁵¹ Budak, **a.g.e.**, s.154.

olağanüstü bir artışla 143,4 milyon tona ulaşmıştır. Bu rakamın, 2009 yılında Hazar Denizi'nden Karadeniz'e ulaştırılması beklenen petrol ve büyük miktarlardaki Rus petrolüyle yaklaşık 190-200 milyon tonu bulacağı tahmin edilmektedir.⁴⁵²

Rusya enerji kaynaklarının Akdeniz'e naklinde Karadeniz'in çıkış noktası olarak kullanılmasını hedeflemektedir. Bunun gerçekleşmesi için, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından tanker geçişlerine Türkiye'nin izin vermesi gerekmektedir ki, bu da tüm bölgenin istikrarı açısından Türkiye'nin jeostratejik önemini açıkça göstermektedir.⁴⁵³

3.3.5. Balkanlar

Avrupa'nın beş büyük yarımadasından biri olan Balkan Yarımadası, Orta Avrupa'ya ve Akdeniz'e uzanan jeostratejik konumu ile önemli özelliklere sahiptir. Balkan Yarımadasının coğrafi konumu, Avrupa'nın diğer bölgelerine geçit veren, Asya'nın bitişiğinde ve Afrika'ya yakın olması, bu bölgenin, daima imparatorluklar arasında bir buluşma, mücadele alanı ve çekici bir hedef olmasına yol açmıştır.

Balkanlar makro düzeyde, Orta ve Doğu Avrupa'da başlayan, Boğazlar ve Süveyş bölgeleriyle ana petrol alanlarını hedef alan askerî operasyonların üs ve destek bölgesi olma özelliğini de taşımaktadır. Diğer taraftan Orta ve Doğu Avrupa'da cereyan eden bütün savaşlarda, Balkanlar, savunan ve taarruz eden taraflar için daima büyük önem taşımıştır. Bu bakımdan, Balkanların Avrupa'nın bütünleşmesi ve güvenliğinde de önemli bir stratejik işlevi vardır. Balkan Yarımadasının stratejik konumu, Avrupa Kıtası'na, Akdeniz ve Orta Doğu politika ve stratejisinde etkili olma imkânı sağlamaktadır.

Balkan ve Anadolu Yarımadalarını birbirinden ayıran, fakat aynı zamanda bu iki yarımadayı birbirine bağlayan Türk Boğazları, Trakya ile birlikte bütün Balkan Yarımadasını, Türkiye için kritik bir ileri savunma bölgesi durumuna getirmiştir. Türklerle ortak tarih ve kültür değerlerini paylaşan ve

⁴⁵² "Türkiye'nin Enerji Stratejisi", Enerji, Su ve Çevre İşleri Genel Müdür Yardımcılığı, Ocak 2009, s.3.

⁴⁵³ Naumann, **a.g.m.**, s.25.

kuzeyde Moldova'dan güneyde Yunanistan'a kadar bütün Balkan ülkelerinde yaşayan Türk azınlıklar olduğu gibi, Müslüman dünyasında sadece Türkiye'ye ilgi ve bağlılık duyan 8.500.000 nüfusa sahip Balkan Müslümanları da, Balkanların Türkiye için taşıdığı önemin bir başka boyutunu sergilemektedir.⁴⁵⁴

Türkiye'nin kenarda kaldığı ama tarihî anıların hürmetine özel politik ağırlığa sahip olduğu Balkanlarda gelecek yıllar veya yüzyıllarda öngörülmesi imkânsız ihtilafların çıkması halinde, jeostratejik konumu nedeniyle Türkiye'nin güvenlik alanındaki çıkarları düşünülmeden bir çözüme varılamayacağı aşikardır.⁴⁵⁵

3.4. ENERJİ GÜVENLİĞİ AÇISINDAN TÜRKİYE

Artan nüfus ve sanayileşmeye paralel olarak dünya enerji talebi her geçen gün hızla artmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansının 2008 Raporu verilerine göre bu talebin 2030'a kadar % 60 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Bu oran yıl başına % 1,7'ye tekabül etmektedir. Fosil enerji kaynakları (petrol, doğal gaz, kömür) bu ihtiyacın % 90'ını teşkil etmektedir. Bölgeler bazında dünya enerji üretimindeki artışa bakıldığında ise bu artışı karşılayacak ülkelerin gelişmekte olan ülkeler olacağı görülmektedir. Bu durum Avrasya'nın dolayısıyla Avrasya'nın geçiş ülkesi Türkiye'nin stratejik önemini vurgulamaktadır.⁴⁵⁶ Rusya, Orta Doğu ve Hazar Havzası'na Kuzey Afrika da eklendiğinde Türkiye'nin gaz ve petrol deryasında yüzdüğü rahatça görülebilir. Ayrıca, ülke akarsular, rüzgâr ve diğer kaynaklar açısından da oldukça şanslıdır.⁴⁵⁷

20. yüzyılın sonlarına doğru bilinen dünya hâkimiyet teorilerinden ayrı olarak "Enerji kaynaklarını kontrol eden dünyayı kontrol eder." tezine dayalı yeni bir stratejik anlayış oluşmaya başlamıştır. Küresel hâkimiyetin yeni belirleyici unsurunun enerji kaynaklarının kontrolüne dayandığı, bu anlayış çerçevesinde ABD'nin, Soğuk Savaş Dönemi boyunca tam olarak etkinlik

⁴⁵⁴ Çittioğlu, a.g.e., s.56-58.

⁴⁵⁵ Naumann, a.g.m., s.27.

⁴⁵⁶ Çittioğlu, a.g.e., s.48.

⁴⁵⁷ Sedat Laçiner, "Türkiye'nin Enerji Güvenliği", (Erişim) <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=395>, 01.12.2009

sağlayamadığı Orta Asya ve Orta Doğu bölgeleri üzerine odaklanarak, yeni bir bölgesel etki alanı oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.⁴⁵⁸ Bu bağlamda Hazar'daki enerji kaynaklarının işletilmesini ve dünya piyasalarına ulaştırılmasını kontrol eden aktör ya da aktörlerin çok önemli stratejik avantajlar elde edeceği açıktır.⁴⁵⁹

Avrupa Birliği de ABD gibi enerji kaynaklarının kontrolünü sağlamaya, enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltarak enerji ikmal yollarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Bu çerçevedeki konumu nedeniyle Türkiye ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin önemini anlatmak açısından, İngiltere Muhafazâkar Partisinin önde gelen isimlerinden Liam Fox, İngiltere'de yayımlanan The Sunday Times gazetesindeki bir yazısında, Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Türkiye'nin jeostratejik öneminde hiçbir değişme olmadığını vurgulayarak, yeni Soğuk Savaşın adının enerji güvenliği olduğunu belirtmiştir. Muhafazâkar Partinin gölge savunma bakanı, Türkiye'nin enerji zengini Kafkasya ve Hazar Havzası'na açılan kapı olduğunu, enerji güvenliğinde NATO ve Türkiye'ye daha fazla rol verilmesinin gerekli olduğunu belirterek Avrupa Birliği'ni Türkiye'ye karşı tutumundan dolayı sert biçimde eleştirmiştir. Liam Fox: "Enerji güvenliğinin sağlanmasında NATO'ya daha fazla rol verilmesi, Türkiye'ye de daha fazla prestij sağlayacak ve Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusunda dar görüşlü bir tutum alan Birliğin bazı önde gelen ülkeleri karşısında reformculara bir nefes alma alanı yaratacaktır." demiştir.⁴⁶⁰ Son dönemde Kafkaslarda yaşanan gelişmelere bakıldığında enerji sektörünün, Batı ile Rusya arasında gerçekleşecek etki alanı çatışmasının gerçekleşeceği sektör olacağı görülmektedir. Böylece ham madde olan petrol ve doğal gazın varlığı ve yokluğu uluslararası çatışmaların da belirleyicisi olacaktır.⁴⁶¹

Küresel merkezin doğuya doğru kaymasıyla, Türkiye yeni güvenlik algılamalarının merkezine oturmuş; Türkiye için risk ve tehditler, simetrikten

⁴⁵⁸ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.11.

⁴⁵⁹ Mert Bilgin, **Avrasya Enerji Savaşları**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s.297.

⁴⁶⁰ Katık, **a.g.m.**

⁴⁶¹ Sedat Aybar, Uğur Özülker, "Batı Enerji Güvenliği ve Türkiye", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı.14, 2009, s.131.

asimetriğe doğru uzanan geniş bir yelpazeye yayılmıştır.⁴⁶² Enerji güvenliği, hızla önem kazanmış ve Avrupa için yüksek öncelikli bir konu hâline gelmiştir.

AB'nin enerji güvenliğini sağlama ve rekabete dayalı fiyatlarla değişik kaynaklardan enerji temin etme gibi birbirleriyle alakadar problemlerle boğuştuğu bir dönemde doğalgazın Avrupa'ya girişinde bir geçiş noktası olarak Türkiye'nin rolü gittikçe önem kazanmaktadır.⁴⁶³ AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Olli Rehn'in ifade ettiği gibi, Avrupa'ya enerji kaynaklarının ulaştırılmasında enerji yollarının çeşitlendirilmesi açısından Türkiye anahtar bir rol oynamaktadır.⁴⁶⁴

Yakın gelecekteki güvenlik politikalarının kilit bölgesinin genişletilmiş Orta Doğu bölgesi olacağı değerlendirilmektedir. Türkiye, örneğin Avrupa gaz ve petrol tedarikinin % 65'inin geçtiği bu bölgenin coğrafi açıdan hem emniyet mandalı hem de köprüsü durumundadır; ayrıca Orta Doğu artık ABD için değil, Avrupa için belirleyici bir tedarik bölgesidir.⁴⁶⁵ Türkiye'nin komşu ülkelerde yaşayan on milyonlarca Türk insanı ile olan yakın ilişkileri Avrupa'nın ve NATO'nun Orta Asya ve Sibiryaya gibi bölgelerde bulunan son derece zengin kaynaklara ulaşmasını güvence altına alabilir. Türkiye oynamış olduğu bu rol vasıtasıyla Orta Doğu, Hazar Denizi ve Rusya'dan gelen enerji kaynaklarının güvenliği açısından Avrupa için önemi haiz olabilir.⁴⁶⁶

NATO-Orta Asya ticaretinde, Türkiye'nin ana merkez olma durumu özellikle enerji sektöründe apaçık ortadadır. Ülkenin ikmal kaynaklarını çeşitlendirmek için Türk makamları, Rusya'yı devre dışı bırakan ilave enerji boru hatları inşa ederek Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'dan petrol ve doğal gaz alımlarını artırmak için uğraş vermişlerdir. Rusya tarafından kontrol edilen boru hatlarına olan bağımlılıklarını azaltmayı ümit eden Orta

⁴⁶² Büyükanıt, **a.g.e.**, s.186-187.

⁴⁶³ Dokos, **a.g.m.**, s.76.

⁴⁶⁴ Olli Rehn, "Türkiye'nin ve Avrupa Birliği Niçin Birbirine İhtiyaç Duymaktadır: Enerji ve Diğer Stratejik Konularda İş Birliği", başlıklı konuşmasından alınmıştır, İstanbul, 5 Haziran 2007 (Erişim) <http://www.foreignpolicy.org.tr/turkish/dosyalar/05-06-07.htm>, 19.01.2010

⁴⁶⁵ Naumann, **a.g.m.**, s.22-23.

⁴⁶⁶ Dokos, **a.g.m.**, s.79.

Asya hükümetleri, özellikle ABD ve Azerbaycan tarafından yoğun bir şekilde arka çıkılan bu çabayı desteklemişlerdir.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı, Güney Kafkas Boru Hattı ve diğer boru hatları gelecekte Avrupa'ya ve Türkiye'ye ulaşan enerji akışı yelpazesini önemli ölçüde genişletebilir. 2000'li yılların başlarında Türkiye'de yaşanan ekonomik durgunluk bazı genişleme çabalarını sekteye uğratmıştır; fakat son dönemde enerji fiyatlarında yaşanan artış devam ederse Türkiye'nin doğusundaki tedarikçi ülkeler ile uluslararası enerji piyasası arasındaki "doğal enerji köprüsü" olma konumunu tekrar teyit edecektir.⁴⁶⁷

Tedarikçi olmamasına rağmen transit ülke olarak Türkiye'nin enerji meselesinde giderek ağırlığını artırdığı artık birçok uzman tarafından ifade edilen bir gerçektir.⁴⁶⁸ Yeni jeopolitik ortamda, AB'nin karasal kaynak taşımacılığında Türkiye en önemli güzergâhlardan biri olmanın yanında Rusya'nın Akdeniz ve Hint Okyanusu pazarlarına ulaşmak için kullanacağı güzergâhın en önemli aktörüdür. İran, Irak ve Hazar Havzası'nın enerji kaynaklarını küresel enerji pazarlarına ulaştırma noktasında da Türkiye'nin vazgeçilmez bir jeopolitik konumu vardır.⁴⁶⁹ Türkiye, 21'inci yüzyılın önemli enerji yollarına ev sahipliği yapmaktadır ve yenilerine de artan oranda yapacaktır. Türkiye'nin çok yakın çevresinden yine çok önemli enerji yolları geçmektedir. Türkiye, bölgesinde bu enerji yollarının güvenliğini sağlayan ülke konumundadır ve bu konumunu koruyacaktır.

Orta Asya'da Azerbaycan ve Kazakistan petrollerinin uluslararası pazarlara açılmasında kullanılan enerji yollarının güvenliği sağlanmaktadır. Yine Karadeniz üzerinden ve boğazlardan geçerek uluslararası piyasalara çıkan petrol ve doğal gaz taşımacılığının Karadeniz ve Boğazlar ile Ege Denizi'ndeki güvenliğinde Türkiye rol oynayacaktır. Orta Asya doğalgazının (Türkmenistan, İran, Azerbaycan) Avrupa'ya ulaştırılmasında kullanılacak enerji yollarının güvenliğini yine Türkiye sağlayacaktır. Yine K.Afrika (Mısır) ve Orta Doğu doğal gazının (Suriye, Katar, Irak) Avrupa'ya ulaştırılması ve

⁴⁶⁷ Weitz, **a.g.m.**, s.

⁴⁶⁸ Yasin Doğan, "AB, Türkiye'nin Önemini Yeniden Keşfediyor", (Erişim) <http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/default.aspx?t=22.01.2009&y=YasinDogan> 22-01-2009, 09.08.2009

⁴⁶⁹ Demir, **a.g.e.**, s.147-148.

Irak petrollerinin Akdeniz'den uluslararası piyasalara ulaştırılmasındaki enerji yollarının güvenliğini Türkiye sağlayacaktır.

Türkiye 21'inci yüzyılın başında kurulmakta olan yeni global dengede etkin belirleyici olan enerji kaynaklarının ulaştırma yollarının güvenliğinin sağlanmasında etkin rol oynayacaktır.⁴⁷⁰ Doğu ve Batı arasında yolların düğümlendiği bir merkez ülke konumunda olan Türkiye'yi Orta Asya'ya bağlayan kuşak üzerinde stratejik önemi haiz olan Kafkasya, sahip olduğu hidrokarbon kaynakları ile Türkiye açısından olduğu kadar bölgesel ve küresel güçler açısından da büyük önem arz etmektedir. Kafkasya'nın huzur, barış ve istikrarı Türkiye bakımından önemlidir. Avrasya'da doğu-batı ve kuzey-güney eksenlerinde Kafkaslar ile yakın iş birliği içinde bulunduğumuz coğrafyanın kalkınmasını da olumlu yönde etkileyecektir.⁴⁷¹

3.4.1. Türkiye'nin Enerji Stratejileri

Türkiye, taşıyıcı bir ülke olarak ve aynı zamanda son dönemlerde geliştirmiş olduğu terminal ülke projeleriyle birlikte, enerji jeopolitiğinde yeni bir konum kazanmaya başlamıştır. Türkiye'nin bu yeni konumu, sadece enerji jeopolitiğindeki değişikliklerle değil, aynı zamanda yeni jeopolitik ortamın bölgesel ve küresel sonuçlarının da etkisiyle oluşmuştur.⁴⁷² Türkiye'nin bulunduğu bölgenin özelliğine bakıldığı ve bir düşey çizgi çizildiği takdirde, dünya petrolü ve doğal gazının yaklaşık olarak %70'inin ülkemizin doğusunda bulunduğu, batısında ise tüketicilerin olduğu görülecektir. Bu iki bölge arasında ise muhteşem bir köprü durumunda, koridor durumunda olan Türkiye bulunmaktadır. Tarih boyunca Anadolu'nun stratejik, jeostratejik ve jeopolitik konumu sebebiyle önemi hep tartışıla gelmiştir. Şimdi ise Anadolu'nun altına doğalgaz boru hatları döşenerek Türkiye'nin önemine daha da anlam kazandırılmaktadır.

Türkiye'nin enerji stratejisi ve enerji güvenliğine ortak çözüm arayışları bakımından Avrasya'daki bulunduğu coğrafyaya göz atılacak

⁴⁷⁰ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", a.g.m.

⁴⁷¹ Büyükanıt, a.g.e., s.189.

⁴⁷² Demir, a.g.e., s.145.

olursa Avrasya'daki başlıca doğal gaz güzergâhlarının büyük kısmı Türkiye üzerinden geçmekte ve en azından böyle planlanmaktadır.⁴⁷³

Türkiye'nin enerji stratejisini; Türkiye'nin Doğu-Batı ve Kuzey-Güney ekseninde transit ülke olması,⁴⁷⁴ Ceyhan Terminali'nin enerji ticaret merkezi haline dönüştürülmesi, Doğu-Batı enerji koridorunun bileşenlerinden Bakü-Tiflis-Erzurum ve Hazar geçişli doğal gaz projelerinin gerçekleşmesi ile doğal gaz tedariki açısından,⁴⁷⁵ Türkiye'nin; Norveç, Rusya ve Cezayir'den sonra Avrupa'nın dördüncü ana arteri olma hedefi Avrupa'nın Enerji Tedariki Güvenlik Politikası ile örtüşmektedir.⁴⁷⁶ Türkiye'nin enerji stratejisinin diğer önemli bir boyutu da, ulusal enerji arz güvenliğinin sağlanması amacıyla, enerji kaynakları çeşitlendirilirken, yerel kaynaklar da etkin bir biçimde kullanılarak dışa bağımlılığımızı azaltmak⁴⁷⁷ ve arzın daha uygun maliyetlerle gerçekleşmesini sağlamaktır.⁴⁷⁸

Dışişleri Bakanlığına göre Türkiye "enerji argümanı"nu yoğun olarak kullanmaktadır. Türkiye önemli bir enerji merkezi olmaya hazırdır ve Avrupa için önemli bir enerji ortağı olarak gözükmektedir. Yine Türkiye'nin enerji stratejisi Avrupa'nın enerji stratejisi ile tutarlıdır. Bu husus aynı zamanda Avrupa'nın Asya ile olan bağlarını sağlamlaştıracağı ve AB ile Türkiye arasında iş birliği için yeni yollar açılacağına göstergesidir.⁴⁷⁹

Türkiye'nin enerji stratejisinin diğer bir boyutu Mavi Akım Doğal Gaz Boru Hattı'nın Ceyhan Terminali'ne ulaştırılarak, burada ihraç amaçlı bir LNG (Sıvılaştırılmış Doğal Gaz) terminali inşa edilmesi, ayrıca, Rus doğal gazının deniz altından inşa edilecek bir boru hattıyla Ceyhan'dan Kıbrıs'a oradan da İsrail'e ulaştırılması ve ülkemizin Kuzey-Güney ekseninde de

⁴⁷³ Hilmi Güler, "Türkiye'nin Enerji Stratejileri", **Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları: Uluslararası Sempozyum 28-29 Nisan 2009**, ed.: Ahmet Küçükşahin, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2009, s.154-155.

⁴⁷⁴ Bu strateji İran, Irak ve Hazar Havzası enerji kaynaklarının Doğu-Batı koridoruyla Avrupa'ya ve limanlara ulaşması; Rusya, Azerbaycan ve Kazakistan kaynaklarının Kuzey-Güney yoluyla karasal olarak Kızıldeniz'e ve Akdeniz limanlarına ulaşması hedeflerini içermektedir.

⁴⁷⁵ Nuri Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -1-", (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=1526688>, 04.12.2009

⁴⁷⁶ Dokos, **a.g.m.**, s.78.

⁴⁷⁷ Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -1-", **a.g.m.**

⁴⁷⁸ Demir, **a.g.e.**, s.158.

⁴⁷⁹ Dokos, **a.g.m.**, s.78.

transit ülke konumunu güçlendirmesidir.⁴⁸⁰ Bu arada Anadolu'nun enerji koridoru projeleri bulunmaktadır. Bunların içinde Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Şahdeniz⁴⁸¹ devam etmekte, Yunanistan hattı ise bağlanmış durumdadır. Ayrıca İtalya'ya bağlanacak Nabucco⁴⁸² projesinin daha hızlı bir şekilde tamamlanması için görüşmelere devam edilmektedir.⁴⁸³

Bu projelerin dışında Türkiye'nin ilgilenmiş olduğu Mısır gazı projesi⁴⁸⁴ bulunmaktadır. Mısır, doğal gazını Ürdün ve Suriye üzerinden Türkiye'ye ulaştıracak olan Arap Doğal Gaz Boru Hattı'nın 2009 yılında yapımının tamamlanması ve işler hâle getirilmesi planlanmaktadır. Türkiye aynı zamanda Irak doğal gaz rezervlerinin geliştirilmesine ilgi duymaktadır. Irak doğal gazının Kerkük-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın geçiş hakkından yararlanarak ona paralel biçimde inşa edilecek bir boru hattıyla Türk ulusal şebekesine bağlanması kolaylıkla mümkündür. Bu kapsamda, Türkiye ile Irak arasında 7 Ağustos 2007 tarihinde Ankara'da, Irak doğal gazının Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmasını öngören bir Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır.⁴⁸⁵

Türkiye, enerji konusunda artık seyreden bir ülke değil, aktör bir ülke hâline gelmiştir. Türkiye'nin içinde yer almadığı bir enerji denklemi kurulamamaktadır. Türkiye ayrıca, Karadeniz'de petrol ve doğal gaz aramalarına devam etmektedir. Türkiye'nin bu alanda Shell'le, Chevron'la ve Petrogas'la kontratları mevcut olup, bu bölgeden oldukça ümitlidir.⁴⁸⁶

⁴⁸⁰ Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -1-", **a.g.m.**

⁴⁸¹ 1999'da tespit edilen Şah Deniz doğal gaz sahası Azerbaycan'daki en büyük doğal gaz kaynağıdır. Bu saha Hazar Denizi güneyinde Azerbaycan'ın Bakubat sahilinden yaklaşık 70 km. uzakta ve denizin 600 metre derinliğindedir. Saha yaklaşık 860 km kare olup, 1.5 ila 3 milyar varil petrol ve 50 ila 100 milyar metre küp gaza sahip olduğu değerlendirilmektedir. Gazın ilk dağıtımına 2006 yılında başlanmıştır.

⁴⁸² Orta Asya ve İran doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması Projesi

⁴⁸³ Güler, **a.g.m.**, s.154.

⁴⁸⁴ Doğalgaz arzında zaman zaman sıkıntılar yaşayan Türkiye, kaynakların çeşitlendirilmesi amacıyla Mısır doğal gazının Türkiye'ye getirilmesi için çalışmaktadır. Arap Gaz Boru Hattı'nın 3. aşamasının ikinci fazı olan 230 km.lik Rayan-Kilis kısmının inşaatının gerçekleştirilmesi yönünde Mısır, Suriye ve Türkiye'nin ortak atacakları adımlar konusunda mutabakata varmaları oldu. Bu aşamanın da tamamlanmasıyla Mısır gazı Türkiye sınırına ulaşacak ve Türkiye üzerinden de Avrupa piyasasına taşınabilecek.

⁴⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi", Ocak 2009, (Erişim) [http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/Turkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20\(Ocak%202009\).pdf](http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/Turkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf), 04.12.2010

⁴⁸⁶ Güler, **a.g.m.**, s.157-158.

Son olarak hidrojen enerjisi konusuna değinmekte yarar vardır. Hidrojen enerjisi gibi yeni enerji teknolojilerinin geliştirilmesi doğrultusunda öncü girişimlerde bulunulması ve bu girişimlerden sonuç alınmasının Türkiye'ye statü atlatacağı dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda enerji teknolojilerinin geliştirilmesine özel önem verilmeli ve gerekli kaynaklar tahsis edilmelidir.⁴⁸⁷

3.4.2. Türkiye Üzerinden Geçen Petrol ve Doğal Gaz Boru Hatları

Türkiye, dünyadaki petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık dörtte üçüne sahip bölgelerin kavşağında bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin enerji stratejisinin temel unsurları arasında, coğrafyası ve jeostratejik konumundan yararlanarak, enerji kaynakları zengin ülkeler ile enerji tüketicisi ülkeler arasında bir enerji koridoru oluşturması yer almaktadır. Bu hedeften hareketle, Türkiye, geniş Hazar Havzası'ndaki hidrokarbon kaynaklarının doğrudan batı pazarlarına ulaştırılmasını öngören 21. Yüzyılın İpek Yolu olarak sunulan Doğu-Batı Enerji Koridorunun gerçekleşmesine ön ayak olmuştur.⁴⁸⁸ Bu koridorun bileşenleri aşağıda ele alınacaktır:

- Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı (BTC):

Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın inşa edilmesine dair anlaşma 18 Kasım 1999'da İstanbul'da imzalanmıştır. Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun en önemli bileşenini oluşturan BTC Petrol Boru Hattı tamamlanmış ve hâlen çalışır durumdadır. 2010'a kadar Ceyhan'a, Batı'ya ihraç edilmesi için 50 milyon tondan fazla petrolü taşımak mümkün olacaktır. Eğer boru hattı Kazak Limanı Aktaü'den ek bir miktarda petrol alırsa kapasitesi yıllık 80 milyon tona kadar yükselecektir.⁴⁸⁹ BTC ayrıca, Rus ve Hazar Petrollerinin Batı pazarlarına ulaştırılmasında ana güzergâhlarından birini oluşturan Türk Boğazları üzerindeki yükün hafifletilmesine de yardımcı olacaktır.⁴⁹⁰ Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da, BTC

⁴⁸⁷ Sandıklı, **a.g.e.**, s.45.

⁴⁸⁸ Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -1-", **a.g.m.**

⁴⁸⁹ Laçiner, Necefoğlu, Özertem, **a.g.e.**, s.133.

⁴⁹⁰ Nuri Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -2-", (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=1528452>, 04.12.2009

projesinde 10 bin elemanın çalışmış olmasıdır. Şu anda Türkiye'nin 10 bin yetişkin adamı bulunmaktadır ve bunlar, Türkiye'nin ve dünyanın değişik yerlerinde değişik projeleri yapabilecek kabiliyete erişmişlerdir.⁴⁹¹

- Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı:

Birbirine paralel iki hattan oluşan Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı, Irak'ın Kerkük ve diğer üretim sahalarından elde edilen ham petrolü, Ceyhan (Yumurtalık) Deniz Terminali'ne ulaştırmaktadır. Yıllık taşıma kapasitesi toplam 70,9 milyon ton (günde 1,6 milyon varil) olan hat, Irak'ın en önemli petrol ihraç güzergâhlarından birini teşkil etmektedir.

- Samsun-Ceyhan By-Pass Petrol Boru Hattı:

Türk Boğazlarındaki yoğun tanker trafiği ve Boğazların fiziksel ve morfolojik özellikleri dikkate alındığında, Türk Boğazlarının hidrokarbon kaynaklarının tüketici pazarlarına ulaştırılması için riskli olduğu, saklı maliyetinin bulunduğu gerçekçi ve sürdürülebilir bir güzergâh olmadığı ortaya çıkmış olup, bu durum Türk Boğazlarını by-pass edecek petrol boru hattı projelerinin geliştirilmesine yol açmıştır. Hattın diğer projelere göre avantajlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Sivas'tan itibaren Bakü-Tiflis Ceyhan Petrol Boru Hattının çevre etki değerlendirmesi yapılmış olan mevcut 500 m'lik koridorunu kullanacağı için çevresel açıdan daha az sorunlu bir proje olması,

Ceyhan Terminali'nde mevcut 100 milyon tonluk boş kapasiteyi kullanacağı için, proje kamuya ait atıl bir kapasitenin değerlendirilmesi amacına hizmet edecek olması,

Orta ve Doğu Karadeniz'de sürdürülmekte olan petrol arama çalışmalarının ümit vadeden bir seyir izlemesi göz önünde bulundurulduğunda, ileride buradan çıkartılacak petrolün Samsun-Ceyhan güzergâhı vasıtasıyla piyasalara sunulabileceği akla gelmektedir.⁴⁹²

⁴⁹¹ Hilmi Güler, **a.g.m.**, s.156.

⁴⁹² Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -2-", **a.g.m.**

Gelecekte Samsun-Ceyhan Boru Hattı'nın kabul edilmesiyle Kazak petrollerinin⁴⁹³ Türkiye üzerinden dünyaya açılması durumunda, Ceyhan'ın Rotterdam gibi uluslararası bir petrol limanı hâline gelebileceği ve bu anlamda Türkiye'nin stratejik öneminin daha da artabileceği değerlendirilmektedir.⁴⁹⁴ Türkiye üzerinden geçen doğal petrol boru hatları EK-3'de gösterilmiştir.

- Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı:

Doğu-Batı Enerji Koridoru kapsamında gerçekleştirilmekte olan ve 2006 sonunda faaliyete geçmesi planlanan Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (BTE), Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun diğer önemli bileşenini oluşturmaktadır. Şahdeniz doğal gazını Türkiye'ye ulaştıracak hattın maksimum kapasitesi yılda 16 milyar metreküp olarak tasarlanmıştır. Toplam uzunluğu 609 km olan hattın, Türkiye bölümü 225 km'dir. Söz konusu boru hattının kontrat miktarından daha geniş bir kapasite ile tasarlanarak, hattın ileride Türkiye üzerinden Avrupa'ya doğal gaz satımı öngörülmüştür.

- Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğal Gaz Boru Hattı:

Güneydoğu Avrupa Gaz Ringi Projesi çerçevesinde Türk, Yunan ve İtalyan doğal gaz boru hatları şebekelerinin enterkoneksiyonu (Türkiye-Yunanistan-İtalya Enterkonektörü) gibi projelerle Hazar petrol ve doğal gaz kaynaklarının çoklu boru hatları ile Avrupa'ya taşınması, Avrupa'nın enerji çeşitlendirme çabalarının da temel bileşenlerinden birini teşkil edecektir. Projeye ilişkin "Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğal Gaz Ulaştırma Koridorunun Geliştirilmesine İlişkin Hükûmetler arası Antlaşma" üç ülkenin Enerji Bakanları tarafından Roma'da 26 Temmuz 2007 tarihinde imzalanmıştır.⁴⁹⁵ 300 km (209 km Türkiye kısmı) uzunluğundaki boru hattının

⁴⁹³ Kazakistan'ın petrol rezervi 5,4 milyar tondur. 2005 yılında üretilen miktar 63 milyon ton olmuştur. Bu rakamın 53 milyon tonu ihraç edilmiştir.16 Haziran 2006 tarihinde yapılan anlaşmayla Kazak petrollerinin Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı ile taşınması konusunda bir anlaşma imzalanmıştır.

⁴⁹⁴ "Rusya, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Üzerinde Anlaştığı Burgaz-Dedeagaç Petrol Boru Hattı'nın Değerlendirilmesi", (Erişim) http://www.gnkur.tsk/sarem/belgeler/calismalar/petrol_boru_hatti.pdf, 14.12.2009

⁴⁹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi", Ocak 2009, (Erişim) [http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/Turkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20\(Ocak%202009\).pdf](http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/EnerjiPolitikasi/Turkiye'nin%20Enerji%20Stratejisi%20(Ocak%202009).pdf), 04.12.2010

inşasının 2006'da tamamlanarak gaz nakline başlanması öngörülmekte idi. Geliştirilen İtalya bağlantısı ile anılan hat üzerinden taşınacak doğal gaz miktarının 11-12 milyar metreküp/yıl seviyesine çıkarılması planlandı. Bu miktarın 3 milyar metreküpün Yunanistan'a, 8 milyar metreküpünün ise İtalya'ya taşınması hedeflenmektedir.⁴⁹⁶

- Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi

Türkiye'den sonra, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan güzergâhını izleyerek Avusturya'ya ulaşması planlanan Nabucco Projesi, Hazar, Orta Doğu ve Mısır Doğal Gazını, Balkanlar, Orta ve Batı Avrupa doğal gaz pazarına ulaştırmayı amaçlıyor.⁴⁹⁷ Bu hat Yunanistan projesinin ardından Avrupa'ya açılan ikinci kapımız olma niteliğinde. Proje kapsamında ilk etapta, güzergâhı oluşturan ülkelerin gaz ihtiyacının karşılanması, takip eden yıllarda Avrupa'da önemli bir doğal gaz dağıtım noktası olan Avusturya üzerinden Orta ve Batı Avrupa'ya ulaştırılması planlanıyor. Toplam yatırım maliyeti ise 4,6 milyar avrodur.⁴⁹⁸ Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak isteyen AB, Orta Asya doğal gazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyacak Nabucco Projesinin bir an önce hayata geçirilmesini istemekte ve bu konuda Türkiye'nin projeyi hızlandırması yönünde baskı yapmaktadır.⁴⁹⁹

- Arap Doğal Gazı

Türkiye'nin transit ülke rolünü perçinleştirerek diğer projeler arasında Arap Doğal Gaz boru hattı ile Irak-Türkiye doğal gaz boru hattı bulunuyor. Mısır'ın El Ariş bölgesinden başlayarak Akabe üzerinden Amman'a ulaşan hattın gelecek yıllarda Şam-Halep güzergâhından Türkiye'ye ulaşması öngörülmüyor. Projenin ikinci etabını oluşturan ve Akabe limanından, Ürdün-Suriye sınırındaki Rihab Terminaline uzanan 393 km. uzunluğundaki boru hattının döşenme işlemi tamamlanarak Rihab'a kadar ulaştırıldı. Akabe ile Amman arasındaki güney-kuzey Ürdün parkuruna 2005 aralık ayı itibarıyla doğal gaz pompalanmaya başlandı.

⁴⁹⁶ Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -2-", **a.g.m.**

⁴⁹⁷ Hüseyin Seslikaya, **Energy Security And Turkey**, Unpublished Master's Thesis, Naval Postgraduate School Monterey, California, ABD, 2008, s.13.

⁴⁹⁸ Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -2-", **a.g.m.**

⁴⁹⁹ Aybar-Özülker, **a.g.e.**, s.135.

- İran-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı

İran'dan Türkiye'ye yılda 10 milyar metreküp doğal gaz sevkiyatına ilişkin 25 yıl süreli Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması, 8 Ağustos 1996 tarihinde, BOTAŞ ve İran Ulusal Doğal Gaz Şirketi arasında imzalandı. Anlaşmayla 1999 yılında 3 milyar metreküp ile başlaması öngörülen sevkiyatın 2001 yılında 10 milyar metreküpe çıkarılması kararlaştırılmıştır. Ancak, teknik ve idari hususlardaki çeşitli gecikmeler nedeniyle, doğal gaz nakline fiilen 10 Aralık 2001 tarihinde başlandı. 2004 yılında İran'dan yaklaşık 3,5 milyar metreküp doğal gaz alımı gerçekleştirilmiştir.

Ayrı bir proje olarak düşünülen Irak-Türkiye doğal gaz boru hattının ise Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattına paralel olarak inşa edilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye Hazar'dan çıkartılan petrol ve doğal gazın yeni hatlarla Rusya'nın etkinliği olmadan kendi topraklarına ulaştırma yolunda projeleri desteklemiştir. Türkiye'nin desteklediği alternatifler ilk etapta BTC petrol boru hattı, BTE doğal gaz boru hattı ve gerek petrol gerekse gaz için üretilen Kazakistan'la Türkmenistan'ı Türkiye'ye bağlamayı hedefleyen Trans-Hazar projeleriydi.⁵⁰⁰ Her ne kadar Türkiye-Rusya arasında enerji konusundaki rekabet devam etse de Türkiye-Rusya ilişkilerinde önemli konulardan biri de enerji konusundaki iş birliğidir. Rusya, Türkiye'nin doğal gaz ihtiyacının %70'ini ve petrol ihtiyacının ise %20'sini karşılamaktadır. Bu doğalgaz sevkiyatı Moldova, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerden geçen dolambaçlı bir boru hattı üzerinden yapılmaktaydı. 2003 şubatından itibaren iki ülke "Mavi Akım" adı altında Karadeniz'in altından geçen "çifte boru hattı" kullanmaya başladı. İki ülke arasında Mavi Akım projesinin Yunanistan, İtalya, İsrail ve diğer ülkelere devam ettirilmesi konusu görüşülmeye devam edilmektedir. İki ülke arasında Orta Asya gazının Avrupalı ihracatçılara sevkiyat konusunda hangi ülkenin öncü rolünü üstleneceği konusunda sürtüşmeler yaşanmaktadır. Ancak bu konuda her iki ülkenin örtüşen çıkarlarının pazarın genişletilmesi konusunda olduğu

⁵⁰⁰ Bilgin, **Avrasya Enerji Savaşları...**, s.298.

öngörülmektedir. Örneğin “Güney Avrupa Gaz Ringi” olarak da anılan doğal gaz boru hattının hayata geçirilmesi, Rusya'nın Ukrayna topraklarını kullanmadan Avrupa'ya doğalgaz sevkiyatını mümkün kılacaktır. Ankara'nın bakış açısına göre ise bu projenin hayata geçirilmesi Türkiye'ye milyonlarca dolar geçiş ücreti sağlayacak, tanker trafiği açısından sıkışık olan Boğazlarda tanker trafiğini azaltacak ve ülkenin tüm Doğu Akdeniz için bir nakil boru hattı olmaktan ziyade bir enerji merkezine dönüşmesine yardımcı olacaktır.⁵⁰¹ Türkiye üzerinden geçen doğal gaz boru hatları EK-4'de gösterilmiştir.

Enerji ile birlikte ele alınması gereken diğer önemli bir konu da bölgemizde yaşanan su sorunudur. 2030 yılına kadar dünyanın kullandığı enerjinin %60 daha artacağını daha önce belirtmiştik. Yani bu zaman zarfında dünyanın enerji üretimi iki kat artacak, sorunları da o şekilde artacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken konu enerjinin artık gıda, suyla ve çevreyle birlikte ele alınması gerekliliğidir. Burada enerjinin gıdalla aynı zamanda çevreyle olan ilişkilerini ele almak gerekir. Buna suyu da katmak mümkündür. Bunlardan herhangi birinin zarar görmesi durumunda diğerlerinin de zarar göreceği bir gerçektir. Suyun da güvenliği mevcuttur ve suyun 21. yüzyılın ihtilaf nedenlerinden biri olabileceği ve ileride su savaşlarına dönüşme istidadının yüksek olduğu unutulmamalıdır.⁵⁰²

Bu arada, Orta Doğu'nun su probleminin çözümüne yönelik olarak, Suriye ile girişilecek sıkı bir iş birliği, tabii ki büyük bir rol oynayacaktır. Türkiye, güneydoğusunda bulunan büyük su rezervlerinden dolayı inanılmaz avantajlı bir pozisyona sahiptir.⁵⁰³

3.5. EKONOMİK OLARAK GELİŞEN BİR TÜRKİYE'NİN NATO'YA KATKISI

NATO, bugün şüphesiz dünyanın en güçlü siyasi ve askerî ittifakıdır. İttifakın 28 ülkesi, dünyanın en üretken, teknolojik açıdan ilerlemiş, sosyal olarak modern, ekonomik olarak zengin ve siyasi olarak demokratik iki bölgesinden gelmektedir. Üye ülkelerin 900 milyonluk nüfusu, dünya

⁵⁰¹ Weitz, a.g.m.,

⁵⁰² Güler, a.g.m., s.161-162.

⁵⁰³ Naumann, a.g.m., s.23.

nüfusunun % 13'ünü oluşturmakla birlikte, Gayri Safi Millî Hasılları % 45'ine denk gelmektedir.⁵⁰⁴

Türkiye, dünya ekonomisine yön veren gelişmiş 7 ülke (ABD, Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere, İtalya, Kanada) ve Rusya'nın yer aldığı G-8'lerden sonra, bölgesel güç konumundaki 12 ülke (Güney Kore, Çin, Avustralya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Meksika, Arjantin, Brezilya, Türkiye, Suudi Arabistan ve Hindistan) daha eklenerek oluşturulan G-20'ye dâhil edilmişti. G-20'ye dâhil edilen 12 ülkenin seçimi, bölgelerindeki jeostratejik ve jeopolitik konumları dikkate alınarak yapılmıştı. G-20'ye alınan Türkiye, diğerlerine karşı millî geliri ve kişi başına geliri en düşük, enflasyon oranı en yüksek ülkelerden biri olmasına rağmen diğer ülkelerden farklı olarak ABD, NATO, IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği bağlantılarıyla daha karmaşık ilişkiler içinde bulunmaktaydı. Bu nedenle Türkiye, Orta Doğu, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve Karedeniz bölgesini temsilen G-20'ye seçilmiştir.⁵⁰⁵

Türkiye, 2002'den bu yana dünya ekonomileri arasında 26'ncı sıradayken, kaydettiği hızlı gelişme sayesinde bugün dünya'nın 17'nci büyük ekonomisi konumuna yükselmiştir. Küresel krize rağmen 2009 yılında 102 milyar dolar ihracat yapılmıştır.

Uluslararası kuruluşların yapmış olduğu tahminlere 2010 ve sonrasında Türk ekonomisinin en hızlı büyüyen ekonomiler arasında yer alacağını teyit etmekte ve kredi derecelendirme kuruluşları da aynı şekilde Türkiye'nin notunu arttırmaktadır.

Ekonomideki bu büyüme, Türkiye'yi G-20 içinde güçlü bir konuma yükseltmiş ve küresel krize çözüm arayışları sürecinde Türkiye önemli katkılarda bulunmuştur.⁵⁰⁶

NATO'nun ilgi odağı haline gelmiş olan Orta Asya'da, Türkiye, özellikle bankacılık, inşaat, telekomünikasyon, ticaret ve tekstil gibi sektörlerde azımsanmayacak bir varlık göstermeye başlamıştır. Türk vatandaşları

⁵⁰⁴ Brzezinski, **a.g.m.**, s.9.

⁵⁰⁵ İba, **a.g.m.**, s.12.

⁵⁰⁶ Recep Tayyip Erdoğan'ın "Değişen Dengelerde Türkiye'nin Artan Önemi" konulu USAK konuşmasından alınmıştır, 04.02.2009, (Erişim) [http://www.usakgundemcom/haber/49735/basbakan-erdogan'in-degisken-dengelerde-turkiye'nin-artan-onemi"-konulu-usak-konusmasinin-tam-metni-.html](http://www.usakgundemcom/haber/49735/basbakan-erdogan'in-degisken-dengelerde-turkiye'nin-artan-onemi), 18.02.2010

bölgeye yaklaşık 3,5 milyar dolarlık yatırım yapmışlardır ve doğrudan yabancı yatırım konusunda en büyük ikinci kaynak durumundadırlar. Batılı şirketler Orta Asya'ya yönelik operasyonlarında artan bir şekilde Türkiye'yi bölgesel merkez olarak kullanmaktadır. Türk temsilciliklerle birlikte çalışmak bu firmaların Türkiye'nin değerli insan kaynağını, Türk yöneticilerin dil, kültürel ve diğer uzmanlık alanlarındaki tecrübesini kullanırken maliyetlerini azaltmalarını sağlamaktadır.⁵⁰⁷

Soğuk Savaşın bitiminden itibaren tüm NATO ülkelerinin silahlı kuvvetlerini yeni duruma göre süratle küçültmelerine ve savunma harcamalarını önemli ölçüde kısmalarına karşın Türkiye bu yönde bir adım atmamıştır.⁵⁰⁸ Türkiye modern harp silah ve araçlarına biraz daha fazla sahip olabilme uğruna ekonomik gücünün çok üstünde bir silahlı kuvveti muhafaza ederek hem NATO'nun insan gücü açığını kapatmış ve hem de kendi teknolojik yetersizliğini bu şekilde telafi etmeye çalışmıştır.⁵⁰⁹

NATO, Savunma Planlama Organizasyonunda görevli bir Analiz Uzmanı "Türk Silahlı Kuvvetlerinin terazinin kefesine konulduğunda ağırlığı ve savunma harcamalarındaki yüzdesi diğer AB üyesi ülkeler ile karşılaştırıldığında o kadar fazladır ki, böyle bir ülkeyi AGSP'nin dışında tutmak çok akıllıca değildir. AB'nin inisiyatifi ile gerçekleştirilen Avrupa Yetenekler Paketine katılmasına müsaade edilmesi durumunda Türkiye NATO'nun Prag Yetenekler Taahhüdü'ne yapmış olduğu ulusal katkı ile uyumlu olarak AB'nin yetenekleri geliştirme çabalarına ciddi katkılarda bulunabilir" demiştir.⁵¹⁰

Bunlara ilaveten, Savunma Sanayinde Türkiye ile NATO ilişkilerinde yeni bir dönem başladığını söylemek mümkündür. Savunma Sanayisi Müsteşarlığının 2009 yılı performans programına göre, Türkiye'nin savunma alanında NATO ile olan ilişkilerin daha da geliştirilmesi için planlanan hedefler yeniden belirlenmiştir. Belirlenen hedeflerle, Türkiye'nin içinde yer

⁵⁰⁷ Weitz, a.g.m.,

⁵⁰⁸ İba, a.g.m., s.12.

⁵⁰⁹ Armağan Kuloğlu, "60 Yıllık İttifak NATO ve Türkiye", 01.04.2009, (Erişim) <http://busam.beykent.edu.tr/resimy/kuloglu-nisan1.pdf>, 04.04.2010, s.1.

⁵¹⁰ Doğan, a.g.m.

aldığı NATO savunma projelerine sağladığı yerli katkı payı 2010 yılına kadar dört kat artırılacaktır. SSM'nin yeni performans planının önümüzdeki yıllarda kademeli olarak hayata geçirilmesiyle, Türkiye'nin NATO içindeki etkinliği ve gücünün artırılması hedeflenirken, NATO savunma projelerinde yerli sanayi payının artırılmasına yönelik çalışmalara Türk savunma sanayisi ve ilgili kuruluşların katılımı da daha büyük oranda gerçekleştirilmiş olacaktır.⁵¹¹

Avrupalı ülkelerin NATO'ya ekonomik anlamda üzerine düşen katkıları yapma konusunda isteksiz davrandıkları bir dönemde, ekonomik olarak güçlü bir Türkiye'nin mali konularda kendisine düşen sorumluluğu yerine getirmesi, NATO içerisinde Türkiye'ye olan güvenin artmasını sağlayacaktır.

3.6. DEMOGRAFİK SIKINTILARIN YAŞANDIĞI BİR DÖNEMDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

Dünya nüfusunun 2025 yılına kadar yüzde 25 oranında artacağı, bu artan oranın yüzde 95'inin fakir ve gelişmekte olan bölgelerde ortaya çıkacağı ifade edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde nüfus hızla yaşlanırken az gelişmiş ülkelerde genç ve dinamik nüfus, toplam nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturacaktır. Bu demografik değişimin uluslararası ilişkilerde yeni gerilim alanlarını doğurabileceği değerlendirilmektedir.⁵¹²

Bu demografik değişimle birlikte, Avrupa savunma imkân ve kabiliyetine yönelik olarak, olduğundan daha büyük ve korkutucu olan tehdit silahlı kuvvetlere kaynak teşkil eden insan gücünü önemli derecede azaltacak olan nüfus ile ilgili faktörlerdir.⁵¹³

Gerçekten burada NATO üyesi ülkelerin Silahlı Kuvvetlerine özellikle personel temininde sıkıntılar yaşandığını vurgulamak gerekir. Başta ABD olmak üzere NATO üyesi ülkelerde Silahlı Kuvvetlere katılmak şu an için çok cazip gözükmemektedir. Bunun başlıca sebeplerinden bir tanesi özellikle Afganistan ve Irak harekâtlarında NATO ve ABD askerlerinin vermiş olduğu kayıplardır. Yaşanan bu kayıplar ülke kamuoylarını olumsuz yönde etkilemiş ve profesyonel askerlik sisteminin mevcut olduğu birçok ülkede Silahlı

⁵¹¹ "NATO-Türkiye İlişkilerinde Yeni Dönem", **Cumhuriyet Gazetesi**, 15.03.2009

⁵¹² Erikli, **a.g.e.**, s.104.

⁵¹³ Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, **NATO At 60...**, s.10.

Kuvvetlere katılımı azaltmıştır. Birçok gencin Silahlı Kuvvetleri tercih etmemesinin diğer bir nedeni askerlik mesleğinin zor olmasıyla birlikte bu meslekte kendileri için bir gelecek görememeleridir. Özellikle ABD’de Afganistan ve Irak harekâtlarından sonra bu ülkeye giden askerler bir rotasyona tabi tutulmakta, bir süre sonra ise tekrar bu ülkelere savaşmaya gönderilmektedir. Bu nedenle, askerlik dışında iş bulabilenler sözleşmeleri bittikten sonra askerlikten ayrılmaktadır. NATO’nun en büyük kara gücüne sahip ABD buna çözüm bulabilmek ve gençleri silahlı kuvvetlere girmeye teşvik etmek amacıyla reklam faaliyetlerini artırmış, gençlere değişik imkânlar (üniversite bursu, maddi imkânlar vb.) sağlamıştır. ABD’nin silahlı kuvvetlere personel temin etmek amacıyla eski hükümlülerden bile istifade ettiği söylenmektedir.⁵¹⁴ Diğer NATO üyesi ülkelere bakıldığında her ne kadar durum ABD’de olduğu gibi çok ciddi olmasa da aynı sıkıntılar mevcuttur.

Bunları ifade ettikten sonra NATO’nun insan gücü temin etme açısından sıkıntıya gireceğini söylemek yanlış olmaz. İşte bu noktada Türk Silahlı Kuvvetleri, gelecekte genç ve yetenekli personelin silahlı kuvvetlere kazandırılmasında büyük problem yaşayacak olan diğer tüm Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, muhtemelen demografik sorunlardan etkilenmeyecek yegâne Avrupalı silahlı kuvvetleri olduğu için, NATO bağlamında da özellikle üzerinde durulmayı hak etmektedir.⁵¹⁵ Gerçekten de Türkiye eşitlerine nazaran çok daha farklı bir konumda ve bölgesel güçler arasında farklı değerlere sahip bir ülkedir. NATO üyesi Avrupalı ülkelerin, genel modernizasyon maliyetlerinin artması ve düşman olarak değerlendirdikleri ülkelerin katı ve değişmez olarak tanımladıkları niteliklerinin değişmesi sonucunda savunma harcamalarını azaltmalarına rağmen Türkiye 650.000’den fazla askere sahip silahlı kuvvetlerini muhafaza etmeye devam etmiştir.⁵¹⁶

⁵¹⁴ ABD’de 2007 yılında görmüş olduğum, “Piyade Yüzbaşı Kariyer Kursu” esnasında başta Amerikalı arkadaşım Piyade Yüzbaşı Tim Bullowa ve diğer arkadaşlarla yaptığım sohbetler sonucunda bu yargıya vardığımı söyleyebilirim.

⁵¹⁵ Naumann, **a.g.m.**, s.20.

⁵¹⁶ Oğuz Mayda, **The New NATO: A Stronghold At The Dawn Of A Multipolar World.** Unpublished master’s thesis, Middle East Technical University, Ankara, 2009, s.127.

Bu hususun yanında insan gücü açısından vurgulanması gerektiğine inandığım diğer bir husus üye ülkelerin Silahlı Kuvvetlerinde görev yapan personelin eğitim ve disiplin durumu yani, kalitesidir. Yukarıda NATO ülkelerinin personel konusunda çekmiş oldukları sıkıntıdan söz etmiştik. Bu sıkıntıları yaşayan ülkelerin NATO'nun öncülüğünde gerçekleştirilen NATO'nun Barışı Koruma Görevleri ve Operasyonlarına, nitelikleri açısından temayüz etmiş personel seçip göndermelerini beklemek doğru değildir. Bunun aksine Türkiye bu tür görevleri bir temsil görevi olarak görmekte, bu yüzden bu tür görevlere personel seçerken eğitim, disiplin ve yabancı dil konusunda temayüz etmiş personel arasından seçim yapmaktadır. Konunun bu şekilde ciddiye alınması, sonuç olarak Türk askeri ile diğer ülke askerleri arasındaki farkı belirlemekte ve Türk askerinin hak ettiği takdiri kazanmasını sağlamaktadır.

3.7. BÜYÜK ORTA DOĞU PROJESİ ÇERÇEVESİNDE NATO'NUN TÜRKİYE'DEN BEKLENTİLERİ

NATO'nun genişlemesine bağlı olarak, yirmi birinci yüzyıldaki ilgi alanları Balkanlar, Ukrayna yani Kuzey Karadeniz, Orta Asya, Orta Doğu, ve Akdeniz olmuştur. Türkiye'nin bu coğrafi bölgelerin ortasında yer alması, NATO içindeki önemini arttırmıştır. Dünyada meydana gelen değişim ve çevre ülkelerin Orta Asya ve Kafkaslara olan ilgisi de Türkiye'nin Orta Doğu politikalarının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu noktada Türkiye Büyük Orta Doğu Projesinin kilit noktasını oluşturmaktadır. Türkiye'nin bölge ülkeleri ile olan ilişkileri ve tarihî bağları, Batı ile Orta Doğu ülkeleri arasında köprü vazifesi görmesini sağlamıştır. Bu açıdan Batılılarca bir Orta Doğu ülkesi olarak görülen Türkiye'nin bölgedeki konumu büyük önem arz etmektedir. ABD Başkanı B. Clinton'un AGİT toplantısı nedeniyle 1999 yılında geldiği Türkiye'de TBMM'deki açıklamaları, aslında Türkiye'nin bu yeni konumunun bizzat ABD Başkanı tarafından tescil edilmesi anlamına gelmekteydi. B. Clinton, TBMM'de ayakta alkışlanan konuşmasında, Türkiye'nin yeni yüzyılın belirleyici ülkelerinden biri olacağını ve artık Avrupa'nın bir parçası olması gerektiğini, bu nedenle "istikrarlı, demokratik ve laik bir İslam Devleti" olması için ABD'nin her türlü desteği vereceğini

açıklamıştı. Bu tespitin stratejik kavramlarla ifadesi, 21'inci yüzyılda Türkiye'nin bölgenin süper güçlerinden biri olabileceği ya da böyle görevler üstlenebilecek bir potansiyele sahip olduğu anlamına geliyordu ki, bu da ABD'nin bölgesel stratejilerinde Türkiye'ye verilen rolü gösteriyordu. Bu tez aynı zamanda NATO'nun yeni küresel stratejilerine dayanıyor ve ABD'nin Türkiye'den beklentilerini oluşturuyordu.⁵¹⁷

ABD'nin kurmak istediği yeni dünya düzeninin önündeki en büyük tehdit olan terörün ve kitle imha silahlarının yayılmasının engellenmesi ve enerji kaynakları ile yollarının kontrolünün sağlanması amacıyla ABD "Büyük Orta Doğu Projesi" (BOP) olarak bilinen projeyi geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur.⁵¹⁸ Aslında daha eskilere dayanmakla birlikte BOP'un diriliş noktası, 11 Eylül 2001'deki uçaklı intihar saldırılarıyla ABD'yi çok ciddi şekilde sarsan ve bütün dünyaya korku veren "küresel terörizm"dir. Ünlü Amerikalı gazeteci-yazar Robert Fisk'in "ezilmiş ve aşağılanmış insanların şeytani ve korkunç zalimliği" olarak nitelediği küresel terörizmin temel nedeni ve kaynağı ise köktendinci İslami değer yargılarının yanı sıra, günümüz dünyasının zengin ve yoksul ülkeleri arasında var olan uçurum boyutlarındaki gelir dengesizliğidir.⁵¹⁹ İslam, şu anda bir dinî niteliğin yanında ezilen insanların ideolojisi konumuna gelmiş bulunmaktadır. Bu dikkatle ele alınması gereken bir konudur. İslam başlı başına bir tehdit olmasa bile bazı güçler İslam coğrafyasını ve dünyasını kullanarak, ABD'yi bu bölgede zor duruma düşürebilirler ve bölgeden uzaklaştırabilirler.⁵²⁰ Doğudan gelen terör ve kitle imha silahlarının yayılması tehdidiyle karşı karşıya kalan ABD'nin hegemonik liderliğini devam ettirebilmesi için bu yeni tehditlerin üstesinden gelmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, ABD bu tehditlerin ortaya çıktığı bölgeleri kontrol altına almayı amaçlamakta ve NATO'nun bu bölgelere doğru genişlemesini desteklemektedir.⁵²¹ BOP sınırları için EK-5'e bakınız.

⁵¹⁷ İba, **a.g.m.**, s.12.

⁵¹⁸ Armağan Kuloğlu, Fatma Elif Salkaya, "Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye", **Stratejik Analiz Dergisi**, C.4, S.48, 2004, s.23.

⁵¹⁹ Günal, **a.g.e.**, s.156.

⁵²⁰ Mahir Kaynak, Emin Gürses, **Büyük Ortadoğu Projesi**, İstanbul, Kilim Matbaacılık, 2004, s.13-14.

⁵²¹ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.10.

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren küresel terörün tehdidine maruz kalmaya başlayan ABD, ilk olarak Kenya ve Tanzanya'daki büyükelçiliklerinin bombalama olayları ile sarsıldı. O yıldan itibaren küresel terörizmi tehdit değerlendirmelerine almaya başlayan ABD, geçmişte yapılan resmî stratejik değerlendirmelere bakıldığında, yine de gidişatın ne kadar kötü olduğunu tam olarak anlamış gözükmemektedir.

11 Eylül saldırıları hem küresel terörizmin hangi boyutlara ulaştığını bütün dünyaya göstermiş ve o güne kadar klasik yöntemlerle yürütülen küresel terörle mücadelenin bir işe yaramadığının anlaşılmasını sağlamıştır. Çok bilinen ve yaygın olarak kullanılan: "Sıtmadan kurtulmak için sivrisinekleri öldürmek yetmez; esas olan bataklığı kurutmaktır." sözünü Amerika, geç de olsa anlamış ve "terörist üreten bataklıklar nasıl kurutulur" arayışları BOP'un doğuşunun temelini oluşturmuştur.⁵²² ABD'nin bölgedeki liderliğini sürdürebilmesi ve kurmak istediği yeni dünya düzeninin önündeki en büyük tehdit olan terörün ve KİS'in yayılmasının engellenmesi ayrıca enerji kaynaklarını ve yollarını kontrol altına alma çabaları bu projenin uygulanmaya konulmasını sağlamıştır.⁵²³

Amerika laik ve demokratik bir Türkiye'nin ABD'nin yanında olmasının önemini kavramış gözükmemektedir. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz 2002'de yapmış olduğu bir konuşmada: "Burada NATO içerisinde Müslüman dünyasının demokratik ilerleme ve refah konularındaki arzularına model olabilecek bir müttefikimiz, Türkiye var. Türkiye'yi problemlerinden dolayı eleştirenler, sorunlu konuları asıl önemli konularla karıştırmakta ve Türkiye'nin nereye doğru gittiğine değil, bugün nerede olduğuna odaklanmaktadırlar. Önemli ve esas olan Türkiye'nin demokratik karakteridir. Liderlerini oy sandıklarında değiştirmektedirler ve Soğuk Savaş boyunca uzun mücadelemizde yanımızda olmuşlardır. Hâlihazırdaki problemlerinin üstesinden gelebilen ve geçen yüzyılda yapmış olduğu ilerlemeyi devam ettirebilecek bir Türkiye İslam dünyasına dinî inancı, modern, laik ve

⁵²² Günal, a.g.e., s.157-158.

⁵²³ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.10.

demokratik kurumlarla birlikte bağdaştırılabileceği ihtimali konusunda örnek olabilir.” demiştir. Bu söylemiyle Wolfowitz aslında bölgede özellikle ABD’nin önceliğinde NATO’nun Türkiye’nin bölgede üstlenebileceği role dair önemli ipuçları vermektedir.⁵²⁴

Samuel Huntington, Wolfowitz’i destekler bir şekilde, Türkiye’de vermiş olduğu konferansta, Türkiye’nin İslam toplumunun tek lideri ve sözcüsü olarak hem Müslümanların hem de Müslüman olmayanların tanıdığı bir devlet olduğunu İslam ve dünyanın daha güzel olacağını, bu konuma Türkiye’den daha uygun başka bir devlet bulunmadığını belirtmiştir. Türkiye’nin bunu gerçekleştirmek için gerekli nüfusa, stratejik konuma, bürokratik ve askerî özgüvene ve tarihi geleneklere sahip olduğunu, buna ilaveten Türkiye’nin, Kuzey Afrika’dan Balkanlara, Orta Doğu’dan Kafkaslara ve Orta Asya’ya yayılmış bütün Müslüman toplumlarla, başka hiçbir ülkenin sahip olmadığı bağlantılara sahip olduğunu dile getirmiştir.⁵²⁵

ABD, BOP ile ilgili yasa tasarısını 2004 yılı İstanbul Zirvesi öncesinde hazırlamıştır. NATO’ya sunulan yasanın adı “Büyük Orta Doğu ve Orta Asya Kalkınma Yasası-2004” olmuştur. Bu Yasa’da Türkiye ile ilgili özel bir bölüm de yer almıştır. Yasa’da, Türkiye için “AB üyeliği isteği desteklenmesi gereken Türkiye, Büyük Orta Doğu ve Orta Asya’ya ekonomik kalkınma ve istikrar getirme çabalarında eksendir ve eşsiz bir rol üstlenmiştir.” denilmektedir. Böylece NATO’ya sorun çıkartmayan ve Orta Doğu’da askerî bakımdan ABD standartlarına uygun olan Türkiye, eksen ülke seçilmiştir. Çünkü bölgedeki ülkelerin büyük çoğunluğu Osmanlı topraklarını oluşturuyordu ve Türkiye ile kültürel, tarihî ve coğrafi bağları vardı. Türkiye bölge için bir ümit olabilirdi ve hâlâ olabilir. Ayrıca Türkiye’nin İslam dünyasında da önemli bir yeri vardır. Batılılaşma tecrübesi yanında, Batı ile iş birliğini ve yakınlığı savunmakta ve temsil etmektedir. Gerçi bugüne kadar Batı’dan istediğini elde edemediği de bir gerçektir.⁵²⁶

⁵²⁴ Doğan, a.g.m.

⁵²⁵ “Samuel P. Huntington, “Türkiye’de Verdiği Konferans”, **Medeniyetler Çatışması**, der.: Murat Yılmaz, 7. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları, 2002, s.172.

⁵²⁶ Peksarı, a.g.e., s.143-144.

İstanbul Zirvesi nedeniyle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan NATO Dergisi'ndeki "Doğru Yer, Doğru Zaman" başlıklı yazısının hemen ikinci paragrafında Türkiye'ye biçilen rolü açıklıkla ortaya koymuştur. Erdoğan: "Bugünkü jeopolitik ortamda Türkiye, geçmişin ağırlığı ile bugün ve geleceğin belirsizliklerinin karşı karşıya kaldığı geniş bir bölgenin merkezinde giderek önemli bir oyuncu olmaya başlamıştır. Coğrafyamız ve tarihimiz bölgeler, halklar ve kültürler arasında eşsiz bir köprü görevi görmemizi sağlamaktadır." diye yazmıştır. Erdoğan aynı yazıda: "Özellikle Orta Asya ve Kafkaslarda bulunan ortaklarımızın karşılaştıkları sorunları dikkate alırsak ihtiyaçlarına ve beklentilerine karşı daha hassas olmamızı gerekti. Bu nedenle ortaklığımızın odak noktasını stratejik olarak çok önemli olan bu bölgelere kaydırmaya karar verdik. Türkiye'nin dünyanın bu bölgesiyle olan bağlarını dikkate alarak ülkem stratejik kaydırmanın işlerlik kazanmasına yardımcı olmayı taahhüt etmektedir." diyerek bu yeni süreçte Türkiye'nin rolüne daha fazla açıklık getirmiştir. Bu yazıda Erdoğan'ın vurguladığı konular, ABD'nin önce kendisinin ortaya koyduğu ve NATO'nun İstanbul Zirvesi'nde de NATO Konsepti hâline gelen Büyük Orta Doğu projesinde Türkiye'den beklentiler ve bu projede Türkiye'ye verilmek istenilen roldü.⁵²⁷ Bu projede Türkiye'ye verilmek istenilen rol; gerek bölgedeki stratejik konumu ve gerekse ABD, NATO, AB vb. Batı ile çok yönlü ilişkileri bakımından bir tür "merkez ülke" rolüdür. Bu rol, bir tür model oluşturmayı gerektirmekte ve bu da yapısal bazı değişiklikleri öngörmektedir.

Burada medeniyetler ittifakından da bahsetmek de isabetli olacaktır. NATO ve AB'nin ön plana çıkardığı değerlerin farklı bölgelerde yayılabilmesi kadar önemli olan bir husus da, Türkiye'nin 1,5 milyar nüfuslu İslam dünyası ve değerleriyle Batılı değerleri bir arada harmanlayan karakteridir. AB farklılıkları bünyesinde cem eden yeni bir yüz sergilemek için Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır.⁵²⁸ İslam dünyasında liderlik rolü oynayabilecek birçok ülke bulunmaktadır. Ancak Türkiye'nin, ekonomik gelişme seviyesi, stratejik

⁵²⁷ İba, a.g.m., s.15.

⁵²⁸ Yasin Doğan, "AB, Türkiye'nin Önemini Yeniden Keşfediyor", (Erişim) <http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/default.aspx?t=22.01.2009&y=YasinDogan> 22-01-2009, 09.08.2009

konumu, kendine güvenen bürokrasisi, ordusu, Batı ve İslam karışımı kültürü ile İslam âlemine önderlik bakımından eşsiz bir yere sahip olduğu değerlendirilmektedir.⁵²⁹

Büyük Orta Doğu Projesi'nin mimarı Ronald Asmus'un şu sözleri asıl amacı daha net bir şekilde açıklamaktadır: "Batı Almanya, Doğu Avrupa'nın kapısında anahtar rejimdi. Türkiye'de Büyük Orta Doğu'nun merkezinde aynı önemdedir." 11 Eylül'den sonra, bölgenin sorunlarının çağın en büyük stratejik tehdidi olduğu ve Batı'nın bu bölgeye yaklaşımını temelden gözden geçirmesi gerektiği doğrultusunda yeni bir ortak görüş bulunmaktadır. Bölge sorunları, kapsadığı ülkeleri dengesizliğe sürüklemekle kalmıyor, Batı'ya karşı terörizm, toplu göç ve kitle imha silahları gibi büyüyen tehdit unsurlarını tetikliyor. 11 Eylül'ün ardından strateji uzmanları, bölgeye yönelik eski ABD politikasının başarısız olduğunu ve yeniden düzenlenmesi gerektiği sonucuna vardılar.

Geçmişte Batı'nın hareket tarzı, dış politikalarını bizim çıkarlarımıza uydurdukları sürece bu ülkelerin iç işleyişleri hakkında endişe duymamıza gerek olmadığıydı. Farklı oldukları, daha demokratik toplumlar hâline gelmelerinin mümkün olmadığı kabullenilmişti. 11 Eylül, bu toplumların doğalarıyla ilgilenmediğimizde ağır bedel ödeyeceğimizi öğretti. Bu nedenle iki hedefe odaklanılmasına ihtiyaç vardır: Bu toplumlardaki olumlu değişim güçlerini kuvvetlendirmek ve bu tür değişimi kolaylaştıracak jeopolitik ortamı yaratmak.⁵³⁰

Bu projenin amacından da anlaşılacağı gibi, ulusal, sınıfsal, etnik, dinsel ve kültürel dinamikleriyle karmaşık bir fay hattı oluşturan; petrol, doğal gaz ve madenler bakımından dünyanın en büyük rezervlerine sahip olan bu bölge artık bu aşamada bütün küresel stratejilerin ve çatışmaların odak noktasıdır. Bu bölge, ulusal ve sınıfsal ayrışmaları, bölgesel ve yerel çatışmalarıyla bu yüzyılın karakterini belirleyebilecek potansiyelleri taşımaktadır.

⁵²⁹ Şahin Alpay, "Samuel P. Huntington'la Mülakat: Türkiye İslam'ın Lideri Olmalı", **Medeniyetler Çatışması**, der.: Murat Yılmaz, 7. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları, 2002, s.105.

⁵³⁰ İba, a.g.m., s.17.

3.8. ORGANİZE SUÇLARLA MÜCADELE KONUSUNDA TÜRKİYE'NİN NATO'YA KATKISI

Uluslararası organize suç örgütleri önemli tehditler arasında yer almaktadır. Yasa ve kurallar dışı yollardan yapılan her türlü ticaret, (uyuşturucu, insan, teknoloji, silah) ve bunlardan elde edilen kaynakların (kara para) yine yasa dışı amaçlar için kullanımı önemli bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu faaliyetler Asya ile Avrupa ve Amerika kıtası arasında yoğunlaşmaktadır. Asya ile Avrupa arasındaki bu akımlar üzerinde Türkiye önemli potansiyel bir geçiş noktası oluşturmaktadır. Ayrıca hemen yakınında Orta Doğu ve Akdeniz üzerinden ve Kafkaslar, Karadeniz, Balkanlar üzerinden bu faaliyetler yoğunlaşmaktadır.⁵³¹

Türkiye bölgedeki diğer birtakım ülkelerle birlikte hem organize suçun kaynağı hem de yasa dışı faaliyetler için transit bir geçiş noktası teşkil etmektedir. Bu konuyla mücadele edebilmek için duyarlı ülkelerin iş birliği gereklidir. Türkiye, hızla organize suçla mücadelede Avrupa'nın ilk savunma hattının bir parçası olmaktadır. Her iki taraf da etkinliğin artırılabilmesi için yapılması gerekenler konusunu tartışmalı ve fikir birliğine varmalıdır. Özellikle adalet ve iç işleri konularındaki iş birliğinin geri dönülmez bir yol olduğu ve her iki tarafın yararına olacağını taraflarca anlaşılmalıdır.⁵³² Uluslararası suç örgütleri ile mücadele konusunda Türkiye, yeni tehdit unsurlarına özellikle finansal destek sağlayan ve bu niteliği ile önemli bir tehdit hâline gelen uluslararası suç örgütlerinin faaliyetleri için seçtikleri Asya-Avrupa hattının üzerinde ve önemli potansiyel bir geçiş kapısı olarak yasa dışı insan, silah, uyuşturucu, nükleer madde ve benzeri her türlü ticaretin önlenmesi konusunda önemli katkı sağlayacaktır.⁵³³

Türkiye ve Rusya arasında son dönemde yaşanan iş birliğinin son örneği, 2005 yılı Aralık ayında Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisinin eğitim programlarının Rusya-Türkiye girişiminin bir parçası olarak Orta Asya'ya doğru genişletilmesinin kabul

⁵³¹ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", **a.g.m.**

⁵³² Dokos, **a.g.m.**, s.80.

⁵³³ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", **a.g.m.**

edilmesidir. Bu çerçevede Türkiye'nin Afganistan'a yapmış olduğu yardımlar, Afganistan kaynaklı terörizmin ve organize suçların Orta Asya'ya ve diğer ülkelere yayılmasını engellemektedir. Bu arada ŞİÖ üyeleri, Afganistan'la birlikte müşterek bir çalışma grubunu da içerecek şekilde, uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suçlarla mücadele konusunda müşterek girişimler üstlenmişlerdir. Türkiye, ŞİÖ ile ilişkilerini geliştirerek ve kurmuş olduğu karşılıklı ilişkiler vasıtasıyla organize suçlarla mücadele konusunda NATO'ya son derece yararlı olabilir.⁵³⁴

3.9. TERÖRLE MÜCADELEDE TÜRKİYE'NİN NATO'YA KATKISI

Uluslararası terörizm ve bu terörizme destek veren ülkeler global sistemin öncelikli tehdit unsurlarının başında gelmektedir. Kapitalist sistemin ve demokrasinin çatışmasını engellemeye yönelik terörist faaliyetler en önemli tehdit hâline gelmiştir. Bu tehdidin kaynağı da çoğu İslam ülkeleri olan Orta Doğu ve Orta-Güney Asya olarak gösterilmektedir. Radikal köktenci unsurlar, özellikle küresel sistemin çalışmasını sınırlandıran bu amaçla da uluslararası terörizmi besleyen veya destekleyen nitelikleri ile önemli tehdit unsurları arasında sayılmaktadır. Bu tehdit unsurları içinde daha çok geniş İslam coğrafyasındaki radikal ve köktenci unsurlar bulunmaktadır.⁵³⁵

Türkiye laik bir cumhuriyet olarak, Batı'nın demokratik değerleri ile Müslüman değerlerin bir arada bulunabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin BAB'ın bir parçası haline gelmesi, Müslüman ve Avrupa normlarının sembolik bir kaynaşmasının göstergesi olacaktır. Özellikle 11 Eylül sonrası giderek yaygınlaşan Huntington'un "medeniyetler çatışması" tezini, Türkiye vasıtasıyla çürütmek mümkün olacaktır. Türkiye'nin hem Batılı hem de Müslüman değerlere sahip olması, yeni uluslararası düzende terörizm ile savaş çerçevesinde NATO ve AB'nin sivil gücünü arttıracaktır. Batı'dan dışlanmış bir Türkiye ise Batılı değerlerin İslami değerler ile uyuşmadığını ve ne kadar uyum sağlarsa sağlasın Türkiye'nin Batılı olmayacağını savunanların kozlarını güçlendirecektir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin rolünün, 11 Eylül sonrasında terörle mücadele ve

⁵³⁴ Weitz, a.g.m.,

⁵³⁵ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", a.g.m.

terörün sebeplerinin ortadan kaldırılarak kültürler arası diyalogun artırılması amaçlarına yönelik olarak iyice güçlendiği söylenebilir.⁵³⁶

Türkiye 1960'lı yıllardan bu yana terörün hedefi olmuş, ancak teröre karşı verdiği savaşta hep yalnız kalmış bir ülkedir.⁵³⁷ Türkiye terörizmden en fazla zarar gören ülke konumundadır ve bu nedenle terörle mücadelede en duyarlı ülkedir. NATO toplantılarında ortak kararlar alınmasına en fazla destek olan ve alınan kararları da NATO ve insani menfaatler istikametinde uygulayan bir ülke konumundadır. Türkiye gerek zarar gören ülke konumundan doğan hassasiyeti gerek NATO ittifakına verdiği önem gerekse insani duygularla, NATO'nun terörle mücadele konsept ve doktrin geliştirme faaliyetlerine destek sağlamakta ve bu konuda NATO ve diğer ülkelere operatif ve stratejik seviyelerde eğitim vermektedir. Afganistan'daki NATO gücüne olan katkılarını ve eğitim amaçlı açtığı "Terörle Mücadelede Mükemmeliyet Merkezi"ni bu uygulamalarına iyi birer örnek olarak göstermek mümkündür.⁵³⁸

Türkiye; Birleşmiş Milletler ve NATO bünyesinde terörle mücadele kapsamındaki çalışmalara başlangıçtan itibaren katkı sağlamış, terörizme ilişkin on iki uluslararası sözleşmeyi imzalamış, 2002 NATO Prag Zirvesi'nde alınan kararlar ışığında daha yukarıda da belirtildiği gibi TMMM'yi kurmuş ve bu suretle katkılarını kurumsallaştırmıştır.⁵³⁹

Terör, Türkiye'de 35000'den fazla insanın ölümüne sebep olmuştur. Ancak Türkiye NATO ve Avrupa Konseyi üyesi ve Avrupa Birliği tam üyeliğine aday olmasına rağmen Türkiye'nin terörle mücadelesinde dostları da müttefikleri de yeterli yardımı göstermemişlerdir.⁵⁴⁰ Türkiye, Savunma Bakanlığı bildirimlerinde, PKK'ya yönelik veya dolaylı olarak bu terör örgütünü

⁵³⁶ Baç, **a.g.e.**, s.18.

⁵³⁷ Andrew Mango, **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, çev.: Orhan Azizoğlu, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2005,

⁵³⁸ Kuloğlu, **60.Yılında NATO...**, s.22.

⁵³⁹ Aslan Güner, "Küresel Terörizm ve Uluslararası İş Birliği-III" Sempozyumu Kapanış Konuşmasından alınmıştır, 16.03.2010

⁵⁴⁰ Mango, **a.g.e.**, s.9.

ima eden bir ifadenin yer alması gerektiği belirtmiş; ancak bu girişiminden herhangi bir sonuç alamamıştır.⁵⁴¹

11 Eylül 2001'de ABD'ye yönelik terör saldırısı ve daha sonra Türkiye dâhil dünyanın değişik yerlerinde meydana gelen saldırılar terörün küreselleşmiş olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bugün, terör tehdidi NATO'nun kendi güvenliğine yönelik olduğu kadar uluslararası toplum için de en ciddi tehditlerden birini oluşturmaktadır.⁵⁴²

Türkiye, terörle mücadele konusundaki kazanımlarını BM ile paylaşmayı, halen üslendiği Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği döneminde öncelikli faaliyetlerinden biri hâline getirmiştir. Türkiye bu kararlılığını, Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele konusunda aldığı kararlara verdiği tam destekle göstermeye devam etmektedir.⁵⁴³

Türkiye, insan hakları ile uluslararası barış ve güvenliğe yönelik en büyük tehlikenin terörizm olduğuna inanmakta, terör faaliyetlerini dinsel, ideolojik, etnik, bölgesel gibi herhangi bir ayrıma tâbi tutmadan terörün her türlüşünü reddetmektedir.⁵⁴⁴ Bu sebeplerle Türkiye terör ve radikal unsurlar ile mücadeleyi kendi güvenliğinin sağlanması için öncelikli hâle getirmiştir. Türkiye her türlü uluslararası terör ve radikal unsurlar ile mücadelesini sınırları içinde ve ötesinde istihbarat, askerî güç ve iş birliği-ortaklık gibi yeteneklerini kullanarak sürdürme kapasitesine sahip bulunmaktadır. Türkiye sahip olduğu tecrübe ile bu konuda küresel istikrarın sağlanmasına önemli katkılar sağlayabilecek konumdadır.⁵⁴⁵

3.10. TÜRKİYE'NİN NATO İÇERİSİNDEKİ ÖNEMİNİN VE ETKİNLİĞİ'NİN ARTIRILMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Soğuk Savaşı bitiren SSCB'nin ve Varşova Pakti'nin dağılması, Türkiye'yi saran coğrafya üzerinde yeni bir jeopolitik oluşumu gündeme getirmiştir. Rusya'nın siyasi ve ekonomik güç kaybına bağlı, Orta Asya ve Kafkasya'da ulusal yapılanmalar, Balkanlar ve Kafkasya'daki etnik gerilim,

⁵⁴¹ Wittmann, **a.g.e.**, s.66.

⁵⁴² İlker Başbuğ, İpek Yolu 2009 Semineri Açılış Konuşmasından alınmıştır, 22.06.2009

⁵⁴³ Lindsay-Cameron, **a.g.e.**, s.1.

⁵⁴⁴ Aslan Güner, "Küresel Terörizm ve Uluslararası İş Birliği-III" Sempozyumu Kapanış Konuşmasından alınmıştır, 16.03.2010

⁵⁴⁵ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", **a.g.m.**

Orta Doğu'nun istikrarsızlığı ve belirsizliği Türkiye'nin yakın komşuluğunda cereyan ederken AB'nin katı küresel rekabet karşısında sınır desteği arayışları, Uzak Doğu ve özellikle Çin'in yeni bir tehdit olarak Batı ekonomilerinin karşısında durması ve nihayet ABD'nin Avrasya ve Kuzey Afrika'yı da kapsayan Orta Doğu planları ülkemizi çevrelemektedir. Bu coğrafya içinde iktisadi liderlik, bölgenin fırsat/tehdit analizini çok iyi yapma ve mevcut değişim içinde istikrarlı bir rol üstlenmekle ancak mümkündür.⁵⁴⁶ Bununla birlikte Türkiye Orta Asya, Orta Doğu, Kafkasya, Karadeniz, Hazar ve Akdeniz bölgelerinde istikrarın ve barışın yerleştirilmesi, enerji güvenliği ve ulaşımının sağlanması gibi mukayeseli avantajlara sahip olduğu politikalarda etkin bir rol oynama çabalarını sürdürmelidir. Bu politikaların uygulanmasında alınacak başarılı sonuçlar, NATO ve AB içerisinde önemli avantajlar kazanmasını sağlayacaktır.⁵⁴⁷

Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası kaybettiği iddia edilen önemini koruyabilmesi için NATO ve ABD için kritik ve vazgeçilmez öneme sahip bir coğrafya olan Orta Doğu ve Asya bölgesinde mutlaka bir bölgesel bir güç hâline gelmesi gerekmektedir. Soğuk Savaş sürecinde olduğu gibi sadık bir müttefik olarak Türkiye'nin bölgesel güç olması, onu ABD önderliğinde NATO için vazgeçilmez bir pozisyona taşıyacaktır.

Türkiye'nin, NATO'nun karar mekanizmalarında neler yapılması gerektiğinin söylenmesine değil, nelerin yapılması gerektiği konusundaki önerilerini platformlara taşıması ve söylemleriyle üye ülkeleri ikna etmesi gerekmektedir. Kısacası Türkiye, dünyayı şekillendirme konusunda başta ABD olmak üzere, AB'nin önde gelen İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya gibi ülkeleriyle birlikte karar alma mekanizmalarında son derece aktif olmalıdır.⁵⁴⁸ Asıl önemli olan husus, Türkiye'nin ne istediğini veya neyi istemediğini tam olarak ortaya koymasıdır. Bunun özünde dış politika konularında karar alma mekanizması içerisinde görevli olan makamların mutabakat içinde olması yatmaktadır. Eğer bu sağlanırsa Türkiye NATO içerisinde kendini daha iyi bir

⁵⁴⁶ Çittioğlu, a.g.e., s.32.

⁵⁴⁷ Sandıklı, a.g.e., s.12-13.

⁵⁴⁸ Prof. Dr. Çağrı Erhan (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi) ile yapılan röportajdan alınmıştır. 12.01.2010

şekilde ifade edebilme olanağını bulur ve NATO platformuna getirmek istediği konuları, ittifak ülkeleriyle müzakere edebilme ortamı yakalar.⁵⁴⁹ Türkiye'nin NATO içerisinde eşit müttefik olma ve saygı görme konumu asla kaybedilmemelidir. Türkiye özellikle kendi çıkarları konusunda diğer NATO ülkeleri üzerinde uzun vadeli bir baskı oluşturmali ve Danimarka Başbakanı Rasmussen'in Genel Sekreterliğe seçiminde olduğu gibi elindeki inisiyatifini kaybetmemelidir.⁵⁵⁰

Türkiye, yeni global denge ve güvenlik dengesi arayışları içinde 21'inci yüzyılın değişen tehditleri ve güvenlik arayışları karşısında öncelikle kendi iç ve dış güvenliğini sağlamak üzere güvenlik kapasitesini geliştirecek ve genişletecektir. Türkiye, yenilenen güvenlik anlayışına göre hem simetrik hem de asimetrik savaşa uygun nitelikte silahlı kuvvetlerin donanım, insan gücü, teknoloji, organizasyon ve istihbarat yapısını yenilemektedir. Türkiye, içinde bulunduğu bölge ve karşılaştığı tehditler nedeniyle simetrik savaş donanımına sahip bulunmayı sürdürecektir. Bunun yanında yeni tehditler ile mücadele için daha küçük, esnek, hızlı hareket edebilen, taşınabilir, ateş kapasitesi yüksek birlik ve donanımlara da sahip olacaktır. Türkiye global kurumlara katılımını azami oranda sürdürmelidir.⁵⁵¹

NATO'nun geleceğinde önemli bir yer tutan Afganistan konusunda muharip asker talebi tüm üyelere yapılmıştır. Türkiye'nin muharip asker göndermeye sıcak bakmaması anlayışla karşılanmalıdır. Muhtemel bir muharip gücün Türkiye'yi zora sokabileceği bir gerçektir. Afganistan'da sivil halk ile şiddete başvurmanı ayırt etmek çok güçtür. Asimetrik savaş ortamında çatışmaya giren Türk askerinin güvenilirliği gölgelenebileceği mutlaka göz önünde tutulmalıdır. NATO'nun Afganistan Temsilciliğini de yapmış olan Hikmet Çetin; muharip asker konusunda Türkiye'nin kendine has gerekçelerinin olduğunu, bunların başında kendisinin de içeride terörle mücadele etmesinin geldiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin bunu NATO'ya anlatabileceğini ve başka alanlarda daha fazla katkı yapmayı önerebileceğini

⁵⁴⁹ Armağan Kuloğlu, "60 Yıllık İttifak NATO...", s.16.

⁵⁵⁰ Cem Birsay, "NATO ve Türkiye'nin Kırmızı Çizgileri", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27.05.2009

⁵⁵¹ "Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları", **a.g.m.**

belirtmektedir. Örnek olarak ise Türkiye'nin Kabil ve çevresinin komutanlığını tek başına üstlenmeyi önerip o bölgeye daha fazla asker gönderebileceğini ve daha fazla ekonomik katkı yapmayı önerebileceğini göstermektedir.⁵⁵² Ayrıca Türkiye bunun yanında eğitim, sağlık ve çeşitli meslek kuruluşları vb. gibi dolaylı yollardan NATO'ya destek sağlamaya devam edebilir.

Türkiye-RF arasındaki ilişki de NATO-Türkiye ilişkilerinin önemli bir boyutudur. Son günlerde özellikle 11 Eylül olayları sonrasında NATO-Rusya ilişkileri çok ileri boyutlara varmış, buna paralel olarak ta Türkiye-Rusya ilişkilerinde "ikili iş birliğinden çok boyutlu ortaklığa" olarak tanımlanan gelişmeler kaydedilmiştir. Türkiye, NATO üyeliğinden kaynaklanan ve Rusya'nın boşalttığı jeopolitik boşluk alanlarına yönelme imkânı tanıyan konjonktürü dengeli ve rasyonel bir tarzda değerlendirmek zorundadır. Bu açıdan bakıldığında NATO'nun Türkiye'yi Soğuk Savaş Döneminde olduğu gibi Avrasya'da Rusya'ya karşı dengeyi kurabilmek amacıyla kullanmak istediği düşünülebilir.

⁵⁵² Mesut Çevikalp, "NATO'nun Rusya İle İlık Savaşı", Aksiyon, (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=2718288>, 12.10.2010

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

NATO; 2'nci Dünya Savaşı'nın harabeye çevirdiği bir Avrupa'nın yarısına hâkim Sovyet gücünün uyandırdığı panik ortamında doğmuştur. NATO'nun kuruluşundan 1990'lara kadar devam eden Soğuk Savaş Döneminde, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı o dönemdeki Avrupa-Atlantik bölgesi güvenlik ortamının ve güvenlikle ilgili çalışmaların en belirleyici unsuru olmuştur.

NATO varoluşundan bu yana hâlihazırdaki amacını, doğasını ve güvenlik ile ilgili temel görevlerini anlatan resmî bir dokümana ihtiyaç duymuştur. Bu resmî belgeye "Stratejik Konsept" denmiştir. NATO bu stratejik konseptlerini içinde bulunulan şartların ve güvenlik ortamının değişmesi sebebiyle yenilemek ve düzenlemek durumunda kalmıştır. Bu şekilde NATO kendini yeni ortama hazırlamış ve adapte etmiştir.

Soğuk Savaş Döneminde NATO, üç temel stratejik konsepti uygulamaya koymuştur. Her ne kadar bu üç konsept arasında farklılıklar bulunsa da NATO'nun temel hedefi; bir saldırıya karşı etkin bir şekilde caydırıcılık sağlayarak savaşın meydana gelmesini engellemek olarak ifade edilmiştir. Topyekûn Karşılık Stratejisinden sonra kabul edilen Esnek Karşılık Stratejisi; karşılaşılan tehdidin niteliğine göre tepki gösterme yaklaşımını esas almıştır. 1970'lerin sonlarında Esnek Karşılık Stratejisi çerçevesinde İleri Savunma Doktrini kabul edilmiştir. Bu doktrin, çatışmayı yerleşim merkezlerinden mümkün olduğunca ileride ve uzakta tutmayı ve savaşı düşman topraklarına yığmayı öngörmekteydi.

Soğuk Savaş sonrasında günün koşullarına uyum sağlama ihtiyacının bilincinde olan NATO, 1991 ve 1999 tarihli Stratejik Konseptlerde de yansıtıldığı üzere, kapsamlı bir dönüşüm sürecinden geçmek durumunda kalmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında ilk stratejik konsepti 8 Kasım 1991 tarihinde Roma'daki NATO Zirvesi esnasında kabul edilmiştir. Bu Zirve ile Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik ortamının şartlarını göz önünde

bulunduran NATO devletleri, güvenlik kavramının sadece askerî boyutu değil, bunun yanında sosyal, ekonomik, siyasi ve çevresel boyutları da içerdiğini kabul etmişlerdir.

Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte Avrupa'da ortaya çıkan etnik çatışma ve tehdit yapısı ortamında hazırlanan 1999 konsepti ise uluslararası güvenliğe yönelik çok boyutlu ve genelde önceden tahmin edilmesi güç tehditler üzerinde durmuş ve aynı zamanda NATO'nun tehdit önceliklerini de oluşturan tespitler yapmıştır.

NATO'nun uzun ömürlü olmasının sebebi, önemini koruyan, uyum sağlayabilen bir örgüt olduğunu kanıtlamış olmasıdır. İçinde bulunduğumuz dönemdeki stratejik ortam değişmiştir ve bundan dolayı yeni bir stratejik konseptin zamanı gelmiştir.

Yeni Stratejik Konsept hazırlanırken; stratejik ortamda meydana gelen büyük değişiklik, NATO içerisinde yapılması gerekli değişikliklere yönelik olarak fikir birliğine varılması ve bir önceki konseptin muhtemelen "planlanmayan sonuçlarına" göre İttifak'ın kendini adapte etmesi hususu sürekli göz önünde bulundurulmalıdır. Bu daha sağlıklı bir stratejik konseptin ortaya çıkmasında büyük rol oynayacaktır.

NATO'nun yeni Stratejik Konsepti kısa, kapsamlı ve kolay anlaşılır olacak şekilde tasarlanmaktadır. Yeni Stratejik Konseptin hazırlanması aşamasında; günümüzün güvenlik ortamında meydana gelen değişiklikler ve yeni tehditlerin neler olduğu; NATO'nun 5'inci maddesi konusunda yaşanan belirsizlikleri ortadan kaldırmak için 5'inci Madde'nin yeniden nasıl tanımlanacağı; NATO'nun İttifak üyelerine fiziki güvenlik sağlanmaya devam edeceği hususlarının ele alınacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte küreselleşecek olan NATO'nun yeni görevler ve sorumluklar üstlenerek günümüzdeki rolünü nasıl artıracığı; ortak değerleri ve stratejik çıkarları paylaşan NATO-AB arasında daha yüksek seviyede güvene dayalı bir iş birliğinin oluşturulmasının gerekliliği ve bu iş birliğinin artırılması için nelerin yapılabileceği konuları da ele alınması gereken diğer konular olarak ön plana çıkacaktır.

Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber ilişkilerin ve iş birliğinin geliştirildiği RF ile ilişkiler konusunda İttifak'ın nasıl bir seyir izleyeceği ayrıca yeni rolünü büyük oranda genişleyen Orta Doğu ve Avrasya'nın kronik sorunları üzerinden inşa etmeye çalışan NATO'nun çıkarlarını koruyabilmek için neler yapması gerektiği üzerinde düşünülmelidir.

Bugünün güvenlik problemlerinin, NATO tarafından tek başına çözülemeyeceği ve günümüzün güvenlik ortamında hiçbir aktörün kendi başına hareket etmeyeceği bir gerçektir. Bu yüzden NATO, diğer uluslararası aktörlerle uyumlu bir şekilde hareket edebilmek için "Kapsamlı Yaklaşım" anlayışı çerçevesinde, başta, BM olmak üzere diğer uluslararası örgütler ve Hükûmetler Dışı Uluslararası örgütler ile ilişkilerini ve iş birliğini artırmalıdır.

Yeni Stratejik Konsept; Avrupa'nın bütünlüğünü sağlamlaştırmak isteyen NATO'nun "Açık Kapı" politikası çerçevesinde genişleme sürecinin nasıl devam edeceğini ayrıca NATO'nun bundan sonra nasıl bir dönüşüm içerisinde olacağını ele almalı ve bu konularda yeni yaklaşımlar ortaya koymalıdır.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle NATO, uluslararası toplumun çıkarlarını koruyacak şekilde harekete geçerek, kökleşmiş sorunların çözülmesine yardımcı olmak maksadıyla artan bir şekilde barışı koruma ve barışı destekleme operasyonlarına iştirak etmiştir. Bu kapsamda Bosna, Kosova, Afganistan ve Irak'ta icra edilen operasyonlardan elde edilen siyasi-askerî ve stratejik tecrübe ile alınan dersler Yeni Stratejik Konseptte mutlaka yansıtılmalıdır.

NATO ile ortakları arasında siyasi, askerî ve savunma bağlantılı birçok konuda iş birliği yapılmıştır. BİO kapsamında Kafkaslar, Orta Asya ve Doğu Avrupa'dan 22 ortak ülke ile ilişkiler geliştirilmiş olup, Akdeniz Diyalogunun 7 ülkesi ve İstanbul İş Birliği Girişimi ülkeleri ise bu mimariye katkıda bulunan bir yapı olarak kabul edilmektedir. Temas ülkeleri ile ilişkiler NATO'nun önem verdiği ortaklıklardan bir tanesidir ve bu ortaklık önümüzdeki yıllarda önemini gittikçe artıracaktır. Yeni Stratejik Konseptle birlikte bu ortaklıkların nasıl şekillendirileceğinin de mutlaka ele alınacağı düşünülmektedir.

Önümüzdeki süreçte NATO'nun ağırlık merkezinin, ortak çıkarları olan ülkelerle stratejik ve bölgesel iş birliğini içeren ve "alan dışı" operasyonlara daha önem verecek şekilde kayacağı tahmin edilmektedir.

Yeni Stratejik Konsept'le birlikte NATO içerisinde Türkiye'nin pozisyonu ve bundan sonra yapacağı katkıların da şekillenmesi beklenmektedir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, NATO için bir ileri karakol görevi gören Türkiye'nin öneminin azaldığına dair iddialar mevcuttur. Ancak yeni Stratejik Konsept'le birlikte küreselleşmesine ve bir savunma örgütünden ziyade küresel bir güvenlik örgütüne dönüşmesine kesin gözüyle bakılan NATO'nun sorumluluk alanı da genişleyecektir. 2010'lu yılların yeni güvenlik ortamında Türkiye'nin jeostratejik önemi azalmayacak aksine nitelik değiştirerek ve artarak devam edecektir. Bu durum büyük güçlerin ilgi odağı olan bölgelere (Orta Doğu, Orta Asya, Kafkaslar) ve kriz bölgelerine yakın olan güçlü bir Türkiye'yi daha da önemli hâle getirecektir.

NATO için Türkiye, krizler ile anılan üç bölgenin merkezinde, laik ve demokratik bir hukuk devleti olarak Batı değerlerini paylaşan bir ülkedir. 1000 yıldan fazla bir devlet geleneği, anayasal düzeni ve güçlü Silahlı Kuvvetleri ile Türkiye, bölgedeki hassas güç dengelerini etkileyebilecek bir güç merkezidir.

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Körfez krizi ile Kafkaslar ve Orta Asya Cumhuriyetlerinde meydana gelen gelişmeler, Türkiye'nin stratejik önemini geçmiş yıllara göre daha da artırmış, NATO savunma sistemi kapsamında Türkiye kanat ülke olma durumundan merkez ülke konumuna gelmiştir.

Türkiye, Soğuk Savaşın sona ermesini müteakip, Balkanlarda ve dünyanın değişik bölgelerinde barışı koruma, barışı destekleme ve barışın yeniden inşa edilmesi faaliyetlerine önemli ölçüde katkı yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir. Türkiye, güçlü ve disiplinli ordusu, eğitimi, tecrübesi ile katılmış olduğu her görevi ve operasyonu başarıyla tamamlamış ve NATO üyesi müttefikleri ile birlikte tüm dünyanın takdirini kazanmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri sahip olduğu modern teçhizat, araç ve gereç ile bölgesinde çok büyük bir caydırıcılığa sahiptir ve bu açıdan NATO için vazgeçilmez bir müttefik olarak görülmektedir.

Türkiye'nin NATO için olduğu kadar Avrupa için de önemli olduğunu unutmamakta yarar vardır. Şu anda AB'nin Avrupa'yı bir küresel aktör hâline getirme yönündeki isteği onun daha geniş bir çevrede varlığını güçlü bir şekilde hissettirmesini gerekli kılmaktadır. Yumuşak güç kaynaklarını etkili şekilde kullanan bir Türkiye, AB'nin Orta Asya, Orta Doğu ve Kafkaslar ve Karadeniz'de yeterli şekilde etkin olamama yönündeki zafiyetini giderecektir. Ayrıca Türkiye'nin, bölgenin istikrarsızlıklar sonucu yaşamış olduğu sorunların AB'nin üzerine kalmasına engel olunmasına yardımcı olabileceği değerlendirilmektedir.

Türkiye'yi NATO için önemli kılan nedenlerden biri de son dönemde Türkiye'nin izlemiş olduğu dış politikadır. Son yıllarda Türk dış politikasının asıl amacı; yumuşak güç kullanarak Türkiye'yi bölgesel hatta küresel bir güce dönüştürmek olmuştur. Bölgesel bir güce dönüşen Türkiye'nin özellikle yakın çevresinde NATO'nun çıkarlarını koruma konusunda son derece önemli bir role sahip olduğu aşikârdır.

NATO'nun çoğu Doğu Avrupa ülkesi olan ülkelere tam üyelik hakkını vermesinden bu yana, Orta Asya ve Kafkaslarda askerî reformları ve iş birliğini teşvik etmek, BİO programının esas odak noktası olmuştur. Ayrıca, 11 Eylül saldırıları ve Afganistan'da icra edilen "Sürekli Özgürlük Operasyonu" NATO'nun bölgedeki askerî varlığında önemli bir artış olmasına sebep olmuştur. Bu iki husus NATO'nun Orta Asya'da çıkarlarını artırmıştır. NATO müttefikleri ve Avrasya arasında köprü görevini gerçekleştiren Türkiye, Orta Asya ülkelerinin birçoğu ile ilişkilerinin iyi olması ve NATO ülkelerine nazaran daha güvenilir bir ülke olarak görülmesi nedeniyle büyük bir avantaja sahiptir. Türkiye, bu avantajlarını kullanarak NATO'nun bu bölgedeki çıkarlarını koruyabilecek, batılı değerleri paylaşan tek ülkedir.

Diğer taraftan, Orta Doğu ve Akdeniz'deki barış ve istikrar da Avrupa ve ABD'nin güvenliği ile yakından ilişkilidir. Bu yüzden, NATO bu bölgeye istikrar ve barışı getirebilmek için uğraş vermektedir. Bunu başarabilmek için Orta Doğu'da ülkeler ve kültürler arasında iş birliği ve diyalog köprüsü tesis edebilecek güçlü bir Türkiye'ye ihtiyaç vardır. Türkiye'nin bu bölgede değişik kültürler ile geliştirdiği diyalog, ülkeler ile kurmuş olduğu sıcak ilişkiler ve son

dönemde üstlenmiş olduğu arabuluculuk rolü, NATO'nun ve AB'nin Orta Doğu'daki etkinliğini artırmasına ve Batılı değerlerin bölge ülkelerinde yerleşmesine yardımcı olacaktır.

Yine Balkanlarda kalıcı istikrarın sağlanması ve iş birliği ortamının güçlendirilmesi yönünde mücadelesini sürdüren NATO için Türkiye, bölgesel güvenliğe katkı yapacak siyasi irade ve kabiliyete sahiptir ve bunu ispatlamıştır. Türkiye, Balkanların güvenlik, refah ve istikrarına sadece barışı koruma harekâtları ve bölgesel iş birliği projeleriyle değil, aynı zamanda sorumlu ve olgun bölgesel politikalarıyla da katkıda bulunacaktır.

Son yıllarda Kafkaslarda yaşanan gelişmeler, bu bölge için Rusya ile Batı arasında yaşanan rekabeti bir kez daha ortaya koymuştur. Başta NATO olmak üzere AB'nin küresel bir güç hâline gelebilmesi için bu coğrafyada söz sahibi bir Türkiye'nin oynayacağı rol son derece önemlidir ve önemsenmektedir. Yine ABD ve bazı ülkeler özellikle Rusya'nın bölge ülkelerindeki etnik sorunları kullanarak ülkelerin iç işlerine karışma politikasına karşı da Karadeniz'de güçlü yeni yapılanmalar istemektedirler. Bu açıdan, Türkiye'nin konumu ve gerek Rusya gerekse diğer bölge ülkeleri ile olan ilişkileri NATO açısından son derece önem taşımaktadır.

Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu da Türkiye'yi geçmişte olduğu kadar gelecekte de önemli kılan faktörlerden biri olacaktır. Türkiye coğrafi konumundan kaynaklanan özelliklerin yanı sıra AB'nin Asya'ya açılan kapısı olup, Rusya Federasyonu, Kafkasya, Orta Doğu ve Balkanlar gibi politik açıdan sıcak bölgelerin merkezindedir. NATO tarafından belirlenen on altı sıcak noktanın on üçü Türkiye'nin yakın çevresinde bulunmaktadır. Bölgesel bir güç olan Türkiye, jeopolitik konumu itibarıyla; dünyanın en önemli petrol rezervlerini, doğal su yollarını, kara ve hava ticari ulaşım hatlarını içeren, Soğuk Savaş sonrası dönemin jeopolitik tartışmalarında en çok vurgulanan bölge olan Avrasya'nın merkezinde laik ve demokratik yapısı ile bir istikrar ve denge unsuru durumundadır. Balkanlarda, Orta Doğu'da, Orta Asya'da ve Kafkaslarda meydana gelen gelişmelerin Türkiye'ye doğrudan yansımaları olmakta ve ortaya çıkabilecek krizlerle derhal ilgilenmesi gerekmektedir. Türkiye'nin bölgesinde güvenlik açısından bir

denge ve caydırıcı güç unsuru olması, NATO'nun bahsedilen bölgelerdeki çıkarları açısından son derece önemlidir.

2030'a kadar dünyadaki enerji talebinin % 60 oranında artacağı tahmin edilmektedir. ABD ve Avrupa Birliği enerji kaynaklarının kontrolünü sağlamaya, enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltarak enerji ikmal yollarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede konumu nedeniyle Türkiye ön plana çıkmaktadır. Tedarikçi olmamasına rağmen transit ülke olarak Türkiye'nin enerji meselesinde giderek ağırlığını artırdığı artık birçok uzman tarafından ifade edilen bir gerçektir.

NATO bugün dünyanın en güçlü siyasi ve askerî ittifakı olsa da Soğuk Savaşın ardından NATO ülkelerinin birçoğu silahlı kuvvetlerini süratle küçültmüş ve savunma harcamalarını önemli ölçüde kısmıştır. Buna karşın Türkiye, daha fazla modern harp silah ve araçlarına sahip olabilmek uğruna ekonomik gücünün çok üstünde bir silahlı kuvveti muhafaza ederek hem NATO'nun insan gücü açığını kapatmış ve hem de kendi teknolojik yetersizliğini bu şekilde telafi etmeye çalışmıştır. Avrupalı ülkelerin NATO'ya ekonomik anlamda üzerine düşen sorumlulukları gerçekleştirme konusunda isteksiz davrandıkları bir dönemde, ekonomik olarak güçlü bir Türkiye'nin mali konularda kendisine düşen sorumluluğu yerine getirmesi, NATO içerisinde Türkiye'ye olan güvenin artmasını sağlayacaktır.

Türkiye'nin NATO'ya katkı yapabileceği diğer bir konu da insan gücü alanında olacaktır. NATO'nun gelecekte karşı karşıya kalacağı tehditlerden bir tanesi silahlı kuvvetlere kaynak teşkil eden insan gücünün önemli derecede azalması olacaktır. İşte bu noktada Türk Silahlı Kuvvetleri, gelecekte genç ve yetenekli personelin silahlı kuvvetlere kazandırılmasında büyük problem yaşayacak olan diğer tüm Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, muhtemelen demografik sorunlardan etkilenmeyecek yegâne Avrupalı silahlı kuvvetler olacaktır.

Orta Doğu ve Akdeniz'deki barış ve istikrarın Avrupa ve ABD'nin güvenliği ile yakından ilişkili olduğu son dönemde daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra başta ABD olmak üzere NATO ülkelerinin çoğunluğu saldırıların kaynağı olarak Orta Doğu coğrafyasını

işaret etmişlerdir. Bu bağlamda, ABD'nin hedefi, bu tehditlerin ortaya çıktığı bölgeleri kontrol altına almak olmuş ve bu doğrultuda NATO'nun bu bölgelere doğru genişlemesini desteklemiştir. Çoğulcu demokrasi ve Batının değerlerini esas alan devlet yapısıyla Türkiye, belirsizliklerin sürdüğü bu uluslararası ortamda bir istikrar unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye, demokrasiyi ve laik devlet yönetimini en üst seviyede benimseyen, Batının ayrılmaz parçası olarak Orta Doğu ülkelerine model olabilecek çağdaş tek ülkedir. ABD bu nedenle Türkiye'ye son derece önem vermekte ve hazırlamış olduğu projede ona çok yönlü ilişkileri bakımından bir tür "merkez ülke" rolü vermek istemektedir.

Organize Suçlarla Mücadele konusunda da NATO'nun son dönemde daha etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. Türkiye organize suçla mücadelede hızla Avrupa'nın ilk savunma hattının bir parçası olmaktadır. Türkiye, uluslararası suç örgütlerinin faaliyetleri için seçtikleri Asya-Avrupa hattının üzerinde ve önemli potansiyel bir geçiş kapısı olarak yasa dışı insan, silah, uyuşturucu, nükleer madde ve benzeri her türlü ticaretin önlenmesi konusunda önemli katkı sağlayacaktır.

Terör tehdidinin ciddiyeti ikiz kulelere yapılan saldırılar sonrasında fazlasıyla anlaşılmıştır. Türkiye terörden ciddi şekilde zarar görmüştür ve bu nedenle terörle mücadele konusunda oldukça hassastır. NATO toplantılarında bu konuda ortak kararlar alınmasına en fazla desteği Türkiye vermekte ve alınan kararları da NATO'nun ve insanların menfaatine olacak şekilde uygulamaktadır. Türkiye sahip olduğu tecrübe ile bu konuda küresel istikrara önemli katkılar sağlayabilecek konumdadır.

Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası kaybettiği iddia edilen önemini koruyabilmesi için, NATO ve ABD açısından vazgeçilmez öneme sahip bir coğrafya olan Orta Doğu ve Orta Asya bölgesinde bölgesel bir güç hâline gelmesi gerektiğini vurgulamakta yarar vardır.

Türkiye'nin; NATO içerisinde etkin bir konuma gelebilmesi için dünyayı şekillendirme konusunda başta ABD olmak üzere, AB'nin önde gelen İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya gibi ülkeleriyle birlikte karar alma mekanizmalarında son derece aktif olması ve inisiyatif alabilmesi gereklidir.

Sonuçta NATO, yeni Stratejik Konsept kabul edildikten sonra küresel bir güvenlik örgütü olarak alan dışı faaliyetlere daha fazla yoğunlaşacak ve sıcak noktalar olarak ifade ettiği coğrafyaya daha fazla yönelecektir. NATO var olduğu sürece ve yaşanan gelişmeler dikkate alındığında Türkiye, bölgesel bir güç olarak, jeopolitik ve jeostratejik konumu gereği ve güçlü silahlı kuvvetleri ile Soğuk Savaş Dönemindeki önemini korumaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)**, Cilt I: 1914-1980, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1991

ARI, Tayyar , “Türk Dış Politikası'nın Ana Ekseninde Bir Değişiklik Yoktur”, **Mülakatlarla Türk Dış Politikası**, ed.:Hasibe Özdal, Osman Bahadır Biçer, Mehmet Yegin, Cilt I, Ankara, Usak Yayınları, 2009

ATAÖV, Türkkaya, **Amerika, NATO ve Türkiye**, 1. Baskı, Ankara, Aydınlık Yayınevi, 1969

AYDIN, Nurullah, **Bir Millet Uyanıyor Dizisi: 12: Küresel Terör ve Türkiye**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2006

AYGÜL, Arda, BİÇER, Çağla, ÖZDEMİR, Banu Şennur, “Model Ülke Türkiye”, **Orta Doğu Orta Asya ve Kesişen Yollar**, ed.: Gamze, Güngörmüş Kona, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003

BAĞCI, Hüseyin, **Zamanın Ruhu: Küresel Politikalar ve Türkiye Yazıları**, Ankara, Orion Yayınevi, 2007

BAL, İdris, **Türk Dış Politikasının Ana Hatları: Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, Ankara, Lalezar Kitapevi, 2008

BEST, Antony, HANHİMAKİ, J. M., MAİOLO Joseph A., SCHULZE, Kirsten E., **Uluslararası Siyasi Tarih-20.Yüzyıl**, İstanbul, Yayın Odası, 2008

BİLBİLİK, Erol, **Kıskaç Harekâtı: NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti**, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2008

BİLGİN, Mert, **Avrasya Enerji Savaşları**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005

BİLGİN, Mert, **Türkiye'nin Küresel Konumu: Moderniteden Postmoderniteye Ekonomi, Siyaset, Güvenlik ve Kimlik Açılımları**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008

BOUCHEZ, Aurelia “NATO’nun Enerji Güvenliği Yaklaşımı”, **Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları: Uluslararası Sempozyum 28-29 Nisan 2009**, ed.: Ahmet Küçükşahin, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2009

BRZEZINSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika’nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri**, İstanbul, Sabah Kitapçılık, 1998

BUDAK, Ömer, **Türkiye’nin Dünya Ülkeleri Açısından Jeopolitik Önemi ve Avrasya’daki Yeri**, Ankara, Bilge Yayınları, 2006

BUZAN, Barry, **The United States And the Great Powers: World Politics In The Twenty-First Century**, Cambridge, Polity Press, 2004

BÜYÜKANIT, Yaşar, **Bana Göre**, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 2008

ÇAKMAK, Haydar, **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Ankara, Platin Yayınları, 2008

ÇALIŞ, Şaban H., AKGÜN, Birol, KUTLU, Önder, **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2006

ÇİTLİOĞLU Ercan, **Türkiye’nin Jeopolitik Önemi**, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2009

ÇOMAK, Hasret, **Avrupa’da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye: Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Güvenlik Yapılanması Sorunları**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005

DAVUTOĞLU, Ahmet, **Stratejik Derinlik**, İstanbul, Küre Yayınları, 2009

DEMİR, M. Faruk, **Enerji Güvenliği, Enerji Ekonomisi, Enerji Diplomasisi**, Ankara, Altinküre Yayınları, 2007

DOKOS, Thanos “Turkey and European Security”, **Turkeys Accession To The European Union An Unusual Candidacy**, ed.: Constantine Arvanitotopolous , Berlin Heidelberg, Springer-Verlag, 2009

ERDOĞDU, Hikmet, **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004

FRIEDMAN, George, **Gelecek Yüzyıl: 21'inci Yüzyıl İçin Öngörüler**, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2009

GÖKTEPE, Cihat, "Demokrat Parti Dönemi İç ve Dış Siyasi Gelişmeler (1950-1990)", **Osmanlı'dan İki Binli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi**, ed.: Ahmet Çaylak 'v.d.', Ankara, Savaş Yayınevi, 2009

GÜRDENİZ, Cem, "Deniz Güvenliğinin Enerji Arz Güvenliği Üzerindeki Rolü", **Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları: Uluslararası Sempozyum 28-29 Nisan 2009**, ed.: Ahmet Küçükşahin, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi, 2009

HALİL, Ali, **Atatürkçü Dış Politika ve NATO ve Türkiye**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1996

HASGÜLER, Mehmet, ULUDAĞ, Mehmet B., **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler**, Ankara, Nobel Yayın, 2004

HUNTINGTON, Samuel P., 'v.d.', **Medeniyetler Çatışması**, der.: Murat Yılmaz, 7. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları, 2002

KAYNAK Mahir, GÜRSES Emin, **Büyük Ortadoğu Projesi**, İstanbul, Kilim Matbaacılık, 2004

KİBAROĞLU, Mustafa, KİBAROĞLU, Ayşe, **Global Security Watch-Turkey: A Reference Handbook**, 'y.y.', Greenwood Yayıncılık, 2009

KİSSİNGER, Henry, **Diplomasi**, çev.: İbrahim H. Kurt, İstanbul, Kültür Yayınları, 2006

LAÇİNER, Sedat, NECEFOĞLU, Hacali, ÖZERTEM, Hasan Selim, **Türk Dış Politikası: Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri**, Ankara, Usak Yayınları, 2009

LARRABEE, F. Stephen, **Turkey As A Security Partner**, 'y.y.', Rand Project Air Force, 2008

MAKOVSKY, Alan, SAYARI, Sabri, **Türkiye'nin Yeni Dünyası: Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri**, İstanbul, Alfa Basın Yayım, 2002

MANGO, Andrew, **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, çev.: Orhan Azizoğlu, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2005

NATO El Kitabı, Enformasyon ve Basın Ofisi, Brüksel, 2001

NATO Handbook, Brüksel, Public Diplomacy Division, 2006

ÖZDAL, Habibe, DİNÇER, Osman Bahadır, YEGİN, Mehmet, **Mülakatlarla Türk Dış Politikası**, Ankara, Usak Yayınları, 2009

ÖZGÖKER, Uğur, **Uluslararası Siyasi, Askerî ve Ekonomik Örgütler**, İstanbul, Der Yayınları, 2006

PEKSARI, Derya Gonca, **NATO'nun Değişen Konsepti**, Ankara, Asil Yayınları, 2007

"Samuel P. Huntington'ın Türkiye'de Verdiği Konferans", **Medeniyetler Çatışması**, der.: Murat Yılmaz, 7. Baskı, Ankara, Vadi Yayınları, 2002

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 6. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1998

SANDIKLI, Atilla, **Değişen Dünyada Türkiye'nin Stratejisi**, İstanbul, Bilgesam Yayınları No: 2, 2008

SAYGUN, Ergin, "Değişen Güvenlik Ortamında NATO", **Güvenliğin Yeni Boyutları ve Uluslararası Örgütler: Dördüncü Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, Ankara, Genelkurmay Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2007

Türkiye'nin Enerji Stratejisi, Enerji, Su ve Çevre İşleri Genel Müdür Yardımcılığı, 2009

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih (1789-2001)**, İstanbul, Der Yayınları, 2006

UZGEL, İlhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, ed. Baskın Oran, Cilt 2, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005

WITTMANN, Klaus, **Towards A New Strategic Concept For NATO**, Rome, NATO Defense College Research Division, 2009

Sürelî Yayınlar

Ali Ertan, Khalilullah Rasuli, “Yeni Afganistan Politikası ve Türkiye’den Beklentiler”, **Stratejik Düşünce**, Yıl.1, S.3, Ankara, Öncü Basımevi, 2010, s.60-64.

Altuğ Günal, “Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye”, **EGE Akademik Bakış Dergisi**, C.4, S.1-2, 2004, s.156-164.

Armağan Kuloğlu, Fatma Elif Salkaya, “Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye”, **Stratejik Analiz Dergisi**, C.4, S.48, 2004, s.23.

H.Tarık Oğuzlu, “Türk Dış Politikasında Eksen Tartışması: Türkiye Avrupalılaşıırken Avrupa’dan Uzaklaşıyor mu?”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, C.1, S.12, 2009, s.45-55.

Hillary Clinton, “NATO Transformation Key To Facing New Challenges”, **Euro-Atlantic Defense News**, Brüksel, DBDC International Defence Publications and Events, 2010, s.5.

Hüseyin Bağcı, “Küresel ve Bölgesel Gelişmelerin Işığında Türk Dış ve Güvenlik Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme” **Yeni Türkiye Dergisi**, C.4, S.19, 1998, s. 312-320.

Jaap De Hoop Scheffer, “NATO At 60:Time For A New Strategic Concept”, **Turkish Policy Quarterly**, C.7, S.4, İstanbul, 2009, s.11-15.

James Ker Lindsay, Alastair Cameron, Combating International Terrorism-Turkey’s Added Value, **Occasional Paper**, RUSI (Royal United Services Institute), 2009, s.1.

Jan Petersen, “NATO’nun Yeni Stratejik Kavramı: Parlamenter Görüş Açısı”, **NATO Review Dergisi**, 2009, s.40-42.

Meltem Müftüler Baç, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış”, **Dış Politika Analiz Serisi-4**, İstanbul, Tesev Yayınları, 2006

Meltem Müftüler Baç, "Turkey's Role in the European Security and Foreign Policies", **Security Dialogue**, C.31, S.4, SAGE Publications, 2000, s.489-502.

Mireille Sadége, "Türkiye, NATO ve AGSP", **Stratejik Araştırmalar Dergisi** C.1,S.1, 2008, s.82-93.

Rajendra Pachauri, "Yeşil Konular-Kırmızı Alarm: Güvenlik Konusunda Ortaya Çıkan ve Gelişen Tehditler", **NATO Review Dergisi**, 2007

Richard Weitz, "Towards A New Turkey-NATO Partnership In Central Asia", **Turkish Policy Quarterly**, C.5, S.2, Yaz 2006, s.122-131.

Rıza Sam, "Yeni Dünya Düzeninde Denge Arayışları, Çatışan Dengeler ve Türkiye'nin Politik Açmazları", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C.1, S.1, 2008, s.1-26.

Robert B. McCalla, "NATO's Persistence After The Cold War", **International Organization**, C.50, S.3,1996, s.445-475.

Sedat Aybar, Uğur Özülker, "Batı Enerji Güvenliği ve Türkiye", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:14, 2009

Ülkü Demirdöğen, "Nice Zirvesi Sonrasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", **İstanbul Kültür Üniversitesi Güncesi**, C.1, S.2, 2002, s.69-76.

Zbigniew Brzezinski, "An Agenda For NATO-Toward A Global Security Web", **Foreign Affairs Dergisi**, C.88, S.5, ABD, 2009, s.2-21.

Raporlar

Armağan Kuloğlu, "60.Yılında NATO ve Türkiye İlişkileri", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor 2, Ankara, Nisan 2009

Jens Ringsmose, Sten Rynning, "Come Home, NATO? The Atlantic Alliance's New Strategic Concept", DIIS Report, 2009:04

Karl-Heinz Kamp, "The Way To NATO's New Strategic Concept", Research Paper, No.46, Haziran 2009

Wilton Park Konferansı WP952 Raporu, "NATO At 60: Towards A New Strategic Concept", 15-17 Ocak 2009

Tezler

Akgül, Öner (2008), **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkileri ve Türkiye'ye Etkileri: Rekabet ve İşbirliğinin Jeopolitiği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul

Arkalı, Saltık Buğra (2008), **Turkey's Role In NATO-European Union Cooperation**, Unpublished Master's Thesis, Naval Postgraduate School Monterey, California, ABD

Erikli, Engin (2003), **Bölgesel ve Küresel Gelişmelerin Işığında Türkiye'nin Dış Güvenlik Politikası**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla

Mayda, Oğuz (2009). **The New NATO: A Stronghold At The Dawn Of A Multipolar World**. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Ankara

Seslikaya, Hüseyin (2008), **Energy Security And Turkey**, Unpublished Master's Thesis, Naval Postgraduate School Monterey, California, ABD,

Gazeteler

Cem Birsay, "NATO ve Türkiye'nin Kırmızı Çizgileri", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27.05.2009

Çağrı Erhan, "60. Yılında NATO", **Türkiye Gazetesi**, 03 Şubat 2009

Donald K. Bandler, Jakub Kulhanek, "Resetting NATO Relations", **The Moscow Times**, 22.10.2009

Matthew Mark Horn, "NATO's New Strategic Concept, A Strategic Opportunity For Israel", **Jewish Times**, 21.08. 2009

"Medvedev Says No Return To Cold War Tensions Over NATO Expansion", **RIA Novosti**, 25.02.2010

“NATO’da Kritik Afganistan Zirvesi”, **Deutsche Welle**, 23.10.2009

“NATO-Türkiye İlişkilerinde Yeni Dönem”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 15.03.2009

“Türkiye Ortadoğu’da Yeniden Arabulucu”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 10.03.2010

Elektronik Kaynaklar

Anders Fogh Rasmussen, “NATO’s Role in The 21st Century and The New Strategic Concept”, **Remarks By NATO Secretary General At Vilnius University**, 09.10.2009, (Erişim) <http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions/57938.htm>, 14 Kasım 2009

Armağan Kuloğlu, “60 Yıllık İttifak NATO ve Türkiye”, 01.04.2009, (Erişim) <http://busam.beykent.edu.tr/resimy/kuloglu-nisan1.pdf>, 04 Nisan 2010

Çağdaş Evrim Ergün, “Yeni NATO Konsepti”, (Erişim) <http://www.basarmevzuat.com/dergi/99-06/a/nato.htm>, 29 Ağustos 2009

Çevik Bir, “Yeni Dünya Düzeninde Türkiye’nin Rolü”, Şubat 1998, (Erişim) <http://www.altinoluk.com/dergi/index/php?sayfa=yillar&makaleNo=149s048m1>, 09 ARALIK 2009

Dorothy E. Denning, “Is Cyber Terrorism Coming?”, The George C. Marshall Institute, 02.05.2002, (Erişim) <http://www.marshall.org/pdf/materilas/58.pdf>, 16 Mart 2010

Elnur Rustamov, “Türkiye’nin NATO ile olan İlişkisi”, 10.03.2007, (Erişim) <http://www.tasam.org/index.php?altid=1611>, 10 Aralık 2009

Enver Bozkurt, “NATO’nun Geleceği”, (Erişim) <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tJmXLMLqy0CBZ1PINJzMUmX0oMcYb.pdf>, 12 Ekim 2009

Esra Doğan, “Turkey In The New European Security And Defence Architecture”, (Erişim) <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume8/March-May2003/EsraDogan.pdf>, 12 Ocak 2010

Hasret Çomak, “NATO’nun Yeni Yönelimleri”, (Erişim) http://www.tasam.org/documents/4_9hasretcomak.pdf, 16 Ekim 2009

Ian Davis, "Consultation On The Review Of NATO's Strategic Concept", (Erişim) <http://www.basicint.org/pubs/DavisCommentary-Aug2009.pdf>, 03 Eylül 2009

Jorge Benitez, "Next Step For NATO: Cohesion After Bratislava", **Atlantic Community**, 29.10.2009 (Erişim) <http://www.atlantic-community.org/index/OpenThinkThankArticle/NextStepForNATO:CohesionAfterBratislava>, 22 Mart 2010

Klaus Naumann, "Türkiye'nin Jeostratejik Çevresi", (Erişim) <http://www.konrad.org.tr/Guvenlik%20tr/019-028.pdf>, 10 Eylül 2009

Mahdi Darius Nazemroaya, "A NATO For The Middle East", Global Research, 14.10.2009 (Erişim) <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=15643>, 13 Mart 2009

Mehmet Ali Güler, "ABD'nin Yeni NATO ve Avrasya Hesabı", Mayıs 2009, **Teori Dergisi**, (Erişim) <http://www.postapaylas.com/siyaset/abd-nin-yeni-nato-ve-avrasya-hesabi.html>, 08 Eylül 2009

Mesut Çevikalp, "NATO'nun Rusya İle İlık Savaşı", Aksiyon, (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=2718288>, 12 Ekim 2009

Mevlüt Katık, "Muhafazâkar Partiden Türkiye'ye Destek", (Erişim) <http://www.voanews.com/turkish/archive/2007-07/2007-07-15-voa2.cfm?moddate=2007-07-15>, 13 Ağustos 2009

Michael Codner, "NATO's Strategic Concept: A View From Mars", (Erişim) <http://www.rusi.org/research/militarysciences/operationalstudies/commentary/ref:C49DOA29F1E7FF>, 17 Ekim 2009

Nuri Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -1-", (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=1526688>, 04 Aralık 2009

Nuri Elibol, "Türkiye'nin Enerji Stratejisi -2-", (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=1528452>, 04 Aralık 2009

Olli Rehn, "Türkiye'nin ve Avrupa Birliği Niçin Birbirine İhtiyaç Duymaktadır: Enerji ve Diğer Stratejik Konularda İşbirliği", İstanbul, 5 Haziran 2007,

(Erişim) http://www.foreignpolicy_org.tr/turkish/dosyalar/05-06-07.htm, 19 Ocak 2010

Peter MacKay, "Türkiye-Kanada Ortaklığı Derin ve Büyüyen Bir Ortaklık", (Erişim) http://www.netteyim.net/haber/Dunya/turkiye-kanada_ortakligi_derin_ve_buyuyen_bir_ortaklik-haberi-148548.html, 08 Mart 2010

R. Nicholas Burns, "ABD-Türkiye İlişkilerinin Geleceği" başlıklı konuşması, (Erişim) http://turkish.turkey.usembassy.gov/konusma_091307.html, 02 Eylül 2009

Recep Tayyip Erdoğan, "Değişen Dengelerde Türkiye'nin Artan Önemi" konulu USAK Konuşması, 04.02.2009, (Erişim) [http://www.usakgundem.com/haber/49735/basbakan-erdogan'in-degisken-dengelerde-turkiye'nin-artan-onemi"-konulu-usak-konusmasinin-tam-metni-.html](http://www.usakgundem.com/haber/49735/basbakan-erdogan'in-degisken-dengelerde-turkiye'nin-artan-onemi), 18 Şubat 2010

Sedat Laçiner, "Türkiye'nin Enerji Güvenliği", (Erişim) <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=395>, 01 Aralık 2009

Selcan Hacaoğlu, "Afghan Troops Train in Turkey", Associated Press, 18.12.2009, (Erişim) http://www.etaiwannews.com/etn/news_content.php?id=1136165&lang=eng_news, 11 Ocak 2010

Senem Aydın Düzgit, Nathalie Tocci, "Transforming Turkish Policy: The Quest for Regional Leadership and Europeanisation", 12.11.2009, (Erişim) <http://www.ceps.be/book/transforming-turkish-foreign-policy-quest-regional-leadership-and-europeanisation>, 04 Aralık 2009

Serdar Erdurmaz, "NATO Genel Sekreteri Rasmussen'in Ziyareti ve Getirdikleri", (Erişim) <http://www.turksam.org/tr/a1764.html>, 29 Ağustos 2009

Tacan İdem, "What ambitions for future of ESDP? EU and Turkish Perspectives", (Erişim) <http://www.edam.org.tr/images/PDF/events/what%20ambitons%2010%2012%2009.pdf>, 04 Şubat 2010

Tomas Valasek, Daniel Korski, "Closer NATO-EU Ties: Ideas For Strategic Concept", (Erişim) http://transatlantic.sais-jhu.edu/bin/w/s/Closer_NATO_EU_Ties_Valasek_Korski.pdf, 06 Şubat 2010

Yasin Doğan, “AB, Türkiye'nin Önemi Yeniden Keşfediyor”, (Erişim) <http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/default.aspx?t=22.01.2009&y=YasinDogan> 22-01-2009, 09 Ağustos 2009

ABD Başkanı Barack Obama'nın konuşması, Prag, 05.04.2009 (Erişim) <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>, 18 Ekim 2009

“ABD’li Generalden Türk Askerine Övgü”, (Erişim) <http://haber.gazetevatan.com/ABDligeneralindenTürkaskerineövgü/281226/1/Gundem>,. 12 Ocak 2010

“Alliance Reborn: An Atlantic Compact For The 21st Century”,The Washington Project, Executive Summary, (Erişim) http://www.csis.org/files/media/csis/pubs/090130_nato_executive_summary_final.pdf, 06 Kasım 2009

“Deniz Haydutluğuna Karşı Mücadele Operasyonları” (Counter-piracy operations), (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48815.htm, 14 Mart 2010

“Karadeniz’de Enerji Savaşı, TSK’dan Trabzon’a Üs”, 18.12.2009, (Erişim) <http://www.denizhaber.com/HABER/20347/1/tsk-abd-trabzon-deniz-ussu-enerji.html>, 16 Şubat 2010

“Kritik NATO Zirvesinin Sonuçları ve Türkiye’nin Artan Önemi”, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, **Güvenlik Siyaseti**, Nisan 2008, (Erişim) http://www.turksae.com/sql_file/348.pdf, 12 Ekim 2009

NATO Washington Summit Communique Press Release, 24 April 1999, (Erişim) <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99.069e.htm>, 12 Eylül 2009

“NATO Ortadoğu’da Neler Yapabilir”, (Erişim) <http://www.tasam.org/index.php?altid=417>, 17 Ağustos 2009

“NATO’s New Strategic Concept. Why and How ?”, (Erişim) <http://www.nato.int/strategic-concept/what-is-strategic-concept.html>, 10 Eylül 2009

“NATO Holds Strategic Concept Seminar With Albright Presiding”, (Erişim) <http://www.examiner.com/x-26873-NATO-Examiner-y2009m10d17-NATO-holds-strategic-concept-seminar-with-Albright-presiding>, 28 Aralık 2009

“NATO'nun 60. Yılı: NATO'nun Reforme Edilmesinin Zamanı Geçti, Topyekûn Feshedilsin”, (Erişim) <http://bianet.org/bianet/dunya/113535-natonun-reforme-edilmesinin-zamani-gecti-topyekun-feshedilsin>, 15 Mart 2010

“Point De Presse With Secretary General Anders Fogh Rasmussen, Dr. Madeleine K. Albright and Mr. Jeroen Van Der Veer”, (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_57298.htm, 24 Ekim 2009

“Rusya-Türkiye Gümrük Sorunlar ve Basitleştirilmiş Gümrük Hattı”, (Erişim) <http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/abddisiliskiler/Sayfalar/RusyaBGH.aspx>, 18 Şubat 2010

“Rusya, Bulgaristan ve Yunanistan'ın Üzerinde Anlaştığı Burgaz-Dedeağaç Petrol Boru Hattı'nın Değerlendirilmesi”, (Erişim) http://www.gnkur.tsk/sarem/belgeler/calismalar/petrol_boru_hatti.pdf, 14 Aralık 2009

T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, “Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri”, (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/i-turkiye-nin-guncel-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa>, 08 Eylül 2009

T.C. Dışişleri Bakanlığı Sayfası, “Türkiye'nin Güvenlik Perspektifleri ve Politikaları”, (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/i-turkiye-nin-guvenlik-perspektifleri-ve-politikalari.tr.mfa>, 08 Eylül 2009

“The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council” (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, 18 Ağustos 2009

“The Future Of EU-US Burden Sharing”, 13 Ocak 2006 (Erişim) <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/rep06-01.pdf>, 15 Nisan 2010

“TSK'nın Uluslararası Görevleri”, 09.09.2006, (Erişim) <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/384209.asp>, 08 Ağustos 2009

“Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları”, (Erişim) http://www.tsk.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm, 02 Ekim 2009

“Türkiye'nin Global Güvenliğe Katkıları”, Mayıs 2006, (Erişim) http://www.turksae.com/sql_file/299.pdf, 02 Ocak 2010

“Türkiye'nin NATO'ya Askerî Katkıları”, (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/iii_turkiye_nin-nato_ya-askerî-katkilari.tr.mfa, 14 Ocak 2010

“Türkiye'nin NATO'ya Katkıları”, (Erişim) <http://www.harbiforum.org/turk-tarihi-turk-buyukleri/12991-turkiye-nin-nato-ya-katkilari.html>, 14 Ekim 2009

Konuşmalar

Aslan Güner, “Küresel Terörizm ve Uluslararası İş Birliği-III” Sempozyumu Kapanış Konuşması, 16 Mart 2010

Edmund Whiteside, NATO Kuzey Atlantik Konseyi Sekreteri'nin Harp Akademileri Komutanlığında yapmış olduğu “2010 Yılında NATO” konulu konuşması, 01 Şubat 2010

İlker Başbuğ, İpek Yolu 2009 Semineri Açılış Konuşması, 22 Haziran 2009

ÖZET

Sovyetler Birliğinin dünya siyasetinden çekilmesiyle rolü ve misyonu sorgulanmaya başlanan NATO, Soğuk Savaş sonrasında değişen güvenlik ortamı ve ortaya çıkan yeni tehditler doğrutusunda üstlenmiş olduğu görev ve sorumlulukları gözden geçirmiştir. Bunun sonucunda Soğuk Savaş döneminde uygulamış olduğu Stratejik Konseptleri, 1991 yılından başlayarak yeniden düzenlemiştir. Hâlen uygulanmakta olan Stratejik Konsept 1999 yılında NATO'nun ellinci yılında imzalanmış olup, Amerika'da Dünya Ticaret Merkezi'nin terör saldırılarına maruz kaldığı 11 Eylül 2001, müteakibinde NATO'nun 5'inci maddeyi uygulamaya koyup Afganistan'a ve 2003 yılında Irak'a düzenlemiş oldukları harekâttan önce kabul edilmişti. Bu sebeplerden dolayı, NATO'nun 60'inci yıl zirvesinde Stratejik Konseptin revize edilmesine ihtiyaç duyulduğu kararlaştırılmıştır.

Türkiye NATO'ya katıldığı tarihten bu yana sadık bir üye olarak Sovyetlerin yayılmacılığına karşı bir kanat ülkesi olarak görevini başarıyla yerine getirmiştir. Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte Türkiye'nin NATO'nun gözünde önemini kaybettiği savı ileri sürülmeye başlanmıştır. Ancak değişen güvenlik ortamı ve ortaya çıkan yeni tehditler, Türkiye'nin konumu itibarıyla yeni tehditlerin kaynağı olan coğrafya'ya yakınlığı ve son dönemde uygulamış olduğu dış politika bunun aksini ispatlamıştır. Çalışmada yeni Stratejik Konseptin kabul edilmesiyle birlikte, NATO'nun üstleneceği rol ve misyonla birlikte Türkiye'nin öneminin giderek artacağı anlatılacaktır.

Anahtar Sözcükler: NATO, Soğuk Savaş, Stratejik Konsept, 5'inci Madde,
Kanat Ülkesi

ABSTRACT

NATO, the role and position of which were started to be questioned after the withdrawal of Soviet Union from world politics, reviewed its duties and responsibilities about the new threats arising from the changing security environment after the Cold War. As a consequence, it revised its Strategic Concepts, which were applied during the Cold War era, starting from 1991. During NATO's 60th Summit, it was determined that the current strategic concept of NATO, which was signed in the fifth anniversary of NATO, was required to be revised since it had been accepted before the operations in Afghanistan conducted by NATO under Article 5 following 9/11 terrorist attacks on World Trade Center in 2001 in the USA and the operations in Iraq conducted by NATO in 2003.

Turkey has been a faithful member and has accomplished its mission to resist the colonialism of Soviet Union as a "wing nation" since it became a NATO member. After the end of the Cold War, it was claimed that Turkey started to lose its ground in the eyes of NATO. However, the changing security environment and the emerging new threats, adjacency of Turkey to the source of these emerging new threats in terms of its geographical position and the recent foreign policy of Turkey disproved the above-mentioned claim. This study will suggest that Turkey would have a growing importance with NATO's new role and mission following the approval of new Strategic Concept.

Key Words: NATO, Cold War, Strategic Concept, Article 5,
Wing Nation

